

Poročilo o razvoju 2003

Analize, raziskave in razvoj
ISSN 1581 - 6567

POROČILO O RAZVOJU 2003

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
dr. Janez Šušteršič, direktor

<http://www.gov.si/zmar/>

Urednici: Ana MURN, Rotija KMET

Tehnična urednica: Ema Bertina KOPITAR

Izdelava grafikonov: Marjeta ŽIGMAN

Lektoriranje: Slavica REMŠKAR

Naslovnica, oblikovna zasnova: Sandi RADOVAN, studio DVA

Tisk: JA Grafika

Naklada: 400

Ljubljana, april 2003

* V Poročilu o razvoju 2003 so upoštevani razpoložljivi podatki do 23.1., pri makroekonomskih analizah pa do 26.2.2003. Vsi izračuni, ki izhajajo iz bruto domačega proizvoda, slonijo na podatkih pred revizijo SURS (Statistične informacije, 27.3.2003)

Poročilo o razvoju

Urednici:

Ana MURN

Rotija KMET

Koordinatorji:

Bednaš Maja (Makroekonomska stabilnost, Makroekonomska politika), **Hafner Marjan** (Finančni sektor), **Kajzer Alenka** (Izobraževanje in usposabljanje), **Kersnik-Bergant Maja**, **Kidrič Dušan** (Socialni razvoj), **Kmet Rotija** (Spremembe gospodarske strukture), **Kušar Janez** (Infrastruktura), **Lavrač Ivo** (Regionalno in prostorsko skladen razvoj), **Murn Ana** (Predgovor, Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije, Vloga države pri razvoju, Industrijska politika), **Radej Bojan** (Okoljski razvoj), **Rojec Matija** (Povečanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja), **Stare Metka** (Raziskave, tehnološki razvoj in inoviranje, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije), **Šušteršič Janez** (Izboljšanje učinkovitosti države in oblikovanje politik za vključitev v enotni evropski trg).

Pri pripravi indikatorjev in strukturnih sprememb so sodelovali:

Bednaš Maja (Deželno tveganje), **Chiaiutta A. Andreij** (Indeks nacionalne konkurenčnosti po WEF), **Hafner Marjan** (Bilančna vsota bank, Zavarovalne premije, Tržna kapitalizacija), **Javornik Jana** (Indeks človekovega razvoja), **Jurančič Slavica** (Stroški dela na enoto proizvoda, Tržni delež), **Kersnik Bergant Maja** (Prebivalstvo v gospodinjstvih brez zaposlitve, Stopnja tveganja revščine pred in po socialnih transferih), **Kmet Rotija** (Raba interneta, Varni strežniki), **Kondža Jasna** (Javnofinančno ravnovesje, Javnofinančni odhodki), **Kovač Mateja** (Poraba mineralnih gnojil na enoto kmetijskih zemljišč, Ekološko kmetijstvo, Intenzivnost poseka lesa), **Kovačič Gorazd** (Strukturne spremembe v predelovalnih dejavnostih), **Kraigher Tomaž** (Stopnja brezposelnosti, Stopnja zaposlenosti, Produktivnost dela, Povprečno število let šolanja delovno aktivnih, Delež prebivalstva s končano srednjo šolo, Pričakovana življenjska doba, Umrljivost dojenčkov), **Kušar Janez** (Delež investicij v bruto domačem proizvodu), **Markič Jože** (Plačilnobilančno ravnovesje, Zunanji dolg), **Mickovič Slaven** (Dolg širše opredeljene države), **Murn Ana** (Državne pomoči), **Pečar Janja** (Medregionalne variacije v stopnji brezposelnosti), **Povšnar Jure** (Energetska intenzivnost, Delež cestnega v skupnem blagovnem prometu, Delež porabe obnovljivih virov), **Radej Bojan** (Indeks pristnega varčevanja, Indeks okoljskih dosežkov po WEF), **Rojec Matija** (Neposredne tuje investicije), **Tavčar Branka** (Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči, Realna rast bruto domačega proizvoda), **Vasle Boštjan** (Inflacija), **Vidrih Ana** (Število raziskovalcev na tisoč delovno aktivnih prebivalcev, Delež inovativnih podjetij v predelovalnih dejavnostih, Izdatki za razvojno-raziskovalno dejavnost), **Zakotnik Ivanka** (Faktorska struktura blagovnega izvoza, Delež "umazanih industrij" v predelovalnih dejavnostih)

Kratice držav A-Avstrija, B-Belgija, BG-Bolgarija, BY-Belorusija, CH-Švica, HR-Hrvaška, CZ-Češka, CY-Ciper, DK-Danska, D-Nemčija, E-Španija, EE-Estonija, EL-Grčija, F-Francija, FIN-Finska, HU-Madžarska, I-Italija, IRL-Irska, L-Luksemburg, LT-Litva, LV-Latvija, NL-Nizozemska, MT-Malta, NO-Norveška, PL-Poljska, P-Portugalska, RO-Romunija, RU-Rusija, S-Švedska, SI-Slovenija, SK-Slovaška, TR-Turčija, UA-Ukrajina, UK-Velika Britanija.

KAZALO

Predgovor	7
Povzetek glavnih ugotovitev	9
POROČILO O RAZVOJU	15
1. Rezultati razvoja	17
1.1. Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja	17
1.2. Spremembe gospodarske strukture	20
2. Predpogoji uresničevanja razvojne strategije	26
2.1. Makroekonomska stabilnost	26
2.2. Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije	31
3. Mehanizmi uresničevanja razvojne strategije	35
3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju	35
3.2. Krepitev konkurenčnosti gospodarstva	39
3.2.1. Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja	39
3.2.2. Finančni sektor	45
3.2.3. Infrastruktura	47
3.3. Izboljševanje učinkovitosti države in oblikovanje politik za vključitev v enotni evropski trg	51
3.4. Regionalno in prostorsko skladni razvoj	56
4. Okoljski razvoj	62
5. Socialni razvoj	68
6. Vloga države pri razvoju	73
6.1. Vloga države pri razvoju glede na trošenje javnofinančnih sredstev in razporejanje državnih pomoči	73
6.2. Načrtovanje razvojne funkcije države	83
7. Usmeritve za uresničevanje Strategije	85
7.1. Industrijska politika	88
7.2. Makroekonomska politika	93
Literatura in viri	97
Analitična priloga - Indikatorji	103
Statistična priloga	195

Predgovor

Osnovni *namen Poročila o razvoju* je spremljanje uresničevanja Strategije gospodarskega razvoja Slovenije (SGRS), sprejete julija 2001. Poročilo ocenjuje, ali razvoj države sledi cilju trajnostnega povečevanja blaginje prebivalcev in prebivalk Slovenije ter koliko uspevamo krepiti v SGRS opredeljene razvojne dejavnike oziroma mehanizme. Lani pripravljeno prvo Poročilo o razvoju (v nadaljevanju Poročilo) je bilo bolj namenjeno ugotavljanju izhodiščnega stanja, letošnje Poročilo pa deloma že ugotavlja uresničevanje načrtovanih strateških usmeritev razvoja.

Poročilo sloni večinoma na rezultatih *nabora kazalnikov za spremljanje razvoja*, ki smo ga začeli oblikovati že v času priprave SGRS. Pri izboru smo prvenstveno izhajali iz vsebine SGRS in iz podatkov, ki jih zagotavlja Statistični urad Republike Slovenije (SURS), obenem pa smo uporabljali tudi druge vire. Skušali smo doseči tudi največjo možno usklajenost izbora kazalnikov s strukturnimi indikatorji, ki jih je Evropska unija (EU) v istem času razvijala za spremljanje Lizbonske strategije. Letošnji nabor kazalnikov ni bistveno drugačen od lanskoletnega. Nekaterih kazalnikov (kot npr. BDP po regijah na prebivalca) letos nismo pripravili, ker nismo imeli na voljo novih razpoložljivih podatkov ali (indeks uravnoveženega razvoja) pa zato, ker so prekompleksni za letno ažuriranje. Manjkajoče kazalnike smo ponekod nadomestili z drugimi, hkrati pa smo razvili tudi nekaj novih. Nabor strukturnih indikatorjev, ki so bili pripravljene (SURS) za potrebe EU (Eurostata), smo pri pripravi Poročila smiselno uporabili predvsem tam, kjer smo z njimi lahko podkrepili ugotovitve. Izbor indikatorjev bomo še naprej kritično preverjali in po potrebi dopolnjevali.

Lani smo na *organizirani javni predstavitvi* Poročilo soočili tudi z uglenimi strokovnjaki, ki so neposredno ali posredno sodelovali pri pripravi SGRS, in širšo zainteresirano javnostjo. Rezultati predstavitve so bili koristni napotki, ki smo jih, kolikor smo mogli, upoštevali pri pripravi letošnjega Poročila.

V SGRS smo poudarili, da je za njeno uresničevanje pomembno široko družbeno soglasje o temeljnih razvojnih opredelitvah in ciljih. Soglasje je možno doseči v odprtem partnerstvu razvojnih akterjev, v katerem ima vlada ključno pobudo in odgovornost. Pogoji za sporazumevanje o bistvenih razvojnih dosežkih in dilemah ter o možnih poteh njihovega reševanja so tudi *verodostojne, celovite in javno dostopne informacije*. Spremljanje in vrednotenje razvoja ter priprava analiz za oblikovanje usmeritev ekonomske in razvojne politike je delovno področje Urada za makroekonomske analize in razvoj, ki mu njegov formalni status zagotavlja samostojnost glede strokovnih in metodoloških vprašanj ter interpretacij rezultatov analize. Pri pripravi Poročila smo uporabili zadnje uradne podatke, ki pokrivajo različna časovna obdobja (nekateri zadnji podatki so tudi časovno nekoliko zastareli), in bili, zaradi časovne premaknitve priprave (od lanskoletnega Poročila je preteklo le deset mesecev), prikrajšani za nekatere ažurnejše podatke. Poročilo tako ne podaja presečnega stanja dogajanj (npr. do letošnjega leta), temveč dogodke, ki jih pokriva presečno stanje razpoložljivih podatkov do 23.1., pri makroekonomskih analizah pa do 26.2.2003.

Poleg verodostojnosti informacij in ugotovitev smo posebno pozornost v Poročilu posvetili tudi njihovi **preglednosti in dostopnosti**. Vsako poglavje Poročila zato na začetku najprej v nekaj vrsticah povzame glavne usmeritve SGRS in nato v enem odstavku še bistvene ugotovitve poglavja. Tudi pri sami analizi smo se trudili, da bi bila kar najbolj dostopna, zato bodo zahtevnejši bralci včasih pogrešali podrobnejše številke in metodološka pojasnila. Zato so podrobni rezultati po posameznih kazalnikih prikazani v prilogi Poročila, podrobnejše metodološke informacije pa na posebnih metodoloških listih, ki smo jih pripravili za vsakega izmed njih, in so dostopni na internetu (<http://www.gov.si/zmar/projekti/arr/arr-pr.html>). Podlaga Poročila so tudi podrobnejše analize posameznih področij oziroma vprašanj, ki smo jih opravili sami ali v sodelovanju z drugimi in so navedene v seznamu literature. Predvsem pa želimo opozoriti, da smo glavne ugotovitve in priporočila zbrali v kratkem povzetku, ki omogoča hiter vpogled v bistveno vsebino Poročila.

Vsebina letošnjega Poročila se od prvega **razlikuje po novem poglavju**, v katerem smo na podlagi razpoložljivih javnofinančnih podatkov ocenjevali tudi ustreznost politik in ukrepov, s katerimi država uravnava razvoj. Ker so opredeljene politike tudi sestavni del SGRS, je z dodatnim poglavjem omogočeno celovitejše spremljanje SGRS in s tem dana realna možnost za kvantitativno in deloma tudi kvalitativno oceno obstoječih politik in ukrepov.

Povzetek glavnih ugotovitev Poročila o razvoju

Rezultati razvoja

(1) Temeljna ugotovitev Poročila o razvoju je, da se **načelo trajnostnega razvoja postopno uresničuje, vendar ob ohranjanju slabosti in neravnovesij pri vseh treh njegovih sestavinah**. Na gospodarskem področju se nadaljuje sorazmerno naglo razvojno dohitevanje EU (v letu 2001 se je razlika do evropskega povprečja še znižala, Slovenija je med državami članicami EU prehitela Grčijo, med državami kandidatki za vstop v EU pa se še močneje približala vodilnemu Cipru), ob tem pa se izboljšujejo tudi rezultati na socialnem in okoljskem področju, kakor jih merita indeks človekovega razvoja in indeks pristnega varčevanja. Izboljšanje kaže tudi nacionalna konkurenčnost, merjena po metodologiji Svetovnega gospodarskega foruma, predvsem na področju mikroekonomske konkurenčnosti, delno pa tudi po sposobnosti rasti, tako da Slovenija ni več uvrščena v skupino držav, kjer mikroekonomske reforme ogrožajo dolgoročno vzdržnost rasti, temveč v skupino, kjer mikroekonomske reforme omogočajo pomemben, vendar še ne popolnoma izkoriščen potencial rasti. Od leta 1996 do leta 1999 (2000) ugotovljeno poslabšanje enakomernega regionalnega razvoja se je v letu 2001 po kriteriju stopnje brezposelnosti nadaljevalo, po nekaterih drugih indikatorjih pa je prišlo tudi do zmanjševanja razlik, zato ocenjujemo, da se razlike med najbolj in najmanj razvito slovensko regijo v zadnjem letu niso bistveno spremenile. Na vseh treh področjih trajnostnega razvoja so očitne tudi slabosti, ki lahko v naslednjih letih zelo otežijo ohranjanje sorazmerno ugodnih trendov. Na področju gospodarskega razvoja gre predvsem za nedokončane strukturne reforme in šibkost na znanju temelječe konkurenčnosti, pri socialnem razvoju so potrebe po spremembah najmočnejše na področju zdravja ter ciljnosti upravičenj iz socialne varnosti, na področju okolja pa so zaskrbljujoče zlasti nekatere okoljsko neugodne spremembe gospodarske strukture, predvsem povečevanje energetske intenzivnosti bruto domačega proizvoda (BDP).

(2) Že v preteklem letu ugotovljene pozitivne **spremenbe v gospodarski strukturi**, merjeni s strukturo BDP (ki pa ne zajema vseh strukturnih sprememb), so se nadaljevale tudi v letu 2001. Gospodarska struktura Slovenije se postopno približuje strukturi razvitih gospodarstev, saj se zmanjšujeta pomena kmetijstva in industrije, povečuje pa pomen storitev. Med storitvami rastejo predvsem javne, ki so že na evropskem povprečju, kar kaže v primerjavi z zasebnim na preveliko rast javnega sektorja. Blizu evropskega povprečja so tudi storitve trgovine, gostinstva in transporta, za razvitimi ekonomijami pa še vedno močno zaostajajo poslovne in finančne storitve. V predelovalni industriji se procesi prestrukturiranja nadaljujejo, vendar se gibljejo prepočasi, predvsem v smeri krepitev tehnološko intenzivnejših dejavnosti.

Makroekonomski in institucionalni predpogoji razvojne strategije

(3) **Makroekonomske politike** (denarna, dohodkovna in javnofinančna) so svojo stabilizacijsko vlogo do leta 1999 opravile razmeroma uspešno, po letu 1999 pa so bili razmeroma ugodni gospodarski rezultati doseženi ob izrazitejših makroekonomskih neravnovesjih. V letih 2001 in 2002 se je gospodarska rast upočasnila pod dolgoletno povprečje, delno zaradi upočasnjene rasti izvoznih trgov v razvitih trgovinskih partnericah v obeh letih, delno pa tudi zaradi notranjega cikličnega dejavnika gibanja agregatov domače potrošnje, prisotnega že leta 2000, ter nedokončanih strukturnih reform. Za razliko od cenovnega in javnofinančnega področja, kjer v zadnjih letih ni prišlo do bistvenega izboljšanja, je bilo leta 2001 ponovno vzpostavljeno plačilnobilnačno ravnovesje, ki se je v letu 2002 prevesilo v razmeroma visok presežek. Vprašanje je, koliko je takšno zapiranje investicijsko-varčevalne vrzeli ugodno z razvojnega vidika, saj, upoštevajoč izboljšano strukturo prilivov na kapitalnem in finančnem računu, tudi večji primankljaj ne bi ogrozil potencialne vzdržnosti tekočega računa. Ohranjanje makroekonomskega neravnovesja na področju inflacije na relativno visoki ravni že tretje leto zapored izhaja predvsem iz vpliva nedokončanih strukturnih reform, pri čemer gre predvsem za prepočasno prestrukturiranje nemenjalnega sektorja, razmeroma rigidne strukture in obsega javnofinančnih odhodkov ter indeksacije. Po porušenju makroekonomskega ravnovesja med gibanjem plač in produktivnosti v letu 2001 je realna rast bruto plače na zaposlenega v letu 2002 ponovno zaostajala za rastjo produktivnosti dela. Zaradi upočasnitve gospodarske rasti pa se je lani po treh letih ugodnih gibanj upočasnila dinamika rasti zaposlovanja zlasti v predelovalnih dejavnostih in zmanjševanja brezposelnosti.

(4) Slovenija sodi med države s sorazmerno počasnim tempom **izvajanja tranzicijskih reform** in je šele ob koncu devetdesetih let nadoknadila del zaostanka za tistimi državami, ki reforme izvajajo najbolj intenzivno. Tranzicijske reforme v Sloveniji še vedno niso končane, glavni zaostanki so na področjih reform podjetniškega sektorja, nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike konkurence. Le nekoliko bolje je ocenjen napredek na področju privatizacije in reforme infrastrukture. Pri ocenjevanju napredka držav kandidatke za vstop v EU je Evropska komisija napredek Slovenije ocenila pozitivno, opozorila pa na zaostanke na področjih odpravljanja sodnih zaostankov in vpisov v zemljiško knjigo, privatizacije v zavarovalništvu in bančništvu, konkurenčnosti gospodarstva, odpravljanja še nekaterih administrativnih ovir za izboljšanje poslovne klime, prestrukturiranja predelovalnih dejavnosti, prepočasne rasti malih in srednje velikih podjetij, inflacije, neizravnanih javnih financ in upravne usposobljenosti za prevzem evropskega pravnega reda.

Kakovost razvojnih dejavnikov

(5) V okviru mehanizmov za uresničevanje razvojne strategije so na prvo mesto postavljeni mehanizmi prehoda v **družbo, temelječo na znanju**. Na področju izobraževanja in usposabljanja so zaznani kvantitativni premiki pri izobraževanju mladine, nezadostni pa pri izobraževanju odraslih in vseživljenjskega učenja.

Izobrazbena struktura odraslega prebivalstva se sicer izboljšuje, vendar pa razvojno kritični ostajajo nizka vključenost starejših v izobraževanje, še vedno relativno nizek delež oseb s končano terciarno izobrazbo in nizka raven funkcionalne pismenosti. Glede obsega vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj in glede stopnje inovativnosti podjetij Slovenija v zadnjem letu položaja ni izboljšala, oziroma ga je še poslabšala, kar z vidika dinamičnih sprememb v svetu ne omogoča pospeševanja razvoja in uresničevanja na znanju temelječe družbe, in tudi ne s SGRS postavljene potrebe po povečanju deleža raziskav in tehnološkega razvoja v BDP do leta 2006 na okoli 2%. Razkorak na področju rabe interneta med Slovenijo in EU, ki se je pojavil v zadnjem letu, opozarja, da Slovenija kasni z načrtnim spodbujanjem razvoja informacijske družbe, delno zaradi neučinkovite tržne strukture, delno pa se kasnitev odraža tudi v manjšem deležu populacije s terciarno izobrazbo, ki najbolj intenzivno uporablja internet.

(6) Drugi sklop mehanizmov razvojne strategije je usmerjen v **krepitev konkurenčnosti gospodarstva**. Proces sanacije velikih neprivatiziranih izgubarskih podjetij je končan, proces konsolidacije lastništva in vzpostavljanja učinkovite lastniške strukture v privatiziranih podjetjih pa se je v letih 2000 in 2001 izrazilo pospešil, kar kaže, da se ti procesi še vedno odvijajo v kontekstu procesov tranzicije in ne le kot neki stalni procesi transformacije, ki so značilni za vsa tržna gospodarstva. Zdi se torej, da procesi postprivatizacijske konsolidacije lastništva še niso popolnoma končani. Kljub temu konkurenčnost slovenskega podjetniškega sektorja vse bolj temelji na procesih ofenzivnega prestrukturiranja. Pozitivni premiki v smislu povečevanja produktivnosti in zniževanja stroškov po enoti dodane vrednosti so očitni. Pozitivno je tudi ponovno povečevanje tržnih deležev na najpomembnejših tujih trgih in povečevanje vhodnih in izhodnih NTI. Vendarle pa je očitno, da se slovenski podjetniški sektor ubada s precejšnjimi strukturnimi problemi in strukturno rigidnostjo, ki se odražata v upočasnjevanju rasti produktivnosti dela, neugodni in prepočasni spreminjajoči faktorski strukturi blagovnega izvoza in padajočem deležu inovativnih podjetij. Nizka rast produktivnosti je predvsem posledica prepočasnega prestrukturiranja v smeri dejavnosti z višjo dodano vrednostjo, katerih konkurenčnost temelji na ustvarjenih dejavnikih, in dejansko kaže na dolgoročno nevzdržnost sedanje strukture slovenskega izvoza. Vse očitneje postaja, da je gradualistični pristop Slovenije pri strukturnih reformah povzročil nekatera nesorazmerja, ki jih bo potrebno odpraviti.

(7) Pri reformi **finančnega sektorja** se usmeritve SGRS uspešno izvajajo na področjih regulacije, nadzora ter uskladitve predpisov z evropskimi standardi, precej pa kasnijo na področju vzpostavitve konkurenčne strukture, zato ostaja finančni sektor še naprej eno izmed slabše razvitih področij gospodarstva. Po razvitosti bančnega sektorja Slovenija ne zaostaja le za manj razvitimi članicami EU, temveč tudi za nekaterimi kandidatkami za vstop v EU; pri zavarovalništvu pa je opazen manjši razvojni zaostanek v primerjavi z državami EU. Največje razvojne razlike med Slovenijo in razvitimi državami se kažejo na področju trga kapitala, kjer so zaostanki za razvitimi državami približno enako veliki tudi v drugih tranzicijskih državah, saj se je trg kapitala v vseh tranzicijskih državah (tudi v Sloveniji) pričel razvijati šele pred dobrim desetletjem.

(8) Izgradnja **gospodarske infrastrukture** je imela v obdobju 1995-1999 dinamično

rast, v letih 2000 in 2001 so naraščale le še investicije v telekomunikacije in infrastrukturo varstva okolja, v letu 2002 pa so se po oceni ponovno okrepile tudi investicije na področju prometa. Procesi liberalizacije na področju gospodarske infrastrukture so se pričeli s sprejetjem temeljne zakonodaje, ki jih sploh omogoča, ter prvimi aktivnostmi na področju telekomunikacij in delnim odprtjem trga električne energije. Procesu liberalizacije in vzpostavitve neodvisnih regulatornih agencij bo sledil proces privatizacije. V izgradnjo infrastrukture se privatni kapital še ne vključuje, prav tako pa se tudi procesi liberalizacije še ne odražajo v kvalitetnejših storitvah in nižjih cenah.

(9) Na področju izvrševanja **vloge države** lahko glede na lansko poročilo ugotovimo določeno izboljšanje. Odgovorne institucije so se odzvale na kopičenje sodnih zaostankov in agregirani podatki kažejo njihovo zmanjšanje, obstaja pa vrsta zadev, pri katerih se povečujejo. S stališča vpliva na učinkovitost gospodarstva so najbolj kritična področja izvršbe in zemljiške knjige. Izvajanje politike konkurence še poteka ob precejšnjem nerazumevanju njenih ciljev s strani gospodarskih subjektov in sodišč ter brez temeljnega strateškega dokumenta. Zaustavila se je rast javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP in nekoliko znižala intervencijska in upravljalna vloga države v gospodarstvu, potrebno pa bo nadaljnje znižanje javnofinančnih odhodkov ter njihovo prestrukturiranje, kar velja tudi za državne pomoči. Ustvarjene so bile določene zakonske in organizacijske podlage za povečanje učinkovitosti države in implementacije razvojnih politik, še vedno pa se odlaša oblikovanje pokrajin kot ključni korak decentralizacije države. Sorazmerno ugodna je tudi ocena legitimnosti državnih institucij. S stališča vpliva na nacionalno konkurenčnost pa ostajajo najbolj problematična področja regulacija konkurence in konkurenčna zakonodaja, fleksibilnost trga dela, kjer so bile sprejete institucionalne rešitve, ki pa se še ne odražajo v rezultatih, trg kapitala, pravni okvir za izvrševanje pogodb, razširjenost birokracije in šibkost pri implementaciji odločitev.

(10) Kazalniki **regionalnega in prostorskega razvoja** kažejo, da pričeti ukrepi institucionalne izgradnje na obeh področjih še ne kažejo pričakovanih rezultatov, ker se le-ti lahko pokažejo šele v daljšem časovnem obdobju. Spremembe kmetijske politike so bile v zadnjih letih intenzivne, na določenih področjih (zemljiške strukture, ekološko kmetovanje) so vidni prvi rezultati.

Okoljska in socialna sestavina razvoja

(11) Z analizo reprezentativnih indikatorjev in politik ocenjujemo, da se **stanje in razvoj okolja** v Sloveniji izboljšujeta, če ju opazujemo historično in ju vrednotimo glede na dograjevanje institucionalnega okvira. Znaki izboljšanja so sektorski in le na posameznih prioritetah, splošnega izboljšanja glede na vse strožjo zakonodajo in vse ambicioznejše razvojne usmeritve pa država v preteklem letu še ni zadovoljivo uresničila. Težave so očitne predvsem v krovnih projektih uresničevanja trajnostnega razvoja, saj so okoljski dosežki slabši predvsem pri indikatorjih, ki posegajo na mejna področja (predvsem med gospodarskim razvojem in varovanjem okolja), kar je posledica odsotnosti makrointegracije (okoljskih, socialnih in gospodarskih vidikov razvoja), ne samo bolj ali manj uspešnega spoštovanja okoljevarstvenih predpisov in standardov pri onesnaževalcih (mikrointegracija v podjetjih z

izboljševanjem gospodarnosti).

(12) Slovenija namenja za **socialno varnost** podoben delež BDP kot članice EU. V obdobju tranzicije je ohranila sisteme socialne varnosti, ki so s svojimi rezultati blažili sicer potrebne spremembe v ekonomskem sistemu. Stopnja revščine se je leta 1999 v primerjavi z letom 1997 še nekoliko zmanjšala in je nižja kot v državah EU, od leta 1993 pa se je bistveno znižalo tudi tveganje revščine starejše generacije. Dohodkovna neenakost, merjena s kvintilnim razmerjem, se po letu 1997 ne povečuje več. Slovenija je že izvedla reformo sistema pokojninskega zavarovanja, po kateri se delež BDP za izdatke v pokojninskem sistemu ne povečuje. Uredila in dopolnila je sistem zagotavljanja socialnega varstva in družinskih prejemkov, s čimer je ustrezneje poskrbela za najrevnejši del prebivalstva ter enotno uredila in posodobila skrb za družino. Potrebne pa bodo tudi spremembe v sistemih, ki podpirajo ohranjanje in izboljševanje zdravja, izboljšanje funkcionalne pismenosti odraslih ter preverba učinkovitosti tistih instrumentov, ki zagotavljajo, da dobrobiti prejmejo pravi upravičenci.

Vloga države v razvoju

(13) **Delovanje države** po usmeritvah in ciljnih SGRS kaže tudi namenskost trošenja javnofinančnih sredstev do leta 2001. Ugotovitve kažejo, da se vsaj do leta 2001 država na področju razvojne funkcije še ni zadosti odzvala novim in s SGRS zastavljenim potrebam razvoja, temveč je pretežno nadaljevala aktivnosti, ki so se pokazale kot neustrezne ali nezadostne za doseganje uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, ter za povečanja usposobljenosti človeškega kapitala ter konkurenčnosti gospodarstva pri gospodarskem razvoju. Ocene in aktivnosti za leto 2002 ter obdobje 2003-2004 kažejo pozitivne premike, vendar jih zaradi pomanjkanja podatkov še ne moremo ocenjevati kot zadovoljive ukrepe za uresničevanja ciljev SGRS.

Usmeritve za uresničevanje razvojne strategije

Pri usmeritvah za uresničevanje SGRS je potrebno ločevati dva povsem različna dela. Prvi se nanaša na uresničevanje razvojne paradigme, drugi pa na uresničevanje gospodarskega razvoja. **Paradigma** temelji na ugotovitvi, da je bil za Slovenijo v obdobju tranzicije značilen prepoznaven razvojni vzorec postopnosti reform, katerega pozitivni rezultati so bili zlasti doseganje stabilne stopnje gospodarske rasti brez večjih makroekonomskih neravnovesij ob boljših rezultatih na socialnem in okoljskem področju, kot bi smeli pričakovati na osnovi dosežene gospodarske razvitosti. Ugotovitve poročila to oceno potrjujejo, hkrati pa opozarjajo, da bo treba za doseganje makroekonomske stabilnosti dokončati preostale strukturne reforme, zlasti glede učinkovitosti nemanjalnega sektorja, ter okrepiti integriranost razvojnih politik, da bi pospešili premik razvojne vloge države k spodbujanju sodobnih dejavnikov razvoja in nacionalne konkurenčnosti. Integracijo je možno doseči le s temeljnim razvojnim soglasjem v obliki dialoga, ki bi lahko potekal v okviru Sveta za (trajnostni) razvoj in pospešil pripravo dolgoročnega razvojnega dokumenta Vizija in scenariji razvoja Slovenije, ki bi dolgoročno opredelil koncept trajnosti v razvoju.

Pri **gospodarskem razvoju** se Slovenija postopno približuje gospodarsko razvitim državam. Nekatere že lani ugotovljene slabosti in pomanjkljivosti so se v letošnjem letu še potencirale, jasno pa kažejo, da se proces tranzicije v Sloveniji še ni končal in da so nekatere reforme gospodarske strukture za pospeševanje konkurenčnosti gospodarstva občutno prepočasne, kar povzroča vse večje razvojne nevarnosti. Največje slabosti na področju industrijske politike so: v razvoju družbe, temelječe na znanju, v pospeševanju konkurenčnosti in sprememb gospodarske strukture in dokončanju tranzicijskih in drugih reform; na področju makroekonomske politike pa: znižanje inflacije in prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov ter uravnoteženje javnih financ.

Usmeritve v okviru industrijske politike se delijo na tri ključna področja pospešenega razvoja: (1) razvoj družbe, temelječe na znanju (izobraževanje, raziskovanje in tehnološki razvoj ter uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije); (2) konkurenčnost podjetniškega sektorja, kjer naj bi pospešili prestrukturiranje v smeri povečevanja dodane vrednosti in višje stopnje tehnološko zahtevnih proizvodov in (3) pospešitev tranzicijskih in drugih reform predvsem na področju finančnega sektorja in infrastrukturnih storitev. Pospeševanje razvoja treh ključnih področij naj bi izvajali tako, da bi hkrati zmanjševali tudi regionalne razlike in upoštevali uravnoteženost gospodarskega razvoja z okoljskim in socialnim razvojem. Te cilje je možno doseči le s celovito industrijsko politiko. Kot smo zapisali že v lanskoletnem Poročilu, vidimo celovitost v Državnem razvojnem programu (DRP), ki je tudi izvedbeni dokument SGRS. Nadaljevanje priprave DRP je z vidika celovitosti državne razvojne politike nujna. Usklajevanje DRP bi bilo smiselno izločiti iz tekočih proračunskih pogajanj in ga opraviti v okviru Sveta za strukturno politiko. Tak DRP bi moral biti tudi tekoče spremljan glede izvrševanja in učinkov; z istim informacijskim sistemom bi morali zajeti tudi vse velike državne investicije in vse državne pomoči, tudi če niso del DRP.

Razmeroma ugodni gospodarski rezultati v preteklih letih so bili doseženi ob porušenju nekaterih *makroekonomskih ravnovesij*, ki se najizraziteje kažejo na cenovnem in javnofinančnem področju in so velikokrat tudi posledica prepočasnih oziroma nedokončanih strukturnih reform. Za doseganje in ohranjanje stabilnih okvirov bo poleg pospešenega izvajanja strukturnih reform potrebno povečati tudi omejevalnost nekaterih makroekonomskih politik. V nasprotnem primeru bi se ta neravnovesja nadaljevala oziroma še poglobila, kar bi postalo resen omejevalni dejavnik za realizacijo ciljev SGRS.

Z vidika dosedanjega razvoja in razvojnih nesorazmerij je SGRS poudarila še vedno aktualne usmeritve in cilje razvoja. Glede na hitre spremembe v okolju in bližajoče se članstvo Slovenije v EU, bo potrebno SGRS dograditi z usmeritvami in cilji Lizbonske strategije.

Poročilo o razvoju

Urednica:

Ana MURN

1. Rezultati razvoja

Spremenjeno razumevanje razvoja, začrtano z dokumentom **Slovenija v novem tisočletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU** (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006) (SGRS) je podano v dveh, med seboj različnih delih. Prvi del je osredotočen na dolgoročni koncept uravnoteženega razvoja različnih, vendar med seboj neločljivo povezanih vidikov razvoja in je deklarativno podan v razvojni paradigmi. Drugi del dokumenta pa podaja začrtano smer gospodarskega razvoja za srednjeročno obdobje (do leta 2006) in potrebne ukrepe za postopno približevanje stopnji razvitosti in doseganje gospodarskih struktur, značilnih za razvite ekonomije.

1.1. Uravnoteženost gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja

OPREDELITVE SGRS: V SGRS začrtana nova razvojna paradigma izhaja iz enakovrednega obravnavanja gospodarske, socialne in okoljske razsežnosti blaginje¹ in trajnostnega razvoja, ki omogoča zadovoljevanje potreb današnjih generacij, ne da bi omejevali možnosti prihodnjih pri vsaj enako uspešnem zadovoljevanju njihovih potreb. Trajnostni razvoj se izraža strukturno (skozi tri vire oziroma sestavine blaginje), časovno (oziroma medgeneracijsko) in prostorsko (s poudarkom na regionalni skladnosti razvoja). Glede na dosežena razmerja razvitosti med tremi sestavinami blaginje zahteva trajnostna usmeritev SGRS prednostno zniževanje razvojnega zaostanka na področju gospodarstva, vendar doseženo tako, da se ne bodo povečali zaostanki na področju socialnega in okoljskega razvoja, kjer so relativno manjši.

UGOTOVITVE POROČILA: Temeljna ugotovitev Poročila o razvoju je, da se načelo trajnostnega razvoja postopno uresničuje, vendar ob ohranjanju slabosti in neravnovesij pri vseh treh njegovih sestavinah. Na gospodarskem področju se nadaljuje sorazmerno naglo razvojno dohitevanje EU (v letu 2001 se je razlika do evropskega povprečja še znižala, Slovenija je med državami članicami EU prehitela Grčijo, med državami kandidatkami za vstop v EU pa se še močneje približala vodilnemu Cipru), ob tem pa se izboljšujejo tudi rezultati na socialnem in okoljskem področju, kakor jih merita indeks človekovega razvoja in indeks pristinega varčevanja. Izboljšanje kaže tudi nacionalna konkurenčnost, merjena po metodologiji Svetovnega gospodarskega foruma, predvsem na področju mikroekonomske konkurenčnosti, delno pa tudi po sposobnosti rasti, tako da Slovenija ni več uvrščena v skupino držav, kjer mikroekonomske reforme ogrožajo dolgoročno vzdržnost rasti, temveč v skupino, kjer mikroekonomske reforme omogočajo pomemben, vendar še ne popolnoma izkoriščen potencial rasti. Od leta 1996 do leta 1999 (2000) ugotovljeno poslabšanje enakomernega regionalnega razvoja se je v letu 2001 po kriteriju stopnje brezposelnosti nadaljevalo, po nekaterih drugih indikatorjih pa je prišlo tudi do zmanjševanja razlik, zato ocenjujemo, da se razlike med najbolj in najmanj razvito slovensko regijo v zadnjem letu niso bistveno spremenile. Na vseh treh področjih trajnostnega razvoja so očitne tudi slabosti, ki lahko v naslednjih letih zelo otežijo ohranjanje sorazmerno ugodnih trendov. Na področju gospodarskega razvoja

¹ Blaginja je celovita zadovoljenost potreb, ki ustvarja zmogljivosti vzdrževanja življenja in njegovega uživanja.

gre predvsem za nedokončane strukturne reforme in šibkost na znanju temelječe konkurenčnosti, pri socialnem razvoju so potrebe po spremembah najmočnejše na področju zdravja ter ciljnosti upravičenj iz socialne varnosti, na področju okolja pa so zaskrbljujoče zlasti nekatere okoljsko neugodne spremembe gospodarske strukture, predvsem povečevanje energetske intenzivnosti bruto domačega proizvoda (BDP).

ANALIZA: Temeljna ugotovitev Poročila o razvoju v preteklem letu je bila, da se v Sloveniji do leta 2000 načelo uravnoveženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja v zadnjih letih ni zadovoljivo uresničevalo, saj se je v obdobju tranzicije (1990-1998) vrednost indeksa uravnoveženega razvoja poslabšala. Pri tem so bile opažene pomembne razlike med sestavinami razvoja ter obdobji (pred letom 1995 in po njem). Gospodarski razvoj je bil v celotnem obdobju ugodnejši kot v drugih državah kandidatkah za vstop v EU in v povprečju tudi kot v evropskih državah, tako da se je razvojni zaostanek na tem področju skladno z usmeritvijo SGRS zmanjšal. Na področju socialnega razvoja je prišlo v obdobju transformacijske depresije do neizogibnega poslabšanja, vendar se je v drugem obdobju tranzicije socialni položaj ponovno izboljšal. Na izboljšanje sta vplivala aktivna socialna politika in nedopuščenost degradacije sistemov socialne varnosti med tranzicijo. Nasprotno je bil okoljski razvoj, razen okoljevarstva (pravni red, razvojni programi, harmonizacija z EU), v veliki meri neintegriran v smislu skupnega doseganja ciljev vseh resorjev (zlasti okoljskega, finančnega in kmetijskega). Tako je bilo okoljsko izboljšanje v prvem obdobju tranzicije v pretežno stranski učinek defenzivnega gospodarskega prestrukturiranja, v drugem obdobju pa je bil gospodarski razvoj že pospešen na račun okoljskega. Medsebojno neodvisni indikatorji so pokazali, da okolje ni več tako izrazita razvojna prednost Slovenije v primerjavi z EU. Regionalne razvojne razlike so se povečale. Po nacionalni konkurenčnosti je Slovenija zaostajala za članicami EU in nekaterimi kandidatkami za vstop, največja slabost je bila izkazana na področju učinkovitosti vlade in institucij, ki omogočajo konkurenčno poslovno okolje.

Enoletno obdobje je prekratko, da bi se v preteklem letu ugotovljeni rezultati bistveno spremenili, še posebno, ker v Sloveniji v tem času ni prišlo do večjih socialnih, ekonomskih in okoljevarstvenih sprememb ali izrazito neustrezno vodenih politik. Uravnoveženost vseh treh komponent razvoja ocenjujemo s sistemom izbranih sinteznih kazalnikov,² pri čemer pa letos ne razpolagamo s kazalnikom uravnoveženosti razvoja, ki vse tri komponente razvoja najbolje povezuje med seboj.

Pri kazalniku **BDP na prebivalca po kupni moči (PPS)**³ je Eurostat objavil revizijo⁴ in za leti 2000 in 2001 podatke za vse države zbral po enotni metodologiji. Revidirani podatki BDP na prebivalca po kupni moči so za leto 2000 Slovenijo (s 67 odstotki evropskega povprečja) uvrstili v skupino držav, ki dosegajo od 50 do 75% povprečja

² Izbrani kazalniki so: bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči, indeks človekovega razvoja, indeks pristnega varčevanja, indeks nacionalne konkurenčnosti in stopnja registrirane brezposelnosti po regijah.

³ Kupna moč (PPS) je umetna splošna referenčna valuta, ki se uporablja v EU, za izražanje obsega ekonomskih agregatov za primerjave v prostoru. Obseg ekonomskih agregatov v PPS dobimo z deljenjem njihovih originalnih vrednosti v nacionalni valuti in pripadajočih PPP (valutni pretvorniki, ki eliminirajo vpliv različnih ravni cen).

⁴ Za večino udeleženk evropskega primerjalnega programa (ECP) je leto 2000 prvo, v katerem so PPP uteži vzete iz nacionalnih računov, ki v celoti temeljijo na ESA95. Leta pred 2000 vključujejo množico manjših ali večjih prelomov časovnih serij, ki negativno vplivajo na primerljivost v času ali celo med državami v danem letu.

EU, kjer sta se znašli tudi manj razviti članici, Grčija in Portugalska; med državami, kandidatkami za članstvo EU, pa se je razlika med Ciprom in Slovenijo bistveno zmanjšala. Predhodni podatki za leto 2001 kažejo, da je Slovenija še izboljšala svoj položaj v primerjavi z evropskim povprečjem (za 3 odstotne točke), prehitela Grčijo in se močno približala Portugalski (na odstotno točko). Slovenija s 70% povprečja EU ostaja med primerjalno skupino kandidat za članstvo v EU še vedno na drugem mestu in od Cipra, ki je še vedno najbolj razvita kandidatka, zaostaja le še za 4 odstotne točke, tretje uvrščeno Češko pa prehiteva za 11 odstotnih točk.

Vrednost **indeksa človekovega razvoja (HDI)** in mesto Slovenije se (od leta 1992, ko je na voljo prvi preračun za Slovenijo) kljub metodološkim spremembam⁵ počasi, a vztrajno izboljšujeta. Najnovejši izračun indeksa za leto 2000 prinaša le majhno razliko v vrednosti, ne pa tudi v uvrstitvi glede na prejšnje leto. Slovenija se je namreč ponovno uvrstila na 29. mesto in s tem ostala v spodnji polovici skupine držav z visoko stopnjo človekovega razvoja. Med posameznimi komponentami indeksa se je najvišje uvrstila po indeksu bruto vpisnega količnika (na 23. mesto); po indeksu BDP na 30. mesto, po indeksu pričakovane dolžine življenja pa je še vedno najbolj zaostajala (34. mesto), čeprav se življenjska doba tudi v Sloveniji podaljšuje. Postopno in vztrajno izboljševanje vrednosti indeksa in njegovih komponent kaže na počasen, a ustaljen in pozitiven razvojni trend, ki Slovenijo približuje maksimalni vrednosti, tej so se tudi v letu 2000 najbolj približale Norveška, Švedska in Kanada⁶.

Trajnostna opredelitev SGRS ekonomsko pomeni zahtevo, da nepovratno trošenje ekonomskih bogastev dolgoročno ne presega njihovega nepovratnega ustvarjanja. Uresničevanje trajnostnega razvoja ugotavljamo z indeksom pristnega varčevanja (IPV). Osnovni vidik indeksa so zaloge ekonomskih bogastev, ki jih preučujemo kot indikator spreminjanja sedanje vrednosti celotnega toka prihodnje blaginje. Za leto 2000 se je vrednost IPV za Slovenijo močno izboljšala (z 12.9% BDP v letu 1999 na 17.2%). Ob tem velja opozoriti, da letni podatki kažejo možnost hitrih in precej visokih sprememb IPV. V povprečju obdobja 1997–2000 je razvrstitev Slovenije z letnim povprečjem indeksa 13.1% BDP (sosednje države: 14%; povprečje EU: 15% BDP) slaba, in sicer na račun višjega uničevanja ekonomskih bogastev kot v večini drugih držav, ki niso izvoznice nafte, oziroma na račun nižjega ustvarjanja ekonomskih bogastev z neto varčevanjem kot drugod.

V preteklem letu ugotovljene razvojne razlike med **slovenskimi regijami** se, merjene s stopnjo registrirane brezposelnosti po regijah⁷, v letu 2001 niso zmanjšale, temveč so celo rahlo narasle, kar kaže razmerje med regijama z najnižjo in najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti (2000: 1:3; 2001: 1:3.1) in koeficient variacije (2000: 30.46; 2001: 32.26). Nekateri drugi kazalniki kot npr. dohodnina na prebivalca in stopnja infrastrukturne opremljenosti regij pa kažejo na zmanjševanje regionalnih razlik, zato ocenjujemo, da se v zadnjem letu razvojne razlike med regijami niso značilno spremenile.

⁵ Največ sprememb je bilo na področju preračunavanja indeksa BDP. Nova, zadnja formula temelji na logaritmiranju vrednosti.

⁶ Kanada je prva presegla vrednost HDI 0.9.

⁷ Kazalnika BDP na prebivalca po regijah za leto 2000 SURS ni še izračunal.

Po **nacionalni konkurenčnosti** (metodologija Svetovnega gospodarskega foruma - **WEF**) za obdobje 2001-2002 je bila Slovenija po indeksu sposobnosti rasti GCI⁸ uvrščena z 31. mestom v skupino držav z velikimi možnostmi rasti (skupaj z Estonijo), po indeksu mikroekonomske konkurenčnosti⁹ pa je zasedla nekoliko slabše, 32. mesto. Glede na precejšnje razhajanje med indeksom mikroekonomske konkurenčnosti in indikatorjem BDP na prebivalca (26. mesto) se je znašla v skupini držav, katerih raven dohodka je za prihodnost nevzdržna, če ne bodo dokončane mikroekonomske reforme. V obdobju 2002-2003 se je nacionalna konkurenčnost Slovenije povečala, najbolj na področju mikroekonomske konkurenčnosti, izboljšala pa se je tudi sposobnost rasti v prihodnjem srednjeročnem obdobju. Med osemdesetimi ocenjevanimi državami se je po indeksu sposobnosti rasti GCI uvrstila na 28. mesto, po indeksu mikroekonomske konkurenčnosti pa na 27. mesto. S pozitivnim razkorakom med indeksom mikroekonomske konkurenčnosti in BDP na prebivalca Slovenija postopno prehaja iz skupine držav, kjer nedokončane mikroekonomske reforme ogrožajo dolgoročno vzdržnost rasti, v skupino držav, kjer doseženi mikroekonomski temelji predstavljajo pomemben, vendar še ne popolnoma izkoriščen potencial rasti. Primerjava Slovenije z devetimi izbranimi državami članicami EU in kandidatki za članstvo v EU¹⁰ je pokazala, da je Slovenija v zadnjem letu dosegla največ pozitivnih premikov v nacionalni konkurenčnosti. Uvrstitev Slovenije po metodologiji IMD,¹¹ ki nacionalno konkurenčnost ocenjuje drugače, je bila precej manj ugodna, kar podrobneje prikazuje tudi lansko Poročilo.

1.2. Spremembe gospodarske strukture

OPREDELITVE SGRS: SGRS neposredno ne posega na področje sektorskih politik, kljub temu pa ob upoštevanju procesov globalizacije, integracije evropskih trgov, intenzivnega tehnološkega napredka ter prehoda v družbo, temelječo na znanju nakazuje osnovne spremembe v proizvodni strukturi BDP, ki naj bi jih prinesel nadaljnji gospodarski razvoj Slovenije skupaj z vključevanjem v EU. Namen poglavja je zato ugotoviti, s kakšnimi strukturnimi spremembami se je slovensko gospodarstvo srečevalo v preteklem petletnem obdobju (1995–2000) in v letu 2001 ter ali so te spremembe ugodno izhodišče za uresničevanje ciljev SGRS.

⁸ Indeks GCI (Growth Competitiveness Index) meri sposobnost države za rast v prihodnjem srednjeročnem obdobju (od 5 do 8 let).

⁹ Indeks mikroekonomske konkurenčnosti (Microeconomic Competitiveness Index - MICI), ki nadomešča lanski CCI - Current Competitiveness Index, ocenjuje možnosti tekoče stopnje produktivnosti države.

¹⁰ V izbor držav so vključene kandidatke za članstvo v EU, ki mejijo z Zahodno Evropo (Madžarska, Češka, Slovaška, Poljska in Estonija), članice EU, ki so najbolj podobne Sloveniji po gospodarski razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca (Grčija in Portugalska), ter regionalni sosedi (Avstrija in Italija).

¹¹ Nacionalna konkurenčnost Slovenije, merjena po metodologiji IMD med 49 državami, je v letu 2001 Slovenijo uvrstila na 39. mesto, potem ko je leto poprej že zasedala 36. V primerjavi s kandidatki za članstvo v EU je bila Slovenija po agregatnem indeksu uvrščena samo pred Poljsko, zaostajala pa je tudi za vsemi članicami EU. Med posameznimi skupinami kazalnikov je najboljšo uvrstitev dosegla na področju učinkovitosti podjetij, slabše pa na področjih infrastrukture, gospodarske uspešnosti in zlasti učinkovitosti vlade. Med letoma 2000 in 2001 je Slovenija poslabšala uvrstitev pri kazalnikih gospodarske uspešnosti in infrastrukturi, izboljšala pri kazalnikih učinkovitosti vlade, uvrstitev po kazalnikih učinkovitosti podjetij je ostala nespremenjena.

UGOTOVITVE POROČILA: Že v preteklem letu ugotovljene pozitivne spremembe v gospodarski strukturi, merjeni s strukturo BDP (ki pa ne zajema vseh strukturnih sprememb), so se nadaljevale tudi v letu 2001. Gospodarska struktura Slovenije se postopno približuje strukturi razvitih gospodarstev, saj se zmanjšujeta pomena kmetijstva in industrije, povečuje pa pomen storitev. Med storitvami rastejo predvsem javne, ki so že na evropskem povprečju, kar kaže v primerjavi z zasebnim na preveliko rast javnega sektorja. Blizu evropskega povprečja so tudi storitve trgovine, gostinstva in transporta, za razvitimi ekonomijami pa še vedno močno zaostajajo poslovne in finančne storitve. V predelovalni industriji se procesi prestrukturiranja nadaljujejo, vendar se gibljejo prepočasi, predvsem v smeri krepitve tehnološko intenzivnejših dejavnosti.

ANALIZA: Spremembe gospodarske strukture lahko spremljamo z različnih vidikov. V tem poglavju se osredotočamo na spremembe v proizvodni strukturi BDP, ki pa ne odražajo vseh pomembnih strukturnih sprememb v gospodarstvu. Z nekaterimi od teh se ukvarjamo v drugih delih poročila (spremembe v faktorski strukturi izvoza, v porabi električne energije ipd.) **S spremembami v strukturi BDP** v drugi polovici devetdesetih let je Slovenija postopno sledila strukturnim spremembam v razvitih gospodarstvih. Ob naraščanju deleža storitvenih dejavnosti in gradbeništva se je tako v letih od 1995 do 2000 zmanjšal gospodarski pomen industrije in kmetijstva. Podobna gibanja so se nadaljevala tudi v letu 2001: storitve so v strukturi BDP pridobile nadaljnjo strukturno točko (v obdobju 1995-2001 skupaj tri strukturne točke), deleža industrije in kmetijstva pa sta se zmanjšala za 0.3 in 0.2 strukturne točke. V nasprotni smeri kot v obdobju 1995-2000 se je gibal le delež gradbeništva, ki se je po hitri rasti v letu 1999, povezani z intenzivno gradnjo cestne in železniške infrastrukture, v letu 2001 že drugo leto zapored rahlo zmanjšal, še vedno pa je bil višji kot leta 1995.

Med storitvenimi dejavnostmi se je v zadnjem šestletnem obdobju najbolj (skoraj za dve strukturni točki) okrepil pomen **javnih storitev**. Potem ko se je v letih 1998 in 1999 ekspanzija javnih storitev že nekoliko umirila, smo bili v letih 2000 in 2001 ponovno priča pospešenemu naraščanju njihovega deleža v BDP (v letu 2000 za 0.7 in v letu 2001 za 0.6 strukturne točke). V letu 2001 se je najbolj okrepil delež dejavnosti javne uprave in obveznega socialnega zavarovanja, izobraževanja ter zdravstva in socialnega varstva. Krepitev javne uprave in obveznega socialnega zavarovanja je podobno kot v preteklih letih posledica hitre rasti števila delovno aktivnih¹², povezana z vzpostavljanjem novih institucij in pripravami na vstop v EU. Po podatkih o številu delovno aktivnih sta bili najhitreje rastoči dejavnosti izobraževanja višje in visoko šolstvo ter izobraževanje odraslih. V okviru zdravstva in socialnega varstva se je povečal delež socialnega varstva, vendar večinoma zaradi strme rasti dejavnosti invalidskih podjetij¹³.

¹² Rast števila delovno aktivnih v dejavnosti javne uprave, obrambe in obveznega socialnega zavarovanja je bila v letu 2001 3.8-odstotna, kar je najvišja rast v zadnjih letih.

¹³ Ker osnovna dejavnost invalidskih podjetij ni socialno varstvo, je prišlo v letu 2002 do statistične premestitve teh podjetij v dejavnosti, ki jih dejansko opravljajo, kar se bo odrazilo v strukturnih premikih v okviru dejavnosti zdravstva in socialnega varstva v letu 2002.

Precej počasneje kot delež javnih narašča pomen **pretežno tržno usmerjenih storitvenih dejavnosti**, ki so v obdobju od 1995 do 2001 v strukturi BDP pridobile približno eno strukturno točko (v letu 2001 0.3 strukturne točke). Glavni dejavnik rasti so bile poslovne in finančne storitve, prispevek tradicionalnih storitvenih dejavnosti – trgovine, gostinstva, prometa pa je ostal nespremenjen. Krepitev in razvoj storitvenih dejavnosti, ki so komplementarne proizvodnim dejavnostim (poslovne in finančne storitve), je pomemben z vidika izboljševanja konkurenčne sposobnosti gospodarstva, vendar poteka relativno počasi. Mednarodne primerjave strukture slovenskega gospodarstva namreč kažejo, da Slovenija za povprečjem EU najbolj zaostaja ravno po deležu poslovnih in finančnih storitev v BDP, razkorak pa se je med letoma 1995 in 2001 še povečal (od 9.6 v letu 1995 na 10.5 strukturne točke v letih 2000 in 2001), kar kaže na potrebo po spodbujanju razvoja na znanju temelječih storitev. V enakem obdobju se je Slovenija že močno približala evropskemu povprečju po deležu javnih storitev, približno na ravni povprečja pa se giblje tudi delež trgovine, gostinstva in transporta v BDP.

Kljub deindustrializaciji v zadnjem desetletju je pomen **industrije** v Sloveniji precej višji kot v povprečju v državah EU, med letoma 1995 in 2001 pa se je razlika še povečala (od 6 v letu 1995 na 6.8 strukturne točke v letih 2000 in 2001). V okviru industrije se najhitreje zmanjšuje pomen predelovalnih dejavnosti, ki so v zadnjih šestih letih v strukturi BDP izgubile skoraj eno strukturno točko (v letu 2001 0.3). Zmanjšuje se tudi delež rudarstva (Tabela 1), v glavnem zaradi postopnega ugašanja dejavnosti pridobivanja rjavega premoga, delež dejavnosti oskrba z elektriko, plinom in vodo pa se v celotnem obdobju trendno povečuje. Po rasti deleža od 4.3% (1995) na 5.3% (2000) se je v letu 2001 delež gradbeništva v strukturi BDP za malenkost znižal (na 5.2%).

Z vidika krepitve konkurenčnosti gospodarstva je pomembno prestrukturiranje v okviru **predelovalnih dejavnosti** v smeri krepitve visoko produktivnih dejavnosti. Kazalnik intenzivnosti strukturnih sprememb¹⁴ kaže, da se je *intenzivnost prestrukturiranja* predelovalne industrije, merjena s spremembami v strukturi dodane vrednosti in v strukturi zaposlenih, v devetdesetih letih trendno zmanjševala. Pri tem so za posamezna leta značilna manjša odstopanja od dolgoročnega gibanja vrednosti kazalnika. V obdobju po letu 1995 se je intenzivnost strukturnih sprememb nekoliko okrepila v letih 1999 in 2000, vendar se je ponovno upočasnila v letu 2001, ko je bila dosežena najnižja letna vrednost kazalnika (npr. pri dodani vrednosti: 1995: 1.1; 2001: 0.3). Večjo intenzivnost strukturnih sprememb so v letih 1999 in 2000 najverjetneje spodbudila tudi izrazitejša konjunktorna nihanja (v domačem in tujem povpraševanju).

$$^{14} S = \sqrt{\sum_{i=1}^n \left[\left(sh_{i+1} - sh_{i_t} \right)^2 \cdot \left(\frac{sh_{i_t}}{100} \right) \right]}$$

sh_{i_t} : delež i - tega izmed n podpodročij (oddelkov, skupin) v celotni dodani vrednosti ali zaposlenosti predelovalnih dejavnosti. Če je vrednost indikatorja nizka (blizu 0), je intenzivnost strukturnih sprememb predelovalnih dejavnosti v času majhna.

Tabela 1: Struktura bruto domačega proizvoda v letih 1995, 2000 in 2001

Dejavnost		Deleži v bruto domačem proizvodu, v % (tekoče cene)			Struktura delovno aktivnih, v %		
		1995	2000	2001	1995	2000	2001
A.	Kmetijstvo, gozdarstvo, lov	3.9	2.9	2.7	6.9	5.6	5.2
B.	Ribištvo	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
C.	Rudarstvo	1.2	0.9	0.8	1.0	0.7	0.7
D.	Predelovalne dejavnosti	24.6	24.0	23.7	34.4	29.4	29.3
E.	Oskrba z električno energijo, plinom, vodo	2.6	2.8	2.9	1.5	1.4	1.4
F.	Gradbeništvo	4.3	5.3	5.2	6.6	7.9	7.9
G.	Trgovina in popravila motornih vozil	10.5	10.0	10.1	13.0	13.6	13.6
H.	Gostinstvo	2.6	2.8	2.9	4.1	4.3	4.3
I.	Promet, skladiščenje in zveze	6.7	7.0	6.9	5.9	6.0	6.0
J.	Finančno posredništvo	3.5	3.9	3.9	2.2	2.4	2.4
K.	Nepremičnine, najem in poslovne storitve	10.1	10.5	10.7	5.7	6.7	6.9
L.	Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	4.6	5.0	5.2	4.2	5.2	5.4
M.	Izobraževanje	4.9	5.1	5.3	5.8	6.4	6.5
N.	Zdravstvo in socialno varstvo	4.6	4.8	5.0	5.3	6.4	6.6
O.	Druge skupne in osebne storitve	2.9	3.3	3.4	3.4	4.0	4.1
PBS	Pripisane bančne storitve	-2.0	-1.9	-1.7			
A+B	Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo	3.9	2.9	2.7	6.9	5.7	5.2
C...F	Industrija in gradbeništvo	32.6	33.1	32.6	43.6	39.4	39.2
C...E	Industrija	28.3	27.7	27.4	2.6	2.1	2.0
G...O	Storitve	50.2	52.3	53.2	49.5	54.9	55.6
	G...K Pretežno tržno usmerjene storitve	33.3	34.1	34.4	30.8	33.0	33.2
	L...O Pretežno netržno usmerjene storitve	16.9	18.2	18.8	18.7	21.9	22.5

Vir: SURS, preračuni UMAR (Jesensko poročilo 2002).

Na podlagi analize premikanja deležev (shift-share analysis)¹⁵ ugotavljamo, da je bil v obdobju 1995–2001 prispevek strukturnih sprememb za rast produktivnosti predelovalnih dejavnosti sicer pozitiven, vendar izjemno majhen. Največji del rasti produktivnosti je bil tako rezultat rasti dodane vrednosti na zaposlenega v okviru posameznih dejavnosti (intrasektorska komponenta rasti produktivnosti). Poleg povečevanja dodane vrednosti je na rast produktivnosti dela v precejšnji meri vplivalo zmanjševanje zaposlenosti, pri čemer se prispevek upadanja zaposlenosti k rasti produktivnosti zmanjšuje vse od leta 1996. V letu 2001 pa se je produktivnost dela, merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega, prvič v tem obdobju povečala ob sočasnem porastu zaposlenosti.

¹⁵ Analiza premikanja deležev razčleni rast produktivnosti dela na tri komponente: (i) intersektorsko komponento, ki opredeli sposobnost gospodarstva, da premika proizvodne resurse iz nizko v visoko produktivne panoge; (ii) interakcijsko komponento, ki odraža sposobnost za realokacijo resursov v sektorje s hitro rastjo produktivnosti, in (iii) intrasektorsko komponento, ki meri prispevek rasti produktivnosti dela znotraj posameznih sektorjev, ponderirano z deležem zaposlenih teh sektorjev v skupni zaposlenosti panoge.

Med dejavnostmi, ki so v drugi polovici devetdesetih let povečale svoj delež v strukturi dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, izstopajo pretežno kapitalno intenzivne, nadpovprečno inovativne¹⁶ in močno izvozno usmerjene dejavnosti (več kot 60% svojih prihodkov ustvarijo na tujih trgih): kemična, kovinska, strojna in elektro industrija. Zmanjševanje strukturnih deležev pa je bilo v teh letih značilno za pretežno delovno intenzivne dejavnosti, kot so tekstilna, usnjarska in lesna industrija, ki z relativno nizko ustvarjeno dodano vrednostjo na zaposlenega ne dohitevajo hitre rasti tehnološko zahtevnejših dejavnosti. Predvsem tekstilna in usnjarska industrija sta bili v drugi polovici devetdesetih let, ko so bile dokončno odpravljene uvozne ovire na končne tekstilne izdelke ter obutev, zmanjševale pa so se tudi količinske omejitve pri uvozu tekstilnih izdelkov, soočeni z močno uvozno konkurenco. V zadnjih letih se zmanjšuje tudi izvozna usmerjenost tekstilne industrije, v usnjarski industriji pa je delež prihodkov, ustvarjen na tujih trgih, najbolj upadel leta 1998, rahlo pa se je znižal tudi v letu 2001. Po letu 1996 se je relativno hitro zmanjševal tudi pomen živilsko-predelovalne industrije, kjer je bil (ob postopnem odpravljanju zunanjetrgovinskih zaščit) proces prestrukturiranja doslej relativno počasen. Na poslabševanje poslovnih rezultatov teh dejavnosti je poleg sproščanja mednarodne menjave z agroživilskimi izdelki močno vplivala tudi vertikalna konkurenca s trgovinskim sektorjem (Kuhar, 2001). Strukturne spremembe, značilne za drugo polovico devetdesetih let, so se večinoma nadaljevale tudi v letu 2001. Poleg že omenjenih hitro rastočih dejavnosti sta v letu 2001 strukturne deleže okrepili tudi proizvodnja vozil in gumarska industrija. Med dejavnostmi, ki so v letih 1995-2000 največ izgubile, se je v letu 2001 ustavilo upadanje deleža tekstilne industrije, že četrto leto zapored pa se je na nespremenjeni ravni ohranil tudi delež usnjarske industrije. V obeh primerih gre za dejavnosti, kjer država v zadnjih letih izvaja posebna programa prestrukturiranja.

Z opisanimi strukturnimi spremembami se je v obdobju 1995-2001 **zmanjšala tudi razdalja Slovenije** do štirih članic EU, ki so ji po industrijski strukturi najbolj podobne (Avstrija, Italija, Belgija, Danska)¹⁷. Na prvi pogled bi lahko torej zaključili, da so bile strukturne spremembe v analiziranem obdobju ugodne. Ob tem pa se zastavlja utemeljeno vprašanje, ali je bila ustrezna tudi hitrost teh sprememb. Iz mednarodnih primerjav izhaja, da je bila intenzivnost prestrukturiranja predelovalnih dejavnosti v Sloveniji (vrednost kazalnika intenzivnosti prestrukturiranja v obdobju 1995-2000 je znašala 1.51) v drugi polovici devetdesetih let višja kot v enajstih od trinajstih držav EU¹⁸ (višjo intenzivnost sprememb v strukturi dodane vrednosti sta imeli Finska: 5.5 in Danska: 2.1) in počasnejša kot v treh tranzicijskih državah, za katere razpolagamo s podatki (Madžarska 3.7, Češka 3.0, Slovaška 3.3)¹⁹. Počasnejše prestrukturiranje Slovenije v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami se po navadi utemeljuje z dejstvom, da je bilo slovensko gospodarstvo že pred začetkom tranzicije relativno odprto za trgovanje z zahodnoevropskimi državami in tako v začetku devetdesetih let po strukturi podobnejše tem državam kot druga tranzicijska

¹⁶ Podrobneje glej Analitična priloga, Delež inovativnih dejavnosti v predelovalnih dejavnostih.

¹⁷ Med evropskimi državami obstajajo precejšnje razlike v strukturi predelovalnih dejavnosti, zato je smiselna primerjava z državami, ki imajo podobno industrijsko strukturo.

¹⁸ Za Irsko in Španijo nimamo podatkov.

¹⁹ Za Češko in Slovaško se vrednost indikatorja nanaša na obdobje 1993-1999.

gospodarstva. Vendar pa Slovenija danes za nekaterimi tranzicijskimi državami že zaostaja po deležu visokotehnološko intenzivnih dejavnosti²⁰. Zlasti primera intenzivnih strukturnih sprememb madžarske in finske predelovalne industrije v smeri krepitev teh dejavnosti v zadnjih letih kažeta, da so za preboj v konkurenčnosti potrebni večji in intenzivnejši premiki, ki temeljijo na tehnološkem prestrukturiranju, večjih vlaganjih v raziskave in razvoj, v informacijsko-komunikacijske tehnologije ter v inovacije, pa tudi na večji vlogi storitev, temelječih na znanju.

²⁰ V letu 1999 so bili deleži visokotehnološko intenzivnih dejavnosti po metodologiji OECD po državah naslednji: Slovenija 6.6%, Madžarska 26.3%, Češka 8.8%, Poljska 6.4%, Slovaška 5.9%. V letu 2001 je omenjeni delež v Sloveniji znašal 8.2%, za druge države pa novejših podatkov še nimamo.

2. Predpogoji uresničevanja razvojne strategije

Med predpogoje uresničevanja razvojne strategije uvršča SGRS zagotavljanje makroekonomske stabilnosti in zaključek institucionalnih reform. Prvi se uresničuje s klasičnimi makroekonomskimi politikami (monetarno, dohodkovno in fiskalno), drugi pa je nujen za vzpostavitev in delovanje tržnega gospodarstva.

2.1. Makroekonomska stabilnost

OPREDELITVE SGRS: Stabilnost osnovnih makroekonomskih okvirov je temeljni pogoj za uspešno uresničevanje ciljev SGRS, njihovo doseganje pa je med osnovnimi nalogami klasičnih makroekonomskih politik, to je denarne in dohodkovne ter politike javnih financ. Temeljni cilj na področju denarne politike je postopno zniževanje inflacije na raven, ki bo omogočala vključitev v EMU. V skladu z dosedanja prakso in tudi Okvirnimi usmeritvami ekonomske politike EU je cilj dohodkovne politike počasnejša realna rast bruto plač na zaposlenega od rasti produktivnosti dela, kar naj bi prispevalo k zaviranju inflacije in ustvarjanju razmer, ki bodo podjetjem omogočale povečanje vlaganj v tehnologijo, trge in človeški kapital ter tako krepitev konkurenčnosti in povečevanje zaposlenosti. Osnovna strateška usmeritev fiskalne politike je prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov in prihodkov, ki bo spodbudno vplivalo na konkurenčnost gospodarstva in bo v srednjeročnem obdobju omogočilo tudi postopno uravnovešanje javnih financ brez povečanja njihovega deleža v BDP.

UGOTOVITVE POROČILA: Makroekonomske politike (denarna, dohodkovna in javnofinančna) so svojo stabilizacijsko vlogo do leta 1999 opravile razmeroma uspešno, po letu 1999 pa so bili razmeroma ugodni gospodarski rezultati doseženi ob izrazitejših makroekonomskih neravnovesjih. V letih 2001 in 2002 se je gospodarska rast upočasnila pod dolgoletno povprečje, delno zaradi upočasnjene rasti izvoznih trgov v razvitih trgovinskih partnericah v obeh letih, delno pa tudi zaradi notranjega cikličnega dejavnika gibanja agregatov domače potrošnje, prisotnega že leta 2000, ter nedokončanih strukturnih reform. Za razliko od cenovnega in javnofinančnega področja, kjer v zadnjih letih ni prišlo do bistvenega izboljšanja, je bilo leta 2001 ponovno vzpostavljeno plačilnobilnačno ravnovesje, ki se je v letu 2002 prevesilo v razmeroma visok presežek. Vprašanje je, koliko je takšno zapiranje investicijsko-varčevalne vrzeli ugodno z razvojnega vidika, saj, upoštevajoč izboljšano strukturo prilivov na kapitalskem in finančnem računu, tudi večji primankljaj ne bi ogrozil potencialne vzdržnosti tekočega računa. Ohranjanje makroekonomskega neravnovesja na področju inflacije na relativno visoki ravni že tretje leto zapored izhaja predvsem iz vpliva nedokončanih strukturnih reform, pri čemer gre predvsem za prepočasno prestrukturiranje nemenjalnega sektorja, razmeroma rigidne strukture in obsega javnofinančnih odhodkov ter indeksacije. Po porušenju makroekonomskega ravnovesja med gibanjem plač in produktivnosti v letu 2001 je realna rast bruto plače na zaposlenega v letu 2002 ponovno zaostajala za rastjo produktivnosti dela. Zaradi upočasnitve gospodarske rasti pa se je lani po treh letih ugodnih gibanj upočasnila dinamika rasti zaposlovanja zlasti v

predelovalnih dejavnostih in zmanjševanja brezposelnosti.

ANALIZA: V obdobju po osamosvojitvi so makroekonomske politike (denarna, dohodkovna in javnofinančna) svojo stabilizacijsko vlogo opravile razmeroma uspešno. Gospodarska rast je bila do leta 1997 dosežena brez večjih javnofinančnih neravnovesij, do leta 1999 pa tudi brez vidnejšega primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance. Pomembno vlogo pri stabilizaciji celotnega gospodarstva je odigralo tudi znižanje inflacije. **Kazalniki makroekonomske stabilnosti**²¹ kažejo, da so bili po letu 1999 še vedno razmeroma ugodni gospodarski rezultati doseženi ob izrazitejših makroekonomskih neravnovesjih, ki so se ob povečani nestabilnosti zunanjega okolja pokazali kot odraz notranjih neskladij trajnejše in strukturne narave, to je kot posledica odlaganja oziroma prepočasnega izvajanja strukturnih reform.

V letih 2001 in 2002 se je **gospodarska rast** upočasnila pod dolgoletno povprečje, kar smo pričakovali zaradi upočasnjene rasti izvoznih trgov v razvitih trgovinskih partnericah v obeh letih. V letih 2001 in 2002 se je gospodarska rast v državah EU in ZDA namreč močno upočasnila, v EU s 3.4% leta 2000 na 1.5% leta 2001 in 0.9% leta 2002 (predhodni podatki Eurostat), v ZDA pa s 3.8 leta 2000 na 0.3% leta 2001. V ZDA je v letu 2002 že prišlo do ponovne okrepitve gospodarske rasti na 2.4%, ki pa se še ni odrazila tudi na okrevanju rasti BDP v državah EU. Pri tem je bil vpliv upočasnjene gospodarske rasti v razvitih trgovinskih partnericah precej dobro ublažen, saj je Slovenija uspela ohraniti nadpovprečno visoke stopnje rasti izvoza v tranzicijske države in tudi povečati tržne deleže v državah EU. Prav rast tržnih deležev v EU nakazuje morebitne pozitivne premike v izvozni konkurenčnosti, ki se je zaradi prepočasnega izvajanja strukturnih reform v preteklih letih izboljševala relativno počasi glede na ostale tranzicijske države in je preprečevala še hitrejšo rast izvoza in njegovega prispevka h gospodarski rasti²². K upočasnjeni gospodarski rasti je v letih 2001 in 2002 delno prispeval tudi notranji ciklični dejavnik gibanja agregatov domače potrošnje, sicer prisoten že leta 2000, ki je bil prav tako pričakovan glede na dosežene visoke ravni leta 1999. Vendar pa je bil cikel rasti investicijske potrošnje nekoliko globlji, cikel rasti zasebne potrošnje pa nekoliko daljši od pričakovanega, predvsem zaradi spremembe v strukturi porabe razpoložljivega dohodka v korist varčevanja. Investicijska potrošnja je v letu 2001 celo realno upadla, k čemur so poleg cikličnega gibanja mnogo prispevale tudi javnofinančne omejitve in njihov neposredni ter posredni vpliv na obseg naložb v infrastrukturo. Tudi s pomočjo proticikličnih ukrepov ekonomske politike je v letu 2002 prišlo do ponovnega hitrejšega oživljanja investicijske aktivnosti na področju infrastrukture, razpoložljivi podatki pa še vedno ne kažejo na oživljanje stanovanjske gradnje in izrazitejšo krepitev investicij zasebnega sektorja. Zato v strukturi investicij prihaja do sprememb, tako institucionalno kot po ekonomskem namenu (večji delež javnega sektorja v financiranju in večji delež infrastrukturnih naložb od srednjeročno predvidenega). Zlasti pri investicijah zasebnega sektorja se ob visokih finančnih prilivih iz tujine in visoki likvidnosti domačega bančnega sistema v letu 2002

²¹ Kazalniki makroekonomske stabilnosti so: 1) stopnja rasti BDP v stalnih cenah, 2) stopnja inflacije, 3) plačilnobilančno ravnovesje, 4) zunanji dolg, 5) javnofinančno ravnovesje, 6) javni dolg, 7) stopnja zaposlenosti, 8) stopnja brezposelnosti, 9) deželno tveganje.

²² Podrobneje o strukturno pogojenem zaostajanju konkurenčnosti slovenskega izvoza glej točko 3.2.1. Povečevanje podjetniškega sektorja.

izraziteje kaže neustreznost mehanizmov finančnega sistema za usmerjanje sredstev v produktivne naložbe. Zaradi visoke donosnosti vrednostnih papirjev centralne banke, povezane s sterilizacijo finančnih prilivov iz tujine, se struktura bančne aktive spreminja v korist slednjih in v škodo naložb v gospodarstvo, deloma zaradi izrinjanja, deloma pa tudi zaradi neugodnih kreditnih pogojev, povezanih z indeksacijskimi mehanizmi pri dolgoročnih finančnih pogodbah. Upočasnitev gospodarske rasti in spremembe v strukturi BDP glede na srednjeročne projekcije iz SGRS tako niso le posledica spremenjenih razmer v zunanjem okolju in notranjih ter zunanjih cikličnih dejavnikov, temveč odražajo tudi počasnost pri izvajanju strukturnih reform.

Vpliv nedokončanih strukturnih reform je tudi eden izmed pomembnih razlogov za ohranjanje makroekonomskega neravnovesja na področju **inflacije** na relativno visoki ravni že tretje leto zapored, pri čemer gre predvsem za negativni vpliv prepočasnega prestrukturiranja nemenjalnega sektorja, razmeroma rigidne strukture in obsega javnofinančnih odhodkov ter indeksacije. Prepočasno prestrukturiranje v nemenjalnem sektorju je vplivalo na nefleksibilnost in hitrejšo rast plač v tem sektorju, kar je zlasti preko zviševanja nadzorovanih in nenadzorovanih cen storitev povzročalo inflacijske pritiske, predvsem pa ohranjalo raven inflacije na obstoječi ravni. Na področju fiskalne politike so nedokončane reforme prispevale k ohranjanju visokega deleža javnofinančnega sektorja v BDP (večinoma je bilo to povezano tudi z rastjo izdatkov za plače v javnem sektorju), zaradi česar je rasla potreba po povečevanju davčnih obremenitev, ki so seveda dodatno prispevale k inflaciji. Ob hkratnem povečanju cenovnih pritiskov iz tujine in razmeroma neusklajenem delovanju ekonomskih politik so ti vplivi privedli do ohranjanja inflacije na ravni, ki je previsoka tako z vidika zagotavljanja stabilne gospodarske rasti kot z vidika vključitve v ERM2.

Upočasnjena gospodarska rast je po letu 2000 privedla do zaostajanja rasti obveznih javnofinančnih prihodkov za rastjo BDP. Slabše domače trošenje, gibanje tolarskega uvoza in sprejeti trgovinski sporazumi so okrnili predvsem posredne davke (davek na dodano vrednost, carine), kar je ustvarjalo pritiske na povečanje davčnih obremenitev in iskanje drugih virov. Delež javnofinančnih odhodkov v BDP se je po letu 1996 postopno povečeval in v letu 1999 dosegel nivo nad 44% BDP, ki presega možnosti davčne kapacitete. Javnofinančni odhodki so tudi v letih 2000 in 2001 naraščali hitreje od rasti obveznih dajatev; **javnofinančni primanjkljaj** se je povečal od 0.6% BDP v letu 1999 na 1.4% BDP v letih 2000 do 2002. Struktura javnofinančnih odhodkov se po letu 2000 ni bistveno spreminjala. Povečeval se je predvsem delež odhodkov za plače in obresti, zmanjševal pa delež za pokojnine, materialne izdatke in subvencije. Delež sredstev za investicije se je gibal okoli 4.2% BDP, razen v letu 2001, ko se je povečal na 4.4% BDP. Ukrepi ekonomske politike za leto 2002, sprejeti v zadnjih mesecih leta 2001, so bili zato usmerjeni v prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov v korist investicij. Na strani javnofinančnih prihodkov je bilo v začetku leta 2002 izpeljano povišanje stopnje davka na dodano vrednost in trošarinskih dajatev. V strukturi javnofinančnih prihodkov je tako prišlo do povečanja deleža posrednih davkov in znižanja deleža neposrednih davkov in prispevkov za socialno varnost, k čemur je prispevala tudi sprememba davka na izplačane plače, ki je nekoliko razbremenila stroške dela. Zaradi spremenjenih makroekonomskih gibanj in zato znižanih napovedi je bil sredi leta

2002 izveden rebalans, ki je odhodke državnega proračuna uskladi z nižjimi proračunskimi prihodki in vplival na ohranjanje tekočega javnofinančnega primanjkljaja na ravni okoli 1.5% BDP tudi v letu 2002.

Pretežni del **dolga širše opredeljene države**, ki se je do leta 2001 povzpел na 27.5% BDP, predstavlja dolg ožje opredeljene države. Tako kot v celotnem obdobju po letu 1997 se je glede na leto poprej povečal predvsem zaradi avtonomne rasti in financiranja proračunskega primanjkljaja. V letu 2002 je država nadaljevanja strategijo zagotavljanja čim večjega deleža financiranja proračunskih potreb na domačem finančnem trgu, kar je njeno vlogo na tem trgu dodatno okrepilo. Z istočasnim izvajanjem politike pospešenega podaljševanja ročnosti za nominalne instrumente je to pripomoglo k deindeksaciji gospodarstva ter razvoju domačega primarnega in sekundarnega trga državnih vrednostnih papirjev. Program porabe kupnine od prodaje kapitalske naložbe države v Novi Ljubljanski banki pa je predvidel uporabo kupnine za takšno zmanjševanje javnega dolga, ki zagotavlja dolgoročno maksimalne fiskalne učinke ob istočasnem upoštevanju monetarnih učinkov ter učinkov na domači finančni sistem.

Za razliko od cenovnega in javnofinančnega področja, kjer v zadnjih letih ni prišlo do bistvenega izboljšanja, je bilo leta 2001 ponovno vzpostavljeno **plačilnobilčno ravnovesje**, ki se je v letu 2002 prevesilo v razmeroma visok presežek, najvišji po letu 1994. Pozitivno stanje tekočega računa plačilne bilance je v določeni meri odraz strukture in razmeroma šibke rasti domačega trošenja, ki se je odražala na nizkih realnih stopnjah uvoza ter ohranjanja razmeroma visokih stopenj rasti izvoza. K temu je prispevala visoka rast izvoza na trge vzhodne in jugovzhodne Evrope, povezana tudi z močnejšo investicijsko dejavnostjo slovenskih podjetij v tujini, in v letu 2002 tudi izrazitejša krepitev realne rasti izvoza storitev ter rast tržnih deležev v EU. Če upoštevamo izboljšanje strukture prilivov na kapitalskem in finančnem računu plačilne bilance, ki je na eni strani posledica večjih prilivov neposrednih tujih naložb, na drugi strani pa razmeroma skromnega novega zadolževanja bank in podjetij v tujini, je vprašanje, koliko je takšno zapiranje investicijsko-varčevalne vrzeli (ki ustreza saldu tekočega računa plačilne bilance) ugodno z razvojnega vidika, saj ob takšni strukturi prilivov na kapitalskem in finančnem računu tudi večji primanjkljaj ne bi ogrozil potencialne vzdržnosti tekočega računa. Presežek, ki je v osnovi prav tako odraz makroekonomskega neravnovesja kot primanjkljaj, tako opozarja na neskladje med prihranki in investicijami, ki je na eni strani posledica že omenjenega pomanjkanja mehanizmov za usmerjanje sredstev v naložbe, na drugi strani pa je lahko tudi posledica razmeroma skromnih investicijskih načrtov znotraj podjetniškega sektorja, kjer šele v zadnjem času prihaja do izrazitejših sprememb v smeri ofenzivnega prestrukturiranja²³. Visok presežek tekočega računa plačilne bilance pa kaže tudi na možnost razmisleka o upočasnitvi depreciacije tolarja, ki bi lahko znižala stroške uvoza (zaradi znižanja stroškov uvozne komponente izvoznikov bi bil neto učinek upočasnjene depreciacije na obseg izvoza in položaj izvoznikov relativno manjši), še pomembnejši pa bi bil njen vpliv na področju umirjanja inflacije²⁴.

²³ Glej poglavje 3.2.1. Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja.

²⁴ Upočasnitev nominalne rasti deviznega tečaja za približno polovico bi po oceni UMAR v dvanajstih mesecih lahko znižala medletno inflacijo za 0.4 do 0.6 odstotne točke (Jesensko poročilo 2002, str. 17).

Pritiski na povišanje **plač** v javnem sektorju so se v letu 2002 umirili, saj je aktivno ukrepanje nosilcev ekonomske politike uspelo ustaviti negativna gibanja na tem področju, ki so v letu 2001 privedla do porušanja makroekonomskega ravnovesja med gibanjem plač in produktivnosti. Val povečanja dodatkov k plačam z ustreznimi spremembami v kolektivnih pogodbah dejavnosti in poklicne kolektivne pogodbe za zdravnike, ki se je pričel leta 1998, je leta 2001 namreč rezultiral v izjemnem porastu plač na zaposlenega v javnem sektorju, celotno obdobje pa je naraščala tudi zaposlenost, tako da je masa bruto plač čedalje bolj obremenjevala javnofinančna sredstva. Z Aneksom h kolektivni pogodbi za negospodarstvo je bila v javnem sektorju dogovorjena plačna politika za obdobje 2002 in 2003, dogovarjanje o plačni politiki za zasebni sektor pa se je na nacionalni ravni zaključilo z Dogovorom o politiki plač za obdobje 2002-2004, ki je separat Socialnega sporazuma. Pri dogovorih obeh sektorjev je bil upoštevan osnovni cilj dohodkovne politike - zaostajanje realne rasti bruto plače na zaposlenega v povprečju tega obdobja za okoli eno odstotno točko za rastjo produktivnosti dela, za uresničitev cilja počasnejše rasti bruto plače na zaposlenega v javnem sektorju pa je bil mehanizem usklajevanja izhodiščnih plač z rastjo cen življenjskih potrebščin, dogovorjen z Aneksom, za javni sektor nekoliko ostrejši kot za zasebni. Rast plač v javnem sektorju je v letu 2002 dejansko zaostajala za rastjo plač v zasebnem sektorju in je tako bistveno pripomogla k ponovni vzpostavitvi vzdržnega makroekonomskega razmerja med rastjo plač in rastjo produktivnosti.

V letu 2002 je na področju **trga dela** prišlo do izrazitejšega vpliva umirjanja gospodarske rasti v letih 2001 in 2002, tako da so se po treh letih ugodnih gibanj pojavile negativne tendence. Ob odmikanju pričakovanega oživljanja svetovnega gospodarstva sta se upočasnili dinamika rasti zaposlovanja in zmanjševanja brezposelnosti. V predelovalnih dejavnostih, ki so zaradi vpetosti v mednarodno okolje najbolj izpostavljene vplivom konjunktornih sprememb v trgovinskih partnericah, je v letu 2002 celo prišlo do upadanja zaposlenosti.

Kljub upočasnitvi gospodarske rasti in ohranjanju javnofinančnega neravnovesja ter inflacije na relativno visoki ravni se je ocena **deželnega tveganja** Slovenije pri agenciji Moody's z zaključkom pogajanj o vstopu v EU izboljšala. Njeno nadaljnje izboljšanje, tako v tej kot tudi pri drugih relevantnih agencijah, pa bo odvisno predvsem od nadaljnje dinamike izvajanja strukturnih reform, ki naj bi Sloveniji omogočile doseganje konvergenčnih kriterijev za vstop v ERM2 in kasneje EMU, kar avtomatično pomeni tudi najnižjo stopnjo oziroma najboljšo oceno deželnega tveganja.

Pri ocenjevanju nacionalne konkurenčnosti je Svetovni gospodarski forum (WEF) pri **indeksu makroekonomskega okolja** slabo oceno iz leta 2001 v letu 2002 še poslabšal, saj je Slovenija izgubila kar 11 mest (2002: 50. mesto, vrednost indeksa 3.95; 2001: 39. mesto, vrednost indeksa 4.02). Najbolj, za 8 mest, se je poslabšala že tako nizka uvrstitev Slovenije po podindeksu vladnega trošenja (s 60. na 68. mesto oz. z vrednosti podindeksa 2.61 na 2.21), do znižanja konkurenčnosti pa je prišlo tudi na področju makroekonomske stabilnosti (premik z 32. na 35. mesto oz. s 4.41 na 4.36). V okviru indeksa makroekonomskega okolja se je izboljšala le uvrstitev Slovenije po podindeksu kreditnega ratinga (s 27. na 26. mesto oz. s 4.63 na 4.88).

2.2. Zaključevanje institucionalnih reform tranzicije

OPREDELITVE SGRS: Zaradi nedokončanih institucionalnih reform tranzicije se v Sloveniji ohranjata pretiran neposredni politični vpliv v gospodarstvu ter pretirana reguliranost posameznih gospodarskih sektorjev in segmentov trga dela. Takšne razmere ohranjajo okolje za implementacijski deficit²⁵. Za dokončanje institucionalnih reform tranzicije je SGRS predvidela dokončanje tranzicijskega prestrukturiranja podjetniškega in finančnega sektorja, dokončanje reform javnih gospodarskih služb, trga dela, pokojninske reforme, reforme javne uprave, regionalne politike ter drugih pomembnih reform, kjer so deficiiti.

UGOTOVITVE POROČILA: Slovenija sodi med države s sorazmerno počasnim tempom izvajanja tranzicijskih reform in je šele ob koncu devetdesetih let nadoknadila del zaostanka za tistimi državami, ki reforme izvajajo najbolj intenzivno. Tranzicijske reforme v Sloveniji še vedno niso končane, glavni zaostanki so na področjih reform podjetniškega sektorja, nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike konkurence. Le nekoliko bolje je ocenjen napredek na področju privatizacije in reforme infrastrukture. Pri ocenjevanju napredka držav kandidatk za vstop v EU je Evropska komisija napredek Slovenije ocenila pozitivno, opozorila pa na zaostanke na področjih odpravljanja sodnih zaostankov in vpisov v zemljiško knjigo, privatizacije v zavarovalništvu in bančništvu, konkurenčnosti gospodarstva, odpravljanja še nekaterih administrativnih ovir za izboljšanje poslovne klime, prestrukturiranja predelovalnih dejavnosti, prepočasne rasti malih in srednje velikih podjetij, inflacije, neizravnanih javnih financ in upravne usposobljenosti za prevzem evropskega pravnega reda.

ANALIZA: O poteku večine reform bomo govorili pri naslednjih točkah, v pričujoči pa podajamo splošno oceno, kot izhaja iz indeksa tranzicije, in oceno reform, ki jo je za Slovenijo pripravila Evropska komisija v rednem letnem poročilu o napredku.

Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) od leta 1994 dalje objavlja Tranzicijska poročila (Transition Reports) in v njih ugotovitve o poteku transformacijskega procesa v 27 državah, v katerih deluje. Napredek pri reformah meri s posebnim **indeksom tranzicije** (transition index)²⁶. Četudi sama EBRD opozarja, da kakovost pridobljenih podatkov niha med državami, gre brez dvoma za eno najboljše in najpodrobnejših podatkovnih baz na področju preučevanja tranzicije. Njena največja prednost je dolžina časovne vrste, saj so ocene podane na letnem nivoju od leta 1991 dalje, za nekatere dejavnike pa celo od leta 1989 naprej.

²⁵ Implementacijski deficit predstavlja razliko med formalno sprejetim in dejansko funkcionalnim uresničevanjem sprejetega, med formalno normirano in dejansko vplivnostjo različnih družbenih akterjev.

²⁶ Indeks tranzicije s pomočjo 11 kazalnikov pokrije 6 ključnih področij reform (liberalizacijo, privatizacijo, podjetja, infrastrukturo, finančne institucije in pravno okolje). Vsak posamezen kazalnik je sintetična ocena napredka, ugotovljenega na podlagi različnih podatkov, deskriptivnih informacij o reformah in njihove analize. Kazalniki zavzemajo cele vrednosti od 1 do 4, lahko pa je osnovni vrednosti dodan še plus ali minus. V takih primerih za potrebe kvantitativnih analiz osnovni vrednosti indeksa dodamo ali odzhamemo 0.3. Indeks z vrednostjo 1 vsebinsko pomeni, da je država v tej dimenziji tranzicijskega procesa še vedno na ravni centralno planskega gospodarstva, indeks z vrednostjo 4.3 pa pomeni, da je država dosegla raven tržnega gospodarstva.

Tabela 2: Vrednosti EBRD indeksov za Slovenijo

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Liberalizacija cen	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.3	3.3	3.3	3.3
Sistem deviznega tečaja in liberalizacija trgovine	3.0	3.0	4.0	4.0	4.0	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3
Privatizacija malih podjetij	3.0	3.0	4.0	4.0	4.0	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3
Privatizacija velikih podjetij	1.0	1.0	2.0	2.0	2.7	2.7	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
Reforma podjetniškega sektorja	1.0	1.0	2.0	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7
Politika konkurence	1.0	1.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.3	2.3	2.7	2.7
Reforma bančnega sektorja	1.0	2.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.3	3.3
Reforma nebančnih finančnih institucij	2.0	2.0	2.0	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7
Infrastrukturalna reforma			1.7	1.7	1.7	2.0	2.0	2.7	3.0	3.0	3.0
Pravna pokritost ¹							3.0	3.0	4.0	4.0	3.7
Pravna učinkovitost ²							4.0	3.0	4.0	3.7	4.0
POVPREČJE LETNIH VREDNOSTI EBRD INDEKSOV	1.9	2.0	2.6	2.8	2.9	3.0	3.1	3.1	3.4	3.4	3.4

Vir: EBRD Transition Report 2000 in 2002. **Opombe:** ¹legal extensiveness - indikator pove, koliko zakonodaja dosega minimalne mednarodne pravne standarde; ²legal effectiveness - indikator pove, ali so pravno priznane pravice tudi dejansko izterjive oziroma iztožljive.

Primerjava *povprečnega letnega indeksa tranzicije* (kot neponderirano aritmetično sredino enajstih kazalnikov) med osmimi najbolj naprednimi tranzicijskimi državami²⁷ kaže, da se je v letu 2001 (zadnji podatki) ravni razvitega tržnega gospodarstva najbolj približala Madžarska, vendar pa so razlike med ostalimi državami dokaj majhne (vrednost indeksa med 3.2 in 3.5). Slovenija se je z vrednostjo indeksa 3.4 uvrstila v sredino osmih opazovanih držav. Za celotno obdobje tranzicije lahko ugotovimo, da je Slovenija po doseženi ravni reform zaostajala za Madžarsko in Poljsko, od leta 1994 pa tudi za Estonijo. Leta 1997 je ujela in prehitela Slovaško, dve leti kasneje pa je njena raven reform dosegla Češko in tudi povprečno raven vseh osmih držav. Slovenija torej sodi med države s sorazmerno počasnim tempom izvajanja reform in je šele v letu 1999 nadoknadila del zaostanka za tistimi, ki reforme izvajajo najbolj intenzivno.

Analiza posameznih kazalnikov, vključenih v izračun indeksa tranzicije (Tabela 2), je pokazala, da so *glavni zaostanki* Slovenije pri izvajanju reform na področjih reforme podjetniškega sektorja, reforme nebančnega finančnega sektorja in uvajanja politike konkurence. Le nekoliko bolje je ocenjen napredek na področju privatizacije in reforme infrastrukture. Po drugi strani pa lahko za področja liberalizacije mednarodne trgovine in sistema deviznega tečaja ter uveljavljanje učinkovitega pravnega reda ugotovimo, da je proces tranzicije praktično že zaključen.

Evropska komisija je v svojem **Rednem letnem poročilu o napredku držav kandidatk za članstvo v EU** napredek Slovenije v zadnjem letu ocenila pozitivno

²⁷ Primerjava zajema Češko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Poljsko, Slovaško in Slovenijo.

na vseh področjih, posebej pa izpostavila področja z odločilnejšim napredkom in področja, kjer prihaja do določenih kasnitev in zaostankov. Sklenjena pa so bila tudi pogajanja za vstop Slovenije v EU.

Na področju *političnih meril* je bil posebno ugodno ocenjen sprejem Zakona o javnih uslužbencih, ki predstavlja pravni okvir reforme državne uprave; pri reformi sodstva pa so bila dana opozorila o prepočasnosti, saj je bil dosežen le delni napredek pri odpravljanju sodnih zaostankov, zaostanki pri vpisih v zemljiško knjigo pa se še povečujejo²⁸. Pri izpolnjevanju *ekonomskih kriterijev* je bila Slovenija ocenjena kot delujoče tržno gospodarstvo, ki se bo ob nadaljevanju reform sposobno soočiti s konkurenčnimi pritiski evropskega trga; opozorjena pa na prepočasnost reform predvsem na področjih prenehanja delovanja Slovenske razvojne družbe, privatizacije v zavarovalništvu in njenega dokončanja v bančnem sektorju. Na področju *makroekonomske stabilnosti* je bilo ugotovljeno, da so prilagodljiva monetarna politika, kontinuirana zmerna deprecijacija tečaja tolarja, indeksacija plač, pokojnin in obrestnih mer, počasne strukturne reforme in slaba konkurenca na nekaterih področjih gospodarstva temeljni vzroki ohranjanja inflacijskih pritiskov, torej tudi visoke inflacijske stopnje. Kljub napredku pri liberalizaciji cen regulirane cene še vedno k inflaciji prispevajo več, kot je njihov delež v indeksu življenjskih potrebščin. V okviru srednjeročne fiskalne politike, katere cilj je javnofinančno ravnovesje, je bil z vidika transparentnosti in nadzora javnih financ ugodno ocenjen sprejem dvoletnega proračuna; opozarjajo pa, da bo za kredibilnost večletnih proračunov potrebno omejiti obseg in število njihovih sprememb. Za srednjeročno izravnavo javnih financ in povečanje fiskalne fleksibilnosti bo potrebno zmanjšati stroškovni pritisk na javne finance, ki ga povzročata visoki delež zakonskih obveznosti proračuna ter rast plač v javnem sektorju. Trgovinska povezanost Slovenije z EU je še vedno visoka, čeprav se v zadnjih letih delež slovenske menjave z glavnimi trgovinskimi partnerji zmanjšuje na račun povečanega izvoza v države bivše Jugoslavije, kar je posledica stabilizacije in rasti trgov, ne pa tudi izboljšane konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Pozitivno je ocenjena *poslovna klima*, ki se je s sprejetjem fleksibilnejše delovne zakonodaje, z odpravljanjem administrativnih ovir, z začetkom deindeksacije obrestnih mer in napredkom pri usklajevanju plač, s postopno liberalizacijo finančnih trgov in javnih služb izboljšala. Tako so se povečale tudi tuje naložbe, čeprav ocene kažejo, da je v določenih sektorjih do njih še vedno čutiti politični odpor. Da bi še izboljšali poslovno okolje, opozarjajo na odpravljanje zelo birokratskih in dolgih postopkov ter težav pri pridobivanju gradbenega dovoljenja, delovnega dovoljenja ter pri najemu ali odpuščanju delavcev, kar negativno vpliva predvsem na rast investicij. Na področju *sprememb gospodarske strukture* je bil opažen premik pri zmanjševanju deleža predelovalnih dejavnosti in kmetijstva v BDP v korist storitev, vendar zaradi počasnega prestrukturiranja v okviru predelovalnih dejavnosti še vedno prevladujejo dejavnosti z nizko dodano vrednostjo. Vloga malih in srednje velikih podjetij se zmanjšuje, ker se še vedno ukvarjajo z nekaterimi tranzicijskimi in administrativnimi problemi; zaradi pomanjkanja primernih finančnih virov je med njimi zelo malo inovativnih, na znanju temelječih podjetij z visoko tehnologijo. S sprejetjem Programa ukrepov za promocijo podjetništva in konkurenčnosti je bil sicer dosežen napredek, vendar bi

²⁸ Več v točki 3.3. Izboljšanje učinkovitosti države in oblikovanje politik za vključitev v enotni evropski trg – Pravila ekonomskega delovanja.

bilo treba odpraviti pomanjkljivosti v koordinaciji med ministrstvi in sodelovanju javne uprave s poslovnim sektorjem, kar bi omogočilo boljšo pripravljenost malih in srednje velikih podjetij na vstop v EU. Pri *prenosu in implementaciji skupnega pravnega reda EU* je bil zelo ugodno ocenjen napredek na področju prostega pretoka oseb, ribištva, ekonomske in monetarne unije, zaposlovanja in socialne, regionalne in okoljske politike ter finančnega nadzora. Pri upravni usposobljenosti je zaznan napredek, ki pa še vedno ni zadosten za popoln prevzem evropskega pravnega reda. Nekatere pomanjkljivosti (kot npr. gradbena zakonodaja, plače v javnem sektorju, povečanje tržnega deleža pri glavnih trgovinskih partnericah, sprejem zakonodaje, ki ureja problem delovnega dovoljenja ter najem in odpuščanje delavcev ipd.), na katere je opozorila Evropska komisija, je Slovenija do konca leta 2002 že odpravila.

3. Mehanizmi uresničevanja razvojne strategije

Skupno izhodišče temeljnih mehanizmov uresničevanja razvojne strategije je koncept kompleksne konkurenčnosti države, ki (izhajajoč iz ugotovitev prve točke Poročila) se je v zadnjem letu izboljšala. V SGRS so bili predvideni temeljni mehanizmi za povečanje kompleksne konkurenčnosti, ki se nanašajo na usmeritve aktivne strukturne in razvojne politike na področjih: (i) prehoda v družbo, temelječo na znanju, (ii) krepitev konkurenčne sposobnosti gospodarstva, (iii) učinkovitosti države, (iv) učinkovite operativne vključitve v notranji trg EU in (v) regionalno in prostorsko uravnoteženega razvoja.

3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju

OPREDELITVE SGRS: Družbo znanja opredeljuje vrsta medsebojno prepletenih dejavnikov. Ti dejavniki so predvsem ustvarjanje in prenos znanja (vlaganje v izobraževanje, raziskave, tehnološki razvoj, inoviranje, prenos raziskovalnih rezultatov v prakso in uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije) v vse segmente gospodarstva in družbe. Samo vzporedno razvijanje vseh omenjenih dejavnikov lahko na dolgi rok uveljavlja družbo, temelječo na znanju, to pa pomeni tudi prispevek k uresničevanju trajnostnega razvoja, kot ga opredeljuje SGRS.

UGOTOVITVE POROČILA: V okviru mehanizmov za uresničevanje razvojne strategije so na prvo mesto postavljeni mehanizmi prehoda v družbo, temelječo na znanju. Na področju izobraževanja in usposabljanja so zaznani kvantitativni premiki pri izobraževanju mladine, nezadostni pa pri izobraževanju odraslih in vseživljenjskega učenja. Izobrazbena struktura odraslega prebivalstva se sicer izboljšuje, vendar pa razvojno kritični ostajajo nizka vključenost starejših v izobraževanje, še vedno relativno nizek delež oseb s končano terciarno izobrazbo in nizka raven funkcionalne pismenosti. Glede obsega vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj in glede stopnje inovativnosti podjetij Slovenija v zadnjem letu položaja ni izboljšala, oziroma ga je še poslabšala, kar z vidika dinamičnih sprememb v svetu ne omogoča pospeševanja razvoja in uresničevanja na znanju temelječe družbe, in tudi ne s SGRS postavljene potrebe po povečanju deleža raziskav in tehnološkega razvoja v BDP do leta 2006 na okoli 2%. Razkorak na področju rabe interneta med Slovenijo in EU, ki se je pojavil v zadnjem letu, opozarja, da Slovenija kasni z načrtnim spodbujanjem razvoja informacijske družbe, delno zaradi neučinkovite tržne strukture, delno pa se kasnitev odraža tudi v manjšem deležu populacije s terciarno izobrazbo, ki najbolj intenzivno uporablja internet.

ANALIZA: S prehodom v novo tisočletje stopnjujejo razvite države prizadevanja za krepitev ključnih dejavnikov, ki opredeljujejo na znanju temelječo družbo, in hkrati povečujejo konkurenčnost gospodarstev: izobraževanje (še posebej terciarno), raziskave, razvoj in inoviranje in intenzivno uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije. Vsi trije dejavniki so med seboj neločljivo povezani in samo usklajeni napori na vseh področjih dajejo dobre rezultate, na kar opozarjajo tudi aktivnosti

Evropske komisije.

Izobraževanje in usposabljanje

Znanje in izobrazba sta temeljni determinanti uspeha tako na individualni kot tudi na podjetniški in nacionalni ravni ter osnova za razvoj na znanju temelječe družbe. Na zmerno postopno izboljševanje izobrazbenega kapitala v Sloveniji kaže povečevanje povprečnega števila let šolanja delovno aktivnega prebivalstva, ki je v letu 2002 po ocenah znašalo 11.3 let. Najbolj izobražena delovna sila je zaposlena v javni upravi, izobraževanju in drugih storitvah, kjer se je v obdobju 1995-2002 povprečno število let šolanja tudi najbolj povečalo.²⁹ Podatki o strukturi zaposlenih in brezposelnih po izobrazbi kažejo, da se povečuje zaposlovanje bolj izobraženih iskalcev zaposlitve, zmanjšuje pa se zaposlovanje iskalcev dela z nižjo izobrazbo³⁰.

K izboljševanju izobrazbene ravni prebivalstva veliko prispeva visoka **vklučenost mladih v izobraževanje**, ki se je v letu 2002 še povečala: generacije mladih (16-19 let) v srednje šole z 82% (1995) na 94.3% (2002), generacije mladih (20-24 let) v programe dodiplomskega izobraževanja pa s 30.1% (1995) na 52.4% (2002). **Neto vpisni količnik** po končanem obveznem šolanju vse do 17. leta starosti presega 90%, v povprečju je višji kot v državah EU in OECD tudi v skupinah do 29 let. Za starejše starostne skupine se neto vpisni količnik v vse tri stopnje izobraževanja bistveno zniža in pade pod povprečje EU in OECD. Za starostno skupino 30-39 let je v letu 1999 na primer znašal 3% (EU je 5%), za starejše od 40 let pa je znašal samo še 0.4% (EU je 1.3%) (Bevc in drugi, 2002). Slednje kaže na skromno vključenost odraslih v formalne oblike izobraževanja.

Kljub naraščanju deleža dijakov in študentov, ki uspešno zaključijo šolanje, ob še vedno premajhni vključenosti odraslih v izobraževanje, Slovenija po **deležu prebivalstva (starejšega od 25 let) z zaključeno srednjo in terciarno izobrazbo** zaostaja za nekaterimi razvitejšimi državami in tudi za Češko in Poljsko. Še posebej je zaostajanje za državami EU izrazito po kazalniku deleža prebivalstva s končano terciarno izobrazbo. Čeprav se delež odraslega prebivalstva s končano terciarno izobrazbo povečuje, saj se je delež prebivalstva, starejšega od 25 let, s končano terciarno izobrazbo povečal z 12.8% v letu 1995 na 14.8% v letu 2002, pa bi se lahko v prihodnje povečeval še hitreje, če bi prišlo do zmanjšanja osipa pri študiju. Raziskava o uspešnosti študija na terciarni ravni (Bevc in drugi, 2001), ki je spremljala generacijo vpisanih v šolskem letu 1991/1992, namreč kaže, da je študij v 8 letih uspešno zaključilo le 50% študentov. Precej pod evropskim povprečjem je tudi **stopnja vseživljenjskega učenja**, merjena z udeležbo odraslih v izobraževanju in usposabljanju (Strukturni indikator, SURS, 2003).

Slovenija namenja za izobraževanje precejšen delež javnih sredstev. V obdobju 1995-2002 so se **javni izdatki za izobraževanje** (skupaj s predšolsko vzgojo) gibali

²⁹ Izjemni skok v povprečnem številu let šolanja v letu 2002 v zdravstvu in socialnem varstvu je posledica prerazporeditve zaposlenih v invalidskih podjetjih v druge dejavnosti.

³⁰ Posledica tega je visoka stopnja dolgotrajne brezposelnosti v evropskem merilu (strukturni indikator, SURS) in večje število iskalcev zaposlitve brez strokovne izobrazbe, ob sicer sorazmerno nizki stopnji brezposelnosti.

med 5.5% in 5.7% BDP, kar je več, kot je v letu 1998 znašalo povprečje EU in povprečje za države OECD. Izjemno hitri rasti števila študentov v devetdesetih letih ni sledila rast javnih sredstev za financiranje terciarnega izobraževanja, kot tudi ne rast števila pedagoškega osebja. Po podatkih Ministrstva za finance se je delež izdatkov za terciarno izobraževanje v letih 1995-2000 gibal med 1.1 in 1.2% BDP, kar je nekoliko manj, kot je v letu 1998 znašalo povprečje za OECD in EU-15 (1.3% BDP). Slednje je ob hitrem povečevanju števila študentov pripeljalo do razprav o financiranju visokega šolstva in tudi idej o uvedbi šolnin za redne študente. Na drugi strani pa povečevanje števila študentov na enega pedagoškega delavca v povezavi z nizko funkcionalno pismenostjo prebivalstva izpostavlja vprašanje kvalitete izobraževanja.

Raziskave, tehnološki razvoj in inoviranje

Na področju **vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj (R&TR)** Slovenija še naprej zaostaja za državami EU. V drugi polovici devetdesetih let ni mogla bistveno povečati deleža izdatkov za R&TR v BDP, še več, ta delež je v letu 2000 stagniral na 1.52 %, medtem ko je znašalo povprečje držav EU 1.93%. Čeprav dosega Slovenija po tem kazalniku in po številu raziskovalcev na 1000 aktivnih prebivalcev vodilno mesto med bodočimi kandidatki za članstvo v EU in čeprav je v obdobju 1995-2000 prišlo tudi do pozitivnih premikov na področju vlaganj v R&TR, ki se odražajo zlasti v pospešenem vlaganju poslovnega sektorja, ohranja sedanje stanje mnoge slabosti in ne omogoča pospeševanja konkurenčne sposobnosti slovenskega gospodarstva. Struktura državnih vlaganj v R&TR se je v letu 2000 v primerjavi z letom poprej znatno poslabšala na škodo deleža aplikativnih raziskav in eksperimentalnega razvoja, ki zavzemata samo dobro četrtino državnih vlaganj v R&TR, kar dodatno hromi večje sodelovanje med akademsko-raziskovalno sfero in podjetniškim sektorjem. V prihodnje mora poslovni sektor prevzeti nase še večji delež financiranja celotnih vlaganj v R&TR (v letu 2000 se je njegov delež v primerjavi z letom 1999 zmanjšal zaradi realnega znižanja sredstev za vlaganja v R&TR, hkrati se je zmanjšalo tudi število raziskovalcev, zaposlenih v poslovnem sektorju), saj so po izkušnjah tehnološko najuspešnejših držav podjetja glavni spodbujevalci tehnološkega razvoja. Poslovni sektor v Sloveniji namenja za R&TR znatno nižji delež svojega skupnega proizvoda kot v državah EU (Bole-Kosmač, 2002).

Vlaganja v R&TR so tesno povezana z **inovativnostjo**, vendar pa ne zadostujejo za povečanje inovativnosti v gospodarstvu. Okolje, naklonjeno inovativnosti in podjetništvu, mehanizmi, ki omogočajo in vzpodbujajo prenos inovacij v prakso mrežne povezave med podjetji, predstavljajo med podjetji in javnim sektorjem prav tako pomemben element inovacijske politike. Najnovejši ukrepi nekaterih držav OECD gredo tudi v smeri povečevanja davčnih olajšav za podjetja za izdatke v R&TR, ki spodbujajo zasebne naložbe v R&TR (OECD, 2002a). Stagniranje Slovenije na področju vlaganj v R&TR kakor tudi neučinkovitost oziroma neustreznost obstoječih mehanizmov za prenos znanstvenih dosežkov zlasti v srednje velika in majhna podjetja se odražata tudi v nizki inovativnosti podjetij v predelovalni industriji v primerjavi s podjetji iz držav EU. V obdobju 1999-2000 je prišlo v primerjavi s preteklim obdobjem celo do znižanja deleža inovativnih podjetij v

slovenski predelovalni dejavnosti, in sicer od 33% na 28%, kar je sicer delno tudi posledica metodoloških sprememb³¹. Še bolj zaostaja Slovenija za državami EU na področju inovativnosti v storitvenih podjetjih, ki postajajo z ozirom na prevladujoči delež storitev v BDP prav tako pomembna za povečanje inovativnosti celotnega gospodarstva (Stare, Bučar, 2002). Prepočasno povečevanje vlaganj v R&TR in šibka inovativnost slovenskih podjetij se po eni strani zrcalijo v pešanju konkurenčne sposobnosti predelovalnih dejavnosti na tujih trgih, po drugi pa v nizkem deležu izvoza proizvodov visoke tehnologije v celotnem izvozu (European Commission, 2002), kjer Slovenija ne zaostaja samo za povprečjem držav EU, pač pa tudi za nekaterimi kandidatki za članstvo. Omenjene povezave jasno kažejo, kako pomembno je usklajeno delovanje različnih politik pri oblikovanju mehanizmov in ukrepov za krepitev inovativnosti in s tem tudi konkurenčne sposobnosti slovenskega gospodarstva. Tudi njihova učinkovita implementacija je možna samo ob koordiniranem delovanju vseh akterjev.

Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT)

Proizvodnja informacijsko-komunikacijske opreme in storitev sicer dinamizira gospodarstvo zaradi hitre rasti povpraševanja po teh proizvodih in zaradi zaposlovanja visoko usposobljenih kadrov, vendar pa je za učinkovitost in konkurenčnost gospodarstva ter kakovost življenja še pomembnejša vse širša uporaba informacijsko-komunikacijske opreme in storitev³², saj ni omejena le na en segment gospodarstva, pač pa prežema vsa področja poslovnega in javnega sektorja.

Število kazalnikov, s katerimi merimo uporabo IKT, narašča z razvojem novih tehnologij, vendar pa ostaja tudi pri tistih najpogosteje uporabljenih problem metodološke neuskkljenosti in uporabe različnih enot opazovanja med različnimi organizacijami oziroma viri podatkov, kar otežuje mednarodne primerjave. Slovenija je v primerjavi z ostalimi bodočimi članicami EU zgodaj začela uporabljati nekatere elemente IKT in pri tem dosegla hiter napredek in visoko stopnjo uporabe (npr. mobilna telefonija). Tudi **raba interneta**³³ je naraščala dokaj hitro, čeprav je prihajalo tudi do zastojev v rasti deleža uporabnikov interneta. V letu 2001 je prišlo do ekspanzije deleža uporabnikov interneta: od 23% na okoli 30% celotne populacije, v letu 2002 pa je bil kljub pričakovano počasnejši rasti absolutni prirastek uporabnikov enak, to je 5-odstotnih točk (skupaj 35% populacije). Primerljivi podatki za EU so v letu 2002 znašali 51%, kar kaže še vedno na relativno velik zaostanek Slovenije (RIS, januar 2003). Delno je ta zaostanek tudi zaradi nižjega deleža

³¹ Glej indikator Delež inovativnih podjetij v predelovalnih dejavnostih v Prilogi.

³² Načini uporabe IKT se širijo še naprej z napredkom v razvoju tehnologij, s povečevanjem števila uporabnikov različnih elementov informacijsko-komunikacijske tehnologije na podlagi sodobne infrastrukture pa narašča tudi učinkovitost njene uporabe. Intenzivna uporaba IKT zahteva nova znanja, vse bolj izobraženo in usposobljeno delovno silo, kar terja hiter odziv na področju formalnega in neformalnega izobraževanja, ki zadeva pridobivanje specifičnih informacijskih znanj.

³³ Merjenje uporabe interneta je odvisno od opredelitve uporabnikov (npr. tisti, ki internet uporabljajo vsak dan, tedensko, mesečno, v zadnjih treh mesecih) ter od izbrane populacije (npr. vsi prebivalci, tisti nad 12 ali 15 let, med 15 in 65). Zaradi tega je potrebna posebna previdnost pri spremljanju dinamike tega kazalnika ali pri njegovih mednarodnih primerjavah. Glej kazalnik uporabe interneta.

populacije s terciarno izobrazbo, ki najbolj intenzivno uporablja internet. Sicer pa je Slovenija za Estonijo najuspešnejša med bodočimi članicami EU (Deiss, 2002).

Podatki o drugem najpogosteje uporabljenem kazalniku, ki kaže **število varnih strežnikov** na milijon prebivalcev, so za Slovenijo prav tako ugodni, saj je z 51 varnimi strežniki na milijon prebivalcev v letu 2000 samo malo zaostajala za povprečjem EU. Varni strežniki so poleg zagotavljanja zasebnosti podatkov, stroškov dostopa ter zanesljivosti sistemov zelo pomembni za razmah elektronskega poslovanja, ki je v Sloveniji šele v začetni fazi razvoja. Slovenija je v letu 2001 sicer zabeležila padec deleža tistih uporabnikov interneta, ki so uporabljali e-nakupovanje, v primerjavi z letom poprej (16% in 12%), v letu 2002 pa je prišlo do znatnega povečanja njihovega deleža na 21% (RIS). Pri drugih kazalnikih uporabe IKT je napredek Slovenije šibek. Slovenija je bila po **številu računalnikov** na 100 prebivalcev še v letu 1999 popolnoma primerljiva s povprečjem držav EU (25 računalnikov na 100 prebivalcev), v letih 2000 in 2001 pa je prišlo do zaostajanja, čeprav Slovenija še vedno prednjači pred vsemi bodočimi članicami (Deiss, 2002). Indikator števila računalnikov na 100 prebivalcev postopoma izgublja pomen, ker ga izpodriva indikator dostopa gospodinjstev do interneta (v Sloveniji je imelo decembra 2002 38% gospodinjstev dostop do interneta). Slabo izhodišče za prehod v družbo, temelječo na znanju predstavlja predvsem velik zaostanek Slovenije za povprečjem EU glede števila računalnikov na 100 učencev v osnovnih in srednjih šolah (Temeljni indikatorji e-Europe+).

Ne glede na razmeroma ugodno sliko Slovenije v uporabi IKT, ki je očitna zlasti v primerjavi z drugimi bodočimi članicami EU, mora Slovenija v primerjavi z državami EU bolj pospešiti napredek na področju uporabe IKT.

3.2. Krepitev konkurenčnosti gospodarstva

V skladu z opredelitvami SGRS obsega krepitev konkurenčnosti gospodarstva: (i) oblikovanje konkurenčnega **podjetniškega sektorja** s hitrim odzivanjem na spremembe v tehnologiji in na svetovnem trgu, ki bo konkurenčnost dosegal s povečanjem intenzivnosti proizvoda glede uporabe visoko usposobljenih človeških virov in z znižanjem intenzivnosti uporabe energije in naravnih virov, (ii) internacionalizacijo podjetniškega sektorja, (iii) povezovanje majhnih in sredne velikih podjetij, (iv) razvoj učinkovitega **finančnega sistema**, (v) oblikovanje učinkovitega **javnega sektorja** s povečevanjem vloge zasebnih ponudnikov storitev ter individualizacijo ponudbe, (vi) oblikovanje učinkovitega **nemenjalnega sektorja** s cenovno regulacijo, licenciranjem in koncesijami.

3.2.1. Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja

OPREDELITVE SGRS: SGRS daje naslednje usmeritve za dvig konkurenčnosti podjetniškega sektorja: (i) dokončati tranzicijsko prestrukturiranje s konsolidacijo lastništva, z vzpostavitvijo učinkovite lastniške strukture in z uveljavljanjem "pravih" dolgoročnih lastnikov v podjetjih, (ii) dokončno rešiti problem izgubarskih podjetij brez perspektive, (iii) oblikovati možnosti za ofenzivni razvoj konkurenčnega

podjetniškega sektorja, zlasti s pospeševanjem novih domačih in tujih vstopov na trg, odpravljanjem administrativnih ovir za naložbe, spodbujanjem internacionalizacije gospodarstva in spodbujanjem razvoja majhnih in srednje velikih podjetij.

UGOTOVITVE POROČILA: Drugi sklop mehanizmov razvojne strategije je usmerjen v krepitev konkurenčnosti gospodarstva. Proces sanacije velikih neprivatiziranih izgubarskih podjetij je končan, proces konsolidacije lastništva in vzpostavljanja učinkovite lastniške strukture v privatiziranih podjetjih pa se je v letih 2000 in 2001 izrazilo pospešilo, kar kaže, da se ti procesi še vedno odvijajo v kontekstu procesov tranzicije in ne le kot neki stalni procesi transformacije, ki so značilni za vsa tržna gospodarstva. Zdi se torej, da procesi postprivatizacijske konsolidacije lastništva še niso popolnoma končani. Kljub temu konkurenčnost slovenskega podjetniškega sektorja vse bolj temelji na procesih ofenzivnega prestrukturiranja. Pozitivni premiki v smislu povečevanja produktivnosti in zniževanja stroškov po enoti dodane vrednosti so očitni. Pozitivno je tudi ponovno povečevanje tržnih deležev na najpomembnejših tujih trgih in povečevanje vhodnih in izhodnih NTI. Vendarle pa je očitno, da se slovenski podjetniški sektor ubada s precejšnjimi strukturnimi problemi in strukturno rigidnostjo, ki se odražata v upočasnjevanju rasti produktivnosti dela, neugodni in prepočasi se spreminjajoči faktorski strukturi blagovnega izvoza in padajočem deležu inovativnih podjetij. Nizka rast produktivnosti je predvsem posledica prepočasnega prestrukturiranja v smeri dejavnosti z višjo dodano vrednostjo, katerih konkurenčnost temelji na ustvarjenih dejavnostih, in dejansko kaže na dolgoročno nevezdržnost sedanje strukture slovenskega izvoza. Vse očitneje postaja, da je gradualistični pristop Slovenije pri strukturnih reformah povzročil nekatera nesorazmerja, ki jih bo potrebno odpraviti.

ANALIZA:

Postopno zaključevanje tranzicijskega prestrukturiranja podjetniškega sektorja

Ekonomsko politiko, povezano z dokončanjem tranzicijskega prestrukturiranja podjetniškega sektorja, deli SGRS na dva sklopa: (i) pospešitev procesa konsolidacije lastništva in vzpostavitve učinkovite lastniške strukture in (ii) prestrukturiranje velikih neprivatiziranih izgubarskih podjetij.

Proces prestrukturiranja velikih neprivatiziranih podjetij se je z likvidacijo Slovenske razvojne družbe in z dokončanjem sanacije in prestrukturiranja Slovenskih železarn konec leta 2001 formalno končal. Obratno se dogaja s procesom konsolidacije lastništva, ki se je prav v letih 2000 in 2001 glede na prejšnje obdobje izrazilo intenziviral. Prav povečana intenzivnost govori v prid dejstvu, da se procesi konsolidacije lastništva v slovenskem podjetniškem sektorju še vedno v glavnem odvijajo v kontekstu tranzicije, malo pa že kot neko normalno stalno spreminjanje lastniške strukture. Proces konsolidacije lastništva se odraža v spreminjanju lastniške strukture podjetij in v koncentraciji lastništva v podjetjih, ki so šla skozi privatizacijo³⁴.

Tabela 3: Lastniška struktura podjetij (v %)¹

Skupina lastnikov	Ob privatizaciji N=183	Konec 1999 N=183	Konec 2001 N=51
Država	7.75	3.06	5.5
Odškodninski in Kapitalski sklad	21.60	12.58	5.0
PID-I	19.38	17.25	15.0
SKUPAJ Skladi	40.98	29.84	20.0
Notranji lastniki - menedžment	3.86	9.03	15.5
Notranji lastniki - zaposleni delavci	29.23	27.04	18.5
Notranji lastniki - bivši zaposleni	11.05	11.40	6.3
SKUPAJ Notranji	44.14	47.47	40.3
Finančni vlagatelji - domači	4.80	8.53	6.2
Finančni vlagatelji - tuji	0.03	0.18	0.0
SKUPAJ Finančni	4.83	8.71	6.2
Strateški lastniki - domači	2.00	9.90	25.5
Strateški lastniki - tuji	0.30	1.02	2.5
SKUPAJ Strateški	2.30	10.92	28.0
Skupaj (vse skupine)	100.00	100.00	100.0

Vir: (a) Za stanje ob privatizaciji in leta 1999 anketa med 183 podjetji, ki so se lastnirila po Zakonu o lastninskem preoblikovanju podjetij; (b) Za stanje leta 2001 in optimalno stanje anketa med 51 podjetji, ki so se lastnirila po Zakonu o lastninskem preoblikovanju podjetij;

Opombe: ¹Izračunana kot povprečni deleži lastništva za posamezno skupino lastnikov v anketiranih podjetjih.

Spreminjanje lastniške strukture privatiziranih podjetij (Tabela 3) v dveh obdobjih, to je od leta 1994 (okvirni konec primarne privatizacije) do leta 1999 in v letih 2000–2001³⁵ ter primerjava z zeleno lastniško strukturo z vidika menedžerjev: (i) kažeta izrazito pospešitev spreminjanja lastniške strukture v letih 2000 in 2001 in (ii) napovedujeta še nadaljnje precej intenzivno spreminjanje lastniške strukture v slovenskem podjetniškem sektorju. Sumarno gledano so bile lastniške spremembe samo v dveh letih (2000 in 2001) tako intenzivne kot prej v petletnem obdobju (1994-1999). Od konca leta 1999 do konca leta 2001 so se najbolj zmanjšali lastniški deleži Kapitalskega in Odškodninskega sklada (od 12.6% na 5%), zaposlenih delavcev (od 27% na 18.5%) in bivših zaposlenih (od 11.4% na 6.3%). Lastniški deleži zaposlenih delavcev in bivših zaposlenih so se prelili predvsem v večji lastniški delež menedžmenta (od 9% na 15.5% leta 2001). Poleg le-tega so svoj lastniški delež odločilno povečali še domači strateški lastniki (od 9.9% na 25.5%). Glede na to, kaj kot zeleno lastniško strukturo smatrajo menedžerji, lahko tudi v prihodnje pričakujemo relativno intenzivne spremembe lastniške strukture podjetij, ki naj bi

³⁴ V Sloveniji so se s primarno (razdelitveno) privatizacijo podjetij (okvirno se je končala leta 1994) izoblikovale **tri tipične skupine podjetij**: borzna podjetja, ki kotirajo na borzi; notranja (neborzna) podjetja, ki ne kotirajo na borzi in kjer so notranji lastniki pridobili večinski delež; zunanja (neborzna) podjetja, ki ne kotirajo na borzi in kjer notranji lastniki niso pridobili večinskega deleža.

³⁵ Lastniška struktura privatiziranih podjetij ob privatizaciji in v letu 1999 temelji na anketi med 183 podjetji, lastniška struktura leta 2001 in zelena lastniška struktura z vidika menedžerjev pa na anketi med 51 podjetji. Ker je vzorec podjetij v letu 2001 precej manjši kot v letih 1994 in 1999, moramo biti previdni pri interpretaciji rezultatov in jih upoštevati bolj kot tendence. (CEEPN.2002. *Investicije in financiranje podjetij - 2002*. Ljubljana: Central and Eastern European Privatisation Network).

nadalje pomembno zmanjšale lastniške deleže Odškodninskega in Kapitalskega sklada, PID-ov in bivših zaposlenih ter povečale lastniške deleže menedženta (na 26%), tujih strateških lastnikov (na 10%) in do določene mere tudi domačih strateških lastnikov (na 28%). Od večjega lastništva menedženta lahko pričakujemo pozitivne ekonomske učinke. Pri tem pa je zaradi legitimnosti te koncentracije premoženja pri posameznikih pomembno, da se proces izvaja transparentno in po poštenih tržnih cenah. Podatki kažejo, da se proces krepitve lastništva menedžerjev najintenzivneje izvaja tam, kjer ni prave transparentnosti na sekundarnem trgu delnic (v neborznih notranjih in zunanjih podjetjih), v borznih podjetjih pa menedžerji težje povečujejo svoj delež.

Drugi vidik procesa konsolidacije lastništva v slovenskem podjetniškem sektorju je **koncentracija lastništva**. Sama koncentracija lastništva v Sloveniji nikoli ni bila glavni problem v zvezi z vzpostavitvijo učinkovite lastniške strukture. Primarna privatizacija je namreč vzpostavila **relativno koncentrirano lastniško strukturo**, saj je ob privatizaciji v povprečju največjih 5 delničarjev obvladovalo 52.5% kapitala v privatiziranih podjetjih³⁶. Problem v zvezi z vzpostavljanjem učinkovite lastniške strukture je bil bolj v tem, da med temi velikimi delničarji ni bilo nobenih **strateških lastnikov**, saj so kot veliki delničarji v podjetjih nastopali dva paradržavna sklada ter PID-i, in da je v podjetjih prihajalo do koncentracije lastništva znotraj skupin z različnimi interesi (predvsem notranji nasproti zunanjim lastnikom). V obdobju po privatizaciji se je proces koncentracije lastništva nadaljeval in se po letu 1999 izrazilo pospešilo. Tako se je v obdobju 1994-1999 koncentracija lastništva na 5 največjih delničarjev povečala z 52.5% na 61.8%, v obdobju 2000-2001 pa kar na 73%. Konec leta 2001 je bila najvišja koncentracija lastništva v zunanjih podjetjih (76.9%), ki jim sledijo notranja (70.5%) in borzna (66.2%). Po letu 1999 pa se ni le pospešil proces koncentracije lastništva v privatiziranih podjetjih, temveč so se spremenila tudi dogajanja v različnih kategorijah podjetij. Če je v prvem obdobju najhitreje rasla koncentracija v notranjih podjetjih, koncentracija v zunanjih podjetjih pa najpočasneje, se v drugem obdobju najhitreje povečuje koncentracija lastništva v borznih podjetjih, pa tudi procesi koncentracije v zunanjih podjetjih so se pospešili.

Povečanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja z ofenzivnim prestrukturiranjem

Ob postopnem zaključevanju procesov tranzicijskega prestrukturiranja vse bolj poudarjamo ofenzivno prestrukturiranje s povečevanjem konkurenčnosti kot glavnim ciljem. **Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja z ofenzivnim prestrukturiranjem** spremljamo s kazalniki konkurenčnosti slovenskega podjetniškega sektorja, strukturnih sprememb in internacionalizacije.

Med **kazalniki konkurenčnosti** je **produktivnost dela** eden temeljnih indikatorjev konkurenčne sposobnosti gospodarstva. Produktivnost dela, ki je v obdobju 1993-2000 v Sloveniji naraščala po povprečni letni stopnji preko 4% (v predelovalnih dejavnostih več kot 7%), se je v letu 2001 povečala le za 2.4% (v predelovalnih dejavnostih za 4.4%), kar je bila najnižja stopnja rasti produktivnosti dela po letu

³⁶ Podatki izhajajo iz vzorca 385 podjetij iz razdelitvene privatizacije (podatki KDD in Agencija za privatizacijo).

1993. Na upočasnitev rasti produktivnosti je na eni strani vplivala upočasnitev gospodarske rasti, na drugi pa povečevanje zaposlenosti. Ker se je leta 2001 upočasnila tudi rast produktivnosti v EU, se zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo v EU ni povečalo, temveč se je še naprej zmanjševalo (2000: 44%, 2001: 45% povprečne produktivnosti v EU). V prvem polletju leta 2002 je v Sloveniji prišlo do ponovnega zmanjšanja zaposlenosti v predelovalnih dejavnostih in v trgovini, produktivnost pa je bila v primerjavi s prvim polletjem 2001 za 2.9% višja (predhodni podatki). Čeprav se je rast produktivnosti v prvi polovici leta 2002 izboljšala in je bil njena upočasnjena rast v letu 2001 vsaj deloma ciklične narave, je prihodnji tempo njene rasti predvsem odvisen od hitrosti prestrukturiranja gospodarstva v smeri dejavnosti z višjo dodano vrednostjo na zaposlenega. Sedanji trendi niso najboljši (Bednaš, Jurančič, Rojec, Šušteršič, Vasle; 2002). **Stroški dela na enoto proizvoda** so alternativni kazalnik, ki za obdobje 1995-2000 tudi kaže na povečevanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, saj je bilo znižanje stroškov dela na enoto dodane vrednosti v gospodarstvu 11.3%, v predelovalnih dejavnostih pa kar za 17.5%. Trendi zniževanja stroškov so se nadaljevali tudi v letu 2001 (v celotnem gospodarstvu za 0.7%; v predelovalnih dejavnostih za 1.3%). V primerjavi s članicami EU in državami kandidatkami se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva in predelovalnih dejavnosti izboljšala. V obdobju 1995-2000 sta boljše trende od Slovenije zabeležili le Irska in Latvija, v letu 2001 pa Španija, Grčija, Litva in Estonija. Povečana konkurenčnost, izražena s predhodnima kazalnikoma, pa se do leta 2001 le slabo odraža v povečevanju **tržnih deležev** Slovenije v tujini. Padeč slovenskega tržnega deleža v državah, pomembnejših trgovinskih partnericah (1995: 0.60%; 2000: 0.49%), kaže, da je bila sicer živahna rast slovenskega blagovnega izvoza v obdobju 1995-2000 (realno za 46.8%) na agregatni ravni posledica rasti izvoznih trgov, ne pa izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. V letu 2001 se je delež slovenskega izvoza blaga v uvozu pomembnejših trgovinskih partneric povečal na 0.51%, v prvih devetih mesecih leta 2002 pa na 0.55%. Za obrat trenda je bila odločilna rast slovenskega tržnega deleža v Nemčiji, Franciji in Avstriji, Rusiji, Hrvaški in CEFTA-4. Primerjava z državami, kandidatkami za članstvo EU, nedvoumno kaže, da le-te dosti uspešneje od Slovenije osvajajo tržne deleže v tujini, še posebej v EU. Tako je Madžarska svoj tržni delež v EU v obdobju 1995-2000 povečala za okoli 130%, Slovaška za 90%, češki tržni delež je bil večji za približno tretjino, poljski pa za petino. Rast slovenskega tržnega deleža v EU pa v prvih devetih mesecih leta 2002 za rastjo tržnih deležev Češke, Madžarske, Poljske in Slovaške ni tako zaostajala (Slovenija: 5.3%, CEFTA-4: 8%) kot v letu 2001 (Slovenija: 5.1%; CEFTA-4: 14.4%).

Med **kazalniki strukturnih sprememb** je v ospredju kazalnik **investicijske aktivnosti**. Po koncu tranzicijske depresije leta 1993 se je investicijska aktivnost v Sloveniji znatno okrepila in dosegla višek v letu 1999, ko je delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP znašal 27.4% oziroma kar 6 strukturnih točk več kot leta 1995. V letu 2000 se je investicijska aktivnost nekoliko upočasnila (26.7-odstotni delež), leta 2001 pa smo zabeležili celo znižanje na 24.9%. Upočasnitev investicijske aktivnosti v letu 2000 je bila povezana z znižanjem stanovanjskih investicij in fiskalnim omejevanjem na področju investicij, znižanje investicijske aktivnosti v letu 2001 pa je bilo povezano z nižjimi stanovanjskimi investicijami in z nižjo aktivnostjo pri gradnji prometne infrastrukture. Rast investicij v opremo in stroje se je po oceni v letu 2001 ob upočasnjeni gospodarski rasti sicer ciklično umirila,

vendar je bila še vedno pozitivna. Navkljub umirjanju in celo znižanju v letih 2000 in 2001 je investicijska aktivnost v Sloveniji še vedno relativno visoka; višja je ne le od tiste v državah EU (z izjemo Portugalske), kar je pričakovano, temveč z izjemo Slovaške, Češke, Latvije in Estonije tudi od tiste v ostalih kandidatkah za vstop v EU. Z vidika ciljev SGRS je bolj problematična struktura investicij v smislu prenizkega deleža investicijske aktivnosti podjetniškega sektorja, kar še posebej velja za investicije v stroje in opremo.

Analiza **faktorske strukture blagovnega izvoza**³⁷ kaže nekatere pozitivne premike v povečevanju deleža izvoza, ki temelji na ustvarjenih dejavnikih konkurenčnosti (tehnološko intenzivni proizvodi in proizvodi z visoko vsebnostjo človeških virov), in zmanjševanja deleža izvoza, ki temelji na primarnih dejavnikih konkurenčnosti (naravnih virih in delu). V obdobju 1995-2000 se je delež proizvodov, ki temelji na ustvarjenih dejavnikih konkurenčnosti, v slovenskem blagovnem izvozu povečal od 60.0% na 64.7%. V letu 2001 so bili ti pozitivni strukturni premiki prekinjeni, vendar so podatki za prvih devet mesecev leta 2002 obetavnejši (povečanje za 1.4 strukturne točke glede na leto 2001). Tudi **struktura slovenskega blagovnega izvoza glede na tehnološko zahtevnost panog** kaže na nekatere pozitivne premike, saj se delež viskotehnoloških panog postopno povečuje (1999: 6.6%; 2001: 8.2%). Usmeritve SGRS v povečevanje izvoza tehnološko intenzivnih proizvodov kot proizvodov z visoko vsebnostjo človeških virov se torej sicer postopno uresničujejo, vendar so ti trendi počasnejši kot v drugih državah kandidatkah za vstop, ter celo počasnejši kot v nekaterih članicah EU, kar je zaskrbljujoče. Prepočasno prestrukturiranje slovenskega izvoza v smeri večjega deleža proizvodov, katerih konkurenčnost temelji na ustvarjenih proizvodnih dejavnikih, je povezano tudi s prenizko prisotnostjo **inovativnih podjetij v gospodarstvu**³⁸. Delež inovativnih podjetij v slovenskih predelovalnih dejavnostih se v obdobju 1994-1998 skoraj ni spremenil in je leta 1998 znašal 33% (EU leta 1996 51%). V obdobju 1999-2000 pa se je delež inovativnih podjetij celo zmanjšal na 28%.

SGRS obravnava internacionalizacijo dejavnosti kot nujno za razvoj in povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja. **Deleži izvoza in uvoza ter vhodnih in izhodnih neposrednih tujih investicij (NTI) v BDP** sta najosnovnejša **kazalnika internacionalizacije** gospodarstva. Delež stanja vhodnih NTI (v primerjavi z BDP) se je v obdobju 1995-2001 povečal od 9.4% na 17.1%, delež stanja izhodnih NTI pa od 2.6% na 5.0%. Leta 2001 smo bili priča velikim premikom na področju vhodnih NTI pa tudi precejšnjemu povečanju izhodnih NTI. Do izredno velikih prilivov vhodnih NTI pa je prišlo v letu 2002, ko se je stanje NTI povečalo za skoraj dve tretjini in se tako približalo 25% BDP. To vsekakor kaže na povečevanje pomena NTI za vhodno in izhodno internacionalizacijo slovenskega gospodarstva. Kljub velikemu povečanju prilivov NTI v Slovenijo v letih 2001 in 2002, to je v letih velikega zmanjšanja tokov NTI v svetu, ostaja Slovenija med tistimi članicami in kandidatkami za vstop v EU z najnižjimi odstotki stanja vhodnih NTI v BDP. Leta 2000 je bil delež stanja vhodnih NTI v BDP v EU kot celoti 30.3%, v Sloveniji pa 16.0%. Med članicami EU sta imeli nižji delež od Slovenije le Italija in Grčija, Avstrija pa približno enakega. Med državami, kandidatkami EU, je imela tega leta

³⁷ Glej tudi poglavje o prehodu v družbo, temelječo na znanju in poglavje o strukturnih spremembah.

³⁸ Glej tudi poglavje o prehodu v družbo, temelječo na znanju.

Slovenija najnižji delež stanja vhodnih NTI v BDP. Tudi po izrednem povečanju stanja NTI v letu 2002, bo Slovenija še vedno ostala med državami s precej nizkim deležem NTI v BDP. Bolje se Slovenija v primerjavi z drugimi kandidatkami za vstop v EU odreže na področju izhodnih NTI, kjer pa Estonija in Madžarska vendarle kažeta bistveno hitreje rastoče trende kot Slovenija. Po pričakovanju Slovenija po deležu izhodnih NTI v BDP močno zaostaja za sedanjimi članicami EU. Torej, kljub hitremu naraščanju vhodnih NTI v letih 2001 in 2002, kar je v skladu z usmeritvami SGRS, Slovenija še vedno ostaja med državami z relativno nizko stopnjo internacionalizacije preko NTI (po svetovnem stanju vhodnih NTI 0.0469%, izhodnih NTI pa 0.0145%). Bistveno močnejše pa je internacionalizirana oziroma integrirana v svetovno gospodarstvo z izvozom, saj je bil leta 2001 delež Slovenije v svetovnem izvozu 0.152%

3.2.2. Finančni sektor

OPREDELITVE SGRS: Postopni pristop k izvajanju reform, ki je splošno uveljavljen v Sloveniji, je značilen tudi za reforme finančnega sektorja, kjer zaradi prevelike počasnosti v zadnjih letih deluje že zaviralno. Osnovni cilj tega procesa, s katerim bo Slovenija vzpostavila učinkovit finančni sistem, je povečanje njegove mednarodne konkurenčnosti, ki bo omogočala uspešno integracijo in delovanje na skupnem evropskem finančnem trgu. Za doseg tega cilja potrebujemo uravnotežen razvoj vseh delov finančnega trga. Ukrepe za nadaljnje prestrukturiranje SGRS deli na tri skupine: (i) vzpostavitev konkurenčne strukture in zaključek procesa prestrukturiranja, vključno s privatizacijo; (ii) dokončanje procesa vzpostavitve regulacije in nadzora ter (iii) uskladitev zakonodaje s pravnim redom EU.

UGOTOVITVE POROČILA: Pri reformi finančnega sektorja se usmeritve SGRS uspešno izvajajo na področjih regulacije, nadzora ter uskladitve predpisov z evropskimi standardi, precej pa kasnijo na področju vzpostavitve konkurenčne strukture, zato ostaja finančni sektor še naprej eno izmed slabše razvitih področij gospodarstva. Po razvitosti bančnega sektorja Slovenija ne zaostaja le za manj razvitimi članicami EU, temveč tudi za nekaterimi kandidatkami za vstop v EU; pri zavarovalništvu pa je opazen manjši razvojni zaostanek v primerjavi z državami EU. Največje razvojne razlike med Slovenijo in razvitimi državami se kažejo na področju trga kapitala, kjer so zaostanki za razvitimi državami približno enako veliki tudi v drugih tranzicijskih državah, saj se je trg kapitala v vseh tranzicijskih državah (tudi v Sloveniji) pričel razvijati šele pred dobrim desetletjem.

ANALIZA: Eden izmed ciljev SGRS za vzpostavitev učinkovitega finančnega sistema je povečanje njegove mednarodne konkurenčnosti na raven, ki bo omogočila uspešno vključitev in delovanje tega sektorja na skupnem evropskem trgu, za kar je potreben uravnotežen razvoj vseh področij finančnega posredništva, predvsem zmanjševanje pomena tradicionalnega bančništva³⁹ in povečevanje pomena ostalih delov finančnega sektorja.

³⁹ Relativno hitrejša rast neobrestnih prihodkov iz »netradicionalnih« novih dejavnosti bank kot pa obrestnih prihodkov. Poseben pomen se pripisuje tudi zmanjševanju bančnih operativnih stroškov.

Ob sprejetih reformah ostaja finančni sektor še naprej eno izmed slabše razvitih področij gospodarstva. Razmere se izboljšujejo, na to kaže postopno zmanjševanje razlik v vrednostih kazalnikov razvitosti finančnega sektorja⁴⁰ med državami EU in Slovenijo, vendar zelo počasi.

Po razvitosti **bančnega sektorja**, izraženega z deležem skupne bilančne vsote bančnega sistema v primerjavi z BDP (86.5% leta 2001), Slovenija zaostaja ne le za manj razvitimi članicami EU, temveč tudi za nekaterimi kandidatkami za vstop v EU (na Češkem je vrednost tega kazalnika leta 2001 že preseгла 100%). Z delno privatizacijo največje banke v letu 2002 so se odprle nove možnosti za širjenje obsega poslovanja, večjo učinkovitost, hitrejše uvajanje novih bančnih storitev, možnosti pridobivanja cenejših virov financiranja na mednarodnih finančnih trgih in širjenje ter tudi poglobljanje bančnega trga. Vzporedno s privatizacijo so se nadaljevali konsolidacijski procesi med bankami⁴¹ in prevzemi zasebnih bank s strani tujih bank⁴².

Pomemben premik, ki sicer ni ozko vezan izključno na bančno poslovanje, ima pa močan vpliv na strukturo bančnih virov in sredstev ter oblikovanje poslovnega rezultata bank, je bil začetek deindeksacije na finančnem področju. S 1.7.2002 je bila odpravljena indeksacija za kratkoročne obveznosti in terjatve, država pa je z izdajanjem vrednostnih papirjev z nominalno obrestno mero in podaljševanjem rokov za nominalne instrumente spodbudila banke k prehodu na nominalne obrestne mere tudi pri obveznostih in terjatvah za dolgoročno obdobje. Tako so nekatere izmed njih nominalizem prenesle že na področje dolgoročnih kreditov ter pričele tudi same iskati možne rešitve za referenčno obrestno mero, ki jo je do odprave indeksacije opravljala temeljna obrestna mera.

Nadaljnji proces reform v bančnem sektorju bi moral biti usmerjen v povečevanje konkurence, zmanjševanje operativnih stroškov in povečevanje učinkovitosti, ne le na novo privatiziranih bank, temveč tudi bank, ki so že dlje v privatni lasti. V tem okviru je pomembna naloga tudi nadaljnja informatizacija v bančnem sektorju ter razširitev možnosti elektronskega bančnega poslovanja.

Manjši razvojni zaostanek Slovenije v primerjavi z državami EU je opaziti na področju **zavarovalništva**, saj je delež obračunanih zavarovalnih premij v primerjavi z BDP leta 2001 znašal 5%, kar je nad ravniyo nekaterih manj razvitih držav članic EU (Grčija). Pred zavarovalniškim sektorjem pa so kljub temu pomembne naloge, ki jih bo potrebno opraviti še pred vstopom v EU. Gre predvsem za lastninsko preoblikovanje največje zavarovalnice, ki še vedno ni bilo izpeljano. Poleg tega se bodo, glede na direktive EU, ki se nanašajo na izračun kapitalske ustreznosti, povečevale tudi kapitalske zahteve, zato bo moral zavarovalniški sektor zagotoviti dodatni kapital z dokapitalizacijo. Z vse večjim obsegom poslovanja zavarovalnic se bo pojavil tudi problem naložbe sredstev, ki jih bodo zaradi omejenih naložbenih možnosti in diverzifikacije doma morale nalagati tudi v tujini.

⁴⁰ Bilančna vsota bank v BDP, delež tržne kapitalizacije v BDP in delež obračunanih premij v BDP.

⁴¹ Zadnji dan leta je bila k Abanki pripojena Banka Vipava.

⁴² V začetku leta 2002 je italijanska banka SanPaolo IMI prevzela Banko Koper, avstrijska bančna skupina Raiffeisen Zentralbank je prevzela Krekovo Banko.

Tako za **bančni kot tudi zavarovalniški sektor** je v Sloveniji značilna relativno visoka koncentracija, ki se s procesi konsolidacije še krepi. V zadnjem času pa prihaja tudi do vedno večjega medsebojnega povezovanja bančnega in zavarovalniškega sektorja, ki omogoča večje sinergične učinke. V razmerah majhnega finančnega trga je to do neke mere razumljivo, saj bi imelo veliko število premajhnih finančnih institucij omejene možnosti diverzifikacije svojih naložb. Zato je vzpostavitev finančnega sistema z nekaj enakovrednimi ponudniki finančnih storitev bolj smiselna.

Največje razvojne razlike med Slovenijo in razvitimi državami se kažejo na področju **trga kapitala**. V letu 2001 je bil delež tržne kapitalizacije delnic v primerjavi z BDP 18.6-odstotni (povprečje EU 86.8% leta 2001), približno enako velik zaostanek za razvitimi državami je značilen tudi za druge tranzicijske države, saj se je, tako kot v Sloveniji, trg kapitala tudi v teh državah pričel razvijati šele pred dobrim desetletjem. Zaradi visoke rasti borznih indeksov v Sloveniji in padanja vrednosti svetovnih borznih indeksov v letu 2002 se je razkorak v Sloveniji v preteklem letu po oceni nekoliko zmanjšal. Poleg nizke vrednosti kazalnikov tržne kapitalizacije delnic v primerjavi z BDP na nerazvitost trga kapitala kaže tudi nizka likvidnost kapitalskega trga, merjena s tržnostjo delnic (razmerje med prometom in tržno kapitalizacijo). Eden izmed pokazateljev nizke razvitosti trga kapitala pa je tudi slabo razvit primarni trg kapitala. Razvoj tega segmenta kapitalskega trga, ki v podjetjih v razvitih državah igra vse pomembnejšo vlogo pri zagotavljanju finančnih sredstev, delno otežuje majhnost slovenskega gospodarstva. Le malo je namreč dovolj velikih družb, ki bi se, upoštevajoč visoke stroške izdaje, lahko poslužile emisije lastniških vrednostnih papirjev. Problem je tudi v slabem poznavanju možnosti takšnega načina financiranja in pomanjkanju finančnih inštitucij, ki se ukvarjajo s prevzemom prodaje vrednostnih papirjev (underwritingom).

Pričakujemo lahko, da se bo razvoj finančnega trga v naslednjih letih pospešil. Padanje pasivnih obrestnih mer in visoka donosnost naloženih sredstev na kapitalnem trgu je v letu 2002 povzročila opazen premik v varčevalnih navadah Slovencev, ki so dokaj velik del sredstev preusmerili tudi na kapitalski trg, predvsem v vzajemne sklade. Z življenjskim in dodatnim pokojninskim varčevanjem ter Stanovanjsko nacionalno varčevalno shemo se širijo dolgoročne oblike varčevanja, na drugi strani pa se s tem nudi možnost večjega zadolževanja prebivalstva za financiranje stanovanjske gradnje ali nakupa stanovanj, kar naj bi bilo še podkrepjeno z lažjim dostopom do hipotekarnih posojil, ki bi jih banke lahko refinancirale z izdajo hipotekarnih obveznic, za kar pa je izredno pomemben likviden kapitalski trg.

3.2.3. Infrastruktura

OPREDELITVE SGRS: Strateški cilj razvoja slovenske gospodarske infrastrukture je po opredelitvah SGRS zagotoviti zanesljivo in stroškovno učinkovito oskrbo s storitvami na področju energetike, prometa in telekomunikacij ter komunalnih storitev. Prioritetne smeri ukrepanja so: (i) nadaljevanje programov izgradnje gospodarske infrastrukture, (ii) liberalizacija in privatizacija infrastrukture, (iii) vključevanje zasebnega kapitala v izgradnjo in financiranje infrastrukture ter (iv) zagotavljanje kvalitetne oskrbe podjetij in prebivalstva s storitvami gospodarske infrastrukture.

UGOTOVITVE POROČILA: Izgradnja gospodarske infrastrukture je imela v obdobju 1995-1999 dinamično rast, v letih 2000 in 2001 so naraščale le še investicije v telekomunikacije in infrastrukturo varstva okolja, v letu 2002 pa so se po oceni ponovno okrepile tudi investicije na področju prometa. Proces liberalizacije na področju gospodarske infrastrukture so se pričeli s sprejetjem temeljne zakonodaje, ki jih sploh omogoča, ter prvimi aktivnostmi na področju telekomunikacij in delnim odprtjem trga električne energije. Procesu liberalizacije in vzpostavitve neodvisnih regulatornih agencij bo sledil proces privatizacije. V izgradnjo infrastrukture se privatni kapital še ne vključuje, prav tako pa se tudi procesi liberalizacije še ne odražajo v kvalitetnejših storitvah in nižjih cenah.

ANALIZA: Za investicije v infrastrukturo je bila v obdobju 1995-2000 značilna dinamična rast, kar še posebej velja za prometno infrastrukturo. Med prometnimi investicijami so se najbolj okrepile naložbe v telekomunikacije; njihov delež v skupnih vlaganjih je bil leta 2000 kar za 2.6 strukturne točke večji kot leta 1995. Za izgradnjo ostale prometne infrastrukture (brez telekomunikacij) je bilo v letih 1995-2000 povprečno letno namenjenih 2.5% BDP oziroma 10.2% skupnih naložb, od tega samo v cestno omrežje 2.1% BDP. Delež investicij v cestno omrežje je v letih 1997-2001 nihal, predvsem zaradi različnih gibanj deleža proračunskih sredstev za izgradnjo avtocest. Po oceni so v letu 2002 za rast bruto investicij v osnovna sredstva največ prispevale predvsem naložbe javnega sektorja v gospodarsko infrastrukturo na področju prometa in komunikacij, skladno s povečanjem proračunskih sredstev za investicije za ta namen v letu 2002.

V preteklih letih je Slovenija pričela z **liberalizacijo mrežnih dejavnosti**,⁴³ ki naj bi poskrbela za večje število konkurentov in tako potrošnikom omogočila širšo izbiro. Liberalizacija naj bi prisilila podjetja v racionalizacijo in izboljšala kakovost njihovih storitev, predvsem pa naj bi preko konkurence znižala cene teh storitev⁴⁴. Učinki liberalizacije v Sloveniji še niso očitni, saj se je pričela v zadnjih dveh letih.

Slovenija je na področju **telekomunikacij** v letu 2001 z zakonom odpravila monopol v fiksni telefoniji, vendar pa v praksi do vzpostavitve konkurence v letu 2002 še ni prišlo. Dovoljenje za opravljanje storitev fiksne telefonije je ob trenutnem monopolistu sicer pridobil še en operater, ki pa dejansko še ni vstopil na trg. Glavna ovira za vstop novih ponudnikov na trg fiksne telefonije so cenovna nesorazmerja, podedovana iz preteklosti, in visoke cene medomrežnih povezav. Maja 2002 je v vlogi neodvisnega regulatorja začela delovati Agencija za telekomunikacije, radiodifuzijo in

⁴³ Mrežne dejavnosti so dejavnosti, ki prenašajo proizvode oziroma storitve končnim potrošnikom preko »mrežne infrastrukture«, ki povezuje ponudbo s potrošniki. Ekonomsko ovrednotenje mrežnih dejavnosti mora upoštevati njihovo dvojno naravo. Po eni strani so mrežne dejavnosti pomemben segment gospodarstva (v EU prispevajo k BDP in zaposlenosti približno 6%). Cene mrežnih dejavnosti vplivajo neposredno in posredno na cene v celotnem gospodarstvu in na konkurenčnost gospodarstva. Po drugi strani pa te storitve vplivajo neposredno na blaginjo prebivalstva.

⁴⁴ Analiza učinkov liberalizacije v mrežnih dejavnostih je precej zapletena naloga. Težko je oceniti prispevek različnih segmentov za celotno uspešnost neke mrežne dejavnosti, saj so posamezni segmenti lahko liberalizirani, na drugih pa prevladujejo monopolne strukture. Na primer, struktura trga v proizvodnji energije vpliva na raven cen, ampak pozitivni učinki liberalizacije proizvodnje lahko ostanejo prikriti zaradi ohranjanja monopolov pri prenosu in distribuciji. Nadalje je zaradi kvalitativne narave učinkov liberalizacije posamezne učinke težko meriti; merjenje učinkov pa ne nazadnje otežujejo tudi tehnološke spremembe, saj je težko ločiti vpliv liberalizacije od vpliva sprememb v tehnologiji.

pošto (ATRP), njen glavni cilj je v tej fazi preko vzpostavitve stroškovno naravnanih cen omogočiti potencialnim operaterjem vstop na trg. ATRP je s tem namenom v letu 2002 že pričela zniževati cene medomrežnih povezav. Za izboljšanje učinkovitosti oskrbe s storitvami je ključna vzpostavitev konkurence, predvsem preko zagotavljanja enakih pogojev za vstop na trg telekomunikacijskih storitev. Privatizacija monopolnega operaterja v fiksni telefoniji⁴⁵ pa se bo začela takrat, ko se bodo izboljšale razmere na globalnem telekomunikacijskem trgu.

Kot izhaja iz teorije in izkušenj drugih držav, vodi liberalizacija telekomunikacij dolgoročno v zniževanje cen, kratkoročno pa lahko pride zaradi delovanja nekaterih dejavnikov (postopnost uvajanja konkurence, odpravljane cenovnih nesorazmerij) celo do povišanja cen. V Sloveniji je vpliv omenjenih dejavnikov, zlasti vzpostavljanja stroškovno orientiranih cen na cene v fiksni telefoniji, prisoten predvsem v zadnjih dveh letih. Rast cen storitev v fiksni telefoniji, ki so zajete v indeksu cen življenjskih potrebščin⁴⁶, je bila tako po naši oceni v obdobju od začetka leta 2001 do konca leta 2002 kar trikrat višja od povprečne rasti cen življenjskih potrebščin. V mobilni telefoniji, kjer je že vzpostavljena konkurenca⁴⁷, so se v zadnjih dveh letih cene v povprečju znižale.

V letu 2001 se je v Sloveniji odprl notranji **trg z električno energijo** za upravičene odjemalce,⁴⁸ ki jih je trenutno okoli 9 tisoč in porabijo 65% vse pri nas porabljene električne energije. S 1. januarjem 2003 pa se je trg odprl tudi navzven. Zaradi omejenih prenosnih povezav s tujino je za leto 2003 delež uvoza omejen na 25% celotne porabe. Po ELES-ovih razpisih za uvoz in izvoz električne energije v letu 2003⁴⁹ je pravico do uvoza iz Avstrije dobilo 16 upravičenih odjemalcev, do izvoza v Italijo pa 5 proizvajalcev.

Na predlog Agencije za energijo je bil sprejet način določanja cene za uporabo elektroenergetskih omrežij po metodi zamejene cene za regulativno obdobje 2003-2005⁵⁰. Izhodiščna cena pokriva upravičene stroške infrastrukture in izgub v omrežju ter zagotavlja upravljalcem omrežij ustrezen donos. Cena se v regulativnem obdobju letno spreminja v skladu z rastjo cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih in zahtevanim povečanjem produktivnosti. Pod državnim nadzorom ostajajo končne cene tarifnim odjemalcem, v okviru cene za uporabo omrežja pa deleži za prednostno razdeljevanje, delovanje regulatorja (Agencije) in organizatorja trga (Borzen) ter delež za sistemske storitve, za omrežnino pa je pristojna Agencija. Liberalizacija trga z električno energijo bo kot kaže v začetku prinesla nekaj nižje cene največjim porabnikom, ki so uspeli na uvoznem razpisu, pri večini ostale industrije pa bodo

⁴⁵ Telekom je v večinski lasti države v višini 62.5%, v lasti Telekoma pa je tudi največji operater v mobilni telefoniji Mobitel.

⁴⁶ Cene klicev in telefonske naročnine.

⁴⁷ V letu 2002 so na trgu mobilne telefonije delovalni trije operaterji in en preprodajalec storitev.

⁴⁸ Upravičeni odjemalci so porabniki, ki presegaajo priključno moč 41kW na enem odjemnem mestu in elektrodistribucijska podjetja.

⁴⁹ V skladu s Pravilnikom o načinu in pogojih dodeljevanja ter kriterijih za dostop do čezmejnih prenosnih zmogljivosti.

⁵⁰ Pravilnik o določitvi cen za uporabo elektroenergetskih omrežij in kriterijih za upravičenost stroškov.

pozitivni učinki bolj negotovi (med distribucijskimi podjetji sicer vlada precejšnja konkurenca za odjemalce, a hkrati skušajo s ceno energije za industrijske porabnike kompenzirati omejene prihodke na tarifnem delu). Cene za tarifne odjemalce (okoli 70% po porabi predstavljajo gospodinjstva) se bodo zaradi povišane izhodiščne omrežnine povečale za okoli 7%.

Odpiranje **trga z zemeljskim plinom** bo potekalo manj intenzivno, ker so viri le-tega za EU le trije (Rusija, Alžirija, Norveška). Do proste izbire dobavitelja so od 1. januarja 2003 upravičeni porabniki z odjemom prek 25 mio m³ letno na enem odjemnem mestu, z letom 2008 pa bo ta meja znižana na 5 mio m³. Kljub možnosti proste izbire dobavitelja tudi iz tujine se bo v letu 2003, kot kaže, večina upravičenih odjemalcev odločila za dosedanjega ponudnika Geoplin.

Trg železniških storitev se bo odprl z vstopom Slovenije v EU, ko bodo po naših progah lahko vozili tudi tuji prevozniki. Slovenske železnice so trenutno v precej neugodnem položaju (velika tekoča izguba in zadolženost, neustrezna kadrovska sestava) in slabo pripravljene na tujo konkurenco. Pripravljenemu načrtu sanacije⁵¹ so vse doslej nasprotovali sindikati v podjetju, ki so terjali ohranitev novotosti podjetja pod državnim lastništvom.

Stanje javnih služb na področju **komunalnih dejavnosti** se je z reformo lokalne samouprave še poslabšalo, saj so nove občine pričele ustanavljati lastna javna podjetja ali režijske obrate za opravljanje vseh javnih služb, kar je oslabilo dotedanje izvajalce, porušila se je cenovna politika, poslabšala se je infrastruktura za vodenje katastrof in evidenc ter finančne možnosti investiranja. Sedanja organiziranost je neracionalna, število sodelujočih podjetij je veliko, po večini pa se ukvarjajo z vsemi komunalnimi storitvami in opravljajo tudi tržne dejavnosti, informacijski sistem pa je zelo pomanjkljiv. Podobno kot ostale infrastrukturne dejavnosti čaka tudi komunalna reforma javnih služb, ki bo z ustrežno organizacijo, liberalizacijo in postavitvijo ustreznih regulatorjev lahko nudila kvalitetne storitve po nižjih cenah. V prvi fazi bi bilo potrebno postaviti vsaj ustrezne informacijske sisteme in potrebne katastrofe.

Regulirane cene v infrastrukturi

Delež cen, ki so pod različnimi oblikami regulacije, je v letih 1992 do 1997 znašal približno 30% indeksa cen življenjskih potrebščin, v letu 1998 se je delež reguliranih cen zmanjšal na približno 17%, v letu 2000 pa na približno 14%. Pomemben delež reguliranih cen so v celotnem obdobju predstavljale tudi cene, povezane z infrastrukturnimi dejavnostmi, saj je na primer v letu 1995 delež električne energije za gospodinjški odjem, komunalnih, telekomunikacijskih ter prevoznih storitev znašal nekoliko manj kot 9 odstotnih točk, v letu 2002 pa se je ta delež zmanjšal na približno 7 odstotnih točk skupnega indeksa reguliranih cen.

V enakem obdobju se je znižala tudi rast cen reguliranih infrastrukturnih storitev (1995: 18%; 2002: 12%), kar pa je še presevalo skupno rast cen življenjskih

⁵¹ Načrt sanacije je bil pripravljen na podlagi Zakona o preoblikovanju in delni privatizaciji Slovenskih železnic (ohranitev in razvoj uspešnih jeder z ohranitvijo večinskega deleža države na infrastrukturnem in potniškem delu).

potrebščin za (1995 za 9.1, leta 2002 pa za 4.8 odstotne točke). V obeh letih so imele najhitrejšo rast cene komunalnih storitev. Učinki liberalizacije infrastrukture se v Sloveniji še ne odražajo na nižjih cenah storitev za končne potrošnike (prebivalstvo).

3.3. Izboljšanje učinkovitosti države in oblikovanje politike za vključitev v enotni evropski trg

OPREDELITVE SGRS: Država uresničuje svojo razvojno vlogo v treh osnovnih vlogah: (i) določa in uveljavlja osnovna pravila ekonomskega delovanja, tako da skrbi za varstvo pravic ekonomskih subjektov in izvršljivost pogodb (ekonomska učinkovit pravni red) ter da vzpostavlja okvir za učinkovito delovanje trgov (politika konkurence); (ii) upravlja z ekonomski viri neposredno kot lastnica ali nadzornica javnih in mešanih podjetij, kot upravljalka javnih sistemov (zdravstvo, šolstvo, itd.) in kot upraviteljica javnih virov (javnofinančni prejemki in izdatki) ter posredno s predpisi in finančnimi instrumenti, s katerimi uravnava svobodno gospodarsko pobudo in vpliva na alokacijo resursov; (iii) skrbi, da je sama notranje usposobljena za učinkovito vodenje in koordinacijo ekonomske in razvojne politike ter da deluje s kar najmanjšimi stroški. Glavne usmeritve SGRS so: (i) reforma uprave (učinkovito javno upravljanje, depolitizacija, odpravljanje administrativnih ovir, ustrežnejša organiziranost za načrtovanje in spremljanje razvojne politike, partnerski odnos med državo in državljanji), (ii) decentralizacija in oblikovanje pokrajin, (iii) zmanjšanje vloge države pri upravljanju gospodarskih subjektov, (iv) večja razvojna vloga javnih financ (znižanje javnofinančnih izdatkov na raven okrog 43% BDP in njihovo prestrukturiranje v korist spodbujanja tehnološkega posodabljanja in vlaganj v človeški kapital; zmanjšanje obremenitve dohodkov iz dela; povečanje vloge zasebnega financiranja in izvajanja storitev).

UGOTOVITVE POROČILA: Na področju izvrševanja vloge države lahko glede na lansko poročilo ugotovimo določeno izboljšanje. Odgovorne institucije so se odzvale na kopičenje sodnih zaostankov in agregirani podatki kažejo njihovo zmanjšanje, obstaja pa vrsta zadev, pri katerih se povečujejo. S stališča vpliva na učinkovitost gospodarstva so najbolj kritična področja izvršbe in zemljiške knjige. Izvajanje politike konkurence še poteka ob precejšnjem nerazumevanju njenih ciljev s strani gospodarskih subjektov in sodišč ter brez temeljnega strateškega dokumenta. Zaustavila se je rast javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP in nekoliko znižala intervencijska in upravljalna vloga države v gospodarstvu, potrebno pa bo nadaljnje znižanje javnofinančnih odhodkov ter njihovo prestrukturiranje, kar velja tudi za državne pomoči. Ustvarjene so bile določene zakonske in organizacijske podlage za povečanje učinkovitosti države in implementacije razvojnih politik, še vedno pa se odlaša oblikovanje pokrajin kot ključni korak decentralizacije države. Sorazmerno ugodna je tudi ocena legitimnosti državnih institucij. S stališča vpliva na nacionalno konkurenčnost pa ostajajo najbolj problematična področja regulacija konkurence in konkurenčna zakonodaja, fleksibilnost trga dela, kjer so bile sprejete institucionalne rešitve, ki pa se še ne odražajo v rezultatih, trg kapitala, pravni okvir za izvrševanje pogodb, razširjenost birokracije in šibkost pri implementaciji odločitev.

ANALIZA⁵²:

Pravila ekonomskega delovanja

SGRS poudarja pomen kakovosti in učinkovitega varstva lastninskih in drugih pravic, za katere empirični podatki kažejo, da vplivajo na učinkovitost gospodarstva.⁵³ Poročilo o napredku Republike Slovenije pri vključevanju v Evropsko unijo (junij 2002) ugotavlja, da je Slovenija na področju približevanja pravnemu redu EU dosegla napredek, kljub temu pa so **sodni zaostanki** še vedno izpostavljeni kot pereč problem, kar potrjujejo tudi podatki iz sodne statistike⁵⁴. Število zadev sodnega zaostanka se je v letu 2001 *na višjih sodiščih* povečalo za 0.8% (največ v gospodarskih sporih in v kazenskih zadevah); *na okrožnih sodiščih* so se sodni zaostanki zmanjšali za 10.2% (najbolj pri gospodarskih sporih in pravnih zadevah, pri sodnem registru pa so se povečali kar za 178%); *na okrajnih sodiščih* so se zaostanki povečali za 1% (zmanjšali so se v pravnih, nepravdnih in zapuščinskih zadevah, povečali pa v kazenskih in zemljiškopravnih zadevah).⁵⁵ Za vsa našeta sodišča skupaj ocenjujemo, da so leta 2001 *sodni ostanki ostali približno na enaki ravni* kot leto pred tem.⁵⁶ Sodni zaostanki pri zadevah, v katerih neposredno sodeluje sodnik (izvzete so zemljiško knjizne zadeve ter zadeve sodnega registra), so se v letu 2001 skupaj zmanjšali za slabih 13%. Na podlagi velikega deleža zadev zemljiške knjige na okrajnih sodiščih (42%) ocenjujemo, da se bodo sodni zaostanki v prihodnjih letih zaradi informatizacije zemljiške knjige zmanjšali v celotnem sodstvu za več kot 10%. Vse **nerešene zadeve** so se v prvem polletju 2002 na vseh sodiščih skupaj povečale za 2%, če pa upoštevamo le pomembnejše zadeve, se je število nerešenih zmanjšalo za 8.8% (v letu 2001 so se vse nerešene zadeve zmanjšale za 0.04%, pomembnejše za 8%).⁵⁷ Dokaj zadovoljiv je zlasti trend zmanjševanja civilnih in gospodarskih zadev na okrožnih sodiščih.

⁵² V lanskem Poročilu smo se soočili s problemom pomanjkanja podatkov za natančnejšo analizo učinkovitosti države. Zato smo letos pripravili podrobnejše analize različnih virov (sodna statistika, kazalniki nacionalne konkurenčnosti, anketni podatki o korupciji ter o zaupanju in zadovoljstvu državljanov, poročila o državnih pomočeh). V poročilu povzemamo ugotovitve teh analiz, podrobneje pa bodo dostopne v IB Reviji 2003.

⁵³ Glej Keefer, 2001, Pistor in ostali, 2000, La Porta in ostali, 1998.

⁵⁴ Iz Sodne statistike za leto 2001 in prvo polletje leta 2002 (podatki so razpoložljivi za leto 2001 in prvo polletje 2002) lahko ugotovimo, da se stanje sicer izboljšuje, kljub temu pa sodni zaostanki niso odpravljeni, še več, na nekaterih področjih in sodiščih število nerešenih zadev in tudi sodnih zaostankov narašča. Ločevati je namreč potrebno med *nerešenimi zadevami* in *sodnimi zaostanki*. Po definiciji (50. členu Sodnega reda) se štejejo zadeve kot sodni zaostanki le, če so prekoračeni določeni roki, sicer pa se štejejo kot nerešene zadeve.

⁵⁵ Sodne zaostanke na izvršilnih sodiščih smo zaradi spremembe pravil odčrtavanja ocenili.

⁵⁶ Ocena je narejena ob upoštevanju nepopolnosti podatkov o sodnih zaostankih. V povprečju so sodni zaostanki definirani za 84% vseh zadev, merjeno po letnem prejemu zadev na sodišča. Pri izračunu povprečnih zaostankov smo upoštevali tudi ustrezne uteži, saj okrajna sodišča prejmejo letno okrog 370,000 zadev, okrožna okrog 115,000 ter višja okrog 26,000.

⁵⁷ Po veljavni metodologiji vodenja statističnih podatkov se posebej spremlja gibanje pomembnejših zadev in drugih zadev. Med *pomembnejše zadeve* na okrožnih in okrajnih sodiščih sodijo tiste, kjer sodišča meritorno odločajo. Za višja in Vrhovno sodišče se predvideva, da odločajo samo o pomembnejših zadevah. Delitev je problematična, saj so na primer med druge zadeve uvrščene zadeve, med njimi so tudi izvršbe in zemljiška knjiga, katerih počasnost negativno vpliva na transakcijske stroške v družbi ter zmanjšuje pravno varnost.

Odgovorne institucije so se že odzvale na sodne zaostanke oziroma nerešene zadeve, ki so deloma tudi posledica reorganizacije sodišč leta 1995 in spremljajoče negotovosti ter tudi spreminjajoče se procesne in materialne zakonodaje, ki je spremljala tranzicijo in je postala rigoroznejša. Med že sprejetimi ukrepi bi omenili izvensodno poravnavo sporov v kazenskih zadevah (uvedeno leta 1995 v zakonu o kazenskem postopku), uvedbo poravnalnega naroka oziroma sodne poravnave (sprememba zakona o pravnem postopku) ter projekt o izvensodnem reševanju sporov na Okrožnem sodišču v Ljubljani. Leta 2002 sprejete spremembe zakona o sodniški službi so povečale fleksibilnost pri premeščanju sodnikov, način njihove motivacije za odpravljanje zaostankov in možnosti napredovanja ter uredile nadzor sodnikov, ki varuje njihovo neodvisnost. Poročilo o sodnih zaostankih (maj 2002) poudarja tudi nujnost povečanja storilnosti sodnikov.⁵⁸

Po naši oceni so **najkritičnejša področja**, vsaj s stališča njihovega vpliva na gospodarstvo, področja izvršbe in zemljiške knjige na okrajnem sodišču, upravno področje na Vrhovnem sodišču ter civilni in gospodarski spori na višjih in okrožnih sodiščih. Zaskrbljujoč je tudi povečan sodni zaostanek na področju sodnega registra, ki je nastal zaradi usklajevanja podatkov po spremembi zakona o gospodarskih družbah, izbrisa družb na podlagi zakona o finančnem poslovanju podjetij ter nepripravljenosti na dodatne obremenitve sodišč. Sodni zaostanki oziroma število nerešenih zadev na omenjenih področjih podaljšujejo postopke na sodiščih, zmanjšujejo pravno varnost in s tem transakcijske stroške, kar negativno vpliva na gospodarsko učinkovitost. Zato bi bilo vredno razmisliti o spremembah zakonodaje, zlasti o predpisih, ki urejajo notranjo organizacijo organov, ki sodelujejo v sodnih postopkih, ter povečanju motivacije subjektov v gospodarstvu za izvensodno rešitev sporov. Delno je bilo to v letu 2002 tudi že storjeno.⁵⁹

Na področju **zemljiške knjige** sprejeti ukrepi že kažejo prve uspehe, saj zemljiškooknjižna sodišča rešijo več zadev, kot jih dobijo, prav tako kaže, da bodo po načrtih sodni zaostanki rešeni v naslednjih treh oziroma štirih letih.⁶⁰ Kljub načrtu pa so zaostanki zaskrbljujoči, saj je nerešenih zemljiškooknjižnih zadev v prvem polletju 2002 kar 197,667. Tudi sicer je institucionalna podpora razvoju nepremičninskega trga še šibka. Med pozitivne premike štejemo sprejetje zakonodaje o urejanju prostora in o graditvi objektov, ki bistveno posodabljata regulativo; v pripravi so tudi zakon o posredovanju v prometu z nepremičninami, stanovanjski zakon, zakonodaja s področja obdavčenja in vrednotenja nepremičnin in hipotekarnega kreditiranja, napovedan pa je tudi projekt posodobitve nepremičninskih evidenc. Vendar ta še ne sega zadosti daleč, zato ostajajo kot kritične točke zlasti državne storitve in zadolžitve, kot so zemljiška knjiga, kataster, evidence o cenah nepremičnin in indikatorji razvoja v prostoru, kar vpliva na velik del nacionalnega kapitala, ki ni zadosti v razvojni funkciji.

⁵⁸ Sedanje večje število sodnikov (in strokovnih sodelavcev) rešuje povprečno manjše število zadev kot v letu 1990, kar potrjuje tudi primerjava s tujimi sodnimi oblastmi, saj je število sodnikov v Sloveniji glede na število prebivalcev med najvišjimi v Evropi.

⁵⁹ Gre za v letu 2002 sprejete novele zakona o pravnem postopku, zakona o izvršbi in zavarovanju in zakona o sodniški službi.

⁶⁰ Delo je skoraj podvojeno, saj je treba poleg rednega opravljanja posla tudi vnašati podatke v računalniško obliko ter usklajevati zemljiško knjigo s katastrom.

Zaskrbljujoč je zaostanek **na izvršilnih sodiščih** (tudi pri gospodarskih izvršbah), saj so izvršilni postopki zadnji korak učinkovitega varstva pravic⁶¹. Predvsem zaradi odprave zaostankov je bila konec leta 2002 sprejeta novela zakona o izvršilnem postopku, ki naj bi uredila slabosti, med katerimi je bila glavna ravno trajanje postopka in njegovo zavlačevanje.⁶²

Državne institucije z vzpostavljanjem in uveljavljanjem ustreznih pravil ter s spremljanjem in nadzorom učinkov ravnanja akterjev na trgu skrbijo za oblikovanje družbeno zaželjene "učinkovite konkurence".⁶³ V pomanjkanju drugih podatkov smo skušali učinkovitost trga kot institucije oceniti s posebnim izborom letopisa IMD za leto 2001 (Chiaietta, 2002). V primerjalni skupini 13 izbranih držav se je pokazalo, da je zaostanek Slovenije za povprečnimi ocenami skupine, primerjan glede na standardni odklon posameznih ocen, večji na področju **politike konkurence** kot na področju pravnega okvira. Zlasti negativno je ocenjeno stanje na trgu kapitala (dostop tujih finančnih institucij do domačega trga, regulacija neposrednih tujih investicij, strošek kapitala), slabo je ocenjena tudi konkurenčna zakonodaja, ki naj ne bi preprečevala nepravične konkurence. Ocenjujemo, da izvajanje politike konkurence še poteka ob precejšnjem nerazumevanju njenih ciljev s strani gospodarskih subjektov in tudi sodišč. K temu prispeva tudi neobstoje temeljnega strateškega dokumenta te politike, čeprav je z nekaterimi odločitvami v zadnjem letu vendarle dokaj jasno signalizirala svoje kriterije, zlasti glede upoštevanja skupnega evropskega trga kot primerne merila za ocenjevanje vplivov podjetniških povezovanj na konkurenco.

Upravljanje ekonomskih virov

Glede deleža javnega sektorja v gospodarstvu žal ni novih podatkov,⁶⁴ ocenimo pa lahko, da se je posredni **vpliv države v gospodarstvu** med letom 2002 nekoliko zmanjšal, predvsem z delno privatizacijo največje poslovne banke in s prodajo deležev javnih skladov v nekaterih velikih domačih podjetjih⁶⁵. Ustvarjene so bile tudi zakonske podlage za privatizacijo zavarovalnic. Pri tem je odločitev za postopnejši program privatizacije bank in oblikovanje domače finančne skupine

⁶¹ Določenemu subjektu sodišče sicer lahko prisodi določeno pravico (npr. v civilnem postopku), vendar do navedene pravice subjekt ne more oziroma jo dobi šele po dolgem času, ko izvršilno sodišče izterja prisojeno pravico (npr. plačilo).

⁶² Povzeto po Galič, Jan in Jenull, 2002. Bistvena novost je, da je izvršilno sodišče sedaj samo upravičeno odločiti o ugovoru dolžnika zoper sklep o izvršbi, tudi kadar le-ta temelji na spornih dejstvih, izvršilno sodišče pa ugovor dolžnika lahko tudi brez celovitega in zamudnega dokaznega postopka zavrne in nadaljuje izvršilni postopek. Dolžniku ostaja možnost, da v pravnem postopku s tožbo zahteva, da se izvršba izreče za nedopustno, vendar sprožitev te pravde ne vpliva na potek izvršilnega postopka. Drugi dve pomembni novosti sta kumulacija izvršilnih sredstev, saj izvršba lahko teče takoj in ves čas z vsemi dovoljenimi izvršilnimi sredstvi in boljšim definiranjem položaja izvršiteljev in ukrepov, ki naj bi postopek izvršbe pocenili, poenostavili in ga naredili hitrejšega.

⁶³ Definicij učinkovite konkurence je več. Sodobne politike konkurence dajejo osrednji poudarek spremljanju (merjenje in ocenjevanje) učinkov ravnanj akterjev na trgu na procese konkurence, cene in potrošnika, in ne toliko na samo tržno strukturo.

⁶⁴ Tako se lahko sklicujemo le na oceno SURS, objavljeno že v lanskem Poročilu, po kateri je v letu 1999 javni sektor prispeval dobro četrtino (26.2%) celotne ustvarjene dodane vrednosti.

⁶⁵ Več o tem v točki Povečevanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja.

prek privatizacije edine banke, ki je še v večinski državni lasti, možno razumeti kot odziv na politično razpravo o koristih javnega ali z javnim prepletenege domačega lastništva kot načina zagotavljanja nacionalnega interesa.

Rast **obsega javnofinančnih odhodkov** v primerjavi z BDP, ki je bila značilna zlasti za obdobje 1996–1999, se je zaustavila, k čemur je pripomogel tudi sredi leta izveden rebalans proračuna. Tudi lani se je delež izdatkov za plače in prispevke ter obresti še povečal na račun subvencij in investicijskih odhodkov. Za uresničitev usmeritev SGRS bo potrebno višino javnofinančnih odhodkov v prihodnjih letih znižati in hkrati ustvariti več prostora za izdatke, ki krepijo ključne razvojne dejavnike. Pomembni bodo ukrepi na področju dohodkovne politike (način implementacije zakona o plačah v javnem sektorju, nadaljevanje deindeksacije), zmanjševanje obresti na javni dolg in izboljšanje učinkovitosti javnega upravljanja.

Obseg **državnih pomoči**⁶⁶ v primerjavi z BDP se je leta 2001 še nekoliko znižal in je primerljiv z EU, če upoštevamo, da je tam več pomoči podeljenih na nadnacionalni ravni (kmetijska, strukturna in kohezijska poklitika EU). Obenem lahko ugotovimo, da Slovenija tudi po vključitvi v EU ne bo dosegla ravni državnih pomoči v BDP, ki jih danes dosegajo njene najmanj razvite članice. Predvidoma ne bo imela težav tudi pri izpolnjevanju pogojev podeljevanja pomoči, saj že danes po horizontalnih merilih podeljuje večji delež pomoči kot članice EU, tranzicijske pomoči za reševanje in prestrukturiranje pa so časovno omejene. Težavo za polno izkoriščanje razpoložljivih sredstev lahko pomeni zlasti premalo izkoriščeno regionalno merilo. Čeprav se je lani delež takšnih pomoči nekoliko povečal, je še vedno izredno nizek in opozarja na slabosti industrijske politike, ki bi konkurenčnost podjetniškega sektorja lahko povečevala tudi z večjo uporabo regionalnih kriterijev.

Učinkovita organizacija in delovanje države

Kazalniki nacionalne konkurenčnosti kažejo, da se je stanje na področju učinkovitosti države in institucij v letu 2002 izboljšalo. Kljub izboljšanju je po metodologiji IMD to še vedno področje, kjer je razvojni zaostanek največji, vendar po izračunih WEF ni več največja razvojna šibkost Slovenije (indeks javnih institucij je celo področje, kjer se je ocena Slovenije najbolj izboljšala). Najbolj problematična področja ostajajo regulacija konkurence in konkurenčna zakonodaja, trg dela in fleksibilnosti zaposlovanja, trg kapitala, pravni okvir za izvrševanje pogodb, razširjenost birokracije in šibkost pri implementaciji odločitev. K večji učinkovitosti javnega sektorja bo prispevala v letu 2002 spremenjena zakonodaja (zakoni o javnih uslužbencih, javnih agencijah in o plačah v javnem sektorju), ki pa se bo uveljavila postopno letos in prihodnje leto.

Poudarjanje partnerskega odnosa države z drugimi družbenimi akterji in čim širšega razvojnega soglasja zahteva visoko **legitimnost** državnih institucij in glavnih akterjev. To je možno spremljati na več načinov.⁶⁷ Raziskava zaupanja v institucije

⁶⁶ Več o tem v točki o vlogi države pri razvoju.

⁶⁷ Gre za ločevanje med državo kot institucijo, ki ima zlasti konstitutivne in sankcijske vloge in skrbi za zmanjšanje negotovosti, ter državo kot organizacijo, ki izvaja izvajalske naloge in skrbi za doseganje postavljenih ciljev

v Sloveniji je pokazala, da je bilo to najnižje v obdobju med 1993 in 1995, v kasnejših treh letih pa se je najmanj okrepilo zaupanje v parlament, sorazmerno nizko pa je ostalo tudi zaupanje v vlado. Mednarodne primerjave kažejo, da je stopnja zaupanja v državne institucije in odločevalce v Sloveniji glede na ostale tranzicijske države visoka, saj povsod zasedemo prvo ali drugo mesto, v primerjavi s članicami EU pa še vedno nižja. Največja razlika glede na povprečje držav EU je pri zaupanju v sodišča in policijo.⁶⁸ Razpoložljivi podatki o korupciji kažejo, da je v Sloveniji sicer prisotna in da prizadene predvsem majhna in srednje velika podjetja, da pa ne sodi med primerjalno najpomembnejše probleme.⁶⁹ Podobno po ugotovitvah WEF velja tudi za področje davčnih utaj in sive ekonomije.

3.4. Regionalno in prostorsko skladni razvoj

OPREDELITVE SGRS: SGRS kot del integralnega razvojnega cilja opredeljuje tudi uravnoteženi regionalni in prostorsko skladni razvoj. Osnovna strateška usmeritev na področju regionalnega razvoja je, da je nacionalni razvoj pogojen z regionalno skladnostjo, temeljni cilj regionalne politike pa je izboljšanje lokalno nadzorovanih razvojnih potencialov, usmerjenih v povišanje blaginje prebivalcev vseh slovenskih regij, s prednostnim delovanjem na področjih, kjer so odstopanja od tega cilja trenutno največja. Osnovna usmeritev na področju razvoja prostora je aktiviranje prostora kot proizvodnega dejavnika in hkrati njegova zaščita pred neracionalno rabo z ustreznimi sistemskimi, institucionalnimi in instrumentalnimi podlagami.

Regionalni in prostorski razvoj Slovenije bi po opredelitvah SGRS uresničevali s spletom različnih politik, med njimi prostorskega načrtovanja in zemljiške politike, kmetijske politike in razvoja podeželja, zaščite kulturne in naravne dediščine, ki v povezavi s povečano samostojnostjo regij pri spodbujanju lastnega razvoja zmanjšujejo regionalne razlike v razvitosti. Zaradi vse bolj spremenjene (zmanjšane) vloge kmetijstva v gospodarskem razvoju postaja dejavnost vse pomembnejša z vidika regionalnega in prostorskega ter socialnega vidika. SGRS kmetijstva tako kot drugih

(Rus, 2002). Izhajajoč iz recipročnosti odnosa med državo in državljanom lahko rečemo, da je država učinkovita, če so njena razvojna vizija in predpisi v optimalnem razmerju z vizijami njenih avtonomnih podsistemov. Bolj kot je odnos recipročen, bolj so državljani vestni davkoplačevalci, razumni in lojalni volilci ter zadovoljni uporabniki državnih in javnih storitev. S tega vidika je smiselno analizirati podatke o zaupanju državljanov v institucije in odločevalce, volilno udeležbo, razširjenost sive ekonomije in davčno poštenost, obseg korupcije.

⁶⁸ Rus 1999, za mednarodne primerjave tudi Rose-Ackermann, 1998. Opozoriti je potrebno, da gre za sorazmerno stare podatke, zaradi česar jih je potrebno razumeti predvsem kot ilustracijo. Vendar pa tudi rezultati politbarometra v letu 2003 potrjujejo ugotovitev o sorazmerno nizkem zaupanju v sodišča, parlament in vlado.

⁶⁹ Uvrstitev po WEF-ovem podindeksu koruptivnosti ni slabša od skupne uvrstitve, pri IMD pa je uvrstitev glede korupcije celo nadpovprečno ugodna. V raziskavi o gospodarskem in poslovnem okolju, poslovni etiki in neuradnih plačilih, ki jo je naročil Urad za preprečevanje korupcije in se v veliki meri zgleduje po dveh raziskavah Svetovne banke (World Business Environment Survey - WBES in Business Environment and Enterprise Performance Survey - BEEPS), je približno četrtnina vprašanih navedla, da korupcija predstavlja pomembno oviro za poslovanje in da je potrebno za pridobitev posla plačati del pogodbene vrednosti odgovornim javnim naročiteljem. Prevladujoči obliki korupcije naj bi bili patronaža oziroma nepotizem ter korupcija na področju javnih naročil in poslov. Zanimiva je tudi ugotovitev, da približno enak delež menedžerjev (med 40 in 50%), kot jih navaja, da je korupcija problem, tudi meni, da je to neizbežni del ekonomskega sistema.

gospodarskih sektorjev ne obravnava ločeno, poudarja pa njegov pomen z vseh treh vidikov.

UGOTOVITVE POROČILA: Kazalniki regionalnega in prostorskega razvoja kažejo, da pričeti ukrepi institucionalne izgradnje na obeh področjih še ne kažejo pričakovanih rezultatov, ker se le-ti lahko pokažejo šele v daljšem časovnem obdobju. Spremembe kmetijske politike so bile v zadnjih letih intenzivne, na določenih področjih (zemljiške strukture, ekološko kmetovanje) so vidni prvi rezultati.

ANALIZA:

Regionalno skladni razvoj

Osnovna kazalnika, s katerima merimo uravnoteženost regionalnega razvoja, sta BDP na prebivalca in stopnja registrirane brezposelnosti. Ker ni na voljo novejših podatkov o BDP na prebivalca, smo se v analizi osredotočili na stopnjo registrirane brezposelnosti⁷⁰. Analizirali smo tudi kazalnik o bruto osnovi za dohodnino na prebivalca, čeprav slednjega ne moremo uporabljati kot nadomestnega kazalnika za BDP na prebivalca.

Bruto osnova za dohodnino na prebivalca ne kaže velikih medregionalnih razlik⁷¹, saj je v letu 2001 razmerje med regijo z najnižjo in najvišjo izračunano dohodnino na prebivalca znašalo le 1:1.5. Tudi med leti se to razmerje bistveno ne spreminja (leta 1997 razmerje 1:1.6), oziroma se celo zmanjšuje. Na zmanjševanje razlik med regijami kaže tudi koeficient variacije, ki je v letu 1997 znašal 15.04%, v letu 2001 pa 14.19%. Vrednost kazalnika je bila že od vsega začetka njegovega merjenja (leto 1992) najnižja v Pomurski regiji (v letu 2001 80% slovenskega povprečja). Povsem očitne pa so razlike med vzhodno, relativno slabšo in zahodno, relativno boljšo polovico države, saj nadovprečne vrednosti dosegajo Osrednjeslovenska, Obalno-kraška, Goriška in Gorenjska regija, zelo blizu slovenskega povprečja pa je tudi Notranjsko-kraška regija. Kljub vsemu regije, ki kažejo podpovprečne vrednosti kazalnika, zaostajanje za slovenskim povprečjem zmanjšujejo. Po letu 1997 je zaostajanje najbolj zmanjšala Jugovzhodna Slovenija, ki je v letu 2001 dosegla indeks ravni 94.2 (v letu 1997 pa 90.3).

⁷⁰ Stopnjo registrirane brezposelnosti na regionalni ravni merimo z razmerjem med registriranimi brezposelnimi in aktivnim prebivalstvom, v katerega vključujemo delovno aktivno prebivalstvo in registrirane brezposelne osebe. Ta kazalnik mednarodno ni primerljiv, na voljo pa je od leta 1997 dalje. V EU se uporablja kazalnik anketne stopnje brezposelnosti po metodologiji ILO.

⁷¹ Relativno majhne medregionalne razlike v bruto osnovi za dohodnino ne presenečajo. Pretežni vir dohodnine so namreč osebni prejemki oz. plače. Plačna politika v Sloveniji pa je usmerjena v preprečevanje povečanja neenakosti, ko z določanjem minimalne plače uravnava porazdelitev plač tako v javnem kot v zasebnem sektorju. Majhne regionalne razlike v porazdelitvi plač so predvsem posledica krovnega sistema kolektivnih pogodb – splošne kolektivne pogodbe na državni ravni za javni in zasebni sektor in sistema kolektivnih pogodb, ki veljajo za dejavnosti na območju cele države. Tako prihaja do razlik med regijami predvsem zaradi različne gospodarske strukture, izobrazbene strukture zaposlenih in splošne razvitosti regij (več o tem: Poročilo o človekovem razvoju, 2001).

Še vedno kaže precejšnje razlike med regijami **stopnja registrirane brezposelnosti**. Trend povečevanja medregionalnih razlik, značilen za obdobje 1997-2000, se je nadaljeval tudi v letu 2001. Koeficient varacije med regijami se je s 30.46% v letu 2000 povečal na 32.26% v letu 2001. Dosežene vrednosti kazalnika delijo Slovenijo na dva dela: na zahodni del države, kjer je stopnja registrirane brezposelnosti bistveno nižja in pod slovenskim povprečjem, ter na vzhodni del, kjer presega slovensko povprečje.

V letu 2001 je v primerjavi z letom 2000 stopnja brezposelnosti v vseh statističnih regijah padla, razen v Spodnjeposavski. Najvišjo je ponovno zabeležila Podravska regija, nadpovprečno pa še Pomurska, Zasavska, Spodnjeposavska in Savinjska regija. Najnižja stopnja registrirane brezposelnosti je bila ponovno v Goriški regiji, zelo nizka pa še v Osrednjeslovenski in Obalno-kraški regiji. Kljub znižanju registrirane stopnje brezposelnosti v absolutnem merilu se relativne razlike med regijami niso zmanjšale, temveč so se ponekod celo povečale. V primerjavi s slovenskim povprečjem je svoj položaj najbolj poslabšala Spodnjeposavska regija; negativna odstopanja so se povečala še pri vseh regijah, ki imajo nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti (Podravska, Pomurska, Savinjska in Zasavska), ter v dveh regijah s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti (Obalno-kraška in Koroška).

V regijah je še vedno močno prisotna tudi **strukturna brezposelnost**, ki ni le splošna značilnost regij z visoko stopnjo registrirane brezposelnosti ampak tudi regij s podpovprečno stopnjo. Visoki delež brezposelnih z nizko izobrazbo ali brez nje je značilnost Zasavske, Spodnjeposavske in Pomurske regije, pa tudi Jugovzhodne Slovenije, ki sicer sodi med regije s podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Zaradi manjših zaposlitvenih možnosti ta skupina brezposelnih pogosto preide med dolgotrajno brezposelne, ki jih je največ v Jugovzhodni Sloveniji (65.4%), nadpovprečno veliko pa še v Podravski in Zasavski regiji. Pomembna kategorija brezposelnih so tudi trajni presežki. Kar četrtina in največ med vsemi regijami jih je na Gorenjskem, okoli petine pa v Osrednjeslovenski in Goriški regiji. Gorenjska in Osrednjeslovenska regija imata tudi nadpovprečni delež brezposelnih, starih nad 40 let. Število mladih brezposelnih se v vseh regijah zmanjšuje. Okoli 30% brezposelnih mladih je še vedno v Pomurski in Zasavski regiji, okoli 27% pa v Savinjski in Notranjsko-kraški. Med mladimi brezposelnimi prevladujejo iskanci prve zaposlitve, kar je značilno za Podravsko in Zasavsko regijo. Med brezposelnimi je visok tudi delež žensk; največ, okoli 55%, jih je v Notranjsko-kraški, Zasavski in Gorenjski regiji.

Brezposelnost je eden največjih določevalcev **revščine in socialne izključenosti**. Regionalnih podatkov o revščini ni, se pa razporeditev nadpovprečne stopnje registrirane brezposelnosti močno prekriva z regionalno razporeditvijo upravičencev do denarne socialne pomoči. Največ upravičencev do denarne socialne pomoči (po podatkih iz oktobra 2002) je v Pomurski regiji, ki za več kot dvakrat presega slovensko povprečje; visoko nadpovprečni delež pa je še v Podravski, Zasavski, Savinjski in Spodnjeposavski regiji. Ostale regije, ki so pretežno v zahodni polovici države, imajo manj upravičencev, najmanj pa jih je v Goriški regiji (le dobra četrtina slovenskega povprečja). Kolikor upoštevamo podatke o prejemnikih denarnega

nadomestila in denarne pomoči za brezposelnost, pa se opisanim regijam, ki odstopajo od povprečja, pridružita še Koroška in Gorenjska. Obe regiji imata sicer podpovprečno stopnjo brezposelnosti, večje pomoči pa so zaradi predvsem nizkih dohodkov prebivalstva (Koroška) in specifične strukture brezposelnih (trajni presežki in starejši brezposelni na Gorenjskem).

Reforma regionalne politike, ki naj bi do leta 2006 zaustavila trend povečevanja regionalnih razvojnih razlik, se je začela s sprejemom zakona o skladnem regionalnem razvoju (1999) in sprejemom strategije regionalnega razvoja (2001). Reforma še ne daje vseh pričakovanih rezultatov, saj so se v letu 2002 šele zaključili procesi institucionalne izgradnje. Osnovni instrument načrtovanja in pospeševanja razvoja v regijah je postal regionalni razvojni program (izdelan že za vse regije, razen Podravske, ki pa ima že sprejet strateški del). Proti koncu preteklega leta se je oblikovala tudi t.i. ciljna naravnost regionalne politike, kar pomeni načrtno usmerjanje neposrednih in posrednih sredstev, namenjenih regionalnemu razvoju, v prednostna območja regionalne politike.⁷²

Z izvajanjem regionalne politike je povezano tudi **oblikovanje pokrajin**. Osnovna izhodišča, ki so bila sprejeta že sredi leta 2001, določajo, da bodo pokrajine druga raven lokalne samouprave, s položajem pravne osebe, lastnim premoženjem in lastnimi finančnimi sredstvi. Ne bodo nadrejene občinam; imele bodo izvirne pristojnosti, določene ob upoštevanju načel subsidiarnosti in decentralizacije in predstavljale bodo razvojne regije, ki temeljijo na lastnih razvojnih potencialih. V letu 2002 so se nadaljevale aktivnosti v okviru treh projektnih skupin. Prvi dve skupini sta delovali na področju priprave sistemske zakonodaje, tretja pa na pripravi strokovnih predlogov možnih regionalizacij⁷³.

Prostorsko skladni razvoj

Ostati moramo pri ugotovitvah lanskega poročila o razvoju, da je v roku nekaj let težko zaznati pomembnejše spremembe trendov v slovenskem prostoru, ki bi govorile o približevanju ciljem SGRS ali odklanjanjem od njih, saj ostaja dejstvo, da gre pri prostoru za dolgoročne procese, manjkajo pa tudi statistični indikatorji za letno spremljanje pojavov v prostoru. Tretjič teh ugotovitev ne bo potrebno ponavljati, saj se letos pričakujejo rezultati popisa prebivalstva in stanovanj, sproženi pa so tudi ciljni raziskovalni programi, ki bodo omogočili postavitev določene indikatorske podlage. Če za sedaj kot podlago za naše ocene lahko uporabimo le sintezo medijskih informacij, pa lahko v grobem ocenimo, da je v zadnjem letu prišlo do rahlega izboljšanja gospodarsko razvojne funkcije prostora. Pri tem je potrebno zlasti poudariti učinke nadaljevanja avtocestnega programa, ne gre pa zanemariti tudi truda občin za oblikovanje industrijskih in obrtnih con. Pri tem ne bi mogli reči, da bi ob tem prišlo do opaznega poslabšanja socialnih in okoljskih učinkov prostorskih

⁷² V regije z največjimi razvojnimi zaostanki, ki so opredeljene tudi z Uredbo o podrobnejših pogojih in merilih za dodeljevanje spodbud, pomembnih za regionalni razvoj (Ur.l.RS št.59/00, 60/01).

⁷³ Vrsta analiz in raziskav, ki so v zadnjih letih nastale kot delni rezultati celotnega projekta, je zbranih v brošuri »Projekt uvedbe pokrajin v Sloveniji« in vključujejo tudi tri variantne predloge regionalizacije Slovenije z obrazložitvami na šest, osem in dvanajst regij.

procesov.

Pomembne spremembe, ki bodo imele že letos tudi posledice na dogajanje v prostoru, pa so se zgodile na institucionalni ravni. Konec leta 2002 sta bila po dolgoletnih pripravah sprejeta zakon o urejanju prostora in zakon o graditvi objektov, ki sta tudi sestavna dela programa odpravljanja administrativnih ovir in pomenita reformo urejanja prostora v Sloveniji. Med osnovne novosti prvega lahko štejemo, da namesto prostorskega plana države uvaja strategijo prostorskega razvoja Slovenije in prostorski red Slovenije, da se uvaja regionalna raven prostorskega načrtovanja, da naj bi se skrajšal postopek sprejemanja prostorskih aktov ter omogočilo aktiviranje zasebnega kapitala pri opremljanju zemljišč za gradnjo. Uvaja se sistem zbirk prostorskih podatkov in na vsake štiri leta poročilo o stanju na področju urejanja prostora. Med osnovne novosti zakona o graditvi objektov lahko štejemo odpravljanje lokacijskih dovoljenj, tako da je za gradnjo potrebno samo še gradbeno dovoljenje. Z določitvijo kratkih rokov za izdajo soglasij naj bi se skrajšal tudi čas za pridobitev gradbenega dovoljenja. Uvajanje te reforme bo večletni proces. Potrebno bo pripraviti številne podzakonske akte. Rok za sprejetje strategije prostorskega razvoja je do konca leta 2003, za prostorski red eno leto po sprejemu strategije in za analogne občinske akte tri leta po sprejetju prostorske strategije na državni ravni. Reforma, ki jo uvajata ta dva zakona, je v skladu z usmeritvami SGRS in bo dolgoročno izboljšala razvojno funkcijo urejanja prostora in pospešila gospodarsko rast. Kratkoročno pa v nekaj naslednjih letih prinaša tudi dve osnovni vrsti tveganj. Posegi v prostor bodo lahko odloženi v čakanju na podzakonske predpise, z druge strani pa bodo lahko drugi posegi izpeljani, četudi bodo povzročili škodo v prostoru, samo zato, ker se soglasjedajalci ne bodo sposobni v roku odzvati na vlogo. Zato bi bilo smiselno za uvajanje reforme in povečanje administrativne sposobnosti soglasjedajalcev nameniti več pozornosti in sredstev.

Razvoj podeželja in reforma kmetijske politike

SGRS posveča tematiki razvoja podeželja posebno pozornost, pri tem pa kmetijstvu priznava pomembno vlogo. Ta je razvidna pri njegovem zagotavljanju ciljev širšega družbenega pomena, kot so oblikovanje in ohranjanje kulturne krajine, naravnih virov, biotske raznolikosti in poseljenosti. V Sloveniji se že nekaj let izvajajo ukrepi kmetijske strukturne politike in politike razvoja podeželja, po sprejetju reforme kmetijske politike pa so postali eden od njenih osnovnih stebrov. Novi programi in povečanje sredstev bi morali vsaj delno zaustaviti nekatere negativne trende na podeželju, povezane s strukturnimi spremembami v kmetijstvu, kot so zaraščanje, obremenitev okolja, propad tradicionalnih krajin in depopulacija. V tem sklopu so pomembna zlasti izravnalna plačila za območja s težjimi razmerami za kmetijsko pridelavo ter kmetijsko – okoljska plačila, vsebinsko podobno vlogo pa imajo tudi podpore programom celostnega razvoja podeželja.

Učinki kmetijske politike in drugih procesov se že kažejo. Pozitivni govorijo o strukturni preobrazbi slovenskega kmetijstva s postopno rastjo povprečne velikosti kmetij, negativni pa opozarjajo na neugodno starostno in izobrazbeno strukturo kmetijske delovne sile,⁷⁴ oboji pa kažejo na bistveno prepočasnost kmetijske reforme

⁷⁴ Več o tem v lanskem Poročilu o razvoju.

tako z vidika prestrukturiranja kmetijske proizvodnje kot z vidika varovanja okolja in pospeševanja razvoja podeželja. Z vidika proizvodnje sta neugodna tudi kazalnika o porabi mineralnih gnojil na enoto kmetijskih zemljišč, ki narašča in je večja kot v evropskem povprečju, in uporaba pesticidov, ki je do leta 1999 (zadnji podatki) tudi kazala tendence naraščanja. Oba kazalnika kažeta na intenziviranje kmetijske proizvodnje, kar ni v skladu z drugimi cilji, ki jih kmetijski politiki pripisiju SGRS, in kar navsezadnje izhaja tudi iz usmeritev reforme slovenske kmetijske politike. Odločanje kmetov za ekološko kmetovanje, ki je eden izmed ciljev kmetijskega okoljskega programa, dokaj hitro raste. V letu 2002 je bilo v kontrolo vključenih 1.3% vseh kmetij, kar pa je še vedno bistveno manj kot v državah EU, kjer je bilo v letu 2001 v ekološko pridelavo vključenih povprečno 3.2% površin, skoraj tretjina več kot v Sloveniji (2.4%). Ekološke kmetije so v letu 2002 obdelovale 3.4% vseh kmetijskih obdelovalnih površin, od tega kar 93% travinja, kar priča, da je njihova usmeritev pretežno živinorejska. Večina družinskih kmetij, ki dejansko že kmetujejo ekološko ali pa se za ta način kmetovanja šele odločajo, je manjših od 10 hektarjev.

4. Okoljski razvoj

USMERITVE SGRS: Z okoljskim razvojem mislimo na vse boljšo uporabnost naravnih bogastev za pridobivanje blaginje. Okoljskemu kapitalu⁷⁵ dajejo ekonomske veljavo okoljske storitve: rast, razmnoževanje, diferenciacija in ostale ekonomske storitve, ki vzdržujejo in ohranjajo živi in neživi svet. Med varstvom in razvojem okolja je torej pomembna razlika, saj se prvo pretežno ukvarja z upravljanjem glede na predpise presežnih pritiskov na okolje, drugo pa z upravljanjem okoljskega kapitala za dolgoročno maksimiranje obnovljive okoljske blaginje.

Čeprav je okoljsko Slovenija bolj razvita kot v gospodarskem pogledu, se je SGRS opredelila za trajnostni razvoj – številne države so storile isto, vendar iz nasprotnega razloga. Politika do okolja se bo po usmeritvah SGRS od reguliranja dostopa do okoljskega kapitala kompletirala z optimiranjem njegove uporabe za pridobivanje blaginje. Infrastrukturni ukrepi naj bi bili v investicijskem delu usmerjeni v izboljševanje infrastrukture lokalnih javnih služb, v neinvesticijskem delu pa k institucionalni krepitvi politike razvoja okolja, ki se od tradicionalnih okoljevarstvenih razlikuje predvsem v tem, da ne poskuša le minimizirati škode v okolju, ampak hkrati tudi optimirati blaginjski donos okoljskega kapitala.

UGOTOVITVE POROČILA: Z analizo reprezentativnih indikatorjev in politik ocenjujemo, da se stanje in razvoj okolja v Sloveniji izboljšujeta, če ju opazujemo historično in ju vrednotimo glede na dograjevanje institucionalnega okvira. Znaki izboljšanja so sektorski in le na posameznih prioritetah, splošnega izboljšanja glede na vse strožjo zakonodajo in vse ambicioznejše razvojne usmeritve pa država v preteklem letu še ni zadovoljivo uresničila. Težave so očitne predvsem v krovnih projektih uresničevanja trajnostnega razvoja, saj so okoljski dosežki slabši predvsem pri indikatorjih, ki posegajo na mejna področja (predvsem med gospodarskim razvojem in varovanjem okolja), kar je posledica odsotnosti makrointegracije (okoljskih, socialnih in gospodarskih vidikov razvoja), ne samo bolj ali manj uspešnega spoštovanja okoljevarstvenih predpisov in standardov pri onesnaževalcih (mikrointegracija v podjetjih z izboljševanjem gospodarnosti).

ANALIZA: Za pregled stanja in razvojnih perspektiv okolja v letošnjem Poročilu služita dva osnovna vira: stanje na kratko povzemamo po osnutku Poročila o stanju okolja za leto 2002, razvojne perspektive pa ocenjujemo s pomočjo sistema indikatorjev, ki kaže pregled doseženih motivacijskih ciljev SGRS.

Stanje okolja prikazujejo indikatorji iz Poročila o stanju okolja 2002 (Tabela 4), ki so bili izbrani na podlagi pomembnosti sprememb v okolju. Zaradi različnih obdobj, na katera se spremembe nanašajo, in kljub neugodnim rezultatom na področju kakovosti podzemnih voda, ozona, rabe tal ipd. lahko na splošno ocenimo, da se stanje okolja v Sloveniji izboljšuje. Prav tako pa lahko pozitivno ocenimo poročanje o okolju (Poročilo o stanju okolja za leto 2002), ki je v nekaterih sektorjih doseglo integracijsko uporabno kakovost (podnebne spremembe, vode, biotska raznolikost),

⁷⁵ S spremembo razvojne paradigme in odločitvijo za trajnostni razvoj je SGRS uveljavila dotlej neobstoječo terminologijo (okoljski kapital, okoljski razvoj itd.), ki je predstavljena v IB reviji 4/2001 in 4/2002.

pa tudi v drugih vsebinah so izboljšave v primerjavi s predhodnim poročilom pozitivne, slabosti pa so še vedno na področjih, ki se tičejo javnega dostopa do informacij o okolju.

Največje poslabšanje stanja okolja je evidentirano pri razvrednotenju **tal**. V prejšnjem desetletju so se razmahnile nekatere prakse intenzivnega kmetijstva, ki so v pičlem desetletju močno dodatno obremenile in na izpostavljenih, vodozbirnih območjih celo ogrozile kakovost podtalnice, sicer enega naših največjih naravnih bogastev. Intenzivno kmetijstvo pogosto negativno vpliva na okolje predvsem s preobremenjevanjem tal in podtalnice s pesticidi⁷⁶, s preveliko koncentracijo živinoreje in s tem gnojevke ter s prekomernim gnojenjem z mineralnimi gnojili. Vsebnosti nitrata v površinskih vodah Slovenije so še razmeroma nizke, čeprav se na posameznih odsekih vodotokov že zvišujejo. Povprečne letne vsebnosti nitrata so najvišje v porečju Mure zaradi intenzivnega poljedelstva. Trenutno izmerjene vsebnosti nitratov v slovenskih rekah ne presegajo mejne vrednosti 25 µg/l. Nasprotno je vsebnost nitratov v podzemnih vodah na nekaterih kmetijsko intenzivnih predelih že višja od dopustnih mejnih. Stanje **voda** se v proučevanem obdobju po obravnavanih indikatorjih še ni poslabšalo, ker so predvsem pri podzemnih učinkih v primerjavi z zrakom časovno odloženi, obenem pa za izboljšanje stanja voda počasi začenja prispevati zaokroževanje komunalne infrastrukture. Pri **hrupu** je izkazano izboljševanje, vendar je treba upoštevati, da je to področje okoljske politike podatkovno še med slabše pokritimi.

V Sloveniji že majhne emisije snovi v zrak povzročijo občutno **onesnaženost zraka** zaradi razgibanega reliefa v zavetrju Alp, kjer v kotlinah z najgostejšo poselitvijo prevladujejo šibki vetrovi in se pojavljajo temperaturne inverzije. V obdobju 1986 - 1996 je prišlo do znatnih strukturnih sprememb emisij: narasle so v javnem sektorju in gospodinjstvih (60%), največji porast emisij pa je pri cestnem motornem prometu (več kot 100%). 80% vseh emisij v zrak povzroči poraba elektrike večjih virov onesnaževanja. Glavna vzroka povečevanja onesnaženosti zraka sta rast cestnega prometa ter visoka raven in občasno povečanje proizvodnje premogovnih termoelektrarn. Dejansko poslabševanje kakovosti zraka v zadnjih letih v Sloveniji prikrivajo parcialne izboljšave (npr.: inštalirane čistilne zmogljivosti v Termoelektrarni Šoštanj, umik prodaje osvinčenega bencina in snovi, ki uničujejo ozonsko plast (CFC-ji) ipd), še vedno pa nimamo ustrezne prometne politike in ukrepov, ki bi bili usmerjeni v energetske varčne tehnologije.

Slovenija zaradi svojih orografskih in podnebnih značilnosti spada po **podnebnih spremembah** med bolj ogrožene države. Svetovna banka ocenjuje, da pri strošku 20 Eur/tono znižanja emisij CO₂ Slovenija danes zaradi presežnih emisij glede na kjotski cilj (znižanja pod raven emisij leta 1986) implicitno že nosi še neplačano breme 0.6% BDP. Reševanja problema se je država lotila s spremembo takse za obremenjevanje zraka z emisijo CO₂ v smeri pospeševanja investicij za zmanjšanje

⁷⁶ Ker ni novih podatkov o porabi pesticidov v Sloveniji (zadnji objavljeni podatki SURS so za leto 1999; gl. Poročilo o razvoju 2002, str. 170-171), tega indikatorja letos ne obravnavamo posebej. Problematika s porabo pesticidov pa je sicer pereča zaradi njihove prekomerne in nepravilne rabe ne samo v kmetijstvu, pač pa tudi v parkih, na igriščih, cestah in železnicah. Čeprav je sicer ugotovljeno postopno zniževanje vsebnosti pesticidov v podzemnih vodah, pa so v Prekmurju, na Dravskem in Ptujskem polju povprečne vrednosti vsote pesticidov še vedno višje od dopustne vrednosti 0.5 µg/l. Problematičen je zlasti atrazin s svojimi razgradnimi spojinami.

Tabela 4: Indikatorji MOP za pripravo Poročila o stanju okolja 2002 (osnutek)

		REFERENČNO OBDOBJE				DOSEŽEK ¹
		1. polov. 90-tih	Sredina 90-ih	2. polov. 90-tih	Zadnje leto (2000+)	
Voda ¹ = ☺		Raba vodnih virov			1997-2001	☺
		Čiščenje odpadnih voda			1998-2001	☺
		Kakovost vodotokov	1992-2000			☺
		Nitrati v podzemni vodi			2000	☺
		Pesticidi v podzemni vodi			2000	☺
		Kakovost pitne vode			1999-2001	☺
		Kakovost kopalnih voda			1996-2001	☺
Zrak, podnebne spremembe ¹ = ☺		SO ₂ : emisije	1990-1999			☺
		NO _x : emisije	1990-1999			☺
		SO ₂ : pogost.prekoračitev mejnih vredn.	1992-2000			☺
		Ozon: pogost.prekoračitev mejnih vredn.	n.p.			☺
		Ozon: poraba snovi, ki tanjšajo ozon,plašč	1989-2000			☺
		Emisije toplogrednih plinov			1999	☺
Tla, narava, raznovr. ¹ = ☺		Raba tal in pokrovnost		1995		☺
		Izvajanje nitratre direktive			2002	☺
		Razvoj zavarovanih območij	1992-2002			☺
		Poškodovanost gozdov in osutost dreves	1985, 1991-2001			☺
Odpadki ¹ = ☺		Nastajanje komunalnih odpadkov			1995-99	☺
		Nastajanje nevarnih odpadkov			1998 - 2001	☺
		Uvoz in izvoz nevarnih odpadkov			1995 - 2001	☺
Gospod.-okoljska integracija ¹ = ☺	Kmetijstvo	Kmetijsko okoljski ukrepi			2001	☺
		Poraba sredstev za varstvo rastlin	1992-1999			☺
		Poraba mineralnih gnojil	1990-2000			☺
	Energ.	Poraba končne energije	1990-1999			☺
		Proizv.elektrike iz obnovljivih virov	1990-1999			☺
	Promet	Povprečna starost voznega parka			1995-2002	☺
		Emisijsko ustrezen vozni park	1990-1999			☺
Način prevoza v tovornem prometu				1995-2001	☺	
Finančni viri: Okoljske dajatve				1999-2001	☺	
Skupaj, zadnje leto ^{1,2}				2000+	☺☺☺☺	
Skupaj, zadnje stanje ^{1,2,3}				na prehodu desetletja	☺☺☺	

Vir podatkov: Osnutek Poročila o stanju okolja 2002, <http://www.sigov.si/mop/vsebina/langl/index.htm>; dodano zadnje leto&stanje; seštevki UMAR.
Opombe: ¹UMAR po naslednjem postopku: izboljšanje = ☺ = 1 točka; nespremenjeno stanje = ☺ = 0 točk; poslabšanje = ☺ = -1 točka, ²Po letih upoštevamo iste vrednosti kot v obdobju, ³Ne glede na to, katero leto je zadnje.

emisij, dolgoročno pa je ena izmed rešitev morebiti tudi v načrtnem pogozdovanju zaraščenih kmetijskih zemljišč, ki jih ekonomsko racionalno ni mogoče več uporabljati v kmetijstvu.

Splošni dolgoročni cilj ohranjanja **naravne in biotske raznovrstnosti** je, da nobena vrsta ni v neugodnem stanju zaradi človekovih vplivov, in sicer kljub temu, da jo

vse bolj uporabljamo in krepimo njen prispevek k blaginji. Kakor navaja SGRS, je biotska raznovrstnost pomembna zaradi svojega vpliva na raznolikost in obnovljivost celotne ustvarjene blaginje. V Sloveniji v zadnjih 50 letih ni izginila nobena vrsta sesalca, (ogroženih je 36%; od tega 8 vrst globalno, 41 pa regionalno); izginile so 3 vrste ptic gnezdičk (ogroženih je 49% vrst, od tega globalno 4, regionalno pa 48), ogroženih je 72% vrst dvoživk (globalno 1, regionalno pa 14 vrst); izginili sta 2 vrsti domorodnih rib (ogroženih je 48% vrst, od tega globalno 4 in regionalno 40) in med višjimi rastlinami je ogroženih dobrih 10% vrst. Sonaravnih imamo le še okoli 20% vodotokov. Oblike ohranjanja biotske pestrosti so številne, od varovanja posameznih vrst do varovanja celih območij in reguliranja pogojev rabe.

Indikatorji stanja torej dajo drugačen zbirni vpogled v okoljsko problematiko kot **razvojni indikatorji okolja** (Tabela v prilogi)⁷⁷. Slovenija je leta 1998 po okoljski razvitosti vse manj prehitevala povprečje EU, kar je glede na visoke okoljske potenciale razvoja v Sloveniji precej neugodno. Primerjalne prednosti Slovenije na področju okolja so se ob koncu tranzicije zmanjšale, kar je bilo pričakovati, saj je pomenila predvsem zmanjševanje gospodarskega zaostanka za gospodarsko najbolj razvitemi. Veliko bolj kritično je, da se tudi po zaključeni tranziciji še vedno izvajajo **procesi prestrukturiranja gospodarstva, zlasti predelovalnih dejavnosti, ki niso najbolj naklonjeni varstvu okolja.** »Umazane industrije«, to je sektorji, ki so po mednarodni definiciji najvišje rangirani po intenzivnosti emisij na enoto proizvoda (železo in jeklo, neželezne kovine, industrijske kemikalije, celuloza in papir in nekovinski mineralni izdelki), so v Sloveniji odgovorni za več kot 86% skupno ocenjenih emisij iz predelovalnih dejavnosti. Njihov skupni obseg proizvodnje se je v obdobju 1995–2001 povprečno letno povečeval hitreje (3.4%) kot v povprečju predelovalnih dejavnosti (2.5%), v prvih devetih mesecih leta 2002 je bila rast proizvodnje umazanih industrij (5.3%) skoraj trikrat hitrejša kot v povprečju predelovalnih dejavnosti (1.9%). **Proizvodi, intenzivni v naravnih virih** (nizka dodana vrednost na izdelek, visoka vsebnost naravnih virov, preproste tehnologije proizvodnje kot hrana, pijače, surovine, mineralna goriva, živalska in rastlinska olja, usnje, furnir in drug obdelan les, železne in neželezne kovine), so v prvih devetih mesecih leta 2002 dosegli 15-odstotni delež, kar je za 0.4 odstotne točke manj kot v letu poprej. Slovenija ima danes preveč velikih porabnikov surovin in energije, ki pa so sicer okoljsko relativno učinkoviti. To je resno opozorilo na latentni strukturni problem gospodarskega razvoja, ki bi zaradi neelastičnosti »umazanih industrij« na spreminjanje okoljskih pogojev poslovanja lahko izbruhnil že ob manjšem zaostrovanju okoljskih standardov, politik ali povečanju cen surovin. Naslednji primer neustreznih prestrukturiranj je vidik visoke **energetske intenzivnosti**. Slovenska energetska intenzivnost v končni energiji, torej poraba na enoto BDP, je za okoli 80% višja od povprečja EU. Od leta 1996 do leta 2000 se je intenzivnost porabe energije sicer zmanjšala za 17% (v EU za 8%), v letu 2001 pa se je spet nekoliko povečala, saj se je ob 3.0-odstotni rasti BDP poraba primarne energije povečala za 3.9%. Energetska intenzivnost je visoka na okoljsko najbolj problematičen način, to je z visoko vsebnostjo ogljika v energetskih virih, zato

⁷⁷ Razhajanje je mogoče, ker je vrednotenje dosežkov v Poročilu o stanju okolja historično, v Poročilu o razvoju pa perspektivno (glede na razvojne usmeritve) in presečno (z drugimi državami v istem trenutku). Zaradi prikazovanja tranzicijskih pojavov v petletnih do desetletnih povprečjih se zlahka skrijejo določene spremembe, kar je očitno pri indikatorju porabe končne energije, ki je v prvi polovici obdobja nazadovala, v drugi polovici pa že močno raste (uporabljeni indikator pa še kaže na izboljšanje).

vsako povišanje rabe energije hitro in neposredno zviša trend rasti emisij v zrak in poslabša tudi stanje okolja. Če bi visoka intenzivnost izhajala le iz emisijsko neproblematičnih energetskih virov (voda, veter, sonce), bi bil v Sloveniji problem visoke energetske intenzivnosti okoljsko gledano bistveno manj pereč. Tudi **obnovljivi energetski potenciali** se glede na naravne zmogljivosti slabo izkoriščajo, razmere pa se, kakor kažejo trije indikatorji naravnih virov (Tabela v prilogi), še poslabšujejo. Neustreznost prometnega prestrukturiranja kaže delež **cestnega v skupnem cestnem in železniškem blagovnem prometu**, ki je v obdobju od julija 1997 do junija 1998 znašal 59.8%, v letu 2001 se je delež okreplil na 66.0%, v prvi polovici leta 2002 pa se je spet znižal na 61.8%. V EU je v zgodnjih devetdesetih letih presegel 80% in je v letu 2000 znašal že 84.4%. Obseg tovornega transporta v primerjavi z BDP pa je v EU bistveno nižji kot v Sloveniji (Strukturni indikator, SURS). Prestrukturiranje v **kmetijstvu** ne gre v smeri povečevanja sonaravnega kmetovanja in varstva okolja, čemur je namenjen tudi posebni kmetijski okoljski program, temveč v smeri povečevanja intenzivnosti kmetijske pridelave. V letu 2001 smo v Sloveniji skupno porabili 2.3% več mineralnih gnojil kot leto prej. Če primerjamo porabo NPK gnojil v Sloveniji s povprečno porabo teh gnojil v državah EU, ugotovimo, da se je razlika med njima od leta 1997 do leta 2000 zmanjšala. V povprečju so države EU na enoto kmetijske zemlje v uporabi porabile 19% manj NPK gnojil kot v Sloveniji.

Uresničevanje prioritet SGRS na področju okoljskega razvoja lahko ocenimo različno. Ukrep povečanja javnofinančne uspešnosti in učinkovitosti formiranja in razporejanja okoljevarstvenih sredstev se v letu 2002 ni zadovoljivo uresničeval zaradi nepovezanosti novo uvedenih taks in skladov na eni in dodeljevanja okoljsko škodljivih subvencij na drugi strani. Zaradi določenih slabosti podzakonskih aktov in inšpekcijskih služb je stopnja uresničevanja prioritet nezadovoljiva tudi pri implementaciji sistemskega zagotavljanja vplivnosti okoljskih argumentov pri oblikovanju razvojnih usmeritev, programov in ukrepov. Izboljšave pa so bile evidentne pri uveljavljanju sistematičnega spremljanja, analiziranja in projiciranja sprememb stanja okolja; izvajanja nacionalnega programa in politik varstva okolja; spreminjanja razvojne funkcionalnosti okolja ter pri uporabi integrativnega instrumentarija (študije ranljivosti okolja, strateške okoljske presoje ipd.). Z uspešnim dograjevanjem krovne zakonodaje⁷⁸ je temeljnega sistemskega razloga za neintegriranost okoljske politike vse manj.

⁷⁸ Pomemben napredek okoljske politike je bil v letu 2002 zabeležen na področju dograjevanja *sistemske* ureditve varstva okolja, in sicer tako na področju normativnih (predpisov) kot programskih (razvojnih) vsebin. Sprejeti so bili ključni sistemski zakoni, in sicer o jedrski varnosti in varstvu pred sevanji, o graditvi objektov, o urejanju prostora (prostorski plan je bil tudi prilagojen), o vodah in o uporabi genske tehnologije. Kot je bilo načrtovano, je bil ratificiran podnebni (kjotski) protokol. *Institucionalni* oz. implementacijski sposobnosti (osebje, evidence, oprema, ustanove ipd.) se namenja velika pozornost, vendar pa so dosežki vidni večinoma šele področno.

Vsako drugo leto ažurirani indikator **okoljskih dosežkov (IOD) držav Svetovnega gospodarskega foruma (WEF)** je visoko agregirani pokazatelj⁷⁹ za mednarodno primerjavo dosežkov na področju okolja, ki je sicer zelo raznovrstno. V letu 2001 se je po skupnem IOD Slovenija uvrstila na 24. mesto med 122-imi državami in na 14. mesto v EU22 (dosedanje članice in kandidatke za vstop v EU; ni podatkov za Ciper, Luksemburg, Malto). V letu 2002 se Slovenija v razširjeni EU22 uvršča na 4. mesto, odlična je tudi uvrstitev glede zmanjšanja ranljivosti ljudi na razvrednotenost okolja in na nove pritiske nanj. Glede družbenih in institucionalnih kapacitet za uveljavljanje sprememb se Slovenija uvršča slabše, na 13. mesto. Poleg relativno slabše okoljske politike skupno razvrstitev Slovenije po IOD najbolj poslabšuje slaba razvrstitev glede globalne skrbi Slovenije za uresničevanje trajnostnega razvoja.

⁷⁹ Več o metodologiji izračuna Indeksa okoljskih dosežkov gl. metodološki list indikatorja na www.gov.si/zmar/projekti/arr/arr-pr.html ali Environmental Performance Measurement, The Global Report 2001-2002, 2002, str. 97-102.

5. Socialni razvoj

OPREDELITVE SGRS: SGRS opredeljuje tri osnovne pogoje, ki vodijo k povečevanju blaginje in omogočajo človekov razvoj: dolgo in zdravo življenje, izobrazba in informiranost ter dostop do sredstev, potrebnih za primeren življenjski standard. SGRS je opozorila na problem povečevanja dohodkovnih razlik med družbenimi skupinami, generacijami in regijami ter na povečevanje deleža žensk med brezposelnimi. Kot cilj politike socialnega razvoja je opredelila trdno socialno varnost ter socialno povezanost.

UGOTOVITVE POROČILA: Slovenija namenja za socialno varnost podoben delež BDP kot članice EU. V obdobju tranzicije je ohranila sisteme socialne varnosti, ki so s svojimi rezultati blažili sicer potrebne spremembe v ekonomskem sistemu. Stopnja revščine se je leta 1999 v primerjavi z letom 1997 še nekoliko zmanjšala in je nižja kot v državah EU, od leta 1993 pa se je bistveno znižalo tudi tveganje revščine starejše generacije. Dohodkovna neenakost, merjena s kvintilnim razmerjem, se po letu 1997 ne povečuje več. Slovenija je že izvedla reformo sistema pokojninskega zavarovanja, po kateri se delež BDP za izdatke v pokojninskem sistemu ne povečuje. Uredila in dopolnila je sistem zagotavljanja socialnega varstva in družinskih prejemkov, s čimer je ustrezneje poskrbela za najrevnejši del prebivalstva ter enotno uredila in posodobila skrb za družino. Potrebne pa bodo tudi spremembe v sistemih, ki podpirajo ohranjanje in izboljševanje zdravja, izboljšanje funkcionalne pismenosti odraslih ter preverba učinkovitosti tistih instrumentov, ki zagotavljajo, da dobrobiti prejmejo pravi upravičenci.

*ANALIZA: Za zagotavljanje (vzpostavljanje) blaginje ljudi je izjemno pomembna socialna varnost in socialna povezanost,⁸⁰ saj mora imeti človek poleg osnovnih življenjskih pogojev (kot so stanovanje, zaposlitev, izobraževanje, varstvo otrok in zdravstveno varstvo) zadovoljene tudi socialne, kulturne, duhovne in druge nematerialne potrebe. Za socialno varnost obstaja več definicij, v grobem lahko opišemo dva vidika. S prvega vidika zagotavlja socialna varnost posamezniku vključenost v socialno okolje in omogoča, da je v tem okolju mobilien. Z drugega vidika govorimo o **sistemu socialne varnosti** kot javnem sistemu, ki z denarnimi in nedennarnimi dobrobitmi redistribuira dohodke, zmanjšuje socialne razlike in ogroženim prebivalcem omogoča primerne dohodke ali dostop do storitev.^{81, 82} Sistem*

⁸⁰ Osnovni element socialne povezanosti (socialne kohezije) je stik s sočlovekom in vključenost v družbeno okolje, kamor lahko posameznik prispeva enakopravno in recipročno ter s tem vzajemno krepi in razvija tudi svoje zmožnosti. Eden osnovnih pogojev doseganja socialne povezanosti je materialna varnost posameznika in njegove družine.

⁸¹ Ogroženi so tisti prebivalci, ki nimajo dovolj dohodka, vendar zaradi različnih razlogov niso več vključeni v delo (bolni, invalidi, brezposelni), ker zaradi mladosti vanj še niso vstopili ali so zaradi starosti iz njega izstopili ali pa zaradi drugih razlogov nimajo dovolj sredstev za preživljanje.

⁸² Evropski statistični urad je razvil posebno metodologijo spremljanja razvoja na področju socialne varnosti, z njo podpira tudi sedanje usmeritve iz Maastrichtske pogodbe o spodbujanju visoke stopnje socialne varnosti ter o razvoju ekonomske in socialne kohezije. To je metodologija ESSPROS (Evropski sistem socialne varnosti), ki kljub različnim sistemom socialne varnosti omogoča primerjave med evropskimi državami. V drugi polovici devetdesetih je pričel zbirati podatke o socialni varnosti tudi Statistični urad Republike Slovenije.

Tabela 5: Izdatki za socialno varnost po področjih 1996–2000 * v deležih v BDP (%)

Programi / Področja	1996	1997	1998	1999	2000
Bolezen/zdravstveno varstvo	7.9	8.0	8.0	8.0	7.9
Invalidnost	2.2	2.2	2.2	2.3	2.3
Starost	11.3	11.4	11.4	11.2	11.2
Smrt hranitelja družine	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
Družina/otroci	2.2	2.2	2.1	2.3	2.4
Brezposelnost	1.1	1.3	1.4	1.2	1.1
Druge oblike socialne izključenosti	0.5	0.5	0.4	0.4	0.4

Vir: SURS; Statistične informacije št. 143, julij 2002.

Opomba: *zaradi pomanjkljivosti podatki o nastanitvah niso vključeni.

socialne varnosti posredno krepi in podpira tudi neformalno socialno varovalno omrežje (social safety net). Tako povezan sistem je dobra osnova za politično stabilnost, socialno povezanost ter obenem vzpodbuda ekonomski rasti. Razviti sistemi socialne varnosti⁸³ so integralni del evropskega socialnega modela in potrebno izhodišče za implementacijo Lizbonske strategije.

Slovenija je leta 2000 za **izdatke socialne varnosti** namenila 26.6% BDP in se zelo približala evropskemu povprečju. Za razliko od EU, kjer se delež teh izdatkov v BDP v povprečju zmanjšuje (1996: 28.6%, 1999: 27.6%), se delež v Sloveniji povečuje. Preračuni na prebivalca kažejo, da smo leta 1999 v Sloveniji namenili 68.6% vrednosti po kupni moči povprečja držav EU (leta 1996: 61% povprečja) in več kot glede na poprečje namenjajo v Luksemburgu, Italiji, Grčiji, Španiji ter na Irskem in Portugalskem.

Podatki o socialni varnosti obsegajo po tej metodologiji sredstva za denarne in nedenarne dobrobiti, s katerimi država pomaga gospodinjstvom ali posameznikom v določenih tveganjih ali potrebah. Razdeljeni so v osem področij socialne varnosti in zajemajo dobrobiti (denarne in nedenarne) za vzdrževanje dohodka v primerih bolezni, invalidnosti, starosti, smrti hranitelja družine, brezposelnosti, pomoči, povezane z stroški nastanitve, pomoči otrokom in družini ter pomoči v drugih primerih socialne izključenosti. Enota opazovanja so programi socialne varnosti, viri sredstev pa so sredstva obveznih zavarovanj (prispevki delodajalcev in delojemalcev) in proračun (splošni davki). Programi niso definirani po posameznih socialnih skupinah, katerim je pomoč namenjena, temveč po svojih končnih namenih oziroma tveganjih (torej tveganjih v primerih starosti, bolezni, invalidnosti itd.). Tako npr. skrb za socialno skupino upokojencev najdemo v sklopu starost, invalidnost, smrt hranitelja družine, del sredstev pa tudi v področju bolezen/zdravstveno varstvo. V Sloveniji, kakor tudi v večini držav, so področja starost, invalidnost in smrt hranitelja družine povezana v enotni nacionalni pokojninski in invalidski sistem. Področje bolezen / zdravstveno varstvo, ki je v Sloveniji prav tako del enotnega sistema zdravstvenega zavarovanja, ne obsega popolnoma vseh sredstev, namenjenih zdravju, temveč predvsem denarne prejemke ter bolnišnično in ambulantno zdravstveno varstvo. Izvzete so npr. investicije, preventivne akcije, pregledi, ki jih plača delodajalec, itd.

⁸³ V Evropi obstajata dva glavna modela socialne varnosti. Bismarkjanski sistem, v katerega so obvezno vključeni zaposleni in temelji na zavarovanju (socialna zavarovanja - prispevna shema), in Beveridgejanski sistem, ki ni odvisen od zavarovanja, temveč je pogoj za pridobitev pomoči izražena potreba in rezidentstvo (neprispevna shema). Nobena država ne uporablja le enega modela, temveč se modela medsebojno prepletata in tako enkrat prevladuje komponenta "zavarovalnega" modela in drugič komponenta modela "socialne pomoči". Slovenija spada med države, kjer prevladuje zavarovalni model, saj skoraj 70% sredstev za socialno varnost izvira iz prispevne sheme. V to skupino spadajo tudi Nemčija, Avstrija, Italija, Francija, Španija in Švica.

V **strukturi celotnih izdatkov za socialno varnost**, so v kratkem obdobju razmerja med posameznimi področji socialne varnosti bolj ali manj nespremenjena. Največ sredstev je namenjenih za starost in najmanj za druge oblike socialne izključenosti. V primerjavi z EU smo v Sloveniji (leto 1999) namenjali večji delež sredstev za starost, za bolezen in zdravstveno varstvo, za družino in otroke ter za invalidnost. Manj kot v evropski petnajsterici pa smo namenjali za brezposelnost ter za primere smrti hranitelja družine. Večino sredstev za socialno varnost v Sloveniji predstavljajo prejemki (oziroma dobrobiti) v denarju (69%), 31% pa nedenarni prejemki (v obliki storitev, odloženih plačil itd.).

V *zdravstvenem varstvu* je največ sredstev (81.8%) namenjenih za neposredno bolnišnično zdravstveno varstvo (bolnišnično in zdraviliško zdravljenje) in za ambulantno zdravstveno varstvo (zdravila in lekarniška dejavnost, osnovna zdravstvena dejavnost, specialistično ambulantno zdravljenje in dejavnost socialnih zavodov). Od leta 1996 se je delež neposrednega bolnišničnega varstva nekoliko znižal, povečal pa se je delež ambulantnega varstva. Zdravstvena dejavnost je organizirana kot javna služba, ki jo izvajajo tako zasebni kot javni izvajalci. Financira se iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, iz proračuna, iz prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj in iz dotacij, ki jih prostovoljno prispevajo prebivalci, gospodarske in javne družbe ter nevladne organizacije.⁸⁴ Preplet javnega in zasebnega pri izvajanju in financiranju zdravstvene dejavnosti diferencira možnosti dostopa do zdravstvenih storitev za prebivalce ter povzroča neenake ekonomske posledice pri izvajalcih in pri prebivalcih. Premij prostovoljnega dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja in deleža le-tega zaradi socialnih razlogov ni več primerno povečevati, zaradi česar bomo morali ponovno opredeliti vrste in obseg pravic iz obveznega zavarovanja in stopnjo solidarnosti pri plačevanju storitev. Neenak ekonomski položaj izvajalcev javne zdravstvene službe, ki je posledica neustreznih načinov evidentiranja, obračunavanja in plačevanja, pa bi morali odpraviti z bolj dodelanim sistemom, ki bi v zdravstveno dejavnost vnesel več elementov poslovnega oz. konkurenčnega obnašanja in zagotovil večjo možnost za obvladovanje poslovnih procesov predvsem pri obvladovanju stroškov.

Za dobrobiti iz socialne varnosti za področje *starosti* (11.2% BDP) so pokojnine najpomembnejše, saj predstavljajo 90% vseh sredstev (10.2% BDP). Za področje *invalidnosti* je bilo v letu 2000 namenjenih 2.3% BDP, od tega pa je bila dobra polovica invalidskih pokojnin. Delež invalidskih pokojnin se je v izdatkih za invalidnost v obdobju 1996-2000 zmanjšal za 6.6 odstotnih točk, povečal pa delež izdatkov za ekonomsko integracijo invalidov (v letu 2000 je znašal 23.1% izdatkov področja invalidnost).

⁸⁴ Obvezno zdravstveno zavarovanje je utemeljeno na solidarnosti vseh zavarovancev in vključuje praktično vse prebivalce Slovenije (univerzalno zdravstveno zavarovanje). Zavarovalni statusi so različni, obseg pravic iz obveznega zavarovanja (obseg denarnih in nedenarnih dobrobiti) je različen, v vseh statusih pa je zavarovavec zavarovan vsaj za (delno ali celotno plačilo) zdravstvenih storitev.

Tudi dopolnilno zdravstveno zavarovanje je zaradi skoraj popolne vključitve zavarovancev, ki morajo doplačati k polni ceni storitev, danes v bistvu univerzalno zdravstveno zavarovanje. Med obveznim in prostovoljnim dopolnilnim zavarovanjem mora obstajati močna povezava; obravnavati in uravnavati jih moramo kot sicer sestavljen (kompleksen), delovati pa morata kot enoten sistem. Druge oblike zdravstvenih zavarovanj (vzporedna, nadomestna, dodatna) so še slabo razvite.

Največji del izdatkov za socialno varnost *otrok in družine* so otroški dodatki (v letu 2000: 46.7%). Od leta 1996 do leta 2000 se je delež otroških dodatkov znotraj skupine izdatkov povečal za 9 odstotnih točk. Slaba tretjina izdatkov skupine gre za predšolsko vzgojo, 23% pa za nadomestila plač v času porodniškega in starševskega dopusta ter za starševske dodatke. Delež sredstev za nadomestila se je od leta 1996 do leta 2000 zaradi demografskih razlogov zmanjšal za 5 odstotnih točk.

Pri *brezposelnosti* gre dobra polovica sredstev za nadomestila za primer brezposelnosti. Pri *drugih oblikah socialne izključenosti* je dobrih 60% sredstev namenjenih denarnim prejemkom, predvsem za revnejši sloj prebivalstva. Vrednost teh prejemkov se je realno znižala predvsem zaradi neustreznega načina usklajevanja, kar so odpravile spremembe zakona o socialnem varstvu.

Glavni **vir financiranja programov socialne varnosti** predstavljajo prispevki za socialno varnost, več kot polovico s strani zavarovancev. V zadnjih letih so se prispevki delodajalcev zmanjšali za 5.4 odstotnih točk, povečali pa so se splošni davki (za 3.4) in rahlo tudi prispevki zavarovancev (za 0.8 odstotnih točk). V primerjavi z EU so bili leta 1999 v Sloveniji prispevki delodajalcev precej nižji, prispevki zavarovancev pa precej višji. V Sloveniji delež, ki ga iz davčnih virov za socialno varnost namenja država, upada, delež prispevkov za socialno varnost pa narašča. V EU je situacija ravno obratna, kar je predvsem posledica različnih sistemov socialne varnosti.

Raven izdatkov za socialno varnost nam kaže tudi skrb države za revne, zato imajo države EU z nizkim deležem izdatkov za socialno varnost praviloma visoko stopnjo revščine (na Irskem, v Grčiji, Španiji in na Portugalskem). Omenjena povezanost se kaže tudi za Slovenijo. Ob relativno visokem deležu izdatkov za socialno varnost je **stopnja tveganja revščine** v Sloveniji relativno nizka. Od leta 1997 se še znižuje in je nižja kot v povprečju EU. Stopnja tveganja revščine⁸⁵ je bila leta 1999 13.6% (leta 1997 14.0%); od tega med ženskami (14.2%), med moškimi pa (13.0%). Vrzal tveganja revščine, ki nam najbolj pojasnjuje globino revščine (in pomeni kolikšen delež dohodkov posamezniku v povprečju manjka do opredeljenega praga revščine), se je prav tako zmanjšala. Leta 1999 je posameznikom manjkalo 22.2% dohodkov, da bi dosegli prag revščine, leta 1993 pa kar 25.2%. Stopnja tveganja revščine brez socialnih transferjev (samo z aktivnostjo) bi v enakem obdobju naraščala, z upoštevanjem dohodkov iz socialnih transferjev pa upada. Podatki kažejo, da je bila v opazovanem obdobju aktivnost ljudi za ustrezno blažitev tveganja revščine prenizka. **Dohodkovna neenakost** se je leta 1999 v primerjavi z letom 1997 nekoliko zmanjšala in je manjša kot v povprečju EU. Razmerje kvintilnih razredov je bilo leta 1999 3.6 (leta 1997 pa 3.7).⁸⁶

Pozitivne trende izkazujeta tudi **kazalnika blaginje in življenjskih razmer**. *Pričakovano trajanje življenja* se je po krajšem zastoju v prvem obdobju tranzicije začelo po letu 1995 hitro podaljševati in to pri moških celo nekoliko hitreje kot pri ženskah. V letih 2000 in 2001 se je pričakovano trajanje življenja še podaljšalo, pri moških na 72.1 let, pri ženskah na 79.6 let. Razlika med pričakovanim trajanjem

⁸⁵ Preračunano na posameznika; brez dohodkov v naravi.

⁸⁶ Z dohodkom v naravi pa 3.2 (EU: 4.6) (Strukturni indikator, SURS).

življenja žensk in moških, ki se je v letu 2000 zmanjšala že na 7.2 let, se je v letu 2001 ponovno povečala. Doseženi rezultati pa še vedno zaostajajo za povprečjem EU, kjer je bilo leta 2000 pričakovano trajanje življenja žensk v povprečju le še za 6.1 leta višje kot pri moških. *Umrljivost dojenčkov*, ki se je do leta 1995 znižala na okrog 5 umrlih dojenčkov do dopolnjenega prvega leta starosti na 1000 živorojenih, se je v letih 2000 in 2001 še znižala in je v letu 2001 s 4.3 umrlimi dojenčki na 1000 živorojenih dosegla do sedaj najnižjo raven. Leta 2000 je bila umrljivost dojenčkov v Sloveniji s 4.9 na ravni povprečja EU, med posameznimi državami je imelo 8 držav članic nižjo stopnjo umrljivosti, 7 držav članic pa višjo.

Socialna politika relativno uspešno opravlja svoje osnovno poslanstvo. Dani vzorci in pravila delovanja pa lahko zaradi vedno večjih zahtev po socialnih programih preveč obremenijo aktivno prebivalstvo z davki in prispevki⁸⁷ ali pa iz javnega financiranja izrinejo nekatere druge izdatke, ki so namenjeni ustvarjanju pogojev za doseganje večjih ekonomskih rezultatov.

⁸⁷ V Sloveniji je izkazan tudi problem prekomerne obdavčenosti slabše plačanih zaposlenih, ki se je v letu 2001 že znižala, vendar je še vedno precej višja kot v EU (2001, Slovenija: 43.6%, EU: 37.8%) (Strukturalni indikator, SURS).

6. Vloga države pri razvoju

OPREDELITVE SGRS: Razporejanje javnofinančnih sredstev med razvojne in druge namene je pomemben mehanizem, s katerim lahko država spodbuja razvoj. SGRS ugotavlja potrebo po znižanju obsega javnofinančnih odhodkov na največ 43% BDP ter po njihovem prestrukturiranju, ki bo omogočilo večje izdatke za izobraževanje, raziskave in razvoj, informatiko in aktivno politiko zaposlovanja ter zagotovitev ustreznega obsega domačega sofinanciranja projektov, ki bodo lahko financirani iz sredstev EU. Podobno velja za področje državnih pomoči, kjer SGRS sicer ni zahtevala njihovega splošnega znižanja, temveč prestrukturiranje, tako da bi se v večji meri kot doslej podeljevale po horizontalnih in regionalnih merilih ter da bi se okrepila njihova vloge pri spodbujanju tehnološkega razvoja.

UGOTOVITVE POROČILA: Delovanje države po usmeritvah in ciljnih SGRS kaže tudi namenskost trošenja javnofinančnih sredstev do leta 2001. Ugotovitve kažejo, da se vsaj do leta 2001 država na področju razvojne funkcije še ni zadosti odzvala novim in s SGRS zastavljenim potrebam razvoja, temveč je pretežno nadaljevala aktivnosti, ki so se pokazale kot neustrezne ali nezadostne za doseganje uravnoteženega gospodarskega, socialnega in okoljskega razvoja, ter za povečanja usposobljenosti človeškega kapitala ter konkurenčnosti gospodarstva pri gospodarskem razvoju. Ocene in aktivnosti za leto 2002 ter obdobje 2003-2004 kažejo pozitivne premike, vendar jih zaradi pomanjkanja podatkov še ne moremo ocenjevati kot zadovoljive ukrepe za uresničevanja ciljev SGRS.

ANALIZA:

6.1. Vloga države pri razvoju glede na trošenje javnofinančnih sredstev in razporejanje državnih pomoči

Vloga države pri razvoju s trošenjem javnofinančnih sredstev

Pri trošenju javnofinančnih sredstev država beleži dve povsem različni obdobji. **Odhodki javnega financiranja** (po konsolidirani bilanci) so se po načrtnem zniževanju od leta 1993 do leta 1996 (1995: 43.1%, 1996: 42.4% BDP) pričeli po letu 1996 dvigati (2000: 44.1%, 2001: 44.5%) in od leta 1995 do leta 2000 realno porasli za 22.6%, v letu 2001 v primerjavi z letom poprej pa še za 4.7%. Vloga države v gospodarskem, socialnem in okoljskem razvoju se bolj transparentno kaže z **odhodki javnega financiranja po funkcionalni klasifikaciji**. Šele v preteklem letu je slovenska javnofinančna statistika prvič poskušala odhodke javnega financiranja razporediti po funkcijah, vendar je prelivanja medsebojno konsolidirala le za državni proračun ter blagajni zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja, ne pa tudi za občinske proračune⁸⁸. Medsebojno nekonsolidirani tokovi sicer niso visoki, ker pa

⁸⁸ Medsebojno nekonsolidirani tokovi znašajo za leto 1995 3.5%, 2000 3.1% in za leto 2001 2.7% vseh javnofinančnih odhodkov.

Tabela 6: Realizirani odhodki državnega proračuna ter blagajn zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja po funkcionalni klasifikaciji

POSTAVKE	Struktura v %			Indeks realne rasti	
	1995	2000	2001	2000/1995	2001/2000
ODHODKI SKUPAJ	100.0	100.0	100.0	120.5	104.4
DRŽAVOTVORNE NALOGE	15.3	14.8	15.3	116.1	107.5
1. Splošne javne storitve	8.4	8.1	7.9	116.0	102.2
2. Obrambne zadeve in storitve	3.2	2.8	3.1	100.9	117.0
3. Javni red in zadeve varnosti	3.6	3.9	4.2	130.1	111.9
DRUŽBENI STANDARD, OKOLJE	70.3	71.5	71.6	124.1	103.2
4. Izobraževanje	10.0	10.4	10.7	125.3	108.1
5. Zdravstvo	13.7	14.3	14.5	133.7	99.5
6. Socialno varstvo	43.9	44.3	43.5	121.6	102.5
7. Stanovanja in komunalne storitve	1.0	0.9	1.2	110.6	139.4
8. Rekreativna, kultura in religija	1.7	1.6	1.6	110.7	105.4
GOSPODARSKI RAZVOJ	11.4	9.9	9.2	104.0	97.4
9. Kuriva in energetika	0.4	0.3	0.4	101.2	128.5
10. Kmetijstvo	1.8	2.1	2.1	134.8	104.5
11. Rudarstvo in mineralni viri	1.0	0.2	0.2	19.7	124.8
12. Transport in komunikacije	5.4	4.9	4.3	110.1	89.9
13. Druge gospodarske zadeve in storitve	2.8	2.4	2.3	96.6	100.6
DRUGI ODHODKI (pretežno plačila obresti)	2.9	3.8	3.9	157.4	108.4

Vir podatkov: Preračuni UMAR na podlagi podatkov: Slovenia: Government Finance Statistics 1992 - 2001 (according to the GFS, questionnaire of the IMF), Ministry of finance, Ljubljana, July 2002.

so po različnih funkcijah različni (občine izvajajo le določene naloge), dovoljujejo le omejene in zelo pogojne ugotovitve in zaključke, ne omogočajo pa mednarodnih primerjav. *Odhodki državnega proračuna ter blagajn zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja* kažejo (Tabela 6), da so se v obdobju 1995-2000 ter v 2000-2001 zelo hitro realno povečevali odhodki⁸⁹, povezani z državitvornimi nalogami ter nalogami socialnega razvoja in varstva okolja; malo, v zadnjem obdobju so celo realno nazadovali, pa odhodki, namenjeni gospodarskemu razvoju.

Odhodki občinskih proračunov po funkcionalni klasifikaciji kažejo še hitrejšo realno rast od rasti konsolidiranih odhodkov državnega proračuna in obeh bilanc, kar je vsaj delno posledica nastajanja novih občin.

Javnofinančni odhodki so poglavitni, ne pa edini vir s katerim država izvaja naloge. Del aktivnosti izvaja tudi preko davčnih oprostitev in olajšav, javnega zadolževanja, jamstev za dolgove in razpolaganja s premoženjem. S sprejemanjem posebnih razvojnih zakonov se je v Sloveniji dokaj intenzivirala uporaba prav teh virov, z vidika učinkovitosti trošenja sredstev pa je zaradi pomanjkanja transparentnosti njihova uporaba vprašljiva.

⁸⁹ Klasificirane skupine odhodkov smo razdelili na štiri skupine v odvisnosti od funkcij, ki jih država opravlja.

Vloga države pri razvoju z razporejanjem državnih pomoči

Izvajanje ukrepov industrijske politike celoviteje prikazujejo **državne pomoči**, ki zajemajo poleg odhodkov javnih financ tudi druge finančne instrumente⁹⁰ in tudi druge institucije (državne sklade in podobne institucije, vključno s Slovensko razvojno družbo). V letu 2001⁹¹ so državne pomoči v primerjavi BDP znašale 2.03%, kar je praktično enako kot leto poprej in za 0.85 odstotne točke več, kot znaša letno povprečje držav članic EU za obdobje 1997-1999. Državne pomoči na zaposlenega so v Sloveniji v letu 2001 za 2.5% (v letu 2000 za 5.9%) zaostale za evropskim povprečjem, primerjava državnih pomoči brez kmetijstva pa je pokazala že na skoraj 41.5-odstotni zaostanek. Če pri državah EU upoštevamo še nadnacionalna sredstva (pomoči iz strukturnih skladov), primerjava pokaže, da so pomoči v Sloveniji v primerjavi z deležem BDP na povprečju EU, pomoči brez kmetijstva pa so 0.18 odstotnih točk nižje kot v EU (Slovenija: 1.03 BDP; EU: 1.21 BDP).

Analitični pregled državnih pomoči po neposrednih prejemnikih iz posameznih dejavnosti (Tabela 7) kaže, da je bilo največ, skoraj 30% pomoči namenjenih kmetijstvu, 22% predelovalnim dejavnostim ter 17% poslovnim storitvam⁹². Ostale dejavnosti so prejele le slabo tretjino (nekaj več kot 31%) pomoči. Intenzivnost pomoči je bila v primerjavi z bruto dodano vrednostjo in delovno aktivnim prebivalstvom zelo visoka v kmetijstvu, presenetljivo nizka pa v predelovalnih dejavnostih, kar pomeni, da se država ni aktivno vključila v procese prestrukturiranja predelovalnih dejavnosti.

Nad dvema tretjinama podeljenih državnih pomoči ima država vsaj okvirni pregled in vsaj dveletni načrt, saj so to pomoči, ki se pretežno nahajajo med odhodki državnega proračuna. Najbolj pregledne so pomoči, dane v obliki dotacij, saj se običajno dodeljujejo na podlagi posebnih poslovnih načrtov, v katerih so predvideni tudi učinki pomoči. Nad drugimi instrumenti je pregled manjši. Pri pomočeh, danih v obliki davčnih olajšav, je vprašljiva njihova učinkovitost, saj so prejemniki vsi, ki izpolnjujejo predpisane pogoje. Posebno pomoči, podeljene z instrumenti posojil in garancij, so nepredvidljive, še posebno tedaj, če so odobrene neuspešnim podjetjem. Takšne pomoči se pojavljajo lahko tudi večkrat, v obliki odpisov terjatev, konverzij dolga v lastniške deleže ali kot plačilo zapadlih garancij.

⁹⁰ V letu 2001 je Slovenija v strukturi vseh pomoči dodelila 68% pomoči, ki so povečevale tekoče in 2% pomoči, ki so povečevale kapitalske javnofinančne odhodke ter 12% pomoči, ki so zmanjševale javnofinančne prihodke. 4% pomoči je bilo dodeljenih iz naslova kreditnih razmerij, 12% iz naslova lastniških razmerij ter nekoliko manj kot odstotek iz potencialnega javnega dolga. Z javnofinančnega vidika so dejanski zneski pomoči, danih preko kreditov (tudi odlogov plačila davkov in prispevkov) in garancij znatno višji, saj se pri elementih državnih pomoči upoštevata načeli koristi za prejemnika in ravnanje države po tržnih principih, ne pa celotni transferirani javnofinančni znesek pomoči.

⁹¹ Z analitičnimi podatki o državnih pomočeh razpolagamo le za leto 2001. Redna letna poročila o državnih pomočeh prikazujejo državne pomoči le po skupinah pravil politike konkurence in ne omogočajo poglobljenega analitičnega vpogleda v industrijsko politiko. Zbrani so le podatki za raven države, ne pa tudi za občinsko raven.

⁹² Tri četrtine (76%) je bilo usmerjenih v podjetniško in poslovno svetovanje ter v upravljanje s holding družbami, namenjene pa so bile predvsem defenzivnemu prestrukturiranju velikih, neprivatiziranih holdingov.

Tabela 7: Državne pomoči leta 2001 po dejavnostih

Dejavnosti		Struktura državnih pomoči (v %)	Državne pomoči v primerjavi z bruto dodano vrednostjo (v %)	Državne pomoči na delovno aktivnega prebivalca (v tisoč SIT)
A.	Kmetijstvo, gozdarstvo, lov	29.9	22.4	667.8
B.	Ribištvo	0.0	2.2	51.2
C.	Rudarstvo	0.0	0.1	5.6
D.	Predelovalne dejavnosti	21.9	1.9	86.4
E.	Oskrba z električno energijo, plinom, vodo	0.0	0.0	2.5
F.	Gradbeništvo	0.8	0.3	12.4
G.	Trgovina in popravila motornih vozil	3.7	0.7	34.6
H.	Gostinstvo	1.7	1.2	53.1
I.	Promet, skladiščenje in zveze	8.0	2.4	153.3
J.	Finančno posredništvo	0.2	0.1	9.7
K.	Nepremičnine, najem in poslovne storitve	16.7	3.2	318.1
L.	Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	4.9	1.9	99.8
M.	Izobraževanje	1.7	0.7	29.4
N.	Zdravstvo in socialno varstvo	3.4	1.4	56.2
O.	Druge skupne in osebne storitve	4.7	2.9	169.8
Neznano		2.3		
SKUPAJ		100.0	2.3	119.3

Vir podatkov: Preračuni UMAR na podlagi: Analitičnih podatkov po prejemnikih pomoči, Ministrstvo za finance, interno gradivo; Dodane vrednosti po dejavnostih in bruto domačega proizvoda, Jesensko poročilo, 2002, UMAR, str. 141; Delovno aktivnega prebivalstva po podrazredih dejavnosti, Republika Slovenija, januar-december 2001, SURS.

Opombi: (1) Delovno aktivno prebivalstvo obsega vse zaposlene, samozaposlene in kmete. (2) Od celotnih 10% vseh pomoči (javni upravi, izobraževanju in zdravstvu) ima kar 76% pomoči kmetijski namen, kar pomeni, da so bile dodeljene tem dejavnostim za nadaljnje preražeprejanje končnemu prejemniku ali pa dodeljene za specifične namene. Le 24% pomoči, pretežno iz dejavnosti izobraževanja in zdravstva, je bilo dodeljenih končnim prejemnikom koristi iz teh dejavnosti.

Izobraževanje

UGOTOVITVE: Primerjava javnofinančnih odhodkov in državnih pomoči z rezultati, doseženimi na področju izobraževanja⁹³, in usmeritvami SGRS kažejo, da se med prioritetskimi nalogami SGRS ne izvajajo naloge zlasti na področjih izobraževanja odraslih, povečevanja kvalitete izobraževanja in vseživljenjskega učenja. V okviru javnofinančnih sredstev sicer izobraževanju namenjamo dovolj sredstev, vendar premalo v korist terciarnega izobraževanja in izobraževanja odraslih ter usposabljanja delovne sile.

ANALIZA: Med odhodki državnega proračuna in obeh blagajn so odhodki na področju izobraževanja (1995: 10.0%; 2001: 10.7% vseh odhodkov) dosegli eno najhitrejših realnih rasti (1995-2000: 25.3%, 2000-2001: 8.1%). Znotraj skupine izobraževanje so najhitrejše rasti odhodkov dosežene v predšolskem in osnovnošolskem izobraževanju, kar je sicer v pristojnosti občin, vendar rasti lahko pojasnujemo s pripravami na devetletko in občutnimi investicijami v osnovne šole.

⁹³ Rezultati izhajajo iz točke 3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju - Izobraževanje in usposabljanje.

Najnižje realne rasti, čeprav še vedno nad povprečjem odhodkov državnega proračuna in obeh blagajn, so zabeležene v visokošolskem izobraževanju, čeprav se je v zadnjih desetih letih vpis v visoke šole drastično povečal. Med *odhodki občinskih proračunov* odhodki za predšolsko in osnovnošolsko izobraževanje, ki so najvišja podskupina odhodkov, med leti varirajo, delno v odvisnosti tudi od dotacij iz državnega proračuna, verjetno predvsem za investicije.

Usposabljanje zaposlene delovne sile je bilo v letu 2001 le z 1.7% deležem vseh **državnih pomoči** sorazmerno slabo zastopano. Pomoči se delijo na usposabljanje zaposlenih v podjetjih (45%) in na svetovalne storitve, usposabljanje in razširjanje znanja. Pri obeh skupinah so bile pomoči dodeljene z instrumentom dotacije. Pomoči za usposabljanje zaposlenih so bile enakomerno razporejene po vseh dejavnostih, pomoči za svetovalne storitve pa so bile skoncentrirane (78%) v predelovalnih dejavnostih, od tega predvsem v tekstilni in usnjarski industriji.

Raziskovanje in razvoj

UGOTOVITVE: Sredstva za raziskave in razvoj se v okviru javnofinančnih odhodkov postopno, vendar zelo počasi realno povečujejo, kar je z vidika ukrepov v SGRS in doseženih rezultatov⁹⁴ občutno prepočasno. V skladu z opredelitvami SGRS (kjer sta v ospredje postavljeni nalogi razvoj spodbujevalnega okolja za tehnološki razvoj in razvojno tehnološko sodelovanje med podjetji in raziskovalno sfero) tudi ni razmerje med temeljnimi in aplikativnimi raziskavami, slednjih bi moralo biti več, in tudi ne pretežno usmerjanje sredstev v raziskovalne in izobraževalne institucije, kar ne omogoča ustrezne povezave, medsebojnega sodelovanja in razvoja spodbujevalnega okolja med raziskovalno in proizvodno sfero, kar bi vplivalo tudi na še večje angažiranje poslovnih sredstev v raziskovanju in razvoju ter pospešilo inovativnost ter druge procese hitrejšega tehnološkega napredka.

ANALIZA: Funkcionalna klasifikacija javnofinančnih odhodkov raziskovanja in razvoja ne izpostavlja posebej, temveč ga deli po različnih skupinah in podskupinah. Večina temeljnih raziskav in storitev je uvrščenih v podskupino splošne javne storitve, torej med državotvorne naloge. Od leta 1993 do leta 1996 so v *državnem proračunu in obeh blagajnah* odhodki za temeljne raziskave in storitve strmo padali in v letu 1996 dosegli komaj 62.2% realne vrednosti iz leta 1993. Od leta 1996 naprej pa naraščajo, tako da so v letu 2001 dosegli realno višino iz leta 1993. Podobni trendi so zabeleženi tudi pri večnamenskih razvojnih projektih, ki so uvrščeni v podskupino druge gospodarske zadeve (pod naloge gospodarskega razvoja). Odhodki so do leta 1996 realno padli na tretjino vrednosti iz leta 1993, v naslednjih letih pa porasli, vendar med leti varirajo okoli vrednosti, ki je realno za približno polovico nižja kot leta 1993.

V okviru **državnih pomoči** je bilo v letu 2001 5.5% vseh pomoči namenjenih raziskovanju in razvoju, od tega je bilo 47% pomoči dodeljenih temeljnim raziskavam, 26% predkonkurenčnim razvojno-raziskovalnim aktivnostim in preostalih 27% industrijskim in drugim raziskavam. Temeljne raziskave so bile

⁹⁴ Rezultati izhajajo iz točke 3.1. Prehod v družbo, temelječo na znanju - Raziskave, tehnološki razvoj in inoviranje.

dodeljene s posebnim instrumentom temeljne raziskave, vse ostale raziskave pa pretežno z instrumentom dotacije. Prejemniki pomoči za temeljne raziskave so bile raziskovalne institucije iz dejavnosti poslovne storitve, izobraževalne ter zdravstvene institucije. Pri drugih raziskavah je bilo le tretjina neposrednih prejemnikov pomoči zunaj raziskovalne in izobraževalne sfere.

Konkurenčnost gospodarstva

UGOTOVITVE: Hitro padanje javnofinančnih odhodkov za gospodarski razvoj priča, da država potiska gospodarsko razvojno funkcijo na obrobje, z izjemo kmetijstva in transporta. Pri transportu so bili odhodki namenjeni predvsem izgradnji avtocest, ki pa se bo z vključitvijo privatnega financiranja postopno zniževalo, kar je tudi v skladu z opredelitvami SGRS, ter subvencioniranju železnice. Hitro naraščanje javnofinančnih odhodkov in zato tudi državnih pomoči za kmetijstvo je bolj v funkciji sledenja evropske kmetijske politike kot pa razvoja, opredeljenega s SGRS in doseženimi razvojnimi rezultati⁹⁵. Resda Slovenija po višini sredstev, namenjenih kmetijstvu, še ni dosegla povprečne višine sredstev, ki jih EU dodeljuje kmetijstvu iz strukturnih in državnih pomoči, vendar kmetijstvo izriva druge gospodarske namene, ki tudi zelo zaostajajo za evropskimi povprečji. Pomoči kmetijstvu so še vedno prvenstveno v funkciji proizvodnje (kar se kaže v prerazdeljevanju pomoči v dejavnosti kmetijstva in tudi zunaj nje), minimalno pa v funkcijah strukturnih sprememb in razvoja podeželja, kar naj bi bila po opredelitvah SGRS prioriteta usmeritev. Pomoči drugim dejavnostim so v okviru odhodkov državnega proračuna in obeh bilanc minimalni, postopno prehajajo v druge, manj transparentne instrumente. Njihova usmeritev je tako po namenih kot po dejanskih prejemnikih žal pretežno sanacijska, dejanskemu spodbujanju konkurenčnosti, kot ga opredeljuje SGRS pa je sicer namenjenih veliko ukrepov, višina pomoči pa je zgolj simbolična. Neustrezno politiko (v SGRS so prioriteto postavljeni ukrepi pospeševanja podjetniških investicij ter spodbujanja rasti in razvoja visokotehnoloških in izvozno usmerjenih podjetij ter ukrepi za hitro in časovno omejeno saniranje zgolj vitalnih delov podjetij v težavah) potrjujejo tudi podatki o prejemnikih pomoči. V okviru predelovalnih dejavnosti je bilo le 1.7% pomoči usmerjenih v visoko tehnološko zahtevne⁹⁶, 18.5% v srednje tehnološko zahtevne in večina (79.8%) v tehnološko nezahtevne dejavnosti; z vidika izvozne usmerjenosti dejavnosti⁹⁷ pa so pretežni izvozniki prejeli le 16.4%, zmerni izvozniki 47.2% in pretežni neizvozniki 36.4% pomoči. Rezultati politike se vsaj delno odražajo tudi na stanju konkurenčnosti gospodarstva.⁹⁸ Pri politiki zaposlovanja SGRS opredeljuje prehod od pasivnih na aktivne politike in njeno regionaliziranje. Intenzivnosti prehoda iz pasivne na aktivno

⁹⁵ Rezultati so prikazani v točki 3.4. Regionalno in prostorsko skladni razvoj - Razvoj podeželja in reforma kmetijske politike.

⁹⁶ Visoko tehnološke dejavnosti so (po šifrah SKD): 24.4, 30.0, 32.1, 32.2, 32.3, 35.3; srednje tehnološko zahtevne dejavnosti pa: 24.1, 24.2, 24.3, 24.5, 24.6, 24.7, 29.1, 29.2, 29.3, 29.4, 29.5, 29.6, 29.7, 31.1, 31.2, 31.3, 31.4, 31.5, 31.6, 33.1, 33.2, 33.4, 33.5, 34.1, 34.2, 34.3, 35.2, 35.4, 35.5.

⁹⁷ Pretežni izvozniki so tisti, ki dosegajo več kot 70% prihodkov na tujem trgu (po SKD so to dejavnosti pod šiframi: 23, 24, 27, 29, 31 in 34); zmerni izvozniki pa tisti, ki dosegajo na tujem trgu od 50 do 70% prihodkov (po SKD so to dejavnosti pod šiframi: 17, 18, 19, 20, 21, 25, 28, 32, 33, 35 in 36).

⁹⁸ Rezultati so prikazani v točki 3.2.1. Povečanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja.

politiko ne moremo ocenjevati, ker nimamo dovolj zanesljivih informacij. Podatki o državnih pomočeh kažejo, da je še vedno premalo ciljno naravnana (največ pomoči je danih neselektivno z oprostivami plačila prispevkov), število ciljnih ukrepov politike je sicer v porastu, vendar ni ustrezno podprto s finančnimi sredstvi oz. z instrumentom dotacije. Politika zaposlovanja (in tudi politika pospeševanja novih naložb) tudi ni ustrezno regionalizirana, kar prikazujejo tudi rezultati regionalnega razvoja⁹⁹.

ANALIZA: Konkurenčnost gospodarstva lahko v okviru **funkcionalne klasifikacije odhodkov** merimo s skupino nalog, usmerjenih v *gospodarski razvoj*, ki jo sestavljajo energetika, kmetijstvo, rudarstvo, transport in komunikacije ter druge gospodarske zadeve. V *odhodkih državnega proračuna ter blagajn zdravstvenega in socialnega zavarovanja* je v letu 1995 skupina predstavljala 11.5, v letu 2001 pa le še 9.2-odstotni delež. Več kot polovico odhodkov predstavljajo odhodki za transport in komunikacije, ki so vse do leta 2000 zmerno realno naraščali, v letu 2001 pa so se realno precej znižali zaradi zmanjšane financiranja izgradnje avtocest, pa tudi zaradi znižanja odhodkov za železniški in drugih oblik prometa. Od leta 1996, predvsem pa od leta 1999, skokovito naraščajo odhodki za kmetijstvo, saj so v letu 1995 v skupini predstavljali komaj 16%, v letu 2001 pa že 22.3-odstotni delež. Močno realno upadanje odhodkov je zabeleženo pri predelovalnih dejavnostih, saj so bile v obdobju 1993-1996 deležne znatnih subvencij, ki so se hitro zniževale in v letu 2000 predstavljale manj kot desetino odhodkov iz let 1993 in 1996. Tudi močno realno povečanje odhodkov v letu 2001 ni doseglo realnih letnih višin pred letom 2000. Podobne trende so beležili tudi odhodki za delo. Izrazito visoki odhodki v letih 1993 (21.8% vseh odhodkov skupine) so se začeli postopno zniževati in dosegli leta 1997 najnižjo raven (komaj 9.3%). Po tem letu so pričeli postopno spet naraščati in leta 2001 dosegli 11.2-odstotni delež. Pri *odhodkih občinskih proračunov* izkazujejo odhodki za naloge gospodarskega razvoja zelo hitre stopnje realnih rasti, kar je posledica nadpovprečno hitre rasti odhodkov za kmetijstvo, transport in komunikacije (cestni promet) ter druge gospodarske zadeve in storitve.

Hitra rast odhodkov javnega financiranja na področju kmetijstva se odraža tudi pri **državnih pomočeh** za kmetijstvo. Za kmetijske namene ali preko posebne sheme kmetijstva je bilo v letu 2001 usmerjenih 49.4% vseh pomoči. Večina (53.5%) pomoči za kmetijske namene je bilo evidentiranih pod drugimi pomočmi v kmetijstvu; pomoči pa so bile namenjene pretežno neposrednim plačilom, kar predstavlja izvajanje evropske kmetijske politike (CAP), le da se v državah članicah EU izplačuje iz nadnacionalnega kmetijskega sklada, v Sloveniji pa iz državnega proračuna. Brez pomoči CAP so državne pomoči v kmetijstvu v strukturi vseh pomoči zavzemale 24.6-odstotni delež (letno povprečje 1997-1999 v EU je znašalo 16%). Na drugem mestu so bile s 17.6-odstotnim deležem odškodnine za nadomestilo škode zaradi suše. Pomoči za ukrepe v gozdarstvu in ribištvo so znašale 2%. V ostale kmetijske namene je bilo usmerjenih 22.3% pomoči: le 8.2-odstotnih točk pomoči je imelo razvojni vidik, saj so bile pomoči usmerjene v investicije (največ za investicije v kmetijska gospodarstva ter v predelavo in trženje kmetijskih proizvodov, zelo malo pa za investicije v razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah), in 14.1-odstotnih točk za izvajanje nalog redne dejavnosti (pretežni del za kmetije z omejenimi

⁹⁹ Rezultati so prikazani v točki 3.4. Regionalno in prostorsko skladni razvoj – regionalno skladni razvoj.

možnostmi za kmetijsko dejavnost in za gensko podporo živalskemu sektorju; drugih rednih namenov je bilo še veliko, pomoči zanje pa so bile bolj simbolične).

Pomoči za kmetijske namene so bile razporejene skoraj v vse dejavnosti. Večina, vendar le dobra polovica (56.9%) pomoči, je bilo razporejenih neposrednim prejemnikom v dejavnosti kmetijstvo (od tega 89% kmetom); 11.3% v predelovalne dejavnosti, od tega skoraj v celoti živilsko predelovalni industriji; 4.7% trgovini različnih podzvrsti; 10% javni upravi, kjer gre pretežno za prerazporejanje državnih sredstev na lokalnem nivoju; 6.2% izobraževanju (pretežno visokošolsko izobraževanje) in zdravstvu (veterinarstvo) ter 8.5% drugim javnim, skupnim in osebnim storitvam (predvsem poslovnim in strokovnim združenjem). Večina (96.5%) pomoči za kmetijske namene so se dodelile z instrumentom dotacije, 2.5% pomoči pa z instrumentom znižanih prispevkov za socialno varnost.

Med *nekmetijskimi nameni pomoči* izstopajo še sektorske pomoči *transportu*, ki so v letu 2001 znašale 6.2% vseh pomoči, namenjene pa so bile kombiniranemu transportu in kompenzaciji obveznosti iz javnih storitev. Z instrumentom dotacije so bile v celoti dodeljene železnici. Pospeševanje konkurenčnosti gospodarstva (zunaj kmetijstva in transporta) smo pospeševali s pomočmi rednemu poslovanju, zaposlovanju in investicijam.

Pri *rednem poslovanju* (18.5% vseh pomoči) sta prevladovala dva namena pomoči, in sicer pomoči za prestrukturiranje (64%) in pomoči za reševanje finančnih težav (29.5%). *Pomoči za prestrukturiranje* so bile dodeljene z različnimi instrumenti, med katerimi je s 80-odstotnim deležem prednjačil instrument konverzije dolga v lastniški delež brez prisilne poravnave. Z dotacijami je bilo dodeljenih le dobrih 5 odstotkov pomoči. Večina pomoči za prestrukturiranje (72%) je bilo podeljenih dejavnosti poslovnih storitev, kar je povezano z dokončevanjem procesa prestrukturiranja velikih izgubarjev. Preostale pomoči za prestrukturiranje so bile razporejene še v druge dejavnosti, pri čemer je bil večji odstotek pomoči evidenten le pri predelovalnih dejavnostih (14%), predvsem za avtomobilsko, papirno in tekstilno industrijo. Pri *reševanju finančnih težav* sta prav tako prednjačila instrumenta konverzija dolga v lastniški delež s prisilno poravnavo in brez nje, sledili pa so jima še plačila zapadlih garancij, posojila podjetjem v težavah ter odpis posojila pod prisilno poravnavo. Skoraj v celoti so bile pomoči dodeljene poslovnim storitvam in predelovalnim dejavnostim, pri slednjih zlasti usnjarski, elektro, avtomobilski in pohištveni industriji. *Druge pomoči izvoznikom* so predstavljale 6% pomoči rednemu poslovanju in so bile dodeljene z davčnimi olajšavami dejavnosti prometa (prekladanju in skladiščenju).

Pri *zaposlovanju* (5.3% vseh pomoči) je bilo kar 88% pomoči dodeljenih za odpiranje novih delovnih mest, od tega pretežno z instrumentom znižanje prispevkov za socialno varnost in malo tudi z dotacijami. Prejemniki pomoči so bili razporejeni po vseh dejavnostih. Preostali nameni pomoči: spodbujanje zaposlovanja težje zaposljivih oseb, pomoči za ohranjanje delovnih mest ter odpiranje novih na manj razvitih območjih so bili marginalni in dodeljeni z instrumentom dotacije.

Pomoči za investicije (6.1% vseh pomoči) se delijo na splošne (54%) in na začetne investicije (po regionalnih kriterijih). Dobro polovico pomoči za *splošne investicije*

je bilo podeljenih z instrumentoma dotacije in subvencije obrestnih mer, preostala pomembnejša instrumenta pa sta bila še kapitalske naložbe in ugodna posojila. Polovica pomoči je bila dodeljena predelovalnim dejavnostim, polovica pa predvsem gostinstvu in poslovnim storitvam. *Začetne materialne investicije na manj razvitih območjih* so bile dodeljene predvsem z instrumentom dotacije, nekaj pa še s kapitalskimi naložbami in drugimi instrumenti. Večina investicij je bilo tako kot pri splošnih investicijah namenjenih predelovalnim dejavnostim in poslovnim storitvam.

Državotvorne naloge

UGOTOVITVE: Namenskost javnofinančnih odhodkov je pri državotvornih nalogah v okviru opredelitev SGRS, višina in učinkovitost sredstev pa sta še manj prepoznavni. Rast sredstev za delovanje sodišč se že delno odraža na manjšanju sodnih zaostankov¹⁰⁰, zmerna rast sredstev za splošne javne storitve pa verjetno še ni odraz s SGRS postavljene prioritete izločanja neupravnih funkcij iz neposredne državne pristojnosti. Zaznano pa je uresničevanje usmeritve SGRS o krepitvi strokovne usposobljenosti in profesionalnosti državne uprave, saj kažejo podatki najvišjo strokovno usposobljenost med zaposlenimi ravno v javni upravi.

ANALIZA: Med državotvornimi nalogami po funkcionalni klasifikaciji odhodkov, kamor uvrščamo splošne javne storitve, obrambne zadeve in storitve ter javni red in zadeve varnosti, ki predstavljajo nekaj nad 15% odhodkov državnega proračuna in obeh blagajn, je opazen največji realni porast odhodkov v skupini javnega reda in zadev varnosti (od leta 1995 do leta 2000 30.1%, v letu 2001 v primerjavi z letom 2000 pa za 11.9%); znotraj skupine pa prednjačijo naloge sodišč, kar je nedvomno povezano s pospešenim zagotavljanjem pogojev za odpravljanje sodnih zaostankov. Predvsem v letu 2001 (v primerjavi z letom poprej) pa sta opazni visoki realni rasti odhodkov pri obrambnih zadevah in storitvah, kar je povezano s prestrukturiranjem slovenske vojske, in pri policiji zaradi priprave na prevzem schengenske meje po vstopu Slovenije v EU. V okviru občinskih proračunov so od leta 1995 do leta 2001 odhodki za državotvorne naloge med vsemi odhodki najbolj porasli. Visoke rasti imajo vse tri skupine nalog, najbolj pa javni red in obramba.

Okoljski razvoj in stanovanja

UGOTOVITVE: Čeprav zaradi nekonsolidiranosti obeh izkazov javnofinančnih odhodkov po funkcionalni klasifikaciji na področju varstva okolja nimamo povsem jasne slike, lahko z gotovostjo rečemo, da se odhodki za varstvo okolja povečujejo. Žal pa so državne pomoči za vzpostavljanje okoljevarstvenih standardov sorazmerno nizke, največje preko davčnih olajšav (na plačilo takse za onesnaževanje s CO₂), kjer so olajšav deležni pretežno največji onesnaževalci. Stanovanjsko politiko je SGRS posebej poudarila kot področje, kjer bi morala država odigrati pomembno vlogo, sredstva se sicer postopno povečujejo vendar ne v skladu s potrebami; med opredeljenimi ukrepi v SGRS pa se je v celoti uresničil zgolj ukrep razširitev sistema

¹⁰⁰ Rezultati so prikazani v točki 3.3. Izboljšanje učinkovitosti države in oblikovanje politik za vključitev v notni evropski trg – Pravila ekonomskega delovanja.

finančnih mrež (nacionalna stanovanjska varčevalna shema).

ANALIZA: V okviru **funkcionalne klasifikacije javnofinančnih odhodkov** so odhodki za stanovanja in komunalne storitve bolj marginalni (1995: 1.0%, 2001: 1.2% vseh *odhodkov državnega proračuna in obeh blagajn*). V letu 2001 pa je bila v primerjavi z letom poprej zabeležena zelo visoka realna rast (39.4%) predvsem zaradi visokega povečanja odhodkov za naloge oskrbe z vodo ter sanitarne zadeve in storitve, kar lahko pripišemo pospešeni skrbi za varstvo okolja. Pri *odhodkih občinskih proračunov* predstavljajo naloge stanovanj in komunalnih storitev pomembno višino odhodkov (1995: 23.2%; 2001: 17.4%). Odhodki so do leta 2000 izkazovali zelo visoke realne rasti, v letu 2001 pa so se v primerjavi z letom poprej realno znižali za četrtno zaradi realne prepolovitve odhodkov pri nalogi oskrba z vodo.

Državne pomoči so namenjene tudi varstvu okolja (v letu 2001: 6.5% vseh pomoči). Kar 78.6% pomoči za *varstvo okolja* je bilo dodeljenih z davčnimi olajšavami, večino teh pomoči pa je dobila predelovalna industrija (industrija papirja). Pomoči za prilagoditev novim okoljevarstvenim standardom in pomoči za varstvo okolja so bile dodeljene z dotacijami in ugodnimi posojili. Pomoči, namenjene ukreptom varčevanja z energijo, so bile presenetljivo nizke.

Socialni razvoj

UGOTOVITVE: V SGRS opredeljena usmeritev - ohranitev in razvijanje socialnih standardov ter dosežene ravni razvitosti ob zagotavljanju finančne vzdržnosti takšnega razvoja - se v drugem delu ne uresničuje. Javnofinančna sredstva za socialno varnost namreč naraščajo zelo hitro, vedno novi pritiski na povečanje prispevkov pa že ogrožajo tudi konkurenčnost gospodarstva. Rast sredstev je sicer ugodno vplivala na povečevanje stopnje socialne varnosti in na zniževanje revščine, kar v glavnem pomeni, da so bile izvedene reforme na splošno uspešne in cilj SGRS (povečanje virov za tradicionalno socialno varnost) že uresničen. Bistveno manj se uresničuje cilj zmanjšanje tveganj, povezanih z nevarnostjo socialne izključenosti, ter povečanje obsega in kakovosti ter individualizacija storitev na področju socialne varnosti. Zlasti pri le-tem stopa v ospredje področje zdravstva, kjer javnofinančna sredstva hitro naraščajo, pritiski za nova povečevanja pa tudi.

ANALIZA: V skupini, kjer so *odhodki državnega proračuna in obeh blagajn* po **funkcionalni klasifikaciji** v obdobju 1995-2000 porasli najbolj, v letu 2001 v primerjavi z letom poprej pa nekoliko manj, je odhodkovno najintenzivnejša podskupina socialnega varstva (1995: 43.9%; 2000: 44.3; 2001: 43.5% vseh odhodkov). Od leta 1995 do leta 2000 so odhodki socialnega varstva rasli realno hitreje od rasti proračuna in obeh blagajn, v letu 2001 pa se je njihova realna rast umirila. Druga najmočnejša podskupina so zdravstvene zadeve in storitve (1995: 13.7%, 2001: 14.5%), ki so od leta 1995 do leta 2000 zabeležile kar 26.0% realno rast, v letu 2001 v primerjavi z letom 2000 pa 5.5%. Znotraj skupine zdravstva so v obdobju 1995-2000 odhodki realno pospešeno naraščali predvsem pri klinikah in drugih zdravstvenih storitvah ter v javnem zdravstvu, nekoliko manj, vendar še vedno nad povprečjem vseh odhodkov v državnem proračunu in obeh blagajnah, pa

pri bolnišnicah. V letu 2001 je zabeležena realno celo višja rast odhodkov v bolnišnicah kot pri celotnem zdravstvu. Pri *občinskih proračunih* so izkazane kontinuirane zelo visoke realne rasti odhodkov za socialno varstvo (od leta 1995 do leta 2000 54.4%, v letu 2001 v primerjavi z letom 2000 pa 33.8%).

6.2. Načrtovanje razvojne funkcije države

Ob začetku gospodarskih reform in odločitvi za prilagoditev gospodarskega sistema zahodnoevropskemu sistemu tržnega gospodarjenja smo pričakovali, da bo v prihodnje načrtovanje v Sloveniji učinkovitejše, ob tem da bo seveda omejeno na tiste funkcije in področja, kjer ni računati s tržnim avtomatizmom. To so na ravni države predvsem srednjeročne strategije razvoja in koordinacija makroekonomske politike ter dolgoročno načrtovanje v javnem sektorju. Danes lahko »optimalni« razvoj s pomočjo razvojne funkcije države nadomestimo v enotni koncept trajnosti in nadgradimo, kar je obsegal že cilj SGRS iz leta 1995 o trajni obstojnosti gospodarskega razvoja z okoljskega, socialnega in nacionalno-kulturnega vidika.

Tekoča praksa je poleg SGRS-95 navrgla tudi precej področnih strategij, vrsto nacionalnih programov in drugih sektorskih strateških dokumentov. Že dokumenti na nacionalni ravni so bili med seboj slabo usklajeni. Sektorski razvojni dokumenti, ki so se med seboj tako z vsebinskega kot metodološkega vidika zelo razlikovali, praviloma niso upoštevali obveznih izhodišč, med katerimi je bila tudi skladnost SGRS in prostorskim planom RS ter upoštevanje javnofinančnih možnosti, podanih s proračunskim memorandumom. Takšno načrtovanje je na eni strani vodilo k sprejemanju parcialnih dokumentov na zakonski podlagi (in po postopku, ki velja za sprejem zakonov) in k velikemu finančnemu razkoraku med potrebami in makroekonomsko realnostjo na drugi strani (Murn A., 1996). Ta sistem je veljal vse do leta 1999 - do sprejema novega Zakona o javnih financah (Ul. 79/99). Zakon o javnih financah je problem uredil posredno z uvedbo štiriletnih načrtov razvojnih programov proračunskih uporabnikov. Danes je najpodrobnejše in zadovoljivo v področni zakonodaji (zakonu o javnih financah) urejeno proračunsko načrtovanje, ki pa je omejeno predvsem na makroekonomski in kratkoročni vidik. Z zakonom o javnih financah in izvedbenimi predpisi je v določeni meri urejeno tudi razvojno načrtovanje (strategija gospodarskega razvoja, državni razvojni program, načrt razvojnih programov) ter vključevanje v evropske politike (predpristopni ekonomski program, enotni programski dokument); pomanjkljivosti ureditve so zlasti na področju usklajevanja razvojnih dokumentov, povezave med veljavnim proračunom in razvojnimi dokumenti ter njihove implementacije in spremljanja na projektni ravni. Sektorski razvojni dokumenti živijo svoje ločeno življenje: določeni so v sektorskih oz. področnih zakonih, zato so metodološko in vsebinsko zelo različni; njihova priprava in sprejemanje v parlamentu pa tečeta avtonomno, v skladu s temi zakoni. Neusklajenost s proračunskimi možnostmi urejajo vsakoletni zakoni o izvrševanju proračuna, ki določajo, da se z zakonom določene finančne obveznosti iz sprejetih nacionalnih programov in razvojnih zakonov lahko izvršujejo le do obsega sredstev, ki je za te namene opredeljen v državnem proračunu. Ta ureditev je izrazito nerazvojna in institucionalizira odsotnost strateškega vidika pri proračunskem odločanju. V določeni meri je urejeno tudi načrtovanje skladnega regionalnega razvoja, ki izhaja iz zakona o pospeševanju regionalnega razvoja in

njegovih podzakonskih aktov, kjer pa so se pri pripravi prvih regijskih dokumentov pokazale metodološke in vsebinske pomanjkljivosti.

Osnovne slabosti obstoječe ureditve načrtovanja v Sloveniji se nanašajo tako na vsebinske kot metodološke različnosti posameznih dokumentov, na pomanjkanje obveznih skupnih izhodišč načrtovanja, na neizdelan sistem medsebojnega vsebinskega, metodološkega in javnofinančnega usklajevanja dokumentov različnih ravni in na pomanjkljivo spremljanje, merjenje in poročanje o rezultatih razvoja. Neustrezn sistem načrtovanja se odraža tudi na izvajanju razvojne funkcije države.

7. Usmeritve za uresničevanje strategije

Pri usmeritvah za uresničevanje SGRS je potrebno upoštevati, da je strategija sestavljena iz dveh delov. Prvi del, imenovan nova razvojna paradigma, postavlja cilje razvoja (trajnostno povečevanje blaginje), pojasnjuje sodobno razumevanje kakovostnih razvojnih dejavnikov in utemeljuje nujnost vsebinskega premika razvojne politike h krepitvi teh dejavnikov. Ker gre za konceptualni del strategije, je merjenje njegovega uresničevanja težavno, prav tako pa tudi določanje konkretnih usmeritev. Drugi del strategije se nanaša predvsem na spodbujanje gospodarskega razvoja, v povezavi z njim pa tudi na okoljski in socialni razvoj. Večina podatkov in ugotovitev, zbranih v tem poročilu, se nanaša na ta del, prav tako v nadaljevanju podane usmeritve.

Nova razvojna paradigma SGRS temelji na ugotovitvi, da je bil za Slovenijo v obdobju tranzicije značilen prepoznaven razvojni vzorec postopnosti reform, katerega pozitivni rezultati so bili zlasti doseganje stabilne stopnje gospodarske rasti brez večjih makroekonomskih neravnovesij ter ob boljših rezultatih na socialnem in okoljskem področju, kot bi smeli pričakovati na osnovi dosežene gospodarske razvitosti. Iz te ugotovitve je izhajalo več pomembnih sklepov za oblikovanje nove razvojne strategije: (i) glede na primerjalno doseženo razvitost je potrebno ukrepe usmeriti zlasti v zmanjševanje zaostankov na gospodarskem področju, (ii) glede na izzive ob vstopanju v EU je potrebno doseči kakovostni premik v razvojni politiki, tako da bo spodbujala predvsem krepitev sodobnih dejavnikov konkurenčnosti, zlasti razvoj družbe, temelječe na znanju in konkurenčnega gospodarstva, (iii) okrepiti je potrebno integriranost različnih politik države in tako povečati učinkovitost izvajanja njene razvojne vloge, (iv) dokončati je potrebno proces institucionalnih reform in makroekonomske stabilizacije.

Dve leti po oblikovanju nove razvojne paradigme lahko s pomočjo podatkov, zbranih v Poročilu, potrdimo osnovne ugotovitve o rezultatih omenjenega razvojnega vzorca. Tudi v obdobju močno poslabšanih mednarodnih gospodarskih razmer je Sloveniji uspelo doseči sorazmerno visoke stopnje gospodarske rasti in še zmanjšati zaostanek gospodarske razvitosti, ob tem pa tudi ohraniti ugodne rezultate socialnega razvoja. Tako lahko ugotovimo, da se koncept o uravnoveženem gospodarskem, socialnem in okoljskem razvoju že uresničuje, opazni pa so problemi medsebojne soodvisnosti in vzročno-posledične povezanosti med posameznimi področji.¹⁰¹ Zbrani podatki o namenski strukturi javnofinančnih izdatkov in o državnih pomočeh tudi kažejo, da še ni prišlo do bistvenega premika v razvojni vlogi države. Obe ugotovitvi kažeta, da bo potrebno za doseganje razvojnih ciljev okrepiti integriranost in usklajenost različnih razvojnih politik. Na osnovi dobrih praks, ki so se uveljavile ob pripravi državnega razvojnega programa in enotnega programskega dokumenta, bo zato potrebno še oblikovati učinkovit institucionalni mehanizem za načrtovanje, usklajevanje in spremljanje izvajanja razvojnih politik.

¹⁰¹ Pospeševanje gospodarskega razvoja na račun zanemarjanja okolja (pojav novih onesnaževalcev, degradacija okolja in prostora, prevelika eksploatacija naravnih virov) se namreč dolgoročno odraža na naravnih gospodarskih potencialih in povečanih stroških sanacij degradiranih naravnih virov in okolja, kar slej ko prej negativno vpliva na gospodarsko rast. Socialna politika vpliva na obnašanje prebivalstva in lahko demotivira prizadevanja za vključitev v aktivno življenje in zagotavljanje socialne varnosti na ta način. V takšnih primerih povečuje obremenjevanje aktivnega prebivalstva, kar negativno vpliva na konkurenčnost gospodarstva.

Čeprav v SGRS nalogam na področju makroekonomske stabilizacije in dokončanja institucionalnih reform ni bila posvečena osrednja pozornost, saj je bil poudarek v kakovostnem premiku razvojne politike, zlasti pa vztrajnost sorazmerno visoke inflacije v zadnjih letih, ki je v večinoma pogojena s strukturnimi razlogi, kažejo, da bo tudi temu področju potrebno posvetiti več pozornosti. Med glavnimi vzroki za inflacijo so namreč tudi sorazmerna neučinkovitost nemenjalnega sektorja¹⁰² in naraščanje stroškov plač v javnem sektorju (to se je v letu 2002 že zaustavilo, je pa odločilno vplivalo tudi na povišanje javnofinančnih odhodkov nad razpoložljivo fiskalno kapaciteto). Pritisk nemenjalnega sektorja na narodnogospodarske stroške pa skupaj z ne dovolj fleksibilnim trgom dela in sorazmerno slabo razvitim finančnim sektorjem zmanjšuje tudi dinamiko prestrukturiranja podjetniškega sektorja.¹⁰³ V času od sprejetja SGRS so bili na področju institucionalnih reform doseženi pomembni premiki: sprejeta je bila nova delovna zakonodaja in zakonodaja glede plač v javnem sektorju (ki pa je še v fazi implementacije, zato njenih učinkov ne moremo ocenjevati), delna privatizacija bank je okrepila pritiske za učinkovitost in konsolidacijo finančnega sektorja, zaključeno je bilo prestrukturiranje neprivatiziranih podjetij prek Slovenske razvojne družbe, v telekomunikacijskem sektorju je uvajanje konkurence in regulacije strukture cen podprlo hitrejšo širitev interneta in drugih sodobnih storitev, odpiranje trga z električno energijo je prineslo spodbudo za stroškovno učinkovitost in omejilo možno rast cen za industrijske porabnike, napredek je bil dosežen tudi pri zmanjševanju administrativnih ovir in učinkovitosti pravnega okvira poslovanja. Kljub temu je potrebno za povečanje nacionalne konkurenčnosti in doseganje makroekonomske stabilnosti v času vstopanja v EU okrepiti dinamiko strukturnih reform in razvojno vlogo države.

V času vstopanja v EU sta pred oblikovanjem razvojne politike v Sloveniji dva pomembna izziva. Prvi je povezan z Lizbonsko strategijo EU, oblikovano hkrati s slovensko SGRS, s podobnimi razvojnimi cilji in s poudarjanjem enakih ključnih razvojnih dejavnikov. Evropska unija ugotavlja ob spremljanju izvajanja Lizbonske strategije številne pomanjkljivosti, zato bo verjetno okrepila prizadevanja za njeno aktivno implementacijo in bolj poudarila ključne cilje in politike. Slovenija bo morala v času vstopanja v EU preveriti usklajenost svoje nacionalne razvojne strategije z evropsko, izkoristiti možnosti za izrabo sinergijskih učinkov in hkrati ohraniti skrb za specifične nacionalne razvojne poudarke. Drugi izziv je povezan z oblikovanjem nove nacionalne strategije za obdobje po letu 2006, ki bo tudi osnova za vključevanje Slovenije v strukturno politiko EU v naslednjem obdobju. Glede na pričakovano zmanjševanje razvojnega zaostanka na gospodarskem področju se bo zastavilo vprašanje, ali je možno oblikovati celovito strategijo družbenega razvoja, ki bi izhajala iz dolgoročne vizije ciljev in kakovosti razvoja. Integracijo vseh vidikov razvoja je možno doseči le z dialogom, v katerega so vključeni vsi relevantni družbeni akterji. Tak dialog bi lahko organizacijsko potekal v okviru *Sveta za razvoj*,¹⁰⁴ ki bi

¹⁰² Gl. ugotovitve poročila o spreminjanja produktivnosti in stroškov dela v menjalnem in nemenjalnem sektorju, deležu javnega sektorja v bruto domačem proizvodu, gibanju cen storitev in cen reguliranih sektorjev.

¹⁰³ Gl. ugotovitve poročila o kakovosti strukture slovenskega izvoza in inovativnosti podjetij, o sorazmerno skromni investicijski dejavnosti ob presežku prihrankov ter o ofenzivnem prestrukturiranju in lastniški konsolidaciji podjetniškega sektorja.

¹⁰⁴ Pogled na problematiko in način razreševanja je podal UMAR v gradivu Pobuda za ureditev sistema načrtovanja in usmerjanja razvoja.

Tabela 8: Zbirna ocena doseženega razvoja po področjih

PODROČJE	IZBOLJŠANJE	SLABOSTI
Spremembe gospodarske strukture (merjeno s strukturo BDP)	Zniževanje deležev kmetijstva in predelovalnih dejavnosti in povečevanje deleža storitev; delež javnih storitev na ravni EU	Zaostajanje poslovnih in finančnih storitev; prepočasne spremembe v predelovalnih dejavnostih v smeri povečevanja dodane vrednosti in tehnološko intenzivnih proizvodenj
Makroekonomska stabilnost	Doseženo plačilnobilančno ravnovesje	Upočasnjena gospodarska rast zaradi prepočasnih strukturnih sprememb; visoka inflacija; višina in struktura javnofinančnih odhodkov
Tranzijske reforme	Reforme liberalizacije mednarodne trgovine in sistema deviznega tečaja; uvajanje pravnega reda; uspehi na področju reforme državne uprave in izboljšanje poslovnega okolja	Prepočasnost reform: podjetniški sektor, finančni sektor, politika konkurence; sodni zaostanki; prestrukturiranje predelovalnih dejavnosti, prepočasna rast malih in srednje velikih podjetij
Izobraževanje	Izobraževanje mladine	Izobraževanje in usposabljanje odraslih ter vseživljenjsko učenje
Raziskovanje in razvoj Informacijska družba	Povečanje vlaganj poslovnega sektorja, število varnih strežnikov	Prenizki izdatki za raziskave in razvoj; šibka povezava med raziskovalno in poslovno sfero; znižanje števila inovativnih podjetij; prepočasna rast posameznih segmentov informacijske družbe
Konkurenčnost podjetij	Končanje sanacij velikih neprivatiziranih podjetij; pospešeno vzpostavljanje učinkovite lastniške strukture in konsolidacije v privatiziranih podjetjih; zniževanje stroškov na enoto proizvodnje; povečanje NTI	Neugodna faktorska struktura blagovnega izvoza; nizek delež inovativnih podjetij; prestrukturiranje podjetij v smeri doseganja višje dodane vrednosti in tehnološko zahtevnejše proizvodnje
Finančni sektor	Ustvarjanje pogojev za povečevanje konkurenčnosti sektorja; rast vzajemnih skladov	Vzpostavitev učinkovite lastniške strukture zavarovalnic in razvoj trga kapitala
Infrastruktura	Začetek procesov liberalizacije v energetiki in telekomunikacijah	Javne službe s področja komunalnih dejavnosti in prepočasna sanacija Slovenskih železnic
Država	Reforma državne uprave in odpravljanje administrativnih ovir	Sodni zaostanki (izvršba, zemljiška knjiga); politika konkurence; prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov; pomanjkanje strateških odločitev pri politiki konkurence
Regionalni razvoj	Reforma regionalne politike - institucionalna izgradnja	Počasnost prenove regionalne reforme
Okoljski razvoj	Institucionalna izgradnja in implementacija ter priprava Poročila o varstvo okolja.	Uresničevanje koncepta trajnosti v razvoju in okoljsko neugodne strukturne spremembe pri prestrukturiranju gospodarskih dejavnosti
Socialni razvoj	Dokončanje večine reform socialnega varstva in zniževanje revščine.	Počasnost priprav reforme zdravstva.

nastal iz sedanjega Sveta za trajnostni razvoj, ta že deluje na podoben način in je tudi organiziran na ustrezno visoki ravni, le da bi moral pokrivati vse komponente trajnostnega razvoja. Svet naj bi zbiral pobude in predloge ter organiziral javne razprave, usklajeval delo z drugimi relevantnimi institucijami, poskrbel za pripravo potrebnih raziskav ter v določenem času tudi pripravil izhodišča (vizijo razvoja) za krovni razvojni dokument. S prenosom operativnega vodenja Sveta za trajnostni razvoj na ministrico za regionalni razvoj je bil storjen korak, ki bo olajšal vsebinsko razširitev delovanja sveta. Pričeti pa je potrebno še z aktivnostmi, ki bodo pripeljale do tega, da bo svet pokrival vse tri vidike razvoja in pospešil aktivnosti priprave dolgoročnega razvojnega dokumenta *Vizija in scenariji razvoja Slovenije*, ki bo na dolgi rok opredelil koncept trajnosti v razvoju in bo predstavljal razvojno soglasje o tem, da bo dolgoročni razvoj Slovenije potekal v smeri mednarodne prepoznavnosti kot gospodarsko razvite države z visoko okoljsko razvitostjo in visokimi socialnimi standardi.

Pri **gospodarskem razvoju** se Slovenija postopno približuje gospodarsko razvitim državam, opazni pa so tudi parcialni pozitivni premiki. Nekatere že lani ugotovljene slabosti in pomanjkljivosti so se v letošnjem letu le še potencirale, jasno pa kažejo, da se proces tranzicije v Sloveniji še ni končal in da so nekatere reforme gospodarske strukture v smeri pospeševanja konkurenčnosti gospodarstva občutno prepočasne, kar povzroča vse večje razvojne nevarnosti (Tabela 8). Največje zaznane slabosti na področju *industrijske politike* so: (1) v razvoju družbe, temelječe na znanju, (2) v pospeševanju konkurenčnosti in gospodarskih strukturnih sprememb in (3) dokončanju tranzicijskih in drugih reform; na področju *makroekonomske politike* pa: (1) znižanje inflacije in (2) prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov in uravnoteženje javnih financ.

7.1. Industrijska politika

Industrijska politika (v praksi se pojavljata tudi naziva sektorska in/ali razvojna politika) je na splošno opredeljena kot pomoč in koordinacija države podjetniškemu sektorju za dvig produktivnosti in konkurenčnosti vseh dejavnosti (ne le predelovalne industrije) in posameznih sektorjev. Izvaja se s široko paleto predvsem mikroekonomsko zasnovanih državnih ukrepov, ki naj bi izboljšali mednarodno konkurenčnost na različne načine. Največje učinke je možno dosežati s celovitim pristopom, v praksi pa se lahko izvajajo tudi njeni posamezni deli kot npr. politika konkurenčnosti, politika konkurence, politika zaposlovanja in trga dela ipd. Politika konkurenčnosti se bistveno razlikuje od politike konkurence, saj je prva usmerjena k ukrepom povečevanja konkurenčnosti gospodarstva z razvijanjem faktorjev (podjetništva, znanja, tehnološkega napredka ipd.), druga pa k ukrepom, ki omogočajo delovanje tržnih zakonitosti (preprečevanje škodljivih tržnih struktur: monopolov, koncentracij). Ko govorimo o celovitosti industrijske politike, mislimo na usklajeno delovanje politik posameznih ministrstev, saj samo takšno delovanje daje zadovoljive rezultate, ker se posamični ukrepi v določeni meri lahko med seboj tudi izključujejo.

Usmeritve, ki jih podajamo v okviru industrijske politike, se delijo na: (1) tri ključna področja pospešenega razvoja; (2) zmanjševanje regionalnih razlik in razvoj podeželja; (3) upoštevanje principa uravnoteženega razvoja tudi z vidika okoljskega in socialnega razvoja in (4) celovitost in transparentnost politike.

Prednostna področja razvoja

SGRS je na prvo mesto postavila **družbo, temelječo na znanju** in povsem očitno je, da razvojne slabosti še vedno niso odpravljene.

V težnji povečevanja konkurenčnosti gospodarstva nastopa kot eden ključnih problemov *usposobljenost delovne sile*. Pospešitev pozitivnih trendov zahteva delno preusmeritev javnofinančnih sredstev za izobraževanje v korist terciarnega izobraževanja in izobraževanja odraslih; povečanje privatnih naložb v znanje; izboljšanje kvalitete izobraževanja in usposabljanja na vseh ravneh in uveljavljanje koncepta vseživljenjskega učenja.

Evropski svet je v Lizboni marca 2000 sprejel cilj, da postane EU do leta 2010 najbolj konkurenčno in dinamično na znanju temelječe gospodarstvo, že marca 2002 pa je v Barceloni sprejel dodatni cilj, da bodo države EU do leta 2010 povečale izdatke za *raziskave in tehnološki razvoj* (R&TR) na 3% BDP. Slovenija se bo morala kot bodoča članica EU čim bolj približati tem ciljem, najprej z uresnitvijo cilja, načrtovanega s SGRS o povečanju vlaganj v R&TR na okoli 2% BDP do leta 2006, kar zahteva tudi oblikovanje ustreznih ukrepov in jasno določitev prioritet v smeri izgradnje ustreznega institucionalnega okolja; ustreznih spodbud poslovnemu sektorju za povečevanje naložb v R&TR; povečanja podjetniških vlaganj v R&TR; izboljšanja kakovosti raziskovanj; večji pretok znanja in raziskovalcev med akademsko-raziskovalno sfero in podjetji. Slednje lahko uresniči tudi s spremembo razmerja med temeljnimi in aplikativnimi raziskavami v korist le-teh in preusmeritvijo dodeljevanja državnih pomoči za aplikativne raziskave iz raziskovalnih institucij v podjetja.

Ne glede na razmeroma ugodno sliko Slovenije v *uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT)*, ki je očitna zlasti v primerjavi z drugimi bodočimi članicami EU, mora Slovenija v primerjavi z državami EU bolj pospešiti napredek na področju uporabe IKT. Izkušnje razvitih držav kažejo, da število uporabnikov interneta narašča z nižanjem stroškov dostopa (OECD, 2002b), zato je nujno, da Slovenija še hitreje prilagodi stroške dostopa do interneta na raven, primerljivo s članicami EU, čeprav je na tem področju dosegla že bistveni premik. Prav tako mora hitreje uvajati nove in bolj kakovostne infrastrukturne rešitve pri uporabi IKT (npr. širokopasovni dostop do interneta), ki bodo cenovno sprejemljive za širšo uporabo. Pogoj za to je uvajanje dejanske konkurence, kar bo omogočeno z zniževanjem cen najetih vodov in z zagotavljanjem cenejših medomrežnih povezav. Vedno večjega pomena za povečanje uporabe IKT pa je prirastek uporabnih vsebin v slovenskem jeziku, ki pritegnejo vse ravni prebivalstva, kar vpliva na zmanjšanje tveganja, povezanega z digitalno ločnico.

Konkurenčnost podjetniškega sektorja je treba v prvi vrsti pospešiti z ustvarjanjem ugodnega podjetniškega okolja, ki bo omogočalo hitre vstopne in izstopne s trga ob minimalnih stroških; z zagotovitvijo takšne lastniške strukture podjetij, ki bo zainteresirana za čimprejšnje ofenzivno prestrukturiranje in z internacionalizacijo gospodarstva. Prvo nalogo lahko uspešno opravimo z nadaljnjim odpravljanjem administrativnih ovir, ugodno infrastrukturno povezanostjo in zadostnim številom lokacijskih možnosti in priložnosti. Druga naloga je uresničljiva ob hitri statusni ureditvi investicijskih skladov in družb za upravljanje z njimi ter povečano možnostjo odločanja lastnikov za ofenzivno prestrukturiranje, ki je v prvi vrsti podjetniška odločitev, država pa ima v okviru pravil državnih pomoči dovolj možnosti, da procese prestrukturiranja (z dobrimi podjetniškimi programi) tudi podpre. Tretja naloga je uresničljiva ob nadaljevanju pospeševanja izvoza, predvsem pa pri povečevanju vzhodnih in izhodnih neposrednih mednarodnih naložb. Vloga države je pri slednji nalogi nekoliko omejena (zaradi omejitev na področju neposrednega pospeševanja izvoza), vendar je paleta ukrepov še vedno dovolj široka, da lahko aktivno poseže tudi v njeno realizacijo. Obsega državnih pomoči globalno ne bi smeli več zniževati, če želimo pospeševati konkurenčnost gospodarstva, ki za evropskim še močno zaostaja. V okviru razpoložljivih ukrepov in instrumentov jih je potrebno preusmerjati iz manj zaželenih namenov (prestrukturiranje in reševanje slabih

podjetij) na pretežno take, ki povečujejo konkurenčnost gospodarstva, s katerimi bo možno povečati hitrejšo vstopanje novih malih podjetij; v obstoječih podjetjih pa hitrejšo uvajanje novih proizvodov, višjo tehnično in tehnološko raven proizvodov in proizvodnje ter večjo konkurenčnost na tujih trgih. To je skoraj pogoj predvsem za podjetja, ki se doslej niso toliko srečevala s tujo konkurenco. V najmanj razvitih regijah je mogoče določene industrije reševati tudi z regionalnimi pomočmi (pomoči za redno poslovanje).

Pospešitev tranzicijskih in drugih reform v gospodarstvu se poleg podjetniškega sektorja nanaša na več različnih reform, med katerimi sta z vidika industrijske politike neposredno pomembni reformi finančnega sektorja in infrastrukturnih storitev.

Države z razvitim *finančnim sistemom* imajo na razpolago vrsto učinkovitih instrumentov in mehanizmov, ki podpirajo konkurenčnost podjetniškega sektorja, tehnološki razvoj in omogočajo uvajanje inovacij v podjetja (tudi v majhna in srednje velika). V Sloveniji je tako kot v drugih državah na prehodu finančni sistem v smislu vzpodbujanja inovativnosti (npr. skladi tveganega kapitala, investicijsko bančništvo) precej nerazvit, zato so mnoge podporne dejavnosti v zvezi z inovacijami in tehnološkim razvojem za zdaj odvisne bolj od dejavnosti države in drugih javnih institucij. Zaradi vse večjih razvojnih zaostankov finančnega sistema v slovenskem merilu, še bolj pa v primerjavi z razvitimi evropskimi državami, je potrebno pospešiti tiste procese, ki bodo zagotovili pospešeno rast učinkovitosti in konkurenčnosti sektorja.

Z vidika industrijske politike in konkurenčnosti gospodarstva sta razvoj in liberalizacija *infrastrukture* potrebna predvsem zaradi zagotavljanja zadostne in kvalitetne oskrbe po konkurenčnih cenah. Investiranje v infrastrukturo (predvsem v izgradnjo avtocest) je potrebno postopno umikati iz javnofinančnih v privatne vire.

Zmanjševanje regionalnih razlik in razvoj podeželja

Industrijska politika države bi morala obsegati tudi **regionalno dimenzijo**, kar pomeni, da bi morala prioriteto podpirati investicije in druge podjetniške aktivnosti, vključno s pospeševanjem zaposlovanja (ob kvalitativno zadovoljujočih projektih) v regijah, kjer so razvojni zaostanki največji. Regionalna politika pa bi morala v prvi vrsti ustvarjati ugodno klimo za podjetništvo in aktivirati izkoriščanje lokalnih razvojnih potencialov, ne pa podvajati aktivnosti, ki se že izvajajo prek industrijske politike na področju pospeševanja razvoja malih in srednje velikih podjetij ter investicij na podeželju. Menimo, da je to tudi glavni razlog, da imamo v Sloveniji na področju regionalnih državnih pomoči implementacijski deficit. Ker naj bi bile regionalne pomoči predvidoma že v letu 2004 implementirane tudi z evropskimi strukturnimi pomočmi¹⁰⁵, se ob preozkem gledanju na regionalno politiko in regionalne pomoči lahko zgodi, da se bodo pomoči evropskih strukturnih skladov razblinile v okviru majhnih projektov brez ustreznega učinka. Izkušnje drugih

¹⁰⁵ Po vključitvi v EU lahko Slovenija iz evropskega proračuna za obdobje od 2004 do 2006 pričakuje 404 mio EUR – 236 mio EUR iz strukturnih skladov in 168 mio EUR iz kohezijskega sklada.

evropskih držav kažejo, da so nekatere države z regionalnimi pomočmi reševale tudi zelo velika podjetja v težavah. Spremembe lahko prinese tudi konec preteklega leta imenovana nova ministrica brez listnice za regionalni razvoj ter ustanovljena Služba Vlade RS za strukturno politiko in regionalni razvoj. Okrepiti pa bi bilo potrebno še odgovornost regij za lastni razvoj in dialog med občinami, kar bo nujno za izvajanje evropske strukturne politike.

Kmetijstvu je v skladu s SGRS dana vloga pospeševanja razvoja in poseljenosti podeželja ter ohranjanja kulturne krajine. V vlogi proizvodnje ima slovensko kmetijstvo veliko sektorsko specifično razvojno vlogo lastninskih razmerij ter kvalitete delovne sile. Razdrobljena lastniška struktura kmetijskih zemljišč je med pomembnimi dolgoročnimi dejavniki nižje produktivnosti kmetijstva, vendar ji je posvečena veliko manjša pozornost, ker jo spremlja kopica problemov, povezanih z dedovanjem in podobnimi lastniško usmerjenimi ukrepi. Podoben problem je tudi z znanjem in strokovno usposobljenostjo kmetijske delovne sile, ki še zdaleč ne zadošča potrebam sodobnega kmetijstva, vendar se načrtno izobraževanje kmetov še vedno ne izvaja. Vse preveč so v središču problemi splošnega subvencioniranja slovenskega kmetijstva, ki je res nekoliko nižje od evropskega povprečja (če upoštevamo državne in strukturne pomoči), vendar med posameznimi državami članicami EU ni najnižje. Izvajani ukrepi v kmetijstvu so pretežno razdeljevalne narave, ne pa razvojno usmerjeni (čeprav so nacionalni programi sprejeti) v proizvodno prestrukturiranje, varstvo okolja in razvoj podeželja. Premalo razvojno naravnana politika se zrcali tudi preko pogojev pridobivanja evropske pomoči. Sredstva evropske pomoči so namreč lahko dodeljena le tistim nosilcem kmetijske proizvodnje, ki imajo dovolj (lastnih ali dolgoročno najetih) kmetijskih zemljišč in ustrezno izobrazbo. Ker bo prosilcev, ki bi izpolnjevali pogoje, malo (kar se je že pokazalo na dosedanjih razpisih), obstaja nevarnost, da bodo evropska strukturna sredstva ostala neizkoriščena, vse hujši (posebno po vstopu v EU) pa bo pritisk na nacionalna sredstva. Ker so finančne zmožnosti za financiranje slovenskega kmetijstva omejene, bo rešitev primorala nosilce kmetijskega dela industrijske politike, da učinkovitejše prerazporedijo razpoložljiva sredstva.

Upoštevanje principa uravnoveženega razvoja tudi z vidika okoljskega in socialnega razvoja

Večjo stopnjo usklajenosti med gospodarskim in **okoljskim razvojem** zahteva povečanje trajnostno neškodljivih uporab naravnih razvojnih dejavnikov, predvsem domačih obnovljivih virov, izrabi biomase (celo na gozdnatih območjih je za ogrevanje opazno nadomeščanje drv s kurilnim oljem), vode (nizek delež površin z namakanjem; elektroenergetska raba), k boljšemu izkoriščanju gospodarskega potenciala biotske raznolikosti in učinkovitejšemu urejanju prostora. Pogoj za integralnejše učinkovanje okoljske politike na industrijsko je vpeljava različnih, predvsem v okviru OECD razvitih instrumentov medsebojnega vpliva na obe politiki. Tudi pri varstvu okolja se pogosto pojavlja potreba po povečevanju javnofinančnih sredstev, s pomočjo katerih bi lahko odstranili najbolj moteče onesnaževalce. Podatki kažejo, da se obseg javnofinančnih sredstev za varstvo okolja povečuje, Slovenija pa je tudi že pridobila sredstva evropske predpristopne pomoči. Zato menimo, da ni problem razvoja okolja toliko v višini zagotovljenih sredstev kot v izbiri

najučinkovitejših okoljevarstvenih razvojnih projektov in v preverjanju projektov pospeševanja gospodarskega razvoja (investicij in državnih pomoči) z vidika vplivov na okolje. Predvsem v podjetniškem sektorju bi lahko zmanjšali onesnaženost okolja z izkoriščanjem instituta državnih pomoči, ki omogoča dodeljevanje pomoči tehnološkemu posodabljanju opreme za zmanjševanje porabe energije in osvojitvi okoljevarstvenih standardov, ter proizvodnjam, ki se ukvarjajo z reciklažo. Pri drugih investicijskih podjetniških projektih, ki so financirani tudi z javnofinančnimi sredstvi, pa bi prav lahko uveljavili načelo omejevanja (nefinanciranja) investicij v tako imenovane umazane in energetske intenzivne industrije.

Socialni razvoj je z industrijsko politiko posredno povezan predvsem preko aktiviranja delovno sposobnega prebivalstva¹⁰⁶. Vključenost prebivalstva v aktivnost pa bi morala biti višja, ker sedanja stopnja vključenosti ni prispevala k zmanjšanju tveganja revščine. Da ne bi povečevali javnofinančnega bremena delovno aktivnega prebivalstva in s tem tudi zniževali konkurenčnosti gospodarstva, bi morali vse spremembe v sistemih socialne varnosti načrtovati in izvesti tako, da z njimi skupnega deleža javnih sredstev za socialno varnost ne bi povečevali. V financiranje bi morali organizirano in nediskriminatorno vključiti tudi dodatna zasebna sredstva. S tem bi se povečale možnosti, da dohodkovno sposobno prebivalstvo samo bolje poskrbi za lastno socialno varnost.

Celovitost in transparentnost politike

Že v preteklem Poročilu smo zapisali, da potrebuje Slovenija **industrijsko politiko z jasno določenimi cilji, usmeritvami ter razdelavami po prioritetnih programih in podprogramih** ter po ukrepih in instrumentih. K zmanjšanju neskladja med različnimi usmeritvami in dejansko alokacijo sredstev za razvojne namene naj bi prispeval **Državni razvojni program (DRP)** kot izvedbeni dokument SGRS, ki je bil preliminarno sprejet že v letu 2001. Njegova vrednost je, da vsebuje konkretne medresorske programe, ki so finančno ovrednoteni in v delu, kjer se predvideva financiranje iz javnih sredstev¹⁰⁷, usklajeni s sprejetim državnim proračunom. Ob pripravi DRP se je izoblikoval tudi način njegove koordinacije prek Sveta za strukturno politiko, začete so bile priprave za spremljanje njegovega izvajanja, poskušale so se izvesti tudi horizontalne uskladitve s pomočjo strateške presoje vplivov na okolje in zdravje in zunanje predhodne presoje izvedljivosti. Šibkost programa je v tem, da je v opredelitvi prednostnih nalog vsaj toliko kot iz SGRS izhajal iz strukture virov financiranja EU. Na njegovi podlagi se je za potrebe vključevanja Slovenije v evropske strukturne sklade pripravljal **Enotni programski dokument (EDP)**, kar predstavlja oženje vsebine DRP in krčenje predvidenih sredstev glede na izid pogajanj z EU. EDP tako ne bo vključeval vseh razvojno

¹⁰⁶ Delovna aktivnost prebivalstva je v Sloveniji nekoliko nižja kot v EU (2001, Slovenija 63.8%, EU 64.1%), vendar se je v zadnjem letu (2001) v primerjavi z letom poprej povečala za eno odstotno točko (Strukturni indikator, SURS).

¹⁰⁷ Pri predvidenem javnofinančnem financiranju izhajajo programi le iz odhodkovne strani državnega proračuna, ne upoštevajo pa virov državnih skladov. Prav tako pri programih, kjer se javnofinančna pomoč obravnava po kriterijih državnih pomoči, niso upoštevani drugi instrumenti pomoči, ki predstavljajo okoli tretjine vseh državnih pomoči.

pomembnih programov, po drugi strani pa bo vključeval tudi nekatere druge, ki so z vidika razvoja manj pomembni, vendar se sofinancirajo iz evropskih sredstev. Nadaljevanje priprave DRP je z vidika celovitosti državne razvojne politike (kar izhaja tudi iz točke o načrtovanju) nujna, saj bi dokument lahko predstavljal slovensko industrijsko politiko in nadomestil sedanji predvsem formalni načrt (in z vidika nekaterih instrumentov državnih pomoči tudi nepopolni) razvojnih programov državnega proračuna. Vsebinsko usklajevanje DRP bi bilo smiselno opraviti v okviru **Sveta za strukturno politiko**, kjer bi se lahko vsebinske prioritete uskladile tudi s finančnim razrezom, pri čemer bi bila skupna višina sredstev skladna s predvideno v proračunu in v drugih izkazih in bilancah javnih financ. Tak DRP bi moral biti tudi tekoče spremljan glede izvrševanja in učinkov; z istim informacijskim sistemom bi morali zajeti tudi vse velike državne investicije in vse državne pomoči, tudi če niso del DRP. Vsi drugi razvojni programi (regionalni, sektorski, "evropski") bi morali biti vsebinsko in finančno usklajeni z DRP in mu biti podrejeni. S prenosom vodenja Sveta za strukturno politiko na ministrico za regionalni razvoj je bil storjen korak, ki bo omogočil učinkovitejše medresorsko usklajevanje DRP.

7.2. Makroekonomska politika

Razmeroma ugodni gospodarski rezultati v preteklih letih so bili doseženi ob porušenju nekaterih makroekonomskih ravnovesij, ki se najizraziteje kažejo na cenovnem in javnofinančnem področju in so v veliki meri tudi posledica prepočasnih oziroma nedokončanih strukturnih reform. Za doseganje in ohranjanje stabilnih okvirov bo poleg pospešenega izvajanja strukturnih reform potrebno povečati tudi omejevalnost nekaterih makroekonomskih politik. V nasprotnem primeru bi se ta neravnovesja nadaljevala oziroma še poglobila, kar bi postalo resen omejevalni dejavnik za realizacijo ciljev SGRS.

Analiza kazalnikov makroekonomske stabilnosti in ugotovitve Jesenskega poročila 2002 (UMAR, 2002) opozarjajo na odmike od srednjeročnega makroekonomskega scenarija SGRS (UMAR, 2001). V **strukturi rasti BDP** je zlasti v letih 2001 in 2002 prišlo do sprememb (nižji delež investicij v BDP, spremembe v strukturi porabe razpoložljivega dohodka), ki bodo skupaj z zamikom oživljanja izvoznih trgov in gospodarske rasti v letu 2003 vplivali na dinamiko oživljanja gospodarske rasti po letu 2004 in uresničevanje scenarija rasti BDP iz SGRS. Kljub razmeroma močnim vplivom dejavnikov mednarodnega okolja so nedokončane strukturne reforme, ki vplivajo na kakovost strukture izvoza in usmerjanje prihrankov v produktivne naložbe, poglaviti dejavnik za odstopanje od tega scenarija, ki je v letih 2005 in 2006 predvidel realno rast BDP med 5.3% in 5.7%. Trend poviševanja gospodarske rasti, predviden s SGRS, naj bi se torej uresničeval počasneje, kar se bo odražalo na kasnejšem dvigu gospodarske rasti na srednjeročno višjo raven.

Ohranjanje **inflacije** na razmeroma visoki ravni in analiza dejavnikov, ki so na to vplivali, opozarjata na nujnost usklajenega izvajanja restriktivnejših ukrepov denarne oziroma tečajne, cenovne in fiskalne politike za hitrejšo znižanje inflacije. Vlada je januarja 2003 sprejela načrt nadzorovanih cen v letu 2003, v skladu s katerim rast nadzorovanih cen v letu 2003 ne bo presegla slošne ravni inflacije (5.1%), ter sklep o restriktivnejši politiki davčnih sprememb, ki imajo vpliv na inflacijo. Ob

zmanjšanju prispevka reguliranih cen k inflaciji na eni in predpostavki zaostajanja plač za rastjo produktivnosti dela na drugi strani (ki izhaja iz sprejetih dogovorov o plačni politiki za zasebni in javni sektor za leto 2003) bosta denarna politika in politika deviznega tečaja postali poglavitna vzvoda za znižanje inflacije na raven, primerljivo z državami EU. Restriktivnejša tečajna politika, ki bi temeljila na počasnejši ciljni rasti nominalnega tečaja, je zato nujni element usklajene kombinacije ekonomskih politik, usmerjenih k hitrejšemu zniževanju inflacije, in bi prispevala tudi k zniževanju rasti denarnih agregatov ter posredno tudi k zniževanju razlik med tujimi in domačimi obrestnimi merami, ki so velikokrat odvisne od pričakovane inflacije. Restriktivnejše politike bi zatorej vplivale tudi na znižanje inflacijskih pričakovanj gospodarskih subjektov, ki vplivajo na oblikovanje prostih cen in obrestnih mer, na oblikovanje zahtev po zviševanju neposredno ali posredno nadzorovanih cen in na oblikovanje zahtev v okviru kolektivnih pogajanj. K hitrejšemu zniževanju inflacije bo prispevala tudi odprava indeksacije obrestnih mer s TOM, saj se bo tako zmanjšala inertnost inflacije. Prvi korak za odpravo indeksacije na finančnem področju je bila z zakonom določena odprava TOM-a iz vseh novih pogodbenih razmerij za posle do enega leta, ki je začela veljati julija 2002. Odprava indeksacije za kratkoročne posle ni povišala nominalnih obrestnih mer, zato so nekatere banke v drugi polovici lanskega in začetku letošnjega leta začele uvajati nominalizem tudi pri sklepanju novih pogodbenih razmerij za dolgoročne posle ter pričele tudi same iskati možne rešitve za referenčno obrestno mero. Pomemben premik v odpravi indeksacije je tudi prilagajanje strukture dolga ožje opredeljene države v smeri fiksne obrestne mere in nominalizma, ki se bo nadaljevalo tudi letos in v prihodnjih letih. Umiritev inflacijskih pričakovanj in znižanje inflacije v letu 2003 bi ob ohranjanju primerno restriktivnih makroekonomskih politik ter ob nadaljevanju strukturnih reform, predvsem v infrastrukturnih sektorjih, na finančnem področju (predvsem glede uporabe indeksacijskih mehanizmov in delovanja finančnih trgov) ter na področju fleksibilnosti trga delovne sile omogočilo znižanje inflacije na raven med 4 in 4.5% v letu 2004, ko se predvideva vstop v EU in do konca leta tudi vključitev v evropski tečajni mehanizem. Inflacija naj bi se tako letos in v prihodnjem letu postopno zniževala, kljub temu pa bo ob predvidenem datumu vstopa v ERM2 še presegala raven, ki je določena z maastrichtskimi kriteriji (to je 1.5 odstotne točke nad povprečjem treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije). Takšna napoved upošteva oceno učinkov različne rasti produktivnosti (Balassa-Samuelsonov učinek, Pomladansko poročilo 2001, UMAR), zaradi katerih se ohranja razlika med domačo in »evropsko« inflacijo. Glede na trende produktivnosti v menjalnih in nemenjalnih sektorjih bo Balassa-Samuelsonov učinek k inflaciji v naslednjih letih po naši oceni prispeval 1 do 2 odstotni točki.

Osnovna strateška usmeritev **javnofinančne politike** je prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov in prihodkov, ki bo spodbudno vplivalo na konkurenčnost gospodarstva in bo v srednjeročnem obdobju omogočilo tudi postopno uravnoteženje javnih financ brez povečanja deleža javnofinančnih prihodkov v BDP. Fiskalna politika skuša ta cilj doseči s ciljanjem proračunskega primanjkljaja, kar pa vodi v razmerah upočasnjene gospodarske rasti v pritiske na povišanje davčnih obremenitev in/ali omejevanje proračunskih odhodkov. Dosedanja povišanja posrednih davkov so delovala inflacijsko, omejevanje proračunskih odhodkov pa zaradi njihove strukturne nefleksibilnosti povečini temelji na zniževanju investicijskih izdatkov, kar na gospodarsko aktivnost deluje prociklično. V primeru poslabšanih gospodarskih

razmer bi bilo zaradi možnega dolgotrajnejšega vpliva na raven gospodarske aktivnosti in raven cen zato smiselno dopustiti povečanje cikličnega primanjkljaja državnega proračuna. To bi bilo možno doseči z dopustitvijo avtomatičnega fiskalnega stabilizatorja¹⁰⁸, katerega delovanje pa je v Sloveniji omejeno zaradi strogo omejene možnosti povišanja zakonsko določene višine primanjkljaja. Opustitev ciljanja proračunskega primanjkljaja in postavitve strogih kvantitativnih meril glede višine javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP ("sidranje") bi bila zato ustreznejša rešitev, ki pa bi hkrati vključila tudi prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov v smeri krepitve razvojnih dejavnikov.

Ohranjanje javnofinančnega primanjkljaja v letu 2002 in vzroki zanj so še bolj poudarili potrebo po zagotavljanju čimbolj stabilnih virov financiranja in nujnost prestrukturiranja javnofinančnih odhodkov. Usmeritev fiskalne politike, opredeljena v Proračunskem memorandumu za leti 2003 in 2004, je nadaljnje prestrukturiranje javnofinančnih virov tako, da se bo povečevala davčna zmogljivost, ne da bi se zato povečevala davčna obremenitev dela. Davčna politika izhaja predvsem iz prenove neposrednih davkov, to je davka od dohodkov pravnih oseb, kjer je bila zaradi številnih davčnih oprostitev učinkovita davčna stopnja bistveno nižja od veljavne davčne stopnje, dohodnine in davka na nepremičnine. Spremenjeni zakon o davku od dohodkov pravnih oseb je bil že sprejet v letu 2002, ostala zakona, ki bosta podprla davčne spremembe, bosta predvidoma začela veljati leta 2004. Z njuno uveljavitvijo se bo nekoliko spremenila struktura javnofinančnih prihodkov, tako da se bodo med neposrednimi davki povečali prihodki od davka od dohodkov pravnih oseb, zmanjšali pa prihodki od dohodnine. Da bi dosegli obvladljivi javno finančni položaj ter omejevali delež javnofinančnih izdatkov v BDP in s tem tudi vlogo države v gospodarstvu, je v naslednjih letih odločilnega pomena tudi znižanje realnih stopenj rasti javno finančnih izdatkov in njihovo prestrukturiranje. V tej smeri je ključnega pomena uresničevanje ukrepov fiskalne politike na področju javnofinančnih odhodkov, ki predvidevajo¹⁰⁹: selektivno in jasno določanje prednostnih programov, kjer naj bi se okrepila vloga Sveta za strukturno politiko, varčevanje z javnofinančnimi sredstvi z revizijo stroškovnih in s tehnično-tehnološkimi standardi pri proračunskih uporabnikih, preverba ekonomske upravičenosti izdatkov, uveljavljanje boljšega in prožnejšega upravljanja človeških virov ter omejitvena politika zaposlovanja in stimulatивно napredovanje v državni upravi, prenova javnih podjetij in javnih gospodarskih služb (poslovanje po ekonomskih merilih, postopna privatizacija, večje vključevanje institucionalnih investitorjev v financiranje infrastrukturnih objektov na podlagi koncesionirane oddaje del), zmanjševanje javnega dolga in stroškov njegovega vračanja.

Politika zadolževanja ter upravljanja **javnega dolga** v letih 2003 in 2004, skladno s ciljem zmanjševanja javnega dolga in stroškov njegovega vračanja, temelji na uporabi kupnine od prodaje deleža NLB, ki predstavlja kombinirani pristop postopnih predčasnih odplačil dolgov in zamenjav določenega dela portfelja z novimi, cenejšimi

¹⁰⁸ Učinek avtomatičnega fiskalnega stabilizatorja na gospodarsko aktivnost je proticiklična, saj v omejenem obsegu omogoča samodejno izravnavanje cikličnih gibanj, kar je srednjeročno pomembno tudi z vidika uravnoteženja javnih financ. Dejanski učinek avtomatičnih stabilizatorjev na javnofinančni saldo in na nihanje gospodarske aktivnosti pa je odvisen od davčnega sistema in predpisov, ki urejajo socialne transferje.

¹⁰⁹ Proračunski memorandum za leti 2003 in 2004.

instrumenti ter tej dinamiki skladne vezave prostih sredstev pri Banki Slovenije. Pod pogojem ohranjanja vzdržnega proračunskega primanjkljaja pomeni takšna politika zniževanje deleža dolga ožje opredeljene države glede na BDP in ugodni učinek na raven domačih obrestnih mer.

Za večjo preglednost plač v javnem sektorju, ki predstavljajo pomemben del javnofinančnih odhodkov, je bil v začetku leta 2002 sprejet Zakona o sistemu plač v javnem sektorju, ki bo stopil v veljavo 1. januarja leta 2004. S tem zakonom se uvaja bolj centraliziran sistem oblikovanja plač v javnem sektorju, ki ne bo dopuščal parcialnih povečanj plač, bo pa omogočil večjo fleksibilnost plačnega sistema v smeri tesnejšega povezovanja plač z učinkovitostjo na delovnem mestu. Pod predpostavko znižanja inflacije na raven med 4 in 4.5% v letu 2004 bi bilo na področju **plačne politike**, predvsem za nadaljnje zniževanje inflacije, potrebno tudi preoblikovati sedanjo formulo indeksacije plač v javnem sektorju. Dogovor o politiki plač za obdobje 2002-2004 za leto 2004 že napoveduje spremembo usklajevalnega mehanizma za zasebni sektor. V socialnem sporazumu za obdobje od leta 2003 do leta 2005 pa bo potrebno še podrobneje opredeliti izvedbo tega mehanizma, ki naj bi poleg gibanja cen življenjskih potrebščin vseboval še nove kriterije.

Literatura in viri

1. Agencija za kmetijske trge in razvoj podeželja, 2002, Spletna stran.
2. ARSO, 2001, Pregled stanja biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji, Ljubljana.
3. Bavec, M. in ostali, 2002, Ekološko kmetijstvo – slovenska priložnost v Evropski uniji, Zbornik XVII. tradicionalnega posveta Kmetijske svetovalne službe, Bled, 25. – 26. november.
4. Begon M., 1996, Ecology: individuals, populations and communities, Blackwell Science Ltd.
5. Bevc, M., Bovha Padilla S, Padilla Mayer H., 2002, Education, V: Benchmarking Slovenia, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, draft, oktober.
6. Bevc M., Dolenc D., Ložar B., Novak T., Perič-Mulac O., Smrekar T., 2001, Ekonomska učinkovitost in pravičnost izobraževanja v Sloveniji in potrebne informacijske podlage za njuno kvantifikacijo, Inštitut za ekonomska raziskovanja in Statistični urad R Slovenije, Ljubljana.
7. Bole Kosmač D., 2002, Kazalci za spremljanje nacionalnih raziskovalnih politik, Izračuni za Slovenijo, Republika Slovenija, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.
8. CEEP, 2002, Investicije in financiranje podjetij – 2002, Ljubljana, Central and Eastern Europe an Privatisation Network.
9. Council directive 96/61/EC of 24 September 1996 concerning integrated pollution prevention and control (IPPC).
10. Deiss R., Information Society Statistics, Data for Candidate Countries, Statistics in Focus, Theme 4-17/2002.
11. Dudley N., Hockings M., Stolton S. and Kiernan M., 1999, Effectiveness of forest protected areas - A paper for the IFF intercessional meeting on protected areas in Puerto Rico, March.
12. EEA, 1998, Europe's Environment: The Second Assessment. Prepared by European Environment Agency, OPOCE, Luxemburg.
13. EEA. 2002. Environmental Signals 2002 - Benchmarking the Millenium. Koebenhavn: European Environment Agency; Environmental assessment report No. 9.
14. Environmental Performance Measurement, 2002, The Global Report 2001-2002, Oxford, Oxford University Press.
15. European Commission, 2002, Towards a European Research Area: Science, Technology and Innovation-Key Figures 2002.
16. European Commission, 2002, Innovation & Technology Transfer, Special Edition – A Directory of European Innovation.
17. European Commission, 2001. On the sixth environment action programme of the European Community 'Environment 2010: Our future, Our choice' - The Sixth Environment Action Programme.
18. European Innovation Scoreboard, 2002, Technical Paper No. 2, Candidate Countries,

- European Trendchart on Innovation, 2002, <http://trendchart.cordis.lu/Reports/Documents/report2.pdf>.
19. European commission, Agriculture and environment, <http://europa.eu.int/comm/agriculture/envir/>
  20. Eurostat, 2001, Statistics in focus, Environment and energy, Organic Farming. Theme 8 – 5/2001.
  21. Eurostat. 2002, Yearbook.
  22. Gliha, M., 2000, Empirična ocena o stanju tehnološkega razvoja v predelovalnih dejavnostih. IER, Ljubljana.
  23. Globevnik L., 2002, Voda kot strateško bogastvo ali problem? Delo, Priloga Znanost, avgust.
  24. Human Development Report, 2002, UNDP, New York/Oxford, Oxford University Press.
  25. Human Development Report, 2001, UNDP, New York/Oxford, Oxford University Press.
  26. Human Development Report, 2000, UNDP, New York/Oxford, Oxford University Press.
  27. Human Development Report, 1999, UNDP, New York/Oxford, Oxford University Press.
  28. <http://www.redefiningprogress.org/programs/sustainability/ef/efbrochure.pdf>.
  29. IMD, 2002, The World Competitiveness Yearbook 2002, IMD, Lausanne.
  30. Izhodišča za uvedbo davčnih olajšav za vlaganja v raziskave in razvoj s predlogi dopolnitev Zakona o davku od dobička pravnih oseb, 2002, MŠZŠ, Ljubljana.
  31. Keating M., 1995, Agenda za spremembo s Srečanja na vrhu, Agenda 21 in drugi sporazumi iz Ria de Janeiro v razumljivem jeziku, Ljubljana, Umanotera.
  32. Keuc A., 2002, Kako ravnati z odpadki – vodič po zakonodaji o odpadkih v Sloveniji in EU, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, Ljubljana, marec.
  33. Krajčič D., 2000, Razmerje med potencialom in donosi v slovenskih gozdovih. Zbornik gozdarstva in lesarstva, 61.
  34. Kuhar A., 2001, Aktualna vprašanja prestrukturiranja slovenske živilskopredelovalne industrije: Vertikalni odnosi v agroživilski verigi: Zakonodaja na področju proizvodnje hrane, Gospodarska zbornica Slovenije, Združenje agroživilstva, Ljubljana.
  35. Landesmann M., 2001, Structural Developments in Central and Eastern Europe, The Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW), Dunaj.
  36. Majcen B., 1999, Kritična analiza metod merjenja carinske zaščite, Doktorska disertacija, Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
  37. Mavsar R., Kovač M., 2002, Total Economic Value of Slovenian Forests. V: Merlo, M., Croitoru, L. (ur.): Mediterranean Forests and People: Towards the Total Economic Value (draft version). Padua, Padua University Press.
  38. McConnell International, 2000, Risk E-Business: Seizing the Opportunity of Global

E-Readiness.

39. Mednarodni inštitut za potrošniške raziskave, 2001, Izvensodno reševanje potrošniških sporov na področju e-poslovanja, Ljubljana.
40. MOPE, 2002, Poročilo o udeležbi delegacije Republike Slovenije na Svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju (WSSD) od 26. avgusta do 4. septembra 2002 v Johannesburgu, Južna Afrika, 18. IX.
41. MOPE, 2002, Osnutek poročila o okolju 2002, <http://www.sigov.si/mop/index.htm>.
42. MOPE, Agencija RS za okolje, 2002, Strokovne podlage za razglasitev ogroženosti podzemne vode v RS, dokument v pripravi.
43. MOPE, 2002, Obrazložitev uredbe o spremembi CO2 takse.
44. MOPE, 2002, Bilten okolje in prostor, št. 79-87.
45. Novak P., 2002, Ali potrošniška družba omogoča trajnostni razvoj? Delo, Priloga Znanost, avgust.
46. Novinarska konferenca Agencije RS za regionalni razvoj, 2002, interno gradivo ARR, december.
47. OECD Science Technology and Industry Outlook, 2002a, OECD.
48. OECD, Measuring the Information Economy, 2002b, OECD.
49. Organic Europe. <http://www.organic-europe.net>.
50. Poročilo o izvajanju regionalne politike v letu 2001, 2002, Poročevalec št. 60/02.
51. Pravilnik o ravnanju z odpadki, 1998, Uradni list RS: št. 84-4330/98.
52. Projekt uvedbe pokrajin v Sloveniji, 2003, <http://www.gov.si/loksam/index.html>.
53. Proračunski memorandum za obdobje leti 2002 in 2003.
54. Proposal for a decision of the European parliament and of the Council laying down the Community Environment Action Programme 2001-2010. Brussels, COM (2001) 31 final, 2001/0029 (COD)
55. Radej B., 2003, Electricity market liberalisation as an issue of (un)sustainability in Slovenia - is national welfare identity wasted for higher business growth? Prepared for the conference of Globe Slovenija, Ljubljana, February.
56. Radej B., 2003, Uvod v ekonomiko okolja, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, rokopis.
57. Radej B., 2002, Vojna kot zadovoljevanje potreb, v Gregorčič M., Kovačič G., Ne NATO – mir nam dajte, Mirovni inštitut, Zbirka Svete krave, Ljubljana.
58. RIS, 2003, http://www.ris.org/indikatorji/si_eu2.html.
59. RIS 2002, Primerjava Slovenija - EU, januar 2003.
60. Simoneti M., 2002, Vrtnarjenje je doma tudi v mestu, Delo, Priloga Znanost, november.
61. Slabe Erker R., 2003, Ocenjevanje okoljske trajnosti za učvrstitev konkurenčnosti – grožnje in priložnosti, Fazno poročilo k Ciljnem raziskovalnem projektu V5-0730-0502-02. Inštitut za ekonomske raziskave, Ljubljana.
62. Slovenski nacionalni komite, Svetovni energetske svet, 2001, Različna gradiva za

- pripravo Nacionalnega energetskega programa, Ljubljana.
63. Stare M., Bučar M., 2002, Innovation in Services in Accession Countries: Double Trouble, 12th International Conference of RESER, Services and Innovation, Manchester, 26th-27th September.
  64. Šubic J., 2002, Zavod za varstvo narave, intervju ob peticiji za gozdove, december.
  65. Temeljni indikatorji e-Europe+, 2003, www2.gov.si/mid/mid.nsf, 8.1.
  66. The Global Competitiveness Report 2001-2002, WEF; Global Competitiveness Report 2002-2003; <http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/>; The World Competitiveness Yearbook, 2002 IMD, Lausanne.
  67. Tomšič M., 2002., Odločitve o energiji: optimalne, potratne ali trajnostne? Delo, Priloga Znanost, avgust.
  68. UNECE, 2001, Assessment of progress in sustainable development since Rio 1992 for member states of the United Nations economic commission for Europe, ECE/AC.22/2001/3.
  69. UNCSO, 2002, World summit on sustainable development. Johannesburg; 26.VIII–4.IX.2002. Facts about... (voda, energija, narava, globalizacija, gozdovi, finance, zdravje, vzorec proizvodnje, vzorec potrošnje, dosežki po konferenci v Riu).
  70. Varuh človekovih pravic, Letno poročilo varuha človekovih pravic, za različna leta.
  71. Vehovar, Vukčević, 2001, Digitalni razkorak – Slovenija 2001, Fakulteta za družbene vede Center za metodologijo in informatiko, Projekt RIS, Ljubljana.
  72. Verša D., 2002, Varstvo narave kot ustvarjalec zaposlitvenih možnosti - primer Triglavskega narodnega parka, Magistrska naloga, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
  73. VGI, 2000, Kategorizacija voda – pomembnejših vodotokov – po naravovarstvenem pomenu – poročilo MOP – Uprava RS za varstvo narave, Ljubljana.
  74. Vodopivec M., 2003, Povabite v razred jazz trio: Kako reformirati visoko šolstvo v Sloveniji, Predvidoma objavljeno v Ib-revija, Vol. 37, št. 1,
  75. WB, 1998, Slovenia: Trade Sector Issues. WB: European and Central Asia Regional Office – Poverty Reduction and Economic Management Unit.
  76. WB, 2002, World Development Indicators 2002, Washington, The World Bank.
  77. Weizsäcker, von E. U., Lovins A. B., Lovins L. H., 1997, Factor 4: Doubling Wealth – Halving Resource Use. The New Report to the Club of Rome, London: Earthscan Publications Ltd.
  78. World Economic Forum, 2001, The Global Competitiveness Report 2001-2002.
  79. World Economic Forum, 2002, The Global Competitiveness Report 2002-2003.
  80. Zakotnik I., Radej B., 2002, Environmental degradation from exports of goods - case of Slovenia, EADI General Conference: EU enlargement in a changing world - Challenges for Development Co-operation in the 21st Century, Ljubljana, 19-21 September.
  81. Zavod za gozdove Slovenije, 2002, Poročilo o gozdovih za leto 2001.
  82. Zavod za gozdove Slovenije, 2002, Gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih

območij za obdobje 2001-2010.

PUBLIKACIJE UMAR s podrobnejšimi analizami

1. Jesensko poročilo, 2002, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
2. Kraigher T., 2001, Ocenjevanje in projekcija izobrazbenih tokov in izobrazbene sestave prebivalstva, Delovni zvezek, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (X)3.
3. Mihevc B., 2003, Country, jazz Ali »new kids on the block«: Kako reformirati visoko šolstvo v Sloveniji. Predvidoma objavljeno v Ib-revija, Vol. 37, št. 1,
4. Murn A., 2002, Industrijska politika in državne pomoči v Evropski uniji in v Sloveniji, Delovni zvezek, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (XI) 2.
5. Murn A., 1998, Javnofinančne obveznosti, ki izhajajo iz dokumentov razvojnega načrtovanja in posebnih razvojnih zakonov, Delovni zvezek, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (V)4.
6. Pečar J., 2002, Regionalni vidiki razvoja Slovenije (in poslovanje gospodarskih družb v letu 2000), Delovni zvezek, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (X) 6.
7. Pobuda za ureditev sistema načrtovanja in usmerjanja razvoja, 1993, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, interno gradivo.
8. Poročilo o človekovem razvoju, 2000-2001, Hanžek, M., Gregorčič M. (ur.), UNDP & UMAR, Ljubljana.
9. Poročilo o človekovem razvoju, 1999, Hanžek, M. (ur.), UNDP & UMAR, Ljubljana.
10. Poročilo o človekovem razvoju, 1998, Hanžek, M. (ur.), UNDP & UMAR, Ljubljana.
11. Radej B., 2000, Od gospodarskega k trajnostnemu razvoju in od varstva k razvoju okolja - Strategija gospodarskega razvoja Slovenije do leta 2006. IB revija, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (XXXIV)3-4.
12. Radej B., 2001, Uvod v ekonomiko trajnostnega razvoja, IB revija, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana (XXXV)4.
13. Radej B., 2001, Od konvencionalnega ekonomskega razvoja k trajnostnemu - implementacijske teze, IB revija, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (XXXV)4.
14. Radej B., 1998, Razvoj indikatorjev za vrednotenje okoljske kakovosti gospodarske rasti, Delovni zvezek, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (V) 8.
15. Radej B., 2002, Delovna skica za opredelitev ekonomskih pojmov trajnostnega razvoja in razmerij med njimi, IB revija, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (XXXVI)4.
16. Radej B., 2002, Vojska kot zadovoljevanje potreb, v Gregorčič M., G. Kovačič. 2002. Ne NATO – mir nam dajte, Mirovni inštitut, Zbirka Svete krave, Ljubljana.
17. Sicherl P., 2002, Poročilo o razvoju – mnenje in sugestije glede krovnega sistema

indikatorjev za spremljanje SGRS, IB revija, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, (XXXVI)2-3.

18. Slovenija v novem tisočletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU, Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, 2001, Povzetek, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
19. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije: Razvojni scenarij, 2001, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, marec.

Analitična priloga

Indikatorji

Urednica:

Rotija KMET

SEZNAM INDIKATORJEV

SINTEZNI INDIKATORJI RAZVOJA:

- ï Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- ï Indeks človekovega razvoja
- ï Indeks pristnega varčevanja
- ï Indeks nacionalne konkurenčnosti po WEF
- ï Medregionalne variacije v stopnji brezposelnosti

GOSPODARSKI RAZVOJ:

Makroekonomska stabilnost

- ï Realna rast bruto domačega proizvoda
- ï Inflacija
- ï Stopnja brezposelnosti
- ï Stopnja zaposlenosti s
- ï Javnofinančno ravnovesje
- ï Plačilnobilančno ravnovesje
- ï Zunanji dolg
- ï Dolg širše opredeljene države
- ï Deželno tveganje

Na znanju temelječa družba

- ï Povprečno število let šolanja delovno aktivnih
- ï Delež prebivalstva s končano srednjo šolo
- ï Raba interneta
- ï Varni strežniki
- ï Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev
- ï Delež inovativnih podjetij v predelovalnih dejavnostih
- ï Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Konkurenčnost gospodarstva

- ï Produktivnost dela
- ï Stroški dela na enoto proizvoda
- ï Tržni delež
- ï Faktorska struktura blagovnega izvoza
- ï Delež investicij v bruto domačem proizvodu

- ï Neposredne tuje investicije
- ï Bilančna vsota bank
- ï Zavarovalne premije
- ï Tržna kapitalizacija

Razvojna vloga države

- ï Javnofinančni odhodki
- ï Državne pomoči

OKOLJSKI RAZVOJ:

- ï Indeks okoljskih dosežkov po WEF
- ï Energetska intenzivnost
- ï Delež "umazanih industrij" v predelovalnih dejavnostih
- ï Delež cestnega v blagovnem prometu
- ï Poraba mineralnih gnojil na enoto kmetijskih zemljišč
- ï Ekološko kmetijstvo
- ï Delež porabe obnovljivih virov
- ï Intenzivnost poseka lesa

SOCIALNI RAZVOJ:

- ï Pričakovana življenjska doba
- ï Umrljivost dojenčkov
- ï Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov
- ï Tveganje revščine

BDP na prebivalca po kupni moči

Eurostat je decembra 2002 objavil **revizijo** indikatorja **BDP na prebivalca po kupni moči za leti 2000 in 2001**. Zaradi časovno neusklajenega uvajanja ESA95 po posameznih državah so podatki BDP po kupni moči od leta 1995 do leta 2000¹ popačeni oz. neprimerljivi. Leta pred 2000 tako vključujejo množico manjših ali večjih prelomov časovnih serij, ki onemogočajo popolno primerljivost v času ali celo med državami v istem letu. Za večino udeleženk evropskega primerjalnega programa (ECP)² je leto 2000 prvo, v katerem so PPP (paritete kupne moči) uteži vzete iz nacionalnih računov po metodologiji ESA95. Zaradi revizije podatkov med državami ni prišlo do bistvenih sprememb v primerjavi s povprečjem EU, večje pa so bile spremembe med posameznimi državami (bolj kot kdajkoli prej sta se po vrednosti indikatorja približali Anglija in Nemčija).

Eurostat je države po indeksu obsega BDP na prebivalca po kupni moči **po predhodnih podatkih za leto 2001** razvrstil v šest skupin: **skupina I** ($\geq 125\%$ povprečja EU): Norveška in Luksemburg; **skupina II** ($\geq 110\%$ in $< 125\%$ povprečja EU): Avstrija, Islandija, Nizozemska, Danska, Švica in Irska; **skupina III** ($\geq 90\%$ in $< 110\%$ povprečja EU): Švedska, Italija, Francija, Anglija, Nemčija, Finska in Belgija; **skupina IV** ($\geq 75\%$ in $< 90\%$ povprečja EU): Španija; **skupina V** ($\geq 50\%$ in $< 75\%$ povprečja EU): Madžarska, Češka, Grčija, Slovenija, Portugalska in Ciper; **skupina VI** ($< 50\%$ povprečja EU): Turčija, Romunija, Bolgarija, Latvija, Litva, Estonija, Poljska in Slovaška. **Slovenija** se je torej znašla v skupini držav skupaj z najmanj razvitima članicama EU, Grčijo in Portugalsko, v primerjavi z obema pa je v zadnjem letu (2001) tudi precej izboljšala svoj položaj. V letu 2000 sta namreč Slovenija in Grčija po BDP per capita po kupni moči dosegali 67%, Portugalska pa 70% evropskega povprečja. V letu 2001 je Portugalska zmanjšala svoj zaostanek za povprečjem EU za 1 odstotno točko (71%), Slovenija je pridobila 3 odstotne točke (70%), Grčija pa je zaostanek celo povečala za 3 odstotne točke (64%). Med letoma 2000 in 2001 se je tako zmanjšal **razvojni zaostanek Slovenije za povprečjem EU** (od 67% na 70% povprečja EU). Premostitev tega zaostanka je ena od strateških usmeritev Slovenije in bo v prihodnje zahtevala nadaljnjo pospešitev rasti produktivnosti slovenskega gospodarstva.

Po revidiranih podatkih BDP po kupni moči na prebivalca za leto 2000 se je glede na prejšnje objave precej spremenilo **razmerje med Ciprom** kot najbolj razvito kandidatko za članstvo v EU **in Slovenijo**, ki se je zmanjšalo od 82% : 72% na 74% : 70%. Slovenija po predhodnih podatkih za leto 2001 s 70% povprečja EU ostaja **v skupini kandidatke za članstvo v EU** še vedno na drugem mestu in od Cipra, ki je najbolj razvit, zaostaja le še za 4 odstotne točke. V skupini držav, kandidatke za članstvo v EU, sta razen Cipra svoj položaj glede na povprečje EU poslabšali še Bolgarija in Turčija, ki z Romunijo sodita med najmanj razvite kandidatke za vstop v EU. Najbolj, za štiri odstotne točke, je med letoma 2000 in 2001 zaostanek za evropskim povprečjem zmanjšala Madžarska (od 49% na 53% povprečja EU).

¹ Revizijo paritet kupne moči (PPP) za leta 1995-2000 naj bi udeleženke evropskega primerjalnega programa opravile v letu 2003.

² Statistični urad RS sodeluje v mednarodnem programu primerjave bruto domačega proizvoda po kupni moči in ravni cen med državami. Program je v mednarodnem okviru znan pod kratičnim imenom ICP (International Comparison Programme), v Evropi pa kot ECP (European Comparison Programme). Evropska primerjava poteka v organizaciji mednarodnih institucij (EUROSTAT, OECD, ECE-UN) ter avstrijskega statističnega urada (ASCO). Vseevropsko primerjavo izvajajo praviloma vsaka tri leta, saj sama izvedba raziskave za določeno leto traja dve do tri leta.

Tabela: Indeks ravni cen in indeks obsega BDP na prebivalca po kupni moči (PPS¹), pri kandidatkah za članstvo v EU v primerjavi s povprečjem EU (EU-15=100) za leti 2000 in 2001

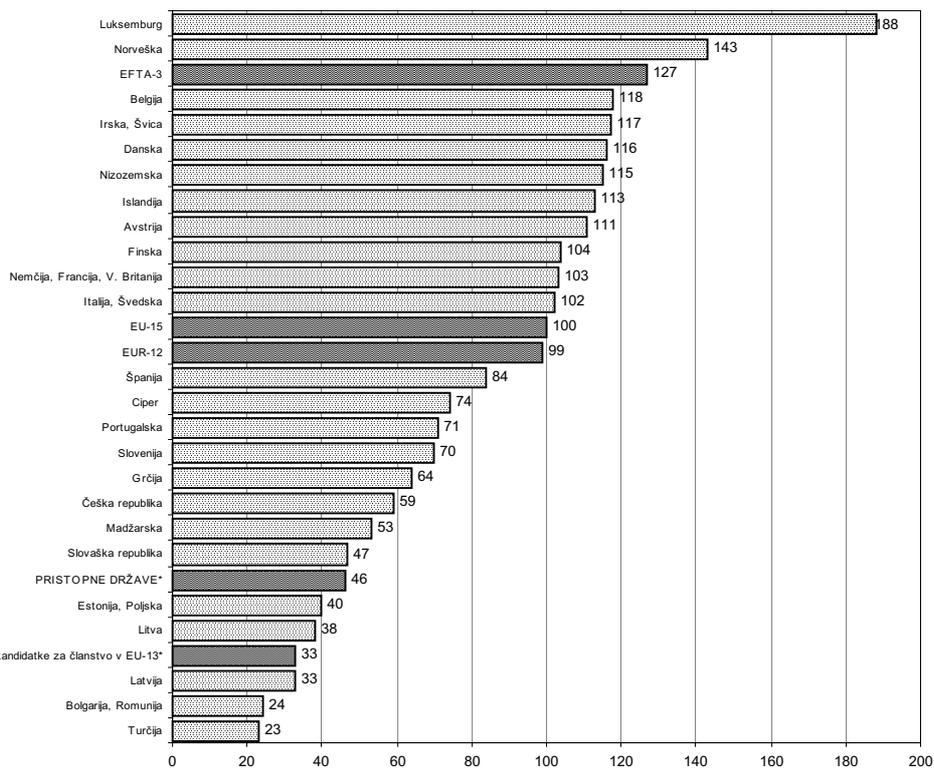
	2000 (končni podatek)		2001 (predhodni podatek)	
	Indeks ravni cen, EU-15=100	BDP na prebivalca po kupni moči, EU-15=100	Indeks ravni cen, EU-15=100	BDP na prebivalca po kupni moči, EU-15=100
EU-15	100	100	100	100
Bolgarija (BG)	29	25	34	24
Ciper (CY)	81	75	85	74
Češka republika (CH)	43	56	45	59
Estonija (EE)	45	40	49	40
Madžarska (HU)	44	49	46	53
Latvija (LV)	47	31	47	33
Litva (LT)	43	36	43	38
Poljska (PL)	50	40	56	40
Romunija (RO)	34	23	36	24
Slovaška republika (SK)	38	46	39	47
Slovenija (SL)	65	67	65	70
Turčija (TR)	56	25	45	23
Kandidatke za članstvo v EU-13 ²	49	33	42	33

Vir: EUROSTAT, Statistics in focus, Theme 2-56/2002.

Opombi: ¹PPS je umetna splošna referenčna valuta, ki se uporablja v EU za izražanje obsega ekonomskih agregatov za primerjave v prostoru. Obseg ekonomskih agregatov v PPS dobimo z deljenjem njihovih originalnih vrednosti v nacionalni valuti in pripadajočih PPP (valutni pretvorniki, ki eliminirajo efekt različnih nivojev cen).

²brez Malte, ker se nima usklajenih nacionalnih računov z ESA95. Uskladitev predvidevajo poleti 2003.

Slika: BDP na prebivalca po kupni moči v državah kandidatkah za članstvo v EU v letu 2001

Vir: Eurostat, predhodni podatki.

Opomba: *brez Malte; Pristopne države so kandidatke za članstvo v EU, ki bodo vstopile v EU v letu 2004 (brez Bolgarije, Romunije in Turčije). CC-13 - kandidatke za članstvo v EU (brez Malte), Bolgarija (BG), Ciper (CY), Češka (CZ), Estonija (EE), Madžarska (HU), Latvija (LV), Litva (LT), Poljska (PL), Romunija (RO), Slovaška (SK), Slovenija (SI), Turčija (TR), Grčija (EL).

Indeks človekovega razvoja

Kazalci, ki sestavljajo indeks človekovega razvoja (HDI), se v enem letu bistveno ne spremenijo. Če pa v državi ni velikih socialnih in ekonomskih sprememb in neugodnih socialnih učinkov neustrezno zasnovanih politik, tudi v nekaj letih ni opaziti velikih sprememb. Primerjava vrednosti in uvrstitev Slovenije glede na HDI tako kaže, da se vrednost indeksa in mesto Slovenije od leta 1992 dalje (ko je na voljo prvi preračun za Slovenijo) kljub metodološkim spremembam¹ počasi in postopoma, a vztrajno izboljšujeta (gl. Graf 1). K razmeroma hitri rasti HDI sta v **devetdesetih** prispevala predvsem rast bruto domačega proizvoda in povečanje bruto vpisnega količnika (glej tabelo). Čeprav se kontinuirano izboljšuje, pa je bil vpliv sprememb pričakovane dolžine življenja na celoten indeks nekoliko manjši.

Najnovejši izračun indeksa človekovega razvoja za **leto 2000** (zadnji razpoložljivi podatki OZN) prinaša le majhno razliko v vrednosti indeksa glede na prejšnje leto, ne pa tudi v uvrstitvi. Slovenija se namreč ponovno uvrsti na 29. mesto, a tokrat med 173-imi državami. Tako Slovenija tudi v letu 2000 ostaja med državami z visoko stopnjo človekovega razvoja.

Tudi v letu 2000 se Slovenija najvišje uvrsti po **indeksu bruto vpisnega količnika** – na 23. mesto; po **indeksu BDP** ostaja na 30. mestu, med Portugalsko in Malto (od tranzicijskih držav se ji z 38. mestom najbolj približa Češka), po **indeksu pričakovane dolžine življenja** pa še vedno najbolj zaostaja – uvrsti se na 34. mesto, še vedno med Portugalsko in Čilom (vse druge države, kandidatke za vstop v EU, zaostajajo za Slovenijo). Čeprav se vrednost indeksa človekovega razvoja povečuje, v svetovnem merilu Slovenija torej najbolj zaostaja ravno po sintetičnem kazalcu zdravja.

Indeks človekovega razvoja sam po sebi še ni sinonim razvoja. Človekov/družbeni razvoj je namreč obsežnejši in kompleksnejši od kvantificiranih dimenzij, ki ga določajo. Zato ostaja indeks le poskus zajetja in primerjave teh ključnih dimenzij. Zgolj na osnovi v indeksu zajetih kazalnikov pa lahko zaključimo, da položaj Slovenije kot celote ostaja relativno ugoden. Postopno in vztrajno izboljševanje vrednosti kaže na počasen, a ustaljen in pozitiven razvojni trend zajetih dimenzij/kazalnikov, kar je obenem tudi eden od ciljev Strategije gospodarskega razvoja Slovenije. Tako po HDI kot po vrednosti njegovih komponent se namreč vztrajno bliža maksimalni vrednosti. Kljub temu pa Slovenija po ključnih dimenzijah ostaja oddaljena od tako določene točke maksimalne družbene razvitosti (=1), ki so se ji tudi v letu 2000 najbolj približale Norveška, Švedska in Kanada².

¹ Največ sprememb je bilo na področju preračunavanja indeksa BDP. Nova, zadnja formula tako temelji na logaritmiranju vrednosti, zato se asimptota začenja relativno pozno, države s srednje visokim dohodkom pa tako ne ostajajo »prikrajšane«.

² Kanada je prva presegla vrednost HDI 0.9.

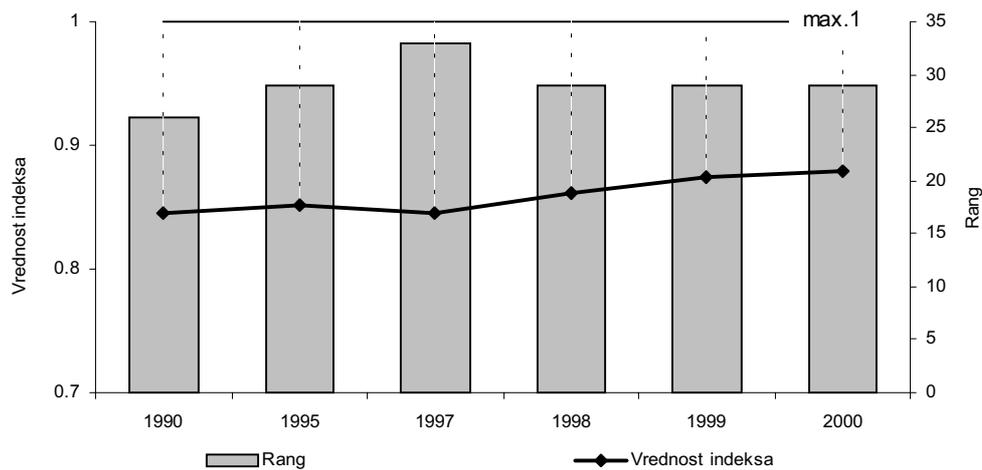
Tabela: Vrednosti indeksa človekovega razvoja (HDI) in njegovih komponent za Slovenijo v obdobju 1995–2000

	1995 ¹	1997 ¹	1998 ¹	1999 ²	2000 ²
HDI	0.852	0.864	0.864	0.874	0.879
Rang v svetu (število zajetih držav)	28.	28. (174)	28. (174)	29. (162)	29. (173)
Pričakovana dolžina življenja	74.52	74.90	75.00	75.30	75.50
Indeks	0.83	0.83	0.83	0.84	0.84
Bruto vpisni količnik	79.1	82.0	82.0	83.0	83.0
Indeks izobrazbe	0.924	0.93	0.93	0.94	0.94
BDP po kupni moči	12600	14000	14800	15977	17367
Indeks	0.81	0.825	0.83	0.85	0.86

Vir: (1999) Poročilo o človekovem razvoju - Slovenija 1999. Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, UMAR, str. 17. (2001) Poročilo o človekovem razvoju - Slovenija 2000-2001. Hanžek, M. (ur.). Ljubljana: UNDP, UMAR, str. 24. (1999–2002) Human Development Report. UNDP, Oxford University Press: New York, Oxford.

Opombe: ¹preračuni UMAR, ²preračuni OZN.

Slika: Gibanje vrednosti indeksa človekovega razvoja in uvrstitev Slovenije v svetu v obdobju 1990–2000

Vir: (1998–2002) Human Development Report. UNDP, Oxford University Press: New York, Oxford.

Indeks pristnega varčevanja

Trajnostna opredelitev **Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006** (SGRS) ekonomsko pomeni zahtevo po vsaj ohranjanju razvojnih priložnosti prihodnjih generacij v primerjavi s sedanjimi. Prvi pogoj za to je ohranjanje zaloga ekonomskih bogastev vsaj v količini, če ne tudi po kakovosti, to je po blaginjski donosnosti in raznolikosti iz njih potencialno pridobljive blaginje (po okoljski, družbeni in gospodarski plati; glej indikator Uravnovešenost ekonomskega razvoja). **Trajnostno** iščemo ravnovesje med ekonomskim ustvarjanjem in uničevanjem - vsako trošenje ekonomskih bogastev za zadovoljitev potreb, ki ni obenem ponovno ustvarjanje ekonomskih bogastev, zato pomeni manjšo možnost preživetvene sposobnosti posameznikov, naših skupnosti, države in celega planeta. Ekonomsko uničevanje (ekonomskih bogastev) je inverzna funkcija v ekonomski napredek vgrajene človekove mentalnosti, in sicer bodisi tehnološke, ki jo odseva napredek znanja, ali sodelovalne, ki odseva sposobnost sodelovanja ekonomskih enot pri razvrščanju prednostnih potreb in o morebitno potrebnih spremembah pravil uporabe ekonomskih bogastev kot dveh temeljnih odločitev za določitev smeri razvojnega ukrepanja.

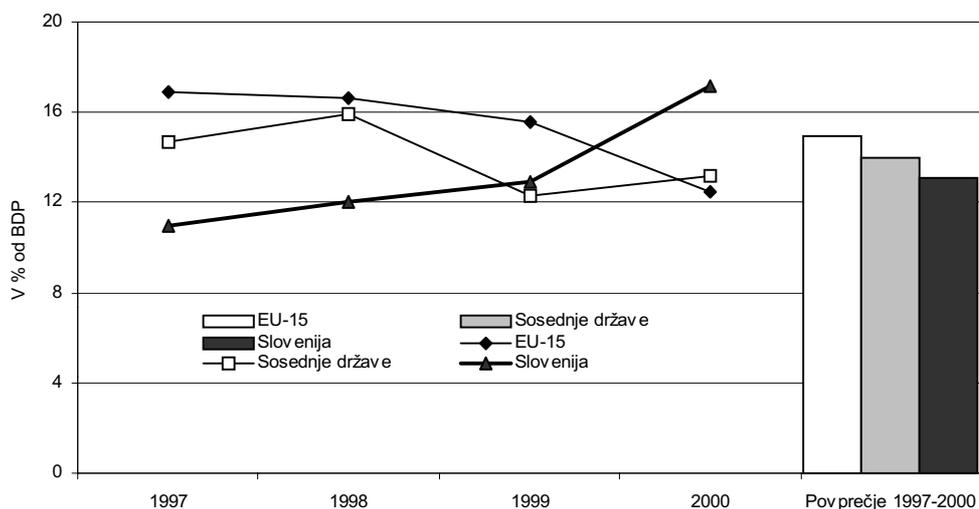
Z gospodarskim razvojem se nekatera ekonomska bogastva (pretežno naravna) delno res nepovratno uničujejo, obenem pa se druga, pretežno gospodarska in družbena, ustvarjajo in akumulirajo. Trajnostna razvojna paradigma zahteva, da nepovratno trošenje ekonomskih bogastev dolgoročno vsaj ne presega njihovega 'nepovratnega ustvarjanja'. K slednjemu pa prispeva tudi gospodarski razvoj, npr. s kopičenjem relevantnega znanja, z novoodkritimi zalogami naravnih bogastev ipd., zato je trajnostno gospodarsko pridelana blaginja enako pomembna kot vse druge (ne za vsakogar, le za vse skupaj). **Razmerje med nepovratnim ekonomskim uničevanjem in ustvarjanjem** se v različnih državah močno razlikuje, kar kaže, da se države trajnostno različno uspešno razvijajo: ene dosegajo visok napredek in obenem še povečujejo razvojne možnosti prihodnjih generacij, tj. zvišujejo raven zaloga ekonomskih bogastev, predvsem obnovljivih; druge pa so sicer sposobne dosegati relativno visoko gospodarsko rast, a le zato, ker v sedanjost pretakajo blaginjske potencialne prihodnjih generacij (oziroma znižujejo zalogo njim dosegljive obnovljive blaginje). Gospodarske rasti na račun rasti neplačanih negativnih stranskih učinkov na okolje in družbo (kot sposobnost ekonomskega sodelovanja) ni težko doseči, dokler jo varuje pravni red in se žrtve tega ne zavedajo, ali se negativnih učinkov ne znajo sistematično ubraniti z zahtevo po sistemski zaščiti ali z nasprotovanjem.

Zaradi trajnostne podlage SGRS bi hoteli doseči, da je **Slovenija** med državami, ki držijo vajeti ekonomskega razvoja (endogenost) v svojih rokah. Njen osnovni vidik so zaloge ekonomskih bogastev, ki jih preučujemo kot indikator spreminjanja sedanje vrednosti celotnega toka prihodnje blaginje. Za **leto 2000** se je **vrednost indeksa pristnega varčevanja** za Slovenijo močno izboljšala zaradi že v lanskem poročilu najavljenega pričakovanega postopnega zniževanja deleža amortizacije v bruto domačem proizvodu (gl. Poročilo o razvoju 2002, UMAR, str. 162). V letu 2000 je razmeroma nizka vrednost nepovratnih skupnih okoljskih škod. Vseskozi narašča le obseg presežnih emisij CO₂¹ (glede na cilje Slovenije do Kjotskega protokola): Svetovna banka ocenjuje, da so se od leta 1997 s tem povezane okoljske škode povečale že za polovico in zdaj presegajo 0.5% bruto domačega proizvoda.

¹ Emisije toplogrednih plinov so bile po oceni Eurostat v Sloveniji v letu 2000 za 8% višje kot v letu 1990.

Indeks pristnega varčevanja daje metodološko zelo grobe informacije o težko merljivem pojavu, zato ga je treba obravnavati v čim daljšem obdobju. Letni podatki kažejo, da so možne hitre in precej visoke spremembe indeksa, ki pa še ne morejo kazati sprememb razvojnega vzorca. V povprečju **obdobja 1997–2000** je mednarodna razvrstitev Slovenije slaba, in sicer na račun višjega uničevanja ekonomskih bogastev kot v večini drugih držav, ki niso izvoznice nafte, oz. na račun nižjega ustvarjanja ekonomskih bogastev z neto varčevanjem kot drugod. Predvsem je treba paziti, kakšen je slovenski dolgoročni dosežek v primerjavi z EU in s sosednjimi državami, saj doma neizkoriščena blaginja najlažje odteka k tistim, s katerimi gospodarsko največ sodeluješ. Še pred vstopom v EU bi bilo zato potrebno to ekonomsko okoliščino resno pretehtati in odgovoriti na vprašanje, katere so slovenske strateške primerjalne razvojne prednosti in šibkosti v primerjavi s sosednjimi državami (vključno z državami nekdanje Jugoslavije in nemško južno regijo Bavarsko) in seveda z državami EU.

Slika: Indeks pristnega varčevanja v Sloveniji, skupini sosednjih držav in Evropski uniji v obdobju 1997–2000

Vir: Svetovna banka: World Development Indicators; 1999:174-6; 2000:168-70; 2001:180-3; 2002:188-91.
Opomba: Sosednje države vključujejo Avstrijo, Italijo, Madžarsko in Hrvaško.

Indeks nacionalne konkurenčnosti po WEF

Nacionalna konkurenčnost Slovenije je bila po metodologiji Svetovnega gospodarskega foruma (WEF) med 75-imi državami prvič ocenjena za **obdobje 2001–2002**. Po indeksu sposobnosti rasti **GCI**¹ je bila takrat Slovenija z **31.** mestom uvrščena v skupino držav z močnimi možnostmi rasti (skupaj z Estonijo), po indeksu mikroekonomske konkurenčnosti (**MICI**²) pa je zasedla malce slabše, **32.** mesto. Glede na precejšnje razhajanje med **MICI** in indikatorjem BDP per capita (26. mesto) se je uvrstila v skupino držav, katerih nivo dohodka bi bil v prihodnosti nevzdržen, če ne bi dokončale vseh temeljnih mikroekonomskih reform (Argentina, Rusija).

Kot izhaja iz zadnjega poročila WEF (2002–2003), se je v **obdobju 2002–2003** nacionalna konkurenčnost Slovenije občutno povečala, najbolj na področju mikroekonomske konkurenčnosti, izboljšala pa se je tudi sposobnost rasti v prihodnjem srednjeročnem obdobju. Med osemdesetimi ocenjevanimi državami se je tako po indeksu sposobnosti rasti **GCI** uvrstila tri mesta više, na **28.** mesto, po indeksu mikroekonomske konkurenčnosti **MICI** pa je uvrstitev izboljšala kar za 5 mest (**27.** mesto) in se za razliko od predhodnega ocenjevanega obdobja uvrstila celo mesto više kot po **GCI**. Z zmanjšanim razkorakom med indeksom **MICI** in BDP per capita (25. mesto) prehaja Slovenija po oceni WEF postopno iz skupine držav, kjer nedokončane mikroekonomske reforme ogrožajo dolgoročno vzdržnost rasti, v skupino držav, kjer doseženi mikroekonomski temelji predstavljajo pomemben (še ne popolnoma izkoriščen) potencial rasti. **Primerjava z devetimi izbranimi državami EU in kandidatki za članstvo v EU**³ (gl. tudi tabelo) pokaže, da je Slovenija v zadnjem letu zabeležila največ pozitivnih premikov konkurenčnosti. V tej skupini držav je tako najboljše povečala vrednost **GCI** glede na povprečno vrednost **GCI** deseterice. Po tem indeksu je tako lani med kandidatki za članstvo v EU zaostala le za Estonijo (v obdobju 2001–2002 pa je bila pred nami tudi Madžarska), glede na mikroekonomsko konkurenčnost pa je bila celo najvišje uvrščena kandidatka za članstvo v EU (v obdobju 2001–2002 sta bili med kandidatki najboljši Estonija in Madžarska).

Med tremi **komponentami indeksa sposobnosti rasti GCI** se je v zadnjem letu najbolj povečala vrednost *indeksa javnih institucij* (od 4.90 na 5.33), s tem pa se je močno, kar za sedem mest, izboljšala tudi uvrstitev Slovenije po tem kriteriju (23. mesto). Vrednost indeksa za Slovenijo je tako v letu 2002 dosegla kar 109% povprečne vrednosti indeksa izbrane deseterice držav (v letu 2001 100%). Relativno ugodne rezultate (26. mesto) je Slovenija dosegla pri obeh komponentah indeksa javnih institucij (*podindeks pogodb in prava ter podindeks korupcije*). Drugi dejavnik povečanja konkurenčne sposobnosti rasti je tehnološki. Absolutna vrednost *tehnološkega indeksa* se je sicer v zadnjem letu zmanjšala (od 5.18 na 4.65), vendar pa je Slovenija na lestvici 80-ih držav kljub temu pridobila 5 mest (25. mesto), rahlo pa se je izboljšal tudi položaj Slovenije glede na povprečne vrednosti desetih izbranih držav (od 99.7% povprečja deseterice v letu 2001 na 101.7% v letu 2002). Pri podindeksih tehnološkega indeksa nas najboljše uvršča *inovacijski podindeks* (24. mesto, 3.33), malo nižje se uvrščamo pri *podindeksu informacijskih in komunikacijskih tehnologij* (26. mesto, 5.08), najnižje pa po *podindeksu prenosa tehnologij* (33. mesto, 4.50). Edino izrazito poslabšanje glede sposobnosti rasti in poglobitev že lani izražene slabosti Slovenije je WEF zabeležil pri *indeksu makroekonomskega okolja*, kjer je bila uvrstitev Slovenije nižja kar za 11 mest (50. mesto, 3.95, v letu 2001 pa 4.02), nekoliko pa se je poslabšal tudi položaj Slovenije glede na povprečno vrednost deseterice držav (z 99.5% na 97.8%). Najbolj, za 8 mest, se je poslabšala že tako nizka uvrstitev Slovenije po *podindeksu vladnega trošenja* (s 60. na 68. mesto oz. z 2.61 na 2.21), do znižanja konkurenčnosti pa je prišlo tudi na področju *makroekonomske stabilnosti* (premik z 32. na 35 mesto oz. s 4.41 na 4.36). V okviru indeksa makroekonomskega okolja se je izboljšala le uvrstitev Slovenije po *podindeksu kreditnega ratinga* (s 27. na 26. mesto oz. s 4.63 na 4.88).

Dejavniki **GCI** merijo osnovne pogoje za rast gospodarstva v prihodnjem srednjeročnem obdobju, dejavniki **mikroekonomske konkurenčnosti MICI** pa preverjajo temeljne pogoje, ki določajo vzdržnost nivoja produktivnosti države. Največji napredek na področju mikroekonomske konkurenčnosti je bil v letu 2002 dosežen na področju *kakovosti nacionalnega poslovnega okolja*, ki ga določajo kakovost proizvodnih faktorjev, povpraševanja, komplementarne dejavnosti ter okoliščine za učinkovito sodelovanje in konkurenčno med podjetji. Po tem podindeksu se je Slovenija glede na leto prej povzpela kar za osem mest (115.7% povprečnega ranga deseterice, v letu 2001 86.6%). V zadnjem letu se je izboljšala tudi *konkurenčnost poslovanja in strategij podjetij* (premik z 28. na 26. mesto), kjer smo dosegli 127.7% povprečnega ranga obravnavane skupine držav (v letu 2001 128.2%).

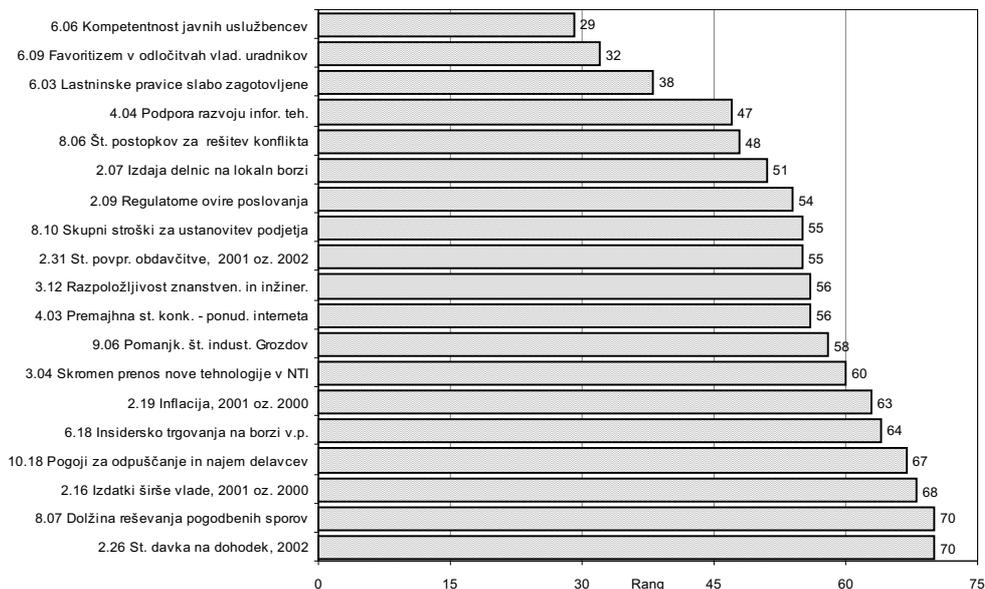
Tabela: Uvrstitev Slovenije v agregatnem indeksu nacionalne konkurenčnosti rasti (GCI) in agregatnem indeksu tekoče konkurenčnosti (MICI) ter njihovih podindeksih v primerjavi z izbranimi članicami EU in izbranimi kandidatki za vstop v EU v l. 2000, 2001 in 2003

Poročilo WEF 2002-2003	Agregatna indeksa										Komponente sposobnosti rasti (GCI)						Komponente CCI			
	Sposobnost rasti (GCI)					Mikroekonomska konkurenčnost (MICI)					Tehnološki indeks		Javne institucije		Makroekonomsko okolje		Poslovanje & strategije podjetij		Kakovost nac. posl. okolja	
	2002		2001		00	02	01	00*	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01	02	01
	r	v	r	v	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r
Avstrija ^a	18	4.93	18	5.33	17	12	13*/11	13	23	16	11	15	23	26	12	11	12	13	13	
Portugalska ^b	23	4.87	25	4.92	22	36	31*/33	28	13	25	21	25	40	35	41	38	32	29	29	
Estonija ^b	26	4.73	29	4.87	n	30	27*/28	n	14	8	28	29	46	43	36	32	28	26	26	
Slovenija^b	28	4.64	31	4.70	n	27	32*/32	n	25	30	23	30	50	39	26	28	27	35	35	
Madžarska ^b	29	4.63	28	4.87	25	28	26*/27	32	21	21	30	26	49	38	29	33	29	25	25	
Grčija ^b	38	4.32	36	4.46	33	43	43*/46	33	30	38	44	40	47	32	47	51	41	41	42	
Italija ^a	39	4.31	26	4.90	29	24	24*/23	24	39	31	37	27	27	23	18	13	24	24	24	
Češka ^b	40	4.26	37	4.41	31	35	35*/34	34	20	20	50	53	59	49	34	41	34	33	33	
Slovaška ^b	49	4.02	40	4.36	38	39	39*/40	36	34	29	53	38	64	64	43	57	40	36	36	
Poljska ^b	51	3.98	41	4.30	34	41	41*/42	41	36	35	61	41	54	50	46	55	45	40	40	

Vir: The Global Competitiveness Report 2001-2002, WEF; Global Competitiveness Report 2002-2003; <http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/>; The World Competitiveness Yearbook, 2002 MD, Lausanne.

Opombe: n - država ni bila ocenjena; a - inovativno osrednje države, b - inovativno periferne države; r - rang, v - vrednost indeksa; *posamezne komponente GCI so sestavljene iz različno ponderiranih podindeksov, ki imajo različno vlogo glede na razvojno stopnjo države; *v zadnjem poročilu je indeks tekoče konkurenčnosti (CCI) spremenjen v indeks mikroekonomske konkurenčnosti (MICI), ki je izračunan po nekoliko drugačni metodologiji (WEF za MICI objavlja le range). Zvezdica pomeni rang CCI po stari metodologiji. Krepko poudarjena števila pomenijo izboljšanje konkurenčnosti države vsaj za tri mesta. Temna polja pomenijo padec konkurenčnosti države vsaj za tri mesta.

Slika: Najpomembnejše slabosti nacionalne konkurenčnosti Slovenije po WEF v letu 2002

Vir: The Global Competitiveness Report 2001-2002, WEF; Global Competitiveness Report 2002-2003.

¹ Indeks GCI (Growth Competitiveness Index) meri sposobnost države za rast v prihodnjem srednjeročnem obdobju (od 5 do 8 let). Več o tem gl. metodološki list indikatorja na www.gov.si/zmar/projekti/arr/arr-pr.html.

² Indeks MICI (Microeconomic Competitiveness Index) (nadomešča lanski CCI - Current Competitiveness Index) ocenjuje možnosti tekoče stopnje produktivnosti države. Več o tem gl. metodološki list indikatorja na www.gov.si/zmar/projekti/arr/arr-pr.html.

³ V izbor držav smo vključili kandidatke za članstvo v EU, ki mejijo z Zahodno Evropo (Madžarska, Češka, Slovaška, Poljska in Estonija), članice EU, ki so najbolj podobne Sloveniji po gospodarski razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca (Grčija in Portugalska), ter regionalni sosedi - Avstrijo in Italijo.

Medregionalne variacije v brezposelnosti

Med slovenskimi regijami obstajajo precejšnje razlike v razvitosti, merjene s stopnjo registrirane brezposelnosti, ki so se v obdobju 1997–2000¹ še nekoliko povečale. Predvsem je očitna razlika med zahodno polovico države, kjer je stopnja registrirane brezposelnosti bistveno nižja in pod slovenskim povprečjem, ter vzhodnim delom, kjer običajno presega slovensko povprečje. V letu 2001 se je stopnja registrirane brezposelnosti glede na leto poprej zmanjšala v vseh statističnih regijah, razen v Spodnjeposavski, kjer se je povečala za 0.4 odstotne točke. Najvišjo brezposelnost je ponovno zabeležila Podravska regija, ki je s 17.9% preseгла slovensko povprečje za 6.3 odstotne točke. Nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti so imele še Pomurska, Zasavska, Spodnjeposavska in Savinjska regija. Tako kot v predhodnih letih je bila tudi v letu 2001 najnižja stopnja registrirane brezposelnosti v Goriški regiji, kjer ni dosegla niti polovice slovenskega povprečja, relativno nizko stopnjo brezposelnosti pa so imeli še v Osrednjeslovenski, Gorenjski in Obalno-kraški regiji.

Čeprav so se stopnje brezposelnosti po regijah v letu 2001 znižale, se relativne razlike med njimi niso zmanjšale, temveč so se ponekod celo povečale. V letu 2001 je svoj položaj glede na slovensko povprečje najbolj poslabšala Spodnjeposavska regija, odkloni od povprečja pa so se v negativno smer povečali tudi pri vseh drugih regijah z nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti (Podravska, Pomurska, Savinjska in Zasavska) ter v dveh regijah s podpovprečno brezposelnostjo (Obalno-kraška in Koroška). V omenjenih regijah se je torej stopnja registrirane brezposelnosti zmanjšala manj kot v slovenskem povprečju. Razmerje med regijama z najnižjo in najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti je v letu 2001 tako rahlo poraslo (z 1:3 v letu 2000 na 1:3.1 v letu 2001; leta 1997 1:2.7). Poleg tega se je nekoliko povečal tudi koeficient variacije v stopnji brezposelnosti med regijami (s 30.46 v letu 2000 na 32.26 v letu 2001; leta 1997 26.6). Trend povečevanja medregionalnih razlik v stopnji registrirane brezposelnosti, značilen za obdobje 1997-2000, se je torej nadaljeval tudi v letu 2001, kar je v nasprotju z zastavljenimi cilji v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije.

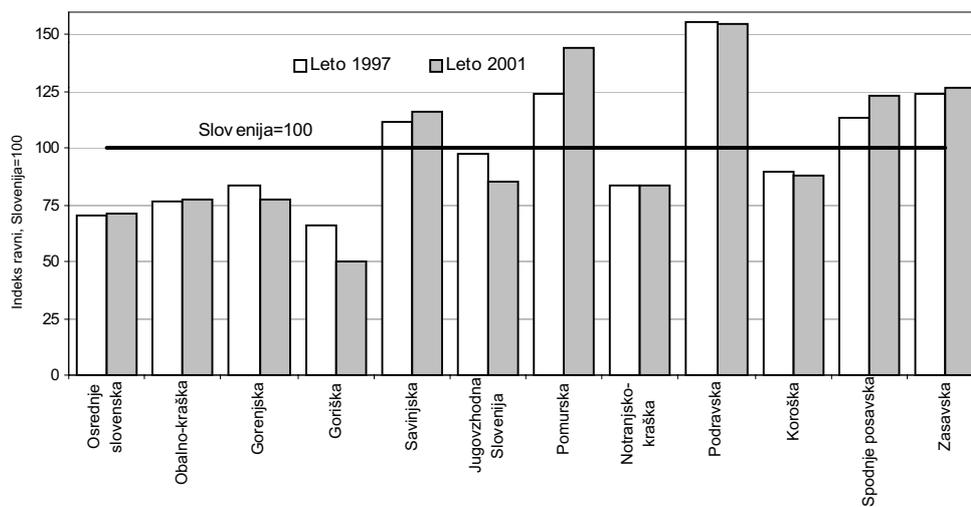
¹ Podatki o registrirani stopnji brezposelnosti so dosegljivi od leta 1997 dalje.

Tabela: Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah v obdobju od 1997 do 2001

	Stopnja registrirane brezposelnosti, v%				
	1997	1998	1999	2000	2001
SLOVENIJA	14.4	14.5	13.6	12.2	11.6
Osrednjeslovenska	10.2	10.5	10.1	9.2	8.3
Obalno-kraška	11.0	10.6	10.1	9.2	9.0
Gorenjska	12.0	12.6	11.9	10.1	9.0
Goriška	9.6	9.2	7.7	6.2	5.8
Savinjska	16.1	16.7	15.3	13.6	13.5
Jugovzhodna Slovenija	14.0	12.0	11.7	10.8	9.9
Pomurska	17.8	18.7	18.2	17.2	16.7
Notranjsko-kraška	12.0	12.5	12.2	10.8	9.7
Podravska	22.4	22.0	20.6	18.7	17.9
Koroška	13.0	13.0	11.7	10.3	10.2
Spodnjeposavska	16.4	15.9	14.9	13.9	14.3
Zasavska	17.9	19.2	17.5	15.5	14.7

Vir: SURS.

Slika: Stopnja registrirane brezposelnosti po slovenskih regijah v letih 1997 in 2001

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Realna rast bruto domačega proizvoda

Po visokih stopnjah gospodarske rasti v letih 1999 in 2000 (5.2 oziroma 4.6%) je realna rast bruto domačega proizvoda v letu 2001 znašala 3% in je bila najnižja v zadnjih osmih letih. Na upočasnitev gospodarske rasti so vplivali notranji in zunanji dejavniki, na eni strani predvsem krčenje investicijske aktivnosti, na drugi pa poslabšanje gospodarskih razmer v mednarodnem okolju. Realni padec investicijske potrošnje in zmanjšanje zalog sta skupaj negativno vplivala na rast bruto domačega proizvoda. Kljub ohranjanju rasti uvoza na nizki ravni je bil zaradi postopne upočasnitve rasti izvoza neto prispevek menjave s tujino h gospodarski rasti nižji kot leto prej, vendar je k realni rasti bruto domačega proizvoda prispeval relativno več. Realna rast bruto domačega proizvoda je tako tudi v tem letu pretežno temeljila na povečanju izvoza in ne na rasti domačega trošenja.

Statistični urad RS je decembra 2002 objavil podatke o rasti bruto domačega proizvoda v tretjem četrtletju 2002. V prvih devetih mesecih 2002 se je bruto domači proizvod na medletni ravni povečal za 2.9%, podatki za tretje četrtletje pa potrjujejo predvidevanja iz Jesenskega poročila 2002 o zmernem izboljšanju konjunktura v drugi polovici leta. Medletna realna rast bruto domačega proizvoda je znašala v tretjem četrtletju 3.4% (v drugem 3.2%, v prvem 2.2%), na postopno krepitev gospodarske rasti pa kažejo tudi sezonski podatki, saj je bila 1.3-odstotna četrtletna rast v tretjem četrtletju za 0.1 odstotne točke višja kot v drugem četrtletju.

H gospodarski rasti sta v prvih devetih mesecih 2002 največ prispevala rast investicij (obseg investicij se povečuje od zadnjega četrtletja 2001) ter saldo menjave s tujino, predvsem zaradi ohranjanja relativno visokih stopenj rasti izvoza, k čemur je prispeval predvsem izvoz v države nekdanje Jugoslavije, Cefte in nekdanje Sovjetske zveze. Četrtletno **gibanje agregatov potrošnje v prvih treh četrtletjih 2002** kaže nekoliko skromnejše premike v smeri krepitev domače potrošnje v strukturi bruto domačega proizvoda glede na pričakovanja, in sicer zaradi še vedno razmeroma skromne rasti zasebne potrošnje, ki po letu 1999 še ni začela hitreje ciklično oživljati. Na proizvodni strani se je v tretjem četrtletju okrepiła medletna rast dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih, kjer je bila krepitev rasti dodane vrednosti spodbujena z živahno izvozno aktivnostjo, in v gradbeništvu, kjer je bilo oživljanje po lanskem realnem upadanju predvsem posledica pospešene gradnje avtocest. Medletna realna rast dodane vrednosti v vseh storitvenih dejavnostih se je v tretjem četrtletju nekoliko upočasnila, izjema je le trgovina, kjer je bila krepitev rasti povezana z zmerno krepitevijo rasti zasebne potrošnje in večjo gradbeno aktivnostjo.

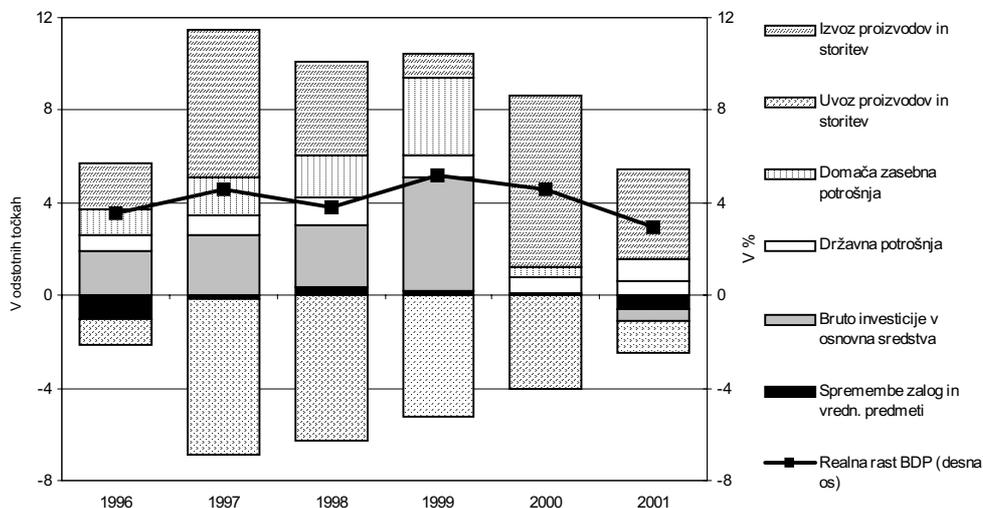
Zadnje srednjeročne projekcije makroekonomskih agregatov (Jesensko poročilo 2002; UMAR, 2002) kažejo, da bo trend poviševanja gospodarske rasti v prihodnjih letih počasnejši, kot je bilo predvideno v srednjeročnem makroekonomskem scenariju Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 (za leti 2005 in 2006 je bila predvidena gospodarska rast med 5.3% in 5.7%, jesenska napoved 2002 za ti dve leti se giblje med 4.5% in 4.7%). Med dejavniki za odstopanje navzdol so nedokončane strukturne reforme oziroma njihovo prepočasno izvajanje, kar se odraža predvsem na relativno počasnem izboljševanju izvozne konkurenčnosti in skromnejšem obsegu investicij (zlasti v letih 2001 in 2002 je prišlo do spremembe v strukturi rasti bruto domačega proizvoda v smeri upadanja deleža investicij v bruto domačem proizvodu). Po letu 2001 se je spremenila tudi struktura porabe razpoložljivega dohodka v korist hitrejše rasti varčevanja od predvidene, kar je vplivalo na nekoliko počasnejše ciklično oživljanje zasebne potrošnje. Zaradi počasnejšega oživljanja domače potrošnje in tudi vpliva manj ugodnih dejavnikov mednarodnega okolja se je cikel oživljanja gospodarske rasti po upočasnitvi leta 2001 nekoliko podaljšal, kar bo vplivalo tudi na kasnejši dvig gospodarske rasti na srednjeročno višjo raven.

Tabela: Rast bruto domačega proizvoda (BDP) in njegovih osnovnih komponent v Sloveniji v letih 1996–2001, v %

Realne stopnje rasti v %	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bruto domači proizvod	3.5	4.6	3.8	5.2	4.6	3.0
Izdatkovna struktura BDP						
Izvoz blaga in storitev	3.6	11.6	6.7	1.7	12.7	6.2
Uvoz blaga in storitev	2.1	11.9	10.4	8.2	6.1	2.1
Zasebna potrošnja	2.0	2.8	3.3	6.0	0.8	1.7
Državna potrošnja	3.3	4.3	5.8	4.6	3.1	3.2
Bruto investicije	3.9	10.4	12.4	18.9	0.5	-3.7
Investicije v osnovna sredstva	8.9	11.6	11.3	19.1	0.2	-1.9
Proizvodna struktura BDP						
Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo (A-B)	1.1	-2.9	3.1	-2.1	-1.0	-2.1
Industrija (C-E)	1.5	6.2	4.1	2.7	7.8	4.1
Gradbeništvo (F)	13.2	7.7	4.6	15.8	2.8	-3.5
Storitve (G-O)	4.2	2.8	3.4	4.8	4.2	3.6
Pretežno tržne storitve (G-K)	4.2	2.8	3.2	4.6	4.0	3.5
Pretežno javne storitve (L-O)	4.3	5.7	3.7	5.1	4.6	3.9

Vir: SURS.

Slika: Prispevek posameznih agregatov potrošnje k rasti bruto domačega proizvoda v Sloveniji v letih 1996–2001; v odstotnih točkah

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Revizija ocene bruto domačega proizvoda za leti 2000 in 2001 - Statistični urad Republike Slovenije (SURS) je 10. marca 2003 objavil revizijo nacionalnih računov za leti 2000 in 2001 v tekočih cenah na osnovi nove metodologije, za leto 2001 pa tudi v cenah novega baznega leta 2000. Revidirana ocena bruto domačega proizvoda (BDP) za leto 2000 v vrednosti 4,222 milijard SIT je za 4.6% višja od prejšnje ocene (4,036 milijard SIT). Po revidiranih podatkih je realna gospodarska rast v letu 2001 znašala 2.9% (po prejšnji oceni v cenah 1995 3.0%).

Inflacija

Postopno umirjanje rasti cen življenjskih potrebščin, ki se je pričelo **po letu 1992**, je bilo rezultat kombinacije restriktivnih usmeritev ekonomskih politik ter hkratnega uvajanja strukturnih reform, k njihovem znižanju na raven pod pet odstotkov v prvi polovici leta 1999 pa so pripomogli tudi ugodni vplivi iz tujine, predvsem znižanje cen nafte. Upadanje inflacije je nato v drugi polovici leta prekinilo naraščanje cen primarnih surovin na svetovnem trgu ter uvedba davka na dodano vrednost sredi leta, zaradi katerih se je inflacija ponovno povzpela na raven osmih odstotkov. Hitrejša rast cen se je nadaljevala tudi v letu 2000, hkrati pa se je povečalo njihovo nihanje, predvsem zaradi sprememb na področju regulacije cen, ki so omogočile hitrejše prenose cen na tujih trgih v domače cene. Inflacija se je pričela postopno umirjati v drugi polovici leta 2002, vendar je ob koncu leta še vedno znašala 7.2%.

Ohranjanje inflacije na relativno visoki ravni je v zadnjih treh letih (**2000–2002**) predvsem rezultat nedokončanih strukturnih reform, povezanih z indeksacijo, strukturo in obsegom javnofinančnih odhodkov ter povečanjem učinkovitosti oziroma prestrukturiranjem menjalnega in nemenjalnega sektorja. Ob hkratnem povečanju cenovnih pritiskov iz tujine so rigidnosti, ki se zato ohranjajo v ekonomiji, privedle do neodzivnosti ekonomskih politik, te pa so pričele povzročati dodatne inflatorne pritiske.

Povišanja **trošarin**, ki so bila delno posledica usklajevanja z davčnim sistemom držav Evropske unije, hkrati pa so, ob ohranjanju visokega deleža javnofinančnih odhodkov, omogočala vzdrževanje ciljnega proračunskega primanjkljaja, so tako v letih od 2000 do 2002 k inflaciji prispevala 2.7 odstotne točke. Poleg tega sta se v začetku leta 2002 povišali tudi stopnji **davka na dodano vrednost**, kar je k inflaciji prispevalo nadaljnjih 0.6 odstotne točke. Tudi **ukrepi denarne politike in politike deviznega tečaja** so prispevali k ohranjanju visoke ravni cen. Banka Slovenije je namreč kljub povečanim pritokom tujega denarja ohranjala politiko postopne deprecije nominalnega tečaja tolarja, ki je neposredno, preko višjih uvoznih cen, vplival na domače cene, posredno pa se je povečevala tudi količina denarja v obtoku. 4-odstotna deprecija tolarja v letu 2002 je tako prispevala približno polovico skupne rasti cen v tem letu. **Prispevek reguliranih cen** k inflaciji se je v zadnjih treh letih ohranjal na ravni nad 20% letno, zaradi hitrejše rasti reguliranih cen od splošne ravni cen pa je bila inflacija v tem obdobju višja za 1.7 odstotne točke. Hitrejša rast reguliranih cen je bila posledica višjih **svetovnih cen nafte**, ki se je odrazila na cenah motornih bencinov, ter reguliranih cen storitev, kjer so izstopale cene komunalnih storitev, ki so se oblikovale na ravni občin, ter telekomunikacijske storitve. Skupaj pa so cene nafte kot najpomembnejši zunanji dejavnik inflacije k skupni rasti cen v posameznih mesecih (na medletni ravni) zadnjih treh let prispevale do 28%.

V skladu s predvidevanji, izraženimi že v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije, pričakujemo **v prihodnjih letih**, da se bo inflacija še naprej zniževala, čeprav bo predvsem zaradi nadaljevanja procesa realne konvergence še vedno višja kot v državah Evropske unije.

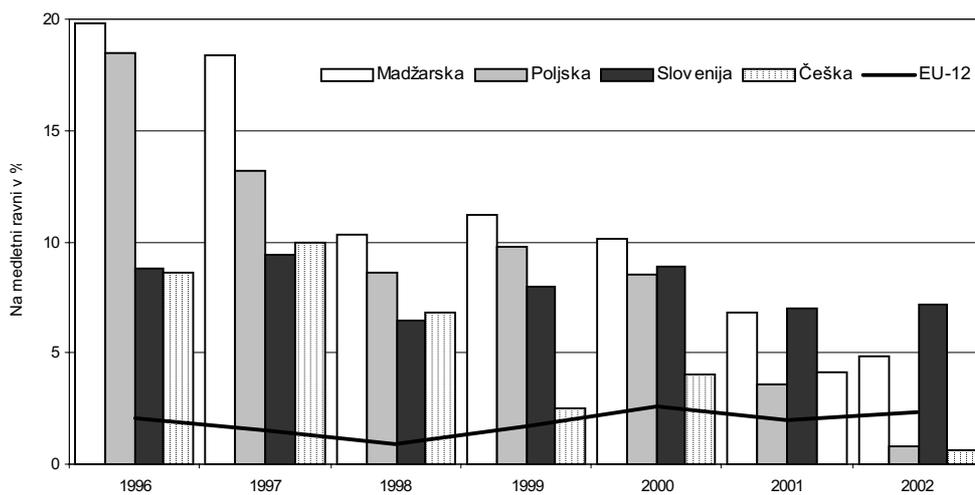
Tabela: Rast cen življenjskih potrebščin v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1995–2001

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija , medletne stopnje rasti v %:								
Cene življenjskih potrebščin	9.0	9.0	8.8	6.5	8.0	8.9	7.0	7.2
Blago	7.1	8.0	8.5	5.6	7.8	8.8	6.2	6.4
Storitve	15.9	12.2	9.8	9.3	8.8	9.2	9.6	9.4
Regulirane cene	10.0	8.4	16.9	11.1	10.4	16.0	10.5	9.2
Energija	8.2	5.6	20.9	13.2	11.0	18.9	6.7	5.5
Drugo	11.4	10.6	12.4	8.6	9.6	12.0	17.0	14.7
Osnovna inflacija	np	7.2	6.4	5.0	4.1	6.9	7.4	6.9
Evropska unija¹ , medletne stopnje rasti, v %:								
Cene življenjskih potrebščin (CPI)	2.5	2.1	1.5	0.9	1.7	2.6	2.0	2.3 z

Vir: SURS (cene življenjskih potrebščin), ocena UMAR (regulirane cene, osnovna inflacija); Eurostat (cene življenjskih potrebščin v EU).

Opombi: ¹ Evro območje; np - ni podatka, z - začasni podatek.

Slika: Primerjava rasti cen v EU z izbranimi kandidatki za članstvo v EU

Vir: Nacionalni statistični uradi, Eurostat, EBRD.

Stopnja brezposelnosti

Po nekajletni stagnaciji zaposlenosti in brezposelnosti v obdobju 1993-1998 je začelo število brezposelnih leta 1999 hkrati z rastjo zaposlenosti upadati. V letu 2002 pa se je upadanje števila brezposelnih oseb ob upočasnjeni rasti zaposlenosti ustavilo. **Število registriranih brezposelnih**, ki se je v obdobju 1993-1998 gibalo na ravni okrog 125 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa med 14% in 14.5%, je do leta 2001 upadlo v povprečju na nekaj manj kot 102 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa na 11.6%. V letu 2002 se je število registriranih brezposelnih v povprečju ponovno nekoliko povečalo (na 102,635), ker pa se je povečalo tudi število formalno delovno aktivnih, je povprečna letna stopnja registrirane brezposelnosti ostala nespremenjena. **Število brezposelnih po anketi o delovni sili** pa se je v letu 2002 v povprečju znižalo za 1.6% (na 62 tisoč), povprečna stopnja anketne brezposelnosti pa je ostala nespremenjena: 6.4%. Sicer se je število brezposelnih po anketi o delovni sili v obdobju 1995-2000 gibalo na ravni okrog 70 tisoč (stopnja anketne brezposelnosti med 7% in 8%) in se je šele v letu 2001 znižalo na 63 tisoč oziroma 6.4% aktivnega prebivalstva. Brezposelnost, merjena po mednarodni metodologiji, je v Sloveniji že ves čas, odkar jo merimo, nižja od povprečja EU in niha okrog povprečja držav OECD.

Število registriranih brezposelnih se je v prvem polletju 2002 povečalo predvsem zaradi večjega priliva oseb, ki so izgubile delo, v tretjem četrtletju pa zaradi manjših odlivov v zaposlitev in črtanj iz evidence, ki so se v zadnjem četrtletju ponovno povečala. V novembru in decembru se je namreč (v skladu z julijskimi spremembami zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti - UL št. 67/02) začel izvajati prepis oseb, ki so bile v registru brezposelnih prijavljene na podlagi zakona o invalidskem in pokojninskem zavarovanju, v drugo evidenco¹. Teh prepisov je bilo do konca leta 5,702. Število brezposelnih se je do decembra tako znižalo na 99,607, stopnja registrirane brezposelnosti pa na 11.3%. Z upokojevanjem in drugimi črtanji iz evidence se je delež dolgotrajno brezposelnih znižal od 58.9% v povprečju leta 2001 na 54.5% v povprečju leta 2002, oziroma na 52.2% decembra 2002. Drugi strukturni problemi brezposelnosti se le počasi zmanjšujejo. Obe stopnji brezposelnosti žensk (registrirana in anketna) ostajata še naprej precej višji od stopenj brezposelnosti moških, čeprav se je anketna stopnja nekoliko zmanjšala, registrirana pa povečala (glej tabelo). Stopnja brezposelnosti moških (registrirana in anketna) je bila v letu 2002 enaka kot v letu 2001. Tudi brezposelnost mladih (v starosti 15-24 let) ostaja še naprej relativno visoka, vendar gre pri mladih zaradi večje vključenosti v šolanje za relativno nizko aktivnost, zlasti med ženskami. Tudi zato je stopnja brezposelnosti mladih žensk še naprej višja kot pri moških.

Priliv iskancev prve zaposlitve med brezposelne, ki se je od leta 1998 dalje počasi povečeval, se je v letu 2002 nekoliko znižal, že četrto leto pa se povečuje priliv oseb, ki so izgubile delo, in hkrati zmanjšuje odliv brezposelnih oseb v zaposlitev. Še naprej se nadaljujejo visoka črtanja iz evidence zaradi drugih razlogov, med katerimi prevladuje črtanje zaradi nezglašanja na zavodih za zaposlovanje, visok pa je tudi delež izpisa po lastni volji. Oboje lahko tudi pomeni, da si je brezposelna oseba našla zaposlitev sama. Med razlogi za izgubo zaposlitve sta najpomembnejša izguba dela za določen čas (skoraj 50%) in prekinitve delovnega razmerja po lastni volji (okrog 15%), ki pa je v marsikaterem primeru le skrita, že vnaprej dogovorjena oblika prekinitve delovnega razmerja po določenem času ali ob določenih pogojih. Izgube zaposlitve zaradi stečaja ali presežkov, ki so bile v zadnjih letih relativno manj pomembne in bolj ali manj stabilne, so se v letu 2002 precej povečale. **Osnovni vzrok za počasno zmanjševanje registrirane brezposelnosti** v Sloveniji je še naprej visoka strukturna brezposelnost. Zato je novembra 2002 sprejeti Program aktivne politike zaposlovanja za leto 2003 usmerjen predvsem v ukrepe, ki naj bi izboljšali zaposlitvene možnosti težje zaposljivih oseb, zmanjšali število brezposelnih brez izobrazbe, zmanjšali regionalne razlike v brezposelnosti ter zagotavljali enake možnosti dostopa do trga dela in zaposlitve. To bo še posebej pomembno ob predvidenem dodatnem povečanju števila brezposelnih žensk zaradi napovedanih presežkov pretežno ženske delovne sile v tekstilni in obutveni industriji. Z uresničevanjem predlaganih ukrepov bo tako Slovenija sledila cilju zmanjševanja brezposelnosti, postavljenem tako v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006 (SGRS) kot v Nacionalnem programu razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 in drugih izvedbenih dokumentih. Vzrok nezmanjšanih prilivov v brezposelnost pa je tudi zaposlovanje za določen čas, s katerim delodajalci prenašajo del poslovnega rizika na zaposlene.

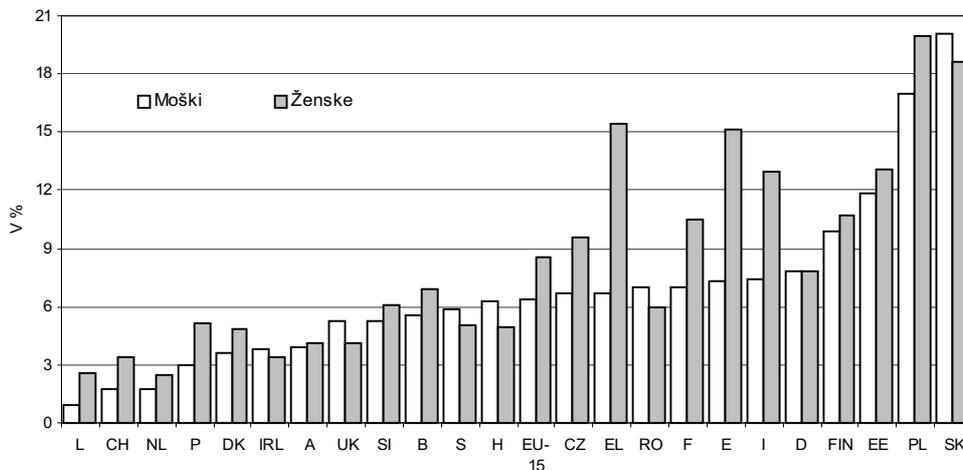
Tabela: Stopnja brezposelnosti v Sloveniji, EU in OECD v obdobju 1995–2002, v%

	1995	1997	1999	2000	2001	2002
Stopnja anketne brezposelnosti (Slovenija)						
Slovenija ¹	7.4 ¹	7.4	7.6	7.0	6.4	6.4
moški	7.7 ¹	7.1	7.3	6.8	5.9	5.9
ženske	7.0 ¹	7.6	7.9	7.3	7.0	6.8
mladi (15–24 let)	18.8 ¹	17.6	18.1	16.8	18.1	16.1 ¹
EU	10.7	10.6	9.1	8.2	7.3	7.6
OECD	7.7	7.4	6.8	6.4	6.4	6.9
Stopnja registrirane brezposelnosti (Slovenija)						
Slovenija	13.9	14.4	13.6	12.2	11.6	11.6
moški	14.1	13.6	12.4	11.1	10.4	10.4
ženske	13.7	15.3	15.0	13.5	12.9	13.1

Vir: SURS, Eurostat, OECD.

Opomba: ¹drugo četrtletje.

Slika: Mednarodna primerjava stopenj anketne brezposelnosti za države EU in kandidatke za vstop v EU v letu 2001, v %

Vir: Eurostat, SURS.

¹ 4. oktobra 2002 je bil na podlagi sprememb in dopolnitev Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti objavljen Pravilnik o vsebini in načinu vodenja uradnih evidenc s področja zaposlovanja, ki določa kriterije za prehod oseb iz evidence brezposelnih v evidenco na podlagi drugih zakonov. Te kriterije izdelata ZRSZ v sodelovanju s pristojno institucijo, na katero se posamezni zakon nanaša. Podlaga za prehod v evidenco po drugih zakonih je zaposlitveni načrt. Na podlagi tega pravilnika je bil skupaj z ZPIZom pripravljen organizacijski predpis za delovne invalide – prejemnike denarnega nadomestila iz ZPIZa. Zavod je skupaj z ZPIZom začel presojo zaposlitvenih možnosti delovnih invalidov in izdelal kriterije za prehajanje le-teh v evidenco oseb po drugih zakonih. V presojo so vključene osebe, ki:

- so na ZRSZ prijavljene najmanj dve leti,
- se v tem času kljub napotitvam k delodajalcem niso uspele zaposliti zaradi svoje zaposlitvene oviranosti,
- v tem obdobju zanje ni bilo primernih delovnih mest,
- se tudi po vključitvi v programe aktivne politike zaposlovanja niso uspele zaposliti.

Stopnja zaposlenosti

Stopnja zaposlenosti, izračunana iz anketnih podatkov, ki vključujejo tudi neformalno zaposlene osebe¹, je bila v Sloveniji v drugi polovici devetdesetih let relativno visoka in stabilna. Pri moških je nihala okrog 68%, pri ženskah pa okrog 59% delovno sposobnih oseb (to je oseb v starosti 15-64 let) istega spola². Potem ko se je stopnja zaposlenosti v letu 1999 nekoliko znižala (zaradi zmanjšanja števila neformalnih zaposlitev), od takrat dalje ponovno narašča. V letu 2002 se je že približala 65%. V primerjavi s povprečjem EU, kjer se je zaposlenost v istem obdobju hitro povečevala, je zaposlenost moških v Sloveniji nekoliko nižja, zaposlenost žensk pa precej višja (gl. tabelo). Glede na starost je v Sloveniji nižja zaposlenost kot v povprečju v EU pri mladih (15-24 let) ter pri starejših od 50 let. Pri starejših gre še vedno za učinek (pre)zgodnjega upokojevanja v začetku devetdesetih let ter visoke strukturne brezposelnosti, ki zadeva zlasti starejše brezposelne osebe.

Rast števila formalno delovno aktivnih oseb (oseb v delovnem razmerju in samozaposlenih), ki se je začela leta 1999, se je zaradi upočasnjene gospodarske rasti v letu 2002 precej umirila. Število neformalno delovno aktivnih oseb pa se je v letu 2002 celo zmanjšalo. Povprečno število delovno aktivnih po anketi o delovni sili, ki vključuje tudi neformalno delovno aktivne osebe, je bilo v letu 2002 namreč za 0.7% nižje kot v letu 2001. Rast števila zaposlenih v podjetjih in organizacijah, ki se je začela leta 1999, se je nadaljevala tudi v letu 2002, vendar počasneje kot leto prej (0.7% v primerjavi z 1.8% leta 2001). Število zaposlenih je naraščalo skoraj v vseh področjih dejavnosti³ (najbolj v področju poslovnih storitev, za 4.8%), zmanjšalo pa se je v rudarstvu (za 6.5%), v predelovalnih dejavnostih (za 1.7%) in v gostinstvu (za 0.3%). Število zaposlenih v drobnem zasebnem sektorju je po bistveno nižji rasti v letu 2001 v letu 2002 upadlo za 2.3%. Sicer je imelo zaposlovanje v drobnem zasebnem sektorju vse obdobje tranzicije visoko pozitivno rast, s čimer je bilo vsaj delno nadomeščeno upadanje zaposlenosti v podjetniškem sektorju. V letu 2002 se je nadaljevalo tudi upadanje števila samostojnih podjetnikov-posameznikov, ki se je začelo že leta 1996, delno tudi zaradi prehajanja v podjetniški sektor, ko se drobno samostojno podjetje dovolj razvije.

¹ Neformalno zaposlene osebe so načeloma lahko hkrati tudi bodisi študentje med mladimi, bodisi upokojenci med starejšimi.

² Pri tem so tudi med delovno aktivnimi upoštewane samo osebe iste starosti.

³ Zaradi sprememb v Standardni klasifikaciji dejavnosti (UL št. 2/2002) so bila v letu 2002 invalidska podjetja, ki so dotlej spadala v področje dejavnosti N, preregistrirana v tiste dejavnosti, kamor po vsebini svojega dela dejansko spadajo. Zaradi te spremembe objavljeni podatki za leto 2002 po dejavnostih metodološko niso primerljivi s podatki za leto 2001. Najobčutnejše razlike so nastale v področjih dejavnosti N, D in K. Da bi lahko analizirali realna gibanja, pri analizi dinamike po področjih dejavnosti upoštevamo za leto 2002 podatke, ki ne vključujejo navedene statistične preregistracije.

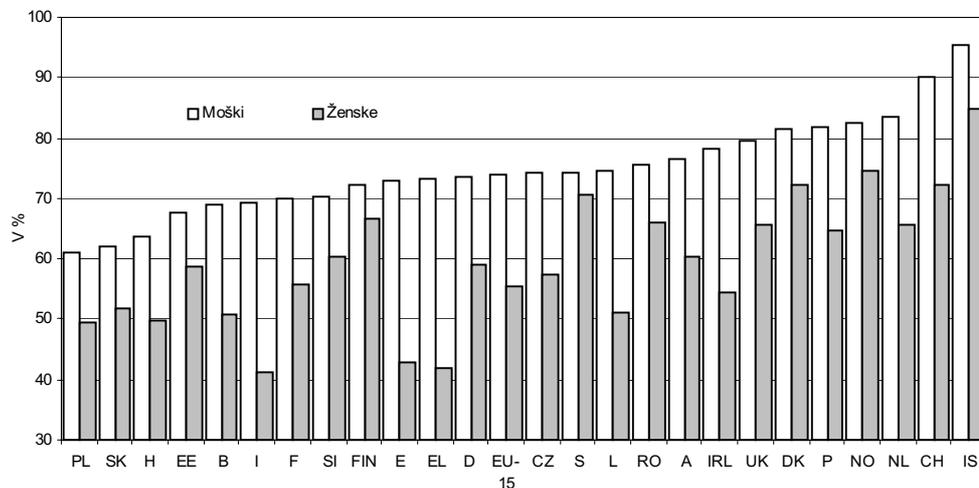
Tabela: Stopnje zaposlenosti (prebivalstva v starosti 15–64 let) po anketah o delovni sili v Sloveniji in v EU v letih 1995–2002, v%

	1995	1997	1999	2000	2001	2002 ¹
Slovenija	62.9	63.5	62.5	62.9	63.9	64.3
Moški	67.7	68.0	66.9	67.2	68.7	68.7
Ženske	58.0	59.0	57.8	58.5	58.9	59.8
15-24	33.8	38.0	34.3	33.6	31.4	31.2
25-49	87.0	85.6	85.3	85.6	86.6	86.7
50-64	35.8	36.4	35.3	37.3	41.1	42.6
Kmetijstvo	6.7	8.3	6.5	6.4	6.7	6.4
Industrija in gradbeništvo	27.7	26.2	24.4	24.4	25.0	25.3
Storitve	29.7	30.6	32.8	33.2	33.2	33.8
Evropska unija		60.1	62.1	63.1	63.9	
Moški		69.9	71.6	73.4	74.0	
Ženske		50.4	52.6	53.8	54.8	
Kmetijstvo		3.0	2.8	2.7	2.7	
Industrija in gradbeništvo		17.7	18.4	18.5	18.6	
Storitve		39.5	41.6	42.7	43.4	

Vir: SURS, Eurostat.

Opomba: ¹drugo četrtletje.

Slika: Stopnje zaposlenosti v Sloveniji in izbranih evropskih državah po spolu leta 2001, v %

Vir: SURS, Eurostat.

Javnofinančno ravnovesje

Urvnoteženost javnih financ v letih 1995 in 1996 je odigrala pozitivno vlogo pri stabilizaciji gospodarstva, saj ni ustvarjala dodatnih pritiskov na obresti in na tečaj preko zadolževanja v tujini. Javnofinančno ravnovesje je bilo porušeno leta 1997 zaradi znižanja stopenj prispevkov za socialno varnost in upadanja prihodkov od carin in uvoznih dajatev, ki jih niso zmogli nadomestiti novi davčni viri. Z ukrepi, ki so učinkovali predvsem na javnofinančne prihodke, se je javnofinančni primanjkljaj v letu 1998 nekoliko zmanjšal in dosegel predvidenega, tako kot tudi v letu 1999, ko so bili s prilagajanjem slovenskega fiskalnega sistema evropskemu uvedeni davek na dodano vrednost in trošarine. V letu 2000 so se razmere na javnofinančnem področju ponovno zaostriale. Zaradi višje inflacije od predvidene so se povečali pritiski na javnofinančne odhodke za plače in iz pokojninske blagajne, normalizacija gospodarske rasti in domače porabe glede na izjemno visoko rast v letu 1999 pa je upočasnila rast javnofinančnih prihodkov, tako da je njihov obseg v primerjavi z BDP padel kar za 0.8 strukturne točke. Javnofinančni primanjkljaj je v primerjavi z BDP dosegel 1.4%, kar je bilo za 0.4 strukturne točke več, kot je bilo predvideno v proračunskem memorandumu.

Zaostrena javnofinančna situacija se je nadaljevala tudi v letu 2001. Upadanje gospodarske aktivnosti je privedlo do zaostajanja rasti obveznih dajatev za rastjo javnofinančnih odhodkov, katerih obseg se je v primerjavi z BDP v letu 2001 povečal še za 0.3 strukturne točke. Hitreje kot skupni **javnofinančni odhodki** so se povečali predvsem odhodki za plače, na katere so bolj kot usklajevanja pritiskali različni dodatki iz kolektivnih pogodb in uredbe Vlade ter izredna napredovanja in novo zaposleni. Hitrejše rast so zabeležila tudi sredstva za plačilo obresti, predvsem od tujih kreditov, in sredstva za transfere posameznikom, ki jih je z razširitvijo pravic povzročila novela zakona o socialnem varstvu. V strukturi odhodkov se je v letu 2001 povečal tudi delež sredstev za investicije. Zmerna rast upravičencev do pokojninskega zavarovanja in znižanje razmerja med povprečno plačo in povprečno starostno pokojnino je v letu 2001 vplivalo na zmanjšanje obsega sredstev za pokojnine v primerjavi z bruto domačim proizvodom. V primerjavi z BDP se je zmanjšal tudi obseg sredstev za subvencije in nekatere druge odhodke.

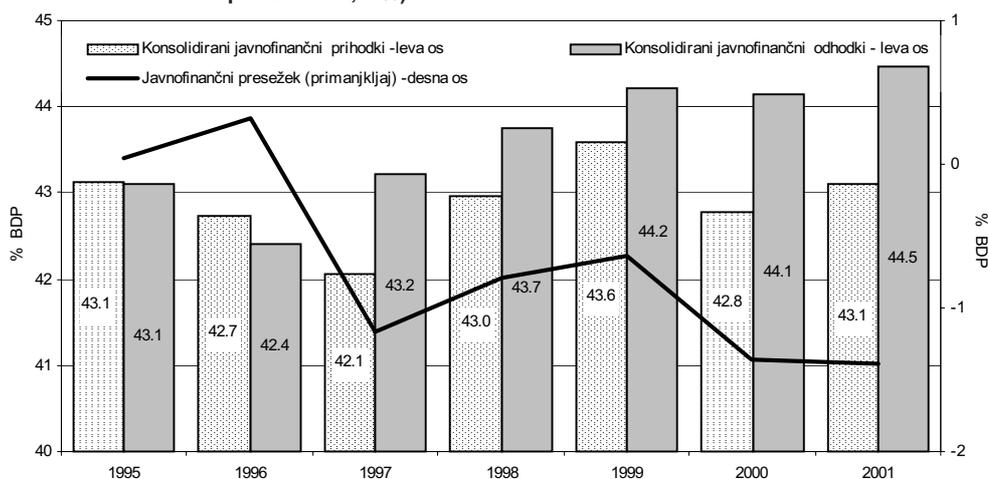
Manj ugodna gibanja domačega trošenja in tolarskega uvoza od načrtovanih so se odrazila kot odstopanje **prihodkov** od davka na dodano vrednost glede na napovedi v sprejetem državnem proračunu. Izpad prihodkov davka na dodano vrednost je bil deloma kompenziran z višjimi prilivi od trošarin od načrtovanih ob sprejetju proračuna, saj se je padec cen nafte na svetovnem trgu kompenziral s povečanjem trošarinskih dajatev. Zaradi nadaljnega zniževanja carinskih stopenj so se v letu 2001 že šesto leto zapored (za 0.3 strukturne točke) znižali prihodki od carin in drugih uvoznih dajatev (znižanje od 3.5% BDP v letu 1995 na 0.6% BDP v letu 2001). V letu 2001 je bila rast prispevkov in davkov, ki sledijo gibanju plač, tudi nekoliko počasnejša od rasti bruto domačega proizvoda. Tudi v letu 2001 se je upadanje obveznih dajatev sicer deloma kompenziralo z drugimi kapitalskimi in koncesijskimi prihodki. Kljub varčevalnim ukrepom za zmanjševanje javnofinančnih odhodkov je javnofinančni primanjkljaj v letu 2001 dosegel 1.4% v primerjavi z bruto domačim proizvodom, kar je za 0.4 strukturne točke več od predvidenega v proračunskem memorandumu.

Javnofinančni odhodki so bili v letu 2002 (po predhodnih podatkih) za 0.6 strukturne točke ocenjenega bruto domačega proizvoda nižji kot leta 2001. Hitreje od celotnih odhodkov so tudi v letu 2002 naraščali odhodki za plače in obresti, počasnejšo rast kot celota pa so imeli izdatki za blago in storitve, subvencije, sredstva za pokojnine in predvsem sredstva za investicije. Transferi posameznikom in gospodinjstvom so rasli po enaki stopnji

kot celotni javnofinančni odhodki. V (koledarskem) letu 2002 je bil obseg konsolidiranih javnofinančnih prihodkov v primerjavi z ocenjenim BDP le za 0.1 strukturne točke nižji kot v letu 2001. V okviru celotnih javnofinančnih prihodkov so se hitreje od rasti bruto domačega proizvoda povečevale obvezne dajatve (njihov obseg se je v primerjavi z ocenjenim BDP povečal za 0.5 strukturne točke), počasneje pa drugi proračunski prihodki (udeležba na dobičku javnih podjetij, obresti, koncesijski prihodki). V letu 2002 so se povišale davčne stopnje davka na dodano vrednost in trošarinske dajatve, uvedene so bile nove okoljske takse, upočasnjeno je bilo upadanje carinskih prihodkov. Davki in prispevki, ki se obračunavajo od osnove plač, so rasli počasneje od rasti celotnih javnofinančnih prihodkov, znižana je bila obremenitev stroškov dela z davkom na izplačane plače, zelo skromno rast je dosegel tudi davek od dobička pravnih oseb. V strukturi obveznih **javnofinančnih prihodkov** se je zato povečal delež posrednih davkov, zmanjšal pa delež neposrednih davkov in prispevkov za socialno varnost, kar je v skladu s sprejeto Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006. Tekoči javnofinančni primanjkljaj je znašal v letu 2002 (po predhodnih podatkih) okoli 1.4% ocenjenega bruto domačega proizvoda (kar je toliko kot v letu 2001).

Pred letom 2002 je proračunsko poslovanje države potekalo v okviru »zamaknjene« proračunskega leta, ko se je za pokritje proračunskih odhodkov tekočega leta uporabilo tudi del proračunskih prihodkov, realiziranih v januarju prihodnjega koledarskega leta. Zaradi pomanjkljivosti takega sistema (otežene mednarodne primerjave, netransparentnost, likvidnostne težave v januarju, višje obresti) je bila **v letu 2002** opravljena **uskladitev proračunskega s koledarskim letom**. Opravljena uskladitev (za prilive davka na dodano vrednost in trošarine iz januarja 2003) je v letu 2002 zmanjšala izkazane javnofinančne prihodke za okoli 1.5% ocenjenega bruto domačega proizvoda (t.i. izravnalni primanjkljaj). Celotni izkazani javnofinančni primanjkljaj v letu 2002 (izravnalni primanjkljaj in tekoči javnofinančni primanjkljaj skupaj) je po predhodnih podatkih tako dosegel okoli 2.9% ocenjenega BDP. V letu 2002 je bil opravljen tudi izračun javnofinančnega primanjkljaja **po evropski metodologiji** (European System of National Accounts - ESA 95), po katerem je v letu 2001 javnofinančni deficit dosegel 2.5% BDP, za leto 2002 pa je ocenjen na 1.8% bruto domačega proizvoda.

Slika: **Konsolidirana bilanca javnega financiranja po metodologiji GFS-IMF (deleži v primerjavi z bruto domačim proizvodom, v %)**

Vir: Ministrstvo za finance, preračuni UMAR.
Opomba: za oceno leta 2002 glej tekst.

Plačilnobilančno ravnovesje

Po obdobju razmeroma uravnoteženega tekočega računa plačilne bilance v letih 1995-1997 se je z letom 1998 začelo obdobje plačilnobilančnega neravnovesja. Neposredni in posredni vplivi azijske in ruske finančne krize na gospodarska gibanja v najpomembnejših zunanjetrgovinskih partnericah so upočasnili realno rast slovenskega izvoza, hkrati pa se je ob naraščajoči domači investicijski aktivnosti nadaljevala visoka rast uvoza. V letu 1999 so stagniranje realnih stopenj rasti blagovnega izvoza v države bivše Jugoslavije, močan porast izvoza v Rusijo in relativno skromno povečanje izvoza v države EU, pa tudi izjemen porast blagovnega uvoza pred uvedbo DDV, povzročili največji blagovni primanjkljaj po letu 1992 (6.2% BDP). Na nadaljnje usihanje presežka v storitveni menjavi je tudi v letu 1999 vplival manjši neto priliv deviz od turizma (kosovska kriza), poleg tega pa še neto uvoz konstrukcijskih storitev in rast uvoza ostalih (netradicionalnih) storitev. Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance je tako v letu 1999 znašal 3.5% BDP. **Leta 2000** so se mednarodni pogoji poslovanja z vidika tujega povpraševanja bistveno izboljšali, umirjena rast domače potrošnje pa je vplivala na umirjeno rast uvoznih tokov. Na visoko rast izvoza je vplivala tudi povečana prodaja blaga v države nekdanje Jugoslavije, ki jo je omogočila stabilizacija vojaško-političnih razmer na tem ozemlju. Kljub visoki izvozni rasti in bolj umirjeni rasti uvoza pa se je primanjkljaj tekočega računa v letu 2000 ohranil na relativno visoki ravni (3 % BDP), in sicer zaradi poslabšanja pogojev menjave (za 3.7 indeksne točke) kot posledice naraščajočih cen nafte in drugih surovin na mednarodnih trgih ter višjih uvoznih cen zaradi povišane inflacije pri najpomembnejših dobaviteljih.

V letu 2001 je bil na tekočem računu plačilne bilance ponovno presežek v višini 31 mio EUR (0.2% BDP). Stanje na tekočem računu plačilne bilance se je izboljšalo predvsem zaradi manjšega **blagovnega** primanjkljaja. Realna rast izvoza blaga in storitev v letu 2001 (6.2%) se je v primerjavi z letom 2000 (12.7%) sicer upočasnila približno za polovico, pri čemer je upadanje realne stopnje rasti izvoza zaradi umirjanja gospodarske aktivnosti v državah EU blažil povečani obseg prodaje blaga na trge nekdanje Jugoslavije in v Rusijo. Na skromno realno rast uvoza blaga in storitev pa je vplivalo šibko domače povpraševanje, zlasti upadanje naložbene aktivnosti, predvsem v drugi polovici leta pa tudi umirjanje rasti proizvodnje v predelovalnih dejavnostih. K izboljšanju stanja tekočega računa plačilne bilance v letu 2001 je prispeval tudi višji presežek v **storitveni bilanci**, h kateremu sta relativno največ prispevala večja presežka v menjavi transportnih storitev in potovanj. V letu 2001 je naraščal tudi izvoz komunikacijskih, računalniških in informacijskih storitev, kar je spodbudno glede na to, da se je delež drugih storitev (vse storitve brez potovanj in transportnih storitev) v skupnem izvozu storitev v obdobju 1994-2001 povečeval bistveno počasneje kot v razvitih državah in tudi državah na prehodu. V uvozu storitev pa se je krepil predvsem uvoz komunikacijskih storitev, licenc, patentov in avtorskih pravic ter drugih poslovnih storitev.

V letu 2002 se je presežek tekočega računa plačilne bilance še povečal in je znašal 392.5 mio EUR. V primerjavi z letom 2001 se je močno znižal **blagovni** primanjkljaj (s 689.6 mio EUR na 260.7 mio EUR), k temu sta ob skromnem uvozu prispevala ohranjanje izvoza na relativno visoki ravni in izboljšanje pogojev menjave. V letu 2002 so se namreč nadaljevale visoke stopnje rasti izvoza v države nekdanje Jugoslavije, Sovjetske zveze ter Cefte, kar je deloma odtehtalo skromno rast izvoza na trge držav EU, ki pa se je v drugem četrtletju začela ponovno postopno krepiti. Pogoji menjave so se po razpoložljivih podatkih za leto 2002 precej izboljšali (za 2.4 indeksne točke), kar je bilo, poleg krepitve EUR, tudi posledica višjih izvoznih cen. **Menjava storitev** je bila v letu 2002 še ugodnejša kot leto prej, rast storitvene menjave pa je tudi preseгла rast blagovne menjave. Tudi presežek v menjavi storitev se je glede na leto 2001 v letu 2002 nekoliko povečal. Na izvozni strani se je najbolj povečal obseg ostalih storitev, predvsem zaradi izredno dinamičnega povečanja izvoza poslovnih (zlasti posredovanja), komunikacijskih in finančnih storitev. Tudi na uvozni strani je obseg

ostalih storitev naraščal najhitreje, najpočasneje pa je naraščal uvoz potovanj. Za razliko od leta 2001 je bil v **bilanci dohodkov od dela in kapitala** v letu 2002 zabeležen primanjkljaj, kar je v veliki meri posledica metodoloških sprememb¹. Presežek v **bilanci tekočih transferjev** je bil v letu 2002 le malo pod primerljivim leta 2001.

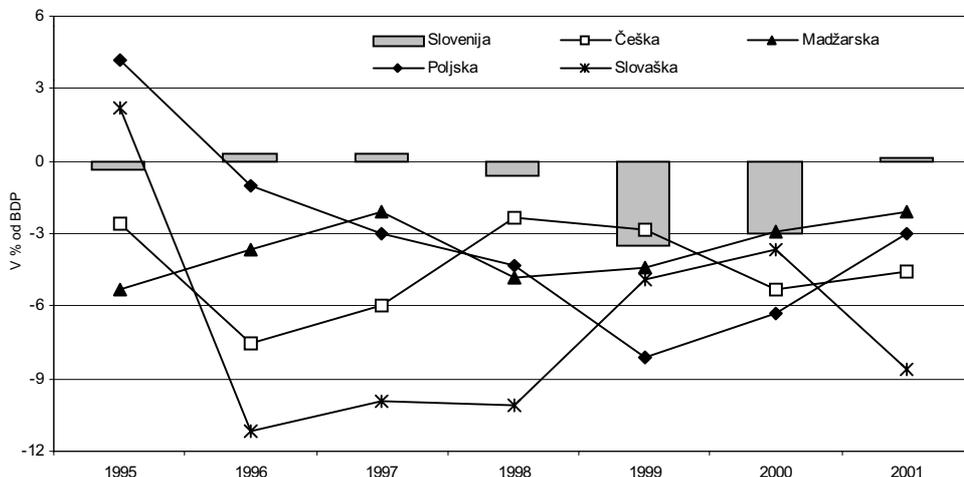
Presežek tekočega računa plačilne bilance v letu 2001 in njegova krepitev v letu 2002 kažeta odstopanje od pričakovane smeri gibanja v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006, razlog za to pa je predvsem nizka rast uvoza kot posledica razmeroma skromne domače potrošnje. Če upoštevamo izboljšanje strukture prilivov na kapitalskem in finančnem računu plačilne bilance, ki je na eni strani posledica večjih prilivov neposrednih tujih naložb, na drugi strani pa razmeroma skromnega novega zadolževanja bank in podjetij v tujini, se postavlja vprašanje, koliko je takšno zapiranje investicijsko-varčevalne vrzeli (ki ustreza saldu tekočega računa plačilne bilance) ugodno z razvojnega vidika, saj ob takšni strukturi prilivov na kapitalskem in finančnem računu tudi večji primanjkljaj ne bi ogrozil potencialne vzdržnosti tekočega računa.

Tabela: **Tekoči račun plačilne bilance Slovenije v obdobju 1992–2001, v % BDP**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Tekoči račun	-0.4	0.3	0.3	-0.6	-3.5	-3.0	0.2
Trgovinska bilanca	-5.1	-4.4	-4.3	-4.0	-6.2	-6.3	-3.3
Storitvena bilanca	3.1	3.4	3.5	2.6	1.8	2.5	2.7

Vir: SURS, BS, preračuni UMAR.

Slika: **Saldo tekočega računa v Sloveniji in nekaterih tranzicijskih državah v letih 1995–2001, v % od BDP**

Vir: SURS, BS, Oecd Economic Outlook, december 2002.

¹ Reinvestirani dobički so bili prejšnja leta vključeni v enkratnem znesku ob koncu decembra v posameznem letu, od avgusta 2002 pa se vključujejo mesečno, kar omogoča boljše primerljivost podatkov plačilne bilance z evropskimi državami in kaže realnejšo sliko neposrednih naložb med letom.

Zunanji dolg

Po relativno skromni rasti v prvi polovici devetdesetih let je začel zunanji dolg hitreje naraščati leta 1995, predvsem zaradi močnejšega zadolževanja zasebnega sektorja. Povprečna letna rast celotnega zunanjega dolga (18.4%) je bila **v obdobju 1995-2000** hitrejša od rasti skupnih deviznih rezerv (7.9%). Vrednost povprečnega letnega koeficienta pokritja celotnega zunanjega dolga s skupnimi deviznimi rezervami je znašala v povprečju 0.913, konec leta 2000 pa 0.704. Dolgoročni zunanji dolg, katerega zapadlost je daljša od enega leta, je v obdobju 1995-2000 v povprečju predstavljal kar 98.0% celotnega zunanjega dolga. Večino javnega in javnogarantiranega dolga so v tem obdobju predstavljale izdaje državnih obveznic, v zasebnem dolgu pa posojila, najeta v tujih komercialnih bankah.

V letu 2001 je bilo povečanje obveznosti iz naslova neto najetih posojil v tujini (črpanje minus odplačila) skromnejše kot leto prej, in sicer je znašalo 597.5 mio USD (v letu 2000 pa 948 mio USD). Povpraševanje domačih podjetij po klasičnih tujih bančnih kreditih je v nominalni vrednosti nekoliko upadlo, spodbujala pa ga je še vedno nižja tuja obrestna mera (povprečna pri vseh kreditorjih: 5.3%) in tudi lažja dostopnost do večjih kreditov. Kratkoročno zadolževanje podjetij je ob dinamičnih bruto tokovih (povečala so se vračila kratkoročnih posojil) predstavljal manj kot 10% njihovega zadolževanja v tujini. V tujini se je v letu 2001 manj zadolževal tudi bančni sektor, kar je posledica visoke tolarske likvidnosti bank, predvsem zaradi monetizacije deviz s strani centralne banke. Država (vladni sektor) je tujini neto odplačala za 8.6 mio USD posojil. Po podatkih BS je znašal konec decembra 2001 zunanji dolg 6,717 mio USD, kar je za 500 mio USD več kot leto poprej. Povprečna letna rast celotnega zunanjega dolga **v obdobju 1995-2001** se je zaradi umirjene rasti v letu 2001 znižala na 17.3%. Povprečna letna rast skupnih deviznih rezerv, spodbujena z visokimi finančnimi prilivi na kapitalnem računu v letu 2001 (predvsem posledica prilagajanja gotovinskega portfelja prebivalstva ob prehodu na evro), pa se je dvignila na 11.9%, tako da se je vrednost povprečnega letnega koeficienta pokritja celotnega zunanjega dolga s skupnimi deviznimi rezervami v letu 2001 povišala na 0.855.

Po predhodnih podatkih BS se je celotni zunanji dolg Slovenije v letu 2002 povečal za 2,082 mio USD in je **konec decembra 2002** znašal 8,799 mio USD. Ker je v valutni strukturi zunanjega dolga z več kot 90% prevladoval evro, ki je proti USD od konca decembra leta 2001 pa do konca decembra leta 2002 apreciral, je bilo več kot tri četrtine povečanja stanja zunanjega dolga, izraženega v USD, rezultat tečajnih razlik (1,598 mio USD), tekoče transakcije pa so k povečanju prispevale 484 mio USD. Z vidika zadolževanja zasebnega in javnega sektorja se je struktura zunanjega dolga v letu 2002 spremenila v smeri zmanjševanja deleža javnega in javnogarantiranega dolga, saj se država (vladni sektor) ni zadolževala z emisijo evroobveznic. V primerjavi s koncem leta 2001 se je ta delež do konca oktobra 2002 znižal za 3.8 strukturne točke (na 37.3%). Pritoki tujih posojil v domača podjetja so bili v letu 2002 ob manjšem črpanju dolgoročnih posojil in nekoliko večjih odplačil za četrtno nižji kot leto prej. Država (vladni sektor) se je predvsem razdolževala, tako da je v letu 2002 prvič neto črpala posojilo iz tujine v juliju. Tok neto zadolževanja bank v tujini se je v primerjavi z letom prej okrepil, zlasti v zadnjem četrtletju. V strukturi zadolževanja glede na kreditorje se je v letu 2002 znižal delež zunanjega dolga pri mednarodnih finančnih organizacijah. Visoki kapitalski prilivi, zlasti tujih neposrednih naložb, neto pritokov gotovine in vlog poslovnih bank, so skupaj s presežkom na tekočem računu plačilne bilance omogočili povečanje skupnih deviznih rezerv, zato se je izboljšal koeficient pokritja zunanjega dolga z deviznimi rezervami

(od 0.856 konec leta 2001 na 0.926 konec leta 2002).

Srednjeročne projekcije kažejo zmerno rast zunanjega dolga, saj bi zaradi pričakovanih tujih kapitalskih prilivov v domači bančni sistem, predvsem pa odpiranja finančnega sistema in večje konkurenčnosti domačih bank (nižje obrestne mere), domače kreditiranje lahko delno nadomestilo kreditiranje iz tujine. Glede na delež zunanjega dolga v BDP bo Slovenija še vedno med srednje zadolženimi državami, kar pa, glede na relativno ugodna plačilnobilančna gibanja in gibanja ostalih kazalcev zadolženosti ne bo ogrozilo uresničevanja srednjeročnih makroekonomskih projekcij iz **Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006**.

Tabela 1: Stanje zunanjega dolga Slovenije v obdobju 1992-2002, v mio USD

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Celotno stanje dolga	1,741	1,873	2,258	2,970	3,981	4,123	4,915	5,400	6,217	6,717	8,799
Dolgoročni dolg	1,659	1,744	2,172	2,916	3,931	3,988	4,805	5,283	6,118	6,591	8,680
Javni in javno garantirani	1,203	1,206	1,331	1,437	1,996	2,014	2,326	2,451	2,665	2,710	3,238
Zasebni negarantirani	456	538	841	1,479	1,935	1,974	2,479	2,832	3,453	3,881	5,442
Uporabljena sredst. MDS	-	12	7	4	1	-	-	-	-	-	-
Kratkoročni dolg	82	117	79	50	49	135	110	117	99	126	119

Vir: SURS, BS preračuni in ocena UMAR.

Tabela 2: Kazalci zadolženosti Slovenije v obdobju 1995-2001, v %

Kazalci	Lahka	Srednja	Kritična	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
EDT/GDP	30	30-50	50	15.8	21.1	22.6	25.1	26.9	34.3	35.7
EDT/XGS	165	165-275	275	28.6	38.0	39.5	44.2	51.4	58.1	59.4
TDS/XGS	18	18-30	30	7.1	8.9	8.8	13.8	8.1	9.7	14.7
INT/XGS	12	12-20	20	1.6	1.9	2.2	2.1	2.4	2.8	3.2

Vir: SURS, BS, preračuni in ocene UMAR.

Opombe: Prva dva kazalca (EDT/GDP in EDT/XG) sta pokazatelja stanja, kjer se vrednost celotnega zunanjega dolga (EDT) primerja z vrednostjo bruto domačega proizvoda (GDP) in z vrednostjo izvoza blaga in storitev (XGS). Druga dva kazalca (TDS/XGS, INT/XGS) pa sta pokazatelja toka, kjer z izvozom blaga in storitev (XGS) primerjamo vrednost servisiranja dolga (TDS) oziroma obresti na zunanji dolg (INT).

Dolg širše opredeljene države

Od leta 1993, ko je bil prvič objavljen podatek o dolgu RS, do leta 2000 se je dolg ožje opredeljene države absolutno in relativno povečeval. Izjemi sta leti 1994 in 1995, ko je bil ustvarjen proračunski presežek, hkrati pa ni bilo večjega zadolževanja za posebne namene. V letu 1996 pa se je dolg ožje opredeljene države kljub proračunskemu presežku povečal, saj je RS leta 1996 zakonsko uredila problem sukcesije dolgov nekdanje Jugoslavije z Londonskim in Pariškim klubom upnikov in na osnovi sporazuma s konzorcijem komercialnih bank izdala NFA obveznice v skupnem znesku 812 mio USD. Od leta 1997 se je dolg ožje opredeljene države povečeval predvsem zaradi financiranja proračunskega primanjkljaja. Poleg primanjkljaja in zadolževanja za posebne namene pa je na povečevanje dolga vplivala tudi avtonomna rast zaradi indeksacije glavnice in gibanja tečajev.

V letu 2001 se je dolg ožje opredeljene države povečal za 215.5 mrd SIT in je konec leta znašal 1,229 mio SIT oziroma 26.9% BDP. Dolgoročni dolg je konec leta 2001 predstavljal 95.5% dolga ožje opredeljene države. Poleg financiranja proračunskega primanjkljaja je na rast dolga ožje opredeljene države v letu 2001 vplival prevzem obveznosti RS od dolžnikov v skupni vrednosti 98.6 mrd SIT (60.9 mrd SIT od Slovenskih železnic, 29.0 mrd od Slovenskih železarn, 1.2 mrd dolga do Pariškega kluba in 7.5 mrd SIT dolga do Mednarodnega denarnega sklada, ki ga je v svojih knjigah pred tem vodila Banka Slovenije). Avtonomna rast dolga ožje opredeljene države je v letu 2001 znašala 64.2 mrd SIT, od tega je revalorizacija glavnice obstoječega dolga znašala 26.3 mrd SIT, tečajne razlike pa 38.9 mrd SIT. Notranji dolg Republike Slovenije je znašal konec leta 2001 636 mrd SIT, zunanji dolg pa slabih 593 mrd SIT. Za razliko od preteklih let se je notranji dolg Republike Slovenije v letu 2001 povečal bolj kot zunanji (povečevanje zunanjega dolga v preteklih letih je predvsem posledica prevzema dolga bivše SFRJ v procesu sukcesije in majhnosti slovenskega finančnega trga). Konec leta 2001 je predstavljal notranji dolg 51.7% vsega dolga ožje opredeljene države.

V primerjavi z letom prej se je v skupnem dolgu znižal delež dolga, denominiranega v ameriških dolarjih, in povečal delež dolga v evrih. Dolg, denominiran v tolarjih, je konec leta 2001 predstavljal 42.9% skupnega dolga, dolg v evrih 52.6% in v ameriških dolarjih 3.8% skupnega dolga. Glede na obrestno strukturo je predstavljal indeksirani dolg 33.6%, dolg z nespremenljivo obrestno mero 48.8% celotnega dolga ter dolg s spremenljivo obrestno mero 17.6% celotnega dolga.

V letu 2002 se je RS zadolževala predvsem z vrednostnimi papirji, zadolževanje pa je bilo skoraj v celoti izvedeno na domačem finančnem trgu, tako da je zadolževanje v tujini predstavljalo lani le 0.4% celotnega dolgoročnega zadolževanja. Skladno s tem se je v strukturi dolga nadaljevala rast deleža notranjega dolga. V obrestni strukturi dolga se je tudi v letu 2002 zniževal delež indeksiranih instrumentov, v valutni strukturi pa povečeval delež dolga v domači valuti. Vse navedene spremembe v strukturi portfelja so bile rezultat uresničevanja strateških ciljev upravljanja z dolgom.

Dne 15.01.2002 je država zamenjala del obveznic RS15M v višini 8,243.8 mio SIT z obveznicami RS31 in RS32. Preostali del v znesku 16,482 mio SIT je bil predčasno odplačan, proračunski prihranek iz naslova zamenjave in predčasnega odplačila RS15M pa je znašal 1,150.5 mio SIT. Podobno je država aprila 2002 predčasno odplačala del obveznic RS04 v znesku 7,815.7 mio SIT, proračunski prihranek pa je znašal 414.5 mio SIT.

Na podlagi programa porabe kupnine od prodaje kapitalske naložbe države v Novi Ljubljanski banki d.d., Ljubljana je država 8.11.2002 zamenjala del obveznic Republike Slovenije serij RS15G-T v višini 124.1 mrd SIT z izdajo novih obveznic. Program temelji na izvedbi kombiniranega pristopa postopnih predčasnih odplačil dolgov in zamenjav določenega dela portfelja z novimi, cenejšimi instrumenti ter tej dinamiki skladne vezave prostih sredstev pri Banki Slovenije. S tem je bilo doseženo nadaljnje zniževanje ravni domačih obrestnih mer in obvladovanje pritoka kupnine v obtok. Skupni proračunski prihranki v obdobju od 2002 do 2012 iz naslova zamenjave bodo znašali 69.4 mrd SIT, realizacija predloga porabe kupnine pa bo tako pripomogla znižati odhodke proračuna iz naslova servisiranja dolga ter raven domačih obrestnih mer.

Zaradi restriktivnih zakonskih omejitev se dolg lokalnih skupnosti od leta 1996 do konca leta 2001 giblje na ravni 0.1% BDP, sestavljen pa je samo iz notranjega dolga. V letu 2001 se je dolg Zavoda

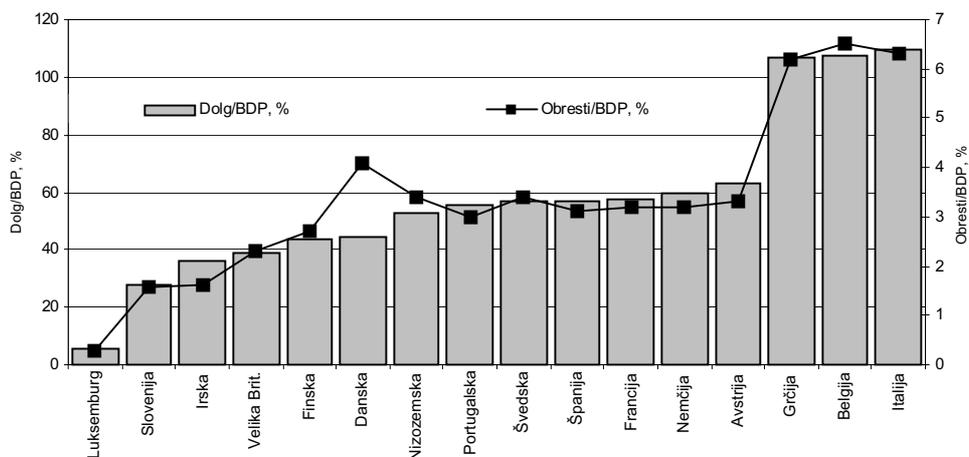
za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in Zavoda za zdravstveno zavarovanje v primerjavi z letom prej nekoliko zmanjšal, predvsem zaradi nakazil kupnin deležev SOD in KAD na račun ZPIZ. Tudi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije se zadolžujeta samo na domačem finančnem trgu.

Tabela: Dolg RS (širše opredeljene države) v obdobju 1996–2001, v mrd SIT

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Dolg ožje opredeljene države	580.7	673.2	771.3	893.3	1,013.4	1,228.9
v % BDP	22.7	23.2	23.7	24.5	25.1	26.9
Notranji dolg	355.5	399.6	475.5	498.5	505.1	636
v % BDP	13.9	13.7	14.6	13.7	12.5	13.9
Zunanji dolg	225.2	273.6	295.8	394.8	508.3	592.9
v % BDP	8.8	9.4	9.1	10.8	12.6	13.0
Sukcesija	106.7	106.9	26.2	26.0	25.2	23.2
v % BDP	4.2	3.7	0.8	0.7	0.6	0.5
Pariški klub	14.9	10.8	8.1	7.6	7.3	6.8
v % BDP	0.6	0.4	0.2	0.2	0.2	0.1
Londonski klub	91.8	96.1	18.1	18.4	17.9	16.5
v % BDP	3.6	3.3	0.6	0.5	0.4	0.4
Ostali zunanji dolg	118.5	166.7	269.6	368.8	483.1	569.6
v % BDP	4.6	5.7	8.3	10.1	12.0	12.5
Dolg lokalnih skupnosti	4.5	4.3	4.2	4.4	4.2	4.9
v % BDP	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Notranji dolg	4.5	4.3	4.2	4.4	4.2	4.9
v % BDP	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Zunanji dolg	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
ZPIZ in ZZZS	-	8.7	5.0	10.0	23.4	22.9
v % BDP	-	0.3	0.2	0.3	0.6	0.5
Notranji dolg	-	8.7	5.0	10.0	23.4	22.9
v % BDP	-	0.3	0.2	0.3	0.6	0.5
Zunanji dolg	-	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Dolg širše opredeljene države	585.2	686.2	780.5	907.7	1,041.0	1,256.7
v % BDP	22.9	23.6	24.0	24.9	25.8	27.5

Vir: Ministrstvo za finance.

Slika: Dolg (širše opredeljene države) v Sloveniji in državah EU v letu 2001, v % od BDP

Vir: Ministrstvo za finance, Eurostat.

Deželno tveganje

V analizi se osredotočamo na oceno deželnega tveganja za izdajo dolgoročnih državnih obveznic, denominiranih v tuji valuti, ki je pomembna za določitev pribitka (»spreada«) pri izdaji dolgoročnih državnih vrednostnih papirjev. Deželno tveganje Slovenije je bilo prvič ocenjeno leta 1996, ocene so pripravile tri agencije: Moody's, Standard&Poor's in Fitch IBCA. Pri vseh treh agencijah je Slovenija prejela najvišje začetne ocene med vsemi srednje in vzhodnoevropskimi državami, k temu je prispevala ugodna ocena vseh treh komponent deželnega tveganja (političnega, družbenega in ekonomskega). Visoke začetne ocene so kljub porušenju javnofinančnega ravnovesja leta 1997 in zunanjega ravnovesja 1999 več let ostale nespremenjene, saj so ti kazalci ostali v okvirih vzdržnosti. **Ocena Fitch IBCA** je bila leta 1999 popravljena navzgor (z A- na A) in je po razpoložljivih podatkih do oktobra 2002 ostala nespremenjena. Tudi **ocena Moody's** je bila leta 2000 popravljena navzgor (z A3 na A2), k temu je mnogo prispevala uveljavitev pridružitvenega sporazuma z EU leta 1999. Predvsem napredek v pogajanjih z EU je poleg presežka na tekočem računu plačilne bilance in zmernega javnofinančnega primanjkljaja vplival na izboljšanje ocene nadaljnega gospodarskega, družbenega in političnega razvoja pri agenciji Moody's, ki je avgusta 2002 obete za prihodnost popravila s stabilnih na pozitivne. Uspešno zaključena pogajanja z EU pa so novembra 2002 vplivala tudi na popravek ocene deželnega tveganja Moody's na Aa3, ko so bili obeti za prihodnost ponovno ocenjeni kot stabilni. Popravek navzgor pomeni prestop med države z nižjo oceno tveganja (high quality) pri Moody's. Visoka začetna **ocena deželnega tveganja Standard&Poor's** (A) je po razpoložljivih podatkih do januarja 2003 ostala nespremenjena, le obeti so bili oktobra lani popravljene s stabilnih na pozitivne. K izboljšanju ocene bi lahko pomembno prispevalo pospešeno izvajanje strukturnih reform (reforma trga dela, privatizacija energetskih podjetij, razvoj finančnega sektorja), kar kot glavni pogoj za nadaljnje izboljšanje poleg znižanja inflacije navaja tudi Moody's. Z vidika Strategije gospodarskega razvoja Slovenije to pomeni, da bo uresničevanje temeljnih mehanizmov za povečevanje konkurenčnosti države in nadaljnje zagotavljanje makroekonomske stabilnosti omogočilo izboljšanje ocene deželnega tveganja Slovenije.

Po popravku navzgor novembra 2002 je ocena deželnega tveganja Moody's za Slovenijo najvišja **med kandidatki za vstop v EU**, saj je ocena deželnega tveganja za Ciper, ki je bila pred tem višja, ostala nespremenjena. Položaj drugih kandidat (glej tabelo) se je v najnovjših ocenah prav tako izboljšal, vendar so bile še vedno vse ocenjene slabše od Slovenije. Z vstopom v EMU pa se je na najvišjo oceno Aaa avtomatično povišala ocena deželnega tveganja za Grčijo, ki je bila pred tem enaka oceni za Slovenijo. Z vstopom v EU naj bi Slovenija po napovedih Fitch IBCA prva med novimi članicami izboljšala oceno deželnega tveganja z A na AA.

Tabela 1: Ocene deželnega tveganja Slovenije (long term foreign currency rating) v Moody's Investors Service, Standard&Poor's in Fitch IBCA

Moody's Investors Service		Standard&Poor's		Fitch IBCA	
8.5.1996	A3	8.5.1996	A	8.5.1996	A-
27.12.2002	Aa3	6.12.2002	A	1.10.2002	A

Tabela 2: Začetna in zadnja ocena deželnega tveganja in obetov za prihodnost¹ Standard&Poor's za Slovenijo, nekatere kandidatke za vstop v EU, Grčijo in Hrvaško ter zadnji razpoložljivi oceni deželnega tveganja Standard&Poor's in Moody's

	Začetna ocena		Zadnja ocena	
	Standard&Poor's		Standard&Poor's (10.1.2003)	Moody's (27.12.2002)
Slovenija	A/Stabilno/	maj.96	A/Pozitivno/	Aa3/Stabilno/
Madžarska	BB+/Pozitivno/	apr.92	A-/Stabilno/	A1/Stabilno/
Češka	BBB/Pozitivno/	Jul.93	A-/Stabilno/	A1/Stabilno/
Poljska	BB/Pozitivno/	Jun.95	BBB+/Stabilno/	A2/Stabilno/
Slovaška	BB-/Stabilno/	Feb.94	BBB/Pozitivno/	A3/Stabilno/
Estonija	BBB+/Stabilno/	Dec.97	A-/Stabilno/	A1/Stabilno/
Hrvaška	BBB-/Stabilno/	Jan.97	BBB-/Stabilno/	Baa3/Stabilno/
Ciper	AA-/Stabilno/	Avg.91	A/Stabilno/	A2/Stabilno/
Grčija	BBB/-/	Sep.88	A/Pozitivno/	Aaa/Stabilno

Opomba: ¹obeti za prihodnost oziroma ocena nadaljnjega gospodarskega, družbenega in političnega razvoja so ocenjeni z opisnimi ocenami: pozitivno, stabilno in negativno.

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva

Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji se še naprej počasi povečuje. V letu 2002¹ so imeli delovno aktivni prebivalci tako po registru SURS kot po anketi o delovni sili v povprečju okrog² 11.3 leta zaključenega šolanja, kar je za 0.3 oziroma 0.5 leta več kot leta 1995. Povečuje se vključenost v srednje, višje in visoke šole ter število absolventov oziroma diplomantov teh šol (kar kaže na nadaljnjo rast izobrazbene ravni prebivalstva tudi v prihodnje), povečuje pa se tudi zaposlovanje boljše izobraženih iskalcev dela, zaposlovanje iskalcev dela z nižjo izobrazbo pa se zmanjšuje. V letu 2002 se je povprečno število let šolanja povečalo v glavnem na račun boljše izobrazbene ravni v **javnih storitvah** (javni upravi, izobraževanju, zdravstvu in socialnem varstvu³ ter drugih osebnih in skupnih storitvah), v **industriji in v pretežno tržno usmerjenih storitvenih dejavnostih** (od G do K) pa je bilo zvišanje izobrazbene ravni manjše kot v povprečju v zadnjih letih, v kmetijstvu se je celo zmanjšalo. Gotovo, da višja izobrazbena raven v javnih storitvah omogoča višjo kvaliteto teh storitev in s tem vpliva tudi na višjo produktivnost in boljšo konkurenčnost celotnega gospodarstva, vendar sodobni produkcijski procesi in konkurenčne razmere na mednarodnih trgih zahtevajo bolj izobraženo delovno aktivno prebivalstvo tudi v produkcijskih dejavnostih in poslovnih storitvah, saj pomenita izobrazba in sposobnost kreativne uporabe znanja pomembno komponento konkurenčne sposobnosti posameznih dejavnosti. Pri tem je potrebno opozoriti, da je povprečno število let šolanja le formalni kazalec izobrazbe, ki le malo pove o njeni kvaliteti ter o dejanskem znanju in sposobnostih, s katerimi razpolaga opazovana populacija.

Po posameznih **področjih dejavnosti** imajo v povprečju najvišje število let šolanja zaposleni v izobraževanju (13.5) in javni upravi (13.3), ki imata tudi najvišja deleža zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo (57% oziroma 43.9%). Področje izobraževanja zaposluje tudi največ (21.3%) od skupnega števila delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo. Predelovalne dejavnosti zaposlujejo 15.1% delovno aktivnih z višjo in visoko izobrazbo, sledijo pa področja javne uprave (13.8%), poslovnih storitev (12.7%), zdravstva in socialnega varstva (10.7%) ter trgovine (8.0%).

¹ Podatki ankete o delovni sili za 2. četrtletje 2002 oziroma statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva po stanju septembra 2002

² Zaradi metodoloških razlogov podatkov o številu delovno aktivnih po posameznih izobrazbenih kategorijah po obeh statističnih virih ni vedno mogoče natančno ponderirati z ustreznim številom let šolanja. Izračun števila let šolanja se letos nekoliko razlikuje od izračuna v lanskem Poročilu o razvoju, ker smo nekoliko spremenili ponderje pri nekaterih nižjih izobrazbenih kategorijah po obeh virih in s tem dobili manjšo razliko v izračunu po obeh virih.

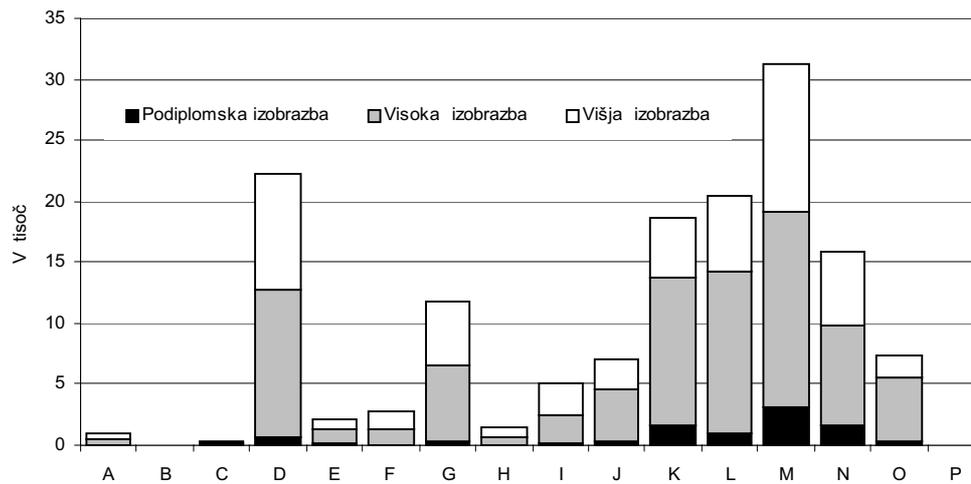
³ V zdravstvu in socialnem varstvu je prišlo v letu 2002 do visokega skoka izobrazbene ravni, kar pa je v veliki meri posledica statistične prekategorizacije okrog 10,000 oseb (ene petine vseh delovno aktivnih v zdravstvu in socialnem varstvu v letu 2001), zaposlenih v invalidskih podjetjih, iz področja socialnega varstva v področja dejavnosti, ki jih ta podjetja dejansko izvajajo. Kot kaže, so bile to pretežno osebe z nižjo izobrazbeno ravni.

Tabela: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva v Sloveniji v obdobju 1995–2001

	Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Delovno aktivni po anketi o delovni sili	10.8	10.9	10.8	11.0	11.1	11.2	11.2	11.3
Delovno aktivni po registru SURS	11.0	11.0	11.1	11.1	11.2	11.2	11.3	11.3
Kmetijstvo in ribištvo	10.3	10.5	10.5	10.6	10.6	10.7	10.6	10.4
Industrija, rudarstvo, energetika	10.1	10.2	10.2	10.3	10.3	10.4	10.4	10.4
Gradbeništvo	10.2	10.1	10.0	10.0	9.9	9.9	9.9	10.1
Trgovina, gostinstvo, promet	11.0	11.0	11.0	11.1	11.1	11.1	11.2	11.2
Finance in poslovne storitve	12.2	12.2	12.2	12.2	12.3	12.3	12.4	12.4
Zdravstvo, socialno varstvo	11.9	11.9	11.9	11.8	11.8	11.8	11.9	12.5
Javna uprava, izobraževanje in druge storitve	12.7	12.7	12.8	12.9	12.9	13.0	13.0	13.1

Vir: SURS.

Slika: Število zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo po področjih dejavnosti v Sloveniji, septembra 2002, v tisoč

Vir: SURS.

Delež prebivalstva z vsaj srednjo izobrazbo

Po zadnjih razpoložljivih podatkih se v Sloveniji nadaljuje trend povečevanja **vklučenosti** mladine v srednje ter višje in visoke šole, povečuje pa se tudi vključenost odraslih v formalno **izobraževanje**. Kot izhaja iz predhodnih podatkov, je bilo v začetku šolskega leta 2000/2001 vpisane v srednje šole 96%, v začetku šolskega leta 2001/2002 pa 98% generacije v starosti 15-18 let. Leta 2000 je srednje šole končalo 75% generacije (27.5% generacije poklicne in 47.9% druge srednje šole), 8.5% generacije pa je opravilo še dodatne zaključne izpite po programih 3+2. Odraslih je bilo v srednjem izobraževanju leta 2000 (zadnji podatek) 19,449, kar je 2.3-krat več kot leta 1995, srednje šole pa je končalo 5,966 odraslih, kar je 3.3-krat več kot leta 1995. Še naprej se povečuje tudi število študentov. V šolskem letu 2001/2002 je predstavljalo število vseh dodiplomskih študentov (brez absolventov) že več kot polovico generacije v starosti 20-24 let, število rednih študentov pa 34.5%. Razmerji sta se v šolskem letu 2002/2003 še povečali. Število vpisanih študentov tako že presega cilj 35 študentov na 1000 prebivalcev, zastavljen v Nacionalnem programu visokega šolstva.

Zaradi visoke vključenosti mladine in povečane vključenosti odraslih v formalno izobraževanje se izboljšuje tudi izobrazbena sestava prebivalstva. **Delež prebivalstva** v starosti 25 let in več **z vsaj srednjo izobrazbo** se je **v letu 2002** (drugo četrletje) povečal na 66.6%. Najhitreje se povečujeta delež prebivalstva s končano največ 4-5 letno srednjo šolo (srednje splošnoizobraževalne, strokovne ali tehnične šole) ter delež diplomantov visoke stopnje. **Mednarodne primerjave** so, ko gre za prebivalstvo s srednjo izobrazbo, zaradi metodoloških razlik vprašljive, manj vprašljive pa so, ko gre za terciarno izobrazbo. Tu v Sloveniji še vedno močno zaostajamo za razvitejšimi in propulzivnejšimi evropskimi državami (gl. graf), zaostanek pa se v zadnjih letih še povečuje. Kljub visokemu številu študentov je število diplomantov še vedno relativno nizko. Povprečno trajanje študija od vpisa do diplome je dolgo, okrog 6 let, še vedno pa je visok tudi osip iz terciarnega izobraževanja.

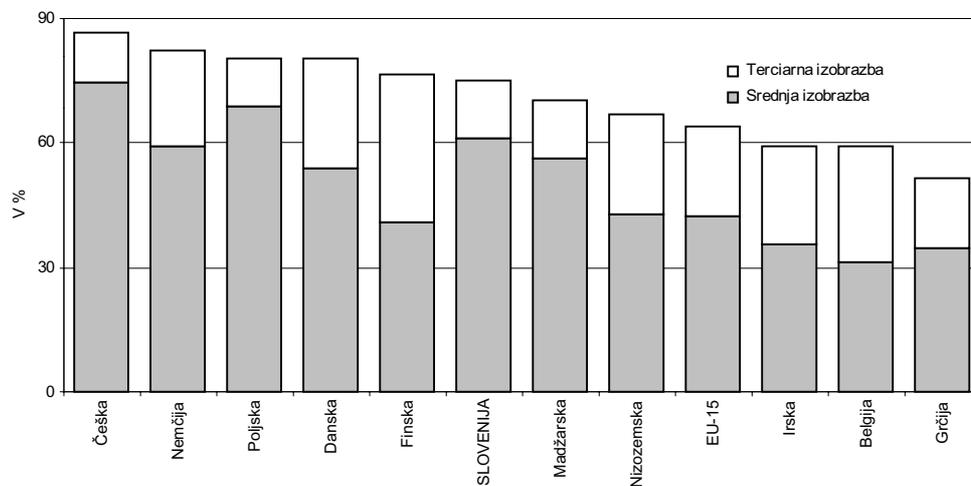
Tabela: Delež prebivalstva v starosti 25 let in več z vsaj srednjo izobrazbo v Sloveniji v obdobju 1995–2002, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Izobrazbena struktura prebivalstva								
Delež prebivalstva z vsaj srednjo izobrazbo	58.6	60.2	60.4	62.1	63.5	65.1	65.6	66.6
Srednja izobrazba:	45.8	48.1	47.7	48.4	49.6	50.6	51.0	51.9
srednja poklicna	23.0	24.5	24.4	24.3	24.1	22.5	22.9	23.1
strokovna ali splošna	22.8	23.6	23.4	24.1	25.4	28.1	28.0	28.7
Terciarna izobrazba:	12.8	12.1	12.6	13.7	13.9	14.5	14.6	14.8
višja	6.6	6.2	6.5	6.9	6.8	6.7	6.2	6.0
visoka	5.6	5.3	5.4	6.1	6.3	7.0	7.6	8.1
podiplomska	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.7
Kazalci izobraževanja mladine								
Končali srednjo šolo (v % od generacije)	70.4	74.8	74.1	74.4	76.7	75.4	np	np
Redni diplomanti (v % od generacije)	17.8	19.9	19.9	19.6	22.4	21.7	22.0	np
Vpisani v sred. šole (v % od gener. 16-19)	82.0	84.1	87.0	88.2	89.2	91.4	95.8	97.9
Redni študenti (v % od generacije 20-24)	30.1	32.7	34.4	38.2	43.6	45.2	48.3	52.4

Vir: SURS; preračuni UMAR.

Opomba: np - ni podatka.

Slika: Delež prebivalstva v starosti 25-64 let s končano vsaj srednjo šolo v izbranih evropskih državah v letu 2001

Vir: Eurostat.

Raba interneta

Indikator rabe interneta kaže po letu 1995 na dinamičen razvoj informacijske družbe v Sloveniji. **Delež aktivnih (mesečnih) uporabnikov interneta** se je v letih od 1995 do 2001 povečal skoraj za osemkrat in v letu 2001 dosegel 23% celotne populacije (gl. tabelo). Po podatkih projekta RIS (Raba interneta v Sloveniji¹) se je naraščanje števila aktivnih uporabnikov interneta nadaljevalo tudi v letu 2002. Februarja je bilo tako približno 25, julija pa okoli 28 aktivnih uporabnikov interneta na 100 prebivalcev. Ker podatki, ki jih objavlja RIS za Slovenijo, niso neposredno primerljivi s podatki Eurostata za države Evropske unije (EU) in države, kandidatke za vstop v EU, uporabljamo pri mednarodnih primerjavah podatke iz enotnega vira (Eurostat). Po teh podatkih Slovenija po razširjenosti rabe interneta od leta 1998 dalje ves čas zaostaja za **povprečjem EU**, v letu 2001 pa naj bi se mu ponovno precej približala. Glede na izkušnje iz predhodnih let, ki kažejo, da se podatki za zadnje razpoložljivo leto kasneje pogosto še spreminjajo, pa je nemogoče zanesljivo sklepati o tem, ali je v zadnjem obdobju resnično prišlo do hitrejših premikov v penetraciji interneta v Sloveniji. Če upoštevamo splošne uporabnike interneta (tisti, ki so že uporabljali internet²), pa zadnje ankete, izvedene junija 2002, kažejo, da Slovenija še vedno precej zaostaja za evropskim povprečjem (Slovenija 35%, EU 51%; FDV-RIS, 2003). **V primerjavi s kandidatkami za vstop v EU** je po podatkih Eurostata Slovenija v letu 2001 po deležu aktivnih uporabnikov interneta še vedno močno prehitela povprečje teh držav (7.8%). Rahlo je zaostajala za najvišje uvrščeno v skupini, Estonijo, prehitela pa je Ciper in Malto, za katerima je v predhodnih letih nekoliko zaostajala.

Na rast števila uporabnikov interneta predvsem v zadnjih letih precej vpliva razširjenost **dostopa do interneta od doma**. V Sloveniji imajo po zadnjih razpoložljivih podatkih za leto 2000 večinoma vsa podjetja že dostop do interneta (zlasti velika in srednja), prav tako tudi šole (gl. tabelo). Relativno nizek pa je delež gospodinjstev z dostopom do interneta. V letu 2001 jih je bilo 24%, kar je le za 3 odstotne točke več kot leta 2000. Izračun časovne distance³ kaže, da smo leta 2001 po dostopu do interneta od doma za povprečjem EU (38%) zaostajali 1.3 leta (gl. Slika 2), v primerjavi s predhodnim letom pa se je zaostanek še nekoliko povečal. Spodbudnejši pa so podatki za junij 2002, po katerih se je Slovenija bistveno bolj približala povprečju EU (Slovenija 36%, EU 40%; FDV-RIS, 2003). Najpomembnejši dejavnik dostopa do interneta od doma so **stroški dostopa** in opreme (Vehovar, Vukčević, 2000). V letu 2002 je prišlo do prvih premikov v smeri zniževanja stroškov dostopa. Agencija za telekomunikacije, radiofuzijo in pošto (ATRP⁴) je z namenom postopnega vzpostavljanja stroškovno naravnanih cen junija 2002 pocenila dostop do interneta preko obeh klicnih števil, 0880 in 0889, avgusta 2002 pa je znižala cene medomrežnih povezav, ki so osnova za vzpostavitev konkurence na trgu telekomunikacij. Proces vzpostavljanja stroškovno naravnanih cen naj bi se nadaljeval še v letu 2003. Razen z izboljševanjem pogojev za dostop do interneta od doma, lahko uporabo storitev informacijske družbe uporabnikom približamo tudi preko tako imenovanih **javno dostopnih točk (e-točk)**. Po evidencah Ministrstva za

¹ Projekt RIS (<http://www.ris.org>) izvaja Center za metodologijo in informatiko na Fakulteti za družbene vede.

² Delež mesečnih (aktivnih) uporabnikov interneta za 3-5% zaostaja za deležem splošnih uporabnikov interneta (FDV-RIS, 2003).

³ Časovna distanca meri razliko v času, ko primerjani enoti dosežeta dano (isto) raven opazovanega indikatorja x. Več o metodologiji merjenja časovne distance gl. v P. Sicherl: Distance in time between Slovenia and the European Union around 2001, SICENTER, Ljubljana, 2002 in <http://www.sicenter.si/td.html>.

⁴ ATRP je v skladu z Zakonom o telekomunikacijah začela delovati maja 2002.

informacijsko družbo njihovo število v zadnjem obdobju pri nas zelo hitro narašča. Tako je bilo novembra 2001 v Sloveniji 25 e-točk na milijon prebivalcev, novembra 2002 pa 99. Kljub strmi rasti števila e-točk pa po podatkih projekta RIS preko njih do interneta dostopa le okoli 5% uporabnikov interneta.

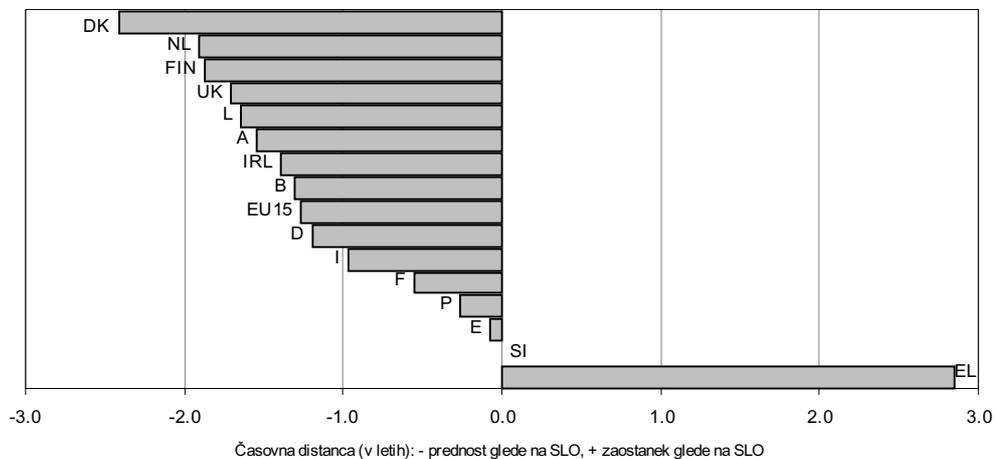
Tabela: Nekateri kazalci rabe interneta v Sloveniji

Deleži, v %	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Aktivni ¹ uporabniki interneta v celotni populaciji	3	6	9	11	14	19	23	28.5 ³
Dostop do interneta po vrstah uporabnikov ²								
Gospodinjstva	-	3	8	9	15	21	24	38 ⁴
Mala podjetja	-	7	31	57	77	88	-	-
Srednje velika podjetja	-	16	37	69	89	97	-	-
Velika podjetja	-	25	53	82	96	99	-	-
Osnovne šole	-	26	54	86	93	99	-	-
Srednje šole	-	90	91	92	96	100	-	-

Vir: RIS (<http://www.ris.org>).

Opomba: ¹aktivni uporabniki so tisti, ki uporabljajo internet vsaj enkrat mesečno; ²v % od celotne populacije posamezne vrste uporabnikov, ³Junij 2002, ⁴december 2002.

Slika: Dostop gospodinjstev do interneta – časovne distance¹ med Slovenijo in državami EU v letu 2001

Vir: Izračuni časovnih distanc SICENTER na osnovi podatkov Eurostat - New Cronos (za države EU) ter FDV - projekt RIS (za Slovenijo).

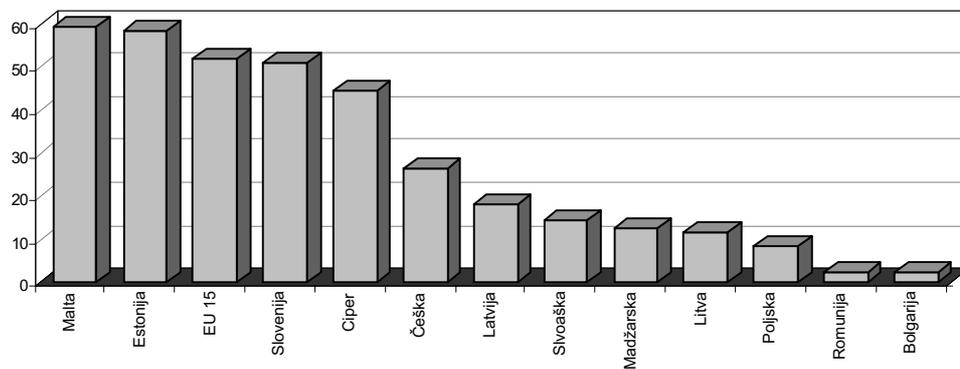
Opomba: ¹ Časovna distanca meri razliko v času, ko primerjani enoti dosežeta dano (isto) raven opazovanega indikatorja x. Več o metodologiji merjenja časovne distance gl. v P. Sicherl: Distance in time between Slovenia and the European Union around 2001, SICENTER, Ljubljana, 2002 in <http://www.sicenter.si/td.html>.

Varni strežniki

Na širjenje uporabe storitev informacijske družbe zelo vpliva varnost transakcij na internetu. **Število varnih strežnikov** (vzpostavljajo varnost na nivoju povezave med dvema računalnikoma ali na nivoju samega dokumenta) se je v **Sloveniji** med letoma 1998 in 2000 povečalo za več kot štirikrat. Konec leta 2000 je bilo tako v Sloveniji 51 varnih strežnikov **na milijon prebivalcev**, kar je približno toliko kot v povprečju v Evropski uniji (52.2 konec leta 2000). V primerjavi z letom 1999, ko je Slovenija po tem kazalcu presegala skoraj vse **članice EU**, je v letu 2000 že zaostala za informacijsko najbolj razvitimi evropskimi državami (Finska, Švedska, Luksemburg, Danska, Nemčija, Irska, UK, Avstrija). Podobno kot pri drugih indikatorjih razvitosti informacijske družbe Slovenija tudi po številu varnih strežnikov na milijon prebivalcev močno presega povprečje **kandidatk za vstop v EU** (11.3 konec leta 2000), v dvanajsterici teh držav pa se uvršča na tretje mesto za Estonijo (58.4) in Malto (59.6). Podatki o številu varnih strežnikov se spremljajo ločeno glede na to, ali uporabljajo šibko ali močno kodiranje. V Sloveniji je **delež strežnikov, ki uporabljajo močno kodiranje**, kar 75-odstoten, kar pomeni precejšnje izboljšanje glede na predhodno leto, ko je bilo razmerje med strežniki z močnim in šibkim kodiranjem ena proti dva. Delež strežnikov z močnim kodiranjem je relativno visok tudi v državah, kandidatkah za vstop v EU (76% v povprečju), kar je precej več kot v članicah EU, kjer je v povprečju 61% strežnikov z močnim kodiranjem.

Relativno visoka razvitost Slovenije v smislu gostote varnih strežnikov je povezana z informatizacijo področij, kot so bančništvo, zdravstvo, državna uprava, ki so najpogostejši uporabniki varnih strežnikov. Počasneje razvijajoča se dejavnost, ki prav tako zahteva uporabo varnih strežnikov, pa je **e-poslovanje**, zlasti **e-nakupovanje**. V letu 2000 je tako le 16% aktivnih (mesečnih) uporabnikov interneta v preteklih dvanajstih mesecih opravilo vsaj en nakup preko interneta. Delež e-nakupovanja se je v letu 2001 še zmanjšal (na 12%), do preobrata pa je prišlo v letu 2002, ko je 21% aktivnih uporabnikov interneta opravljalo e-nakupe. Med glavnimi ovirami hitrejšega razvoja e-nakupovanja se poleg splošnih ovir, kot sta prenizka dostopnost do interneta in prenizka informacijska izobraženost (McConnell, 2000), v Sloveniji pojavljajo zlasti nezaupanje v e-nakupovanje (zaščita osebnih podatkov, varnost finančnih transakcij), negativne izkušnje kupcev z e-nakupovanjem (npr. neizpolnjevanje naročil s strani prodajalca, nevratanje kupnine za vrnjeno blago) ter pomanjkanje informacij o postopku e-nakupovanja na spletni strani prodajalca (Mednarodni inštitut za potrošniške raziskave, 2001). Nekoliko višji je delež podjetij, ki bodisi naročajo blago in storitve pri poslovnih partnerjih (31% malih, 34% srednjih in 29% velikih podjetij) bodisi sprejema naročila preko interneta (29%, 29%, 24%). Vendar gre pri tem večinoma le za naročanje oziroma zbiranje naročil preko interneta, finančna transakcija, ki po navadi zahteva višjo stopnjo varnosti, pa se izvrši na tradicionalen način ob dobavi.

Slika: Število varnih strežnikov na milijon prebivalcev v letu 2000 – primerjava Slovenije s kandidatkami za članstvo v Evropski uniji in Evropsko unijo

Vir: Netcraft (netcraft.com) – za podatke o številu varnih strežnikov, Eurostat ň za podatke o številu prebivalcev.

Število raziskovalcev na tisoč aktivnih prebivalcev

V obdobju 1996-2000 je bilo v Sloveniji v povprečju 4.5 raziskovalcev¹ na 1000 aktivnih prebivalcev. Slovenija po tem kazalcu še vedno zaostaja za **evropskim povprečjem** (5.3 raziskovalca na tisoč aktivnih prebivalcev leta 1999) in za razvitimi evropskimi državami; uvršča pa se pred višegrajskimi državami ter tistimi državami članicami EU, ki se jim najbolj približa tudi po gospodarski razvitosti (gl. sliko).

Struktura po spolu se je v letu 2000 opazno spremenila, saj se je delež raziskovalk glede na predhodno leto povečal za 1.6 strukturne točke, na 35.2%. **Struktura raziskovalcev glede na sektor zaposlitve** se je do leta 1999 spreminjala ugodno, saj se je delež zaposlenih v poslovnem sektorju povečeval (v povprečju za 2.5% na leto). Omenjeni trend pa je bil v letu 2000 prekinjen. Število raziskovalcev poslovnega sektorja, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, se je glede na prejšnje leto zmanjšalo za 10.5% (v preostalih sektorjih je bila zabeležena rast ali pa le rahel padec). Tako zmanjšanje števila raziskovalcev je pomenilo odmik od prednostnih nalog (povečati delež raziskovalcev v gospodarstvu) na področju raziskovalno-razvojnih dejavnosti (RRD), opredeljenih v Nacionalnem raziskovalnem programu, sprejetem leta 1995, in Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006. Na oddaljevanje od prednostnih nalog kaže tudi neustrezna **struktura državnih proračunskih sredstev**, namenjenih za RRD. V letu 2000 je bil iz državnega proračuna financiran manjši obseg aplikativnih raziskav kot v letu 1999, sicer pa je bila struktura državnih proračunskih sredstev za RRD v letu 2000 naslednja: 73.6% za temeljne raziskave (1999: 57.1%, 1997: 51.2%), 11.8% za aplikativne raziskave (1999: 25.4%, 1997: 23.1%) in za eksperimentalni razvoj 14.6% (1999: 17.5, 1997: 25.7%). Tako izrazito neuravnotežena struktura proračunskih sredstev za RRD že sedaj napoveduje, da jo bo potrebno spremeniti, če naj bi se uresničile prednostne naloge politike spodbujanja znanstvene in raziskovalno-razvojnne dejavnosti v obdobju 2003-2007. V **predlogu izhodišč in usmeritev Nacionalnega raziskovalnega in razvojnega programa 2003-2007** je namreč predvidena spremenjena struktura proračunskih vlaganj za RRD v korist aplikativnih raziskav in eksperimentalnega razvoja. Leta 2007 naj bi bilo tako doseženo naslednje razmerje porabe proračunskih sredstev za raziskave in razvoj: 30% za temeljne, 30% za aplikativne raziskave in 40% za eksperimentalni razvoj (obstaja pa tudi različica 25%, 25%, 50%).

Prešibko **povezovanje in sodelovanje med industrijo in raziskovalno-razvojno sfero** ter med raziskovalnimi inštituti samimi je v Sloveniji še vedno pereč problem. K izboljšanju takega stanja bi lahko pripomogel v letu 2002 sprejeti krovní zakon (Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti), ki predvideva ustanovitev dveh javnih agencij, in sicer na področju raziskovalne dejavnosti in tehnološkega razvoja. Naloge agencije na področju tehnološkega razvoja so namreč usmerjene na aktivnosti, povezane s promocijo inovativnosti in pospeševanjem prenosa znanja med raziskovalnimi inštitucijami in gospodarstvom. Prenizka stopnja povezovanja in sodelovanja med raziskovalci in industrijo je prav tako pereča težava držav članic EU. Razvoj bistveno močnejših povezav med univerzo in gospodarstvom je glavni vzvod za izboljšanje stanja evropske inovativnosti. Ne preseneča torej, da so zaradi strukturnih pomanjkljivosti inovativnosti na ravni EU (človeški viri, raziskovalna infrastruktura, znanstveno-družbena vprašanja)

¹ Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, vključuje osebe, ki se ukvarjajo z RRD polni delovni čas, ter osebe, ki porabijo za RRD le del delovnega časa (več kot 10% in manj kot 90%).

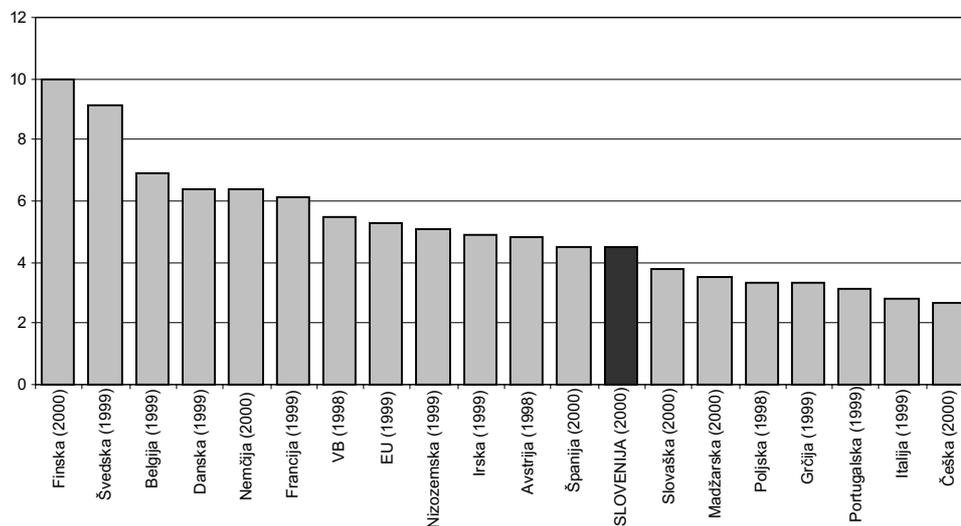
v novem, 6. Okvirnem programu namenili pomembno vlogo prav inovativnosti. Za uspešen prenos znanja v gospodarstvo je pomembna tudi alokacija pravic intelektualne lastnine, izvirajočih iz raziskovalnih rezultatov univerz (Innovation & Technology Transfer, 2002, str. 8). To področje je po Evropi urejeno zelo različno, vendar je znano, da podjetja raje sodelujejo z raziskovalci, ki posedujejo pravice intelektualne lastnine, kot pa z institucijami, na katere preidejo te pravice. Povezovanje (»networking«) različnih akterjev (raziskovalci, raziskovalni inštituti, gospodarstvo) v raziskovalnem procesu je eno izmed osnovnih načel 6. Okvirnega programa, ki ga bo morala upoštevati tudi Slovenija.

Tabela: Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, v Sloveniji v letih 1995-2000

	Število raziskovalcev	Struktura raziskovalcev glede na sektor zaposlitve, v %			
		Poslovni sektor	Vladni sektor	Visokošolski sektor	Zasebni nepridobit. sektor
1995	4897 ¹	28.6	32.8	35.9 ¹	2.7
1996	4489	30.5	35.2	31.4	2.8
1997	4022	34.0	34.8	28.4	2.8
1998	4285	34.0	35.0	28.8	2.2
1999	4427	34.8	34.1	29.5	1.6
2000	4336	31.8	34.5	30.9	2.8

Vir: Statistični letopis, različni letniki, SURS; Statistične informacije. Prebivalstvo po anketi o delovni sili, SURS; izračun UMAR.
Opomba: ¹precejšen podatek zaradi napake v številu raziskovalcev visokošolskega sektorja, izražene v ekvivalentu polne zaposlitve.

Slika: Število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polne zaposlitve, na 1000 aktivnih prebivalcev v Sloveniji, državah EU in višegrajskih državah

Vir: OECD Science, Technology and Industry Outlook 2002, OECD 2002; SURS.

Delež inovativnih podjetij v predelovalnih dejavnostih

Na lizbonskem zasedanju pomladi 2000 so si voditelji držav članic EU postavili zelo ambiciozen cilj, da bo postalo gospodarstvo EU do leta 2010 najbolj dinamično in konkurenčno gospodarstvo sveta. Za uresničitev tega cilja bodo morale inovacije in inovacijske dejavnosti odigrati odločilno vlogo. Zato ne preseneča, da razvite države skrbijo za vzpostavitev okolja, ki je naklonjeno inovativnosti, hkrati pa z različnimi programi¹ spodbujajo ustvarjanje inovacij in prenos rezultatov raziskovalno-razvojne dejavnosti (RRD) v gospodarstvo. Gospodarska rast in konkurenčnost gospodarstva sta namreč čedalje bolj odvisni od stopnje inovativnosti ter tehnoloških sprememb. Inovacijska politika je tako postala pomemben element vladnih politik in je vgrajena tako v izobraževanje, razvoj, industrijo, storitve kot v podjetništvo.

Po podatkih SURS je bil delež inovativnih podjetij v predelovalnih dejavnostih v **obdobju 1994-1998** v povprečju 33-odstoten. V primerjavi s povprečjem EU za obdobje 1994-1996 (še vedno zadnji razpoložljivi podatki) je to pomenilo precejšnje zaostajanje (Slovenija 32%, EU 51%). Najnovejši podatki za Slovenijo, za **obdobje 1999-2000**², ne izkazujejo pozitivnega trenda, saj se je delež inovativnih podjetij v predelovalnih dejavnostih v primerjavi s predhodnim obdobjem zmanjšal za 5 odstotnih točk, na 28%. Zaostanek za povprečjem EU iz leta 1996 se je tako še povečal. **Po področjih predelovalnih dejavnosti** se je delež inovativnih podjetij najbolj znižal v proizvodnji električnih strojev in aparatov (DL/31) ter v proizvodnji RTV, komunikacijskih naprav in opreme (DL/32), najbolj pa se je povečal v proizvodnji pisarniških strojev in računalnikov (DL/30) ter v proizvodnji kovin (DJ/27). Proizvodnja kemikalij in kemičnih izdelkov (DG) ostaja še naprej najbolj inovativna dejavnost, po deležu inovativnih podjetij pa se visoko uvrščajo tudi transportna (DM) in strojna industrija (DK) ter proizvodnja električne in optične opreme (DL) (gl. tabelo).

V Sloveniji delež inovativnih podjetij občutno narašča z **velikostjo**³ **podjetja**. Tako je bilo razmerje med tremi velikostnimi razredi podjetij v letih 1994-2000 glede na delež inovativnih podjetij v povprečju naslednje: 1 (majhna) : 2.3 (srednjevelika) : 4.2 (velika). V EU pa je bilo leta 1996 isto razmerje bistveno bolj uravnoteženo: 1 : 1.3 : 1.8. Podatki odražajo nesporno dejstvo, da se v Sloveniji inovativna dejavnost premalo izvaja v srednjevelikih, še zlasti pa v majhnih podjetjih (gl. sliko), najverjetneje zaradi implementacijske vrzeli tako na področju razvoja okolja, naklonjenega inovativni dejavnosti, kot na področju promocije podjetništva ter podjetniških vlaganj v tehnološki razvoj. V zadnji raziskavi SURS o inovativni dejavnosti (iz leta 2000) sta obe velikostni

¹ Na ravni EU obstajajo naslednji programi: Povezovanje inovativnih evropskih regij (*IREñ Innovating Regions in Europe Network*), Ustvarjanje in rast visokotehnoloških podjetij v fazi nastanka ("start-up") in "spin-off" podjetij (*Paxis- Pilot Action of Excellence for Innovative Start-ups*), Povezovanje investorjev rizičnega kapitala in izvajalcev storitev, povezanih s podjetništvom (*Gate2Growth Initiative*).

² Manjši delež inovativnih podjetij v letih 1999-2000 je tudi posledica metodoloških sprememb inovacijske statistične raziskave, saj se je populacija podjetij v vzorcu glede na prejšnjo raziskavo povečala kar za 51%. V prvih dveh statističnih raziskavah (1996, 1998) so bile poročevalske enote podjetja z vsaj 20 zaposlenimi, sedaj so to podjetja z 10 in več zaposlenimi; najbolj se je tako povečalo število majhnih podjetij (za 118%), ki izvajajo inovacijsko dejavnost v manjšem obsegu kakor (srednje)velika podjetja.

³ Velikost podjetja je opredeljena glede na število zaposlenih oseb: majhno podjetje: manj kot 50 zaposlenih, srednjeveliko podjetje: 50-249 zaposlenih in veliko podjetje: več kot 250 zaposlenih.

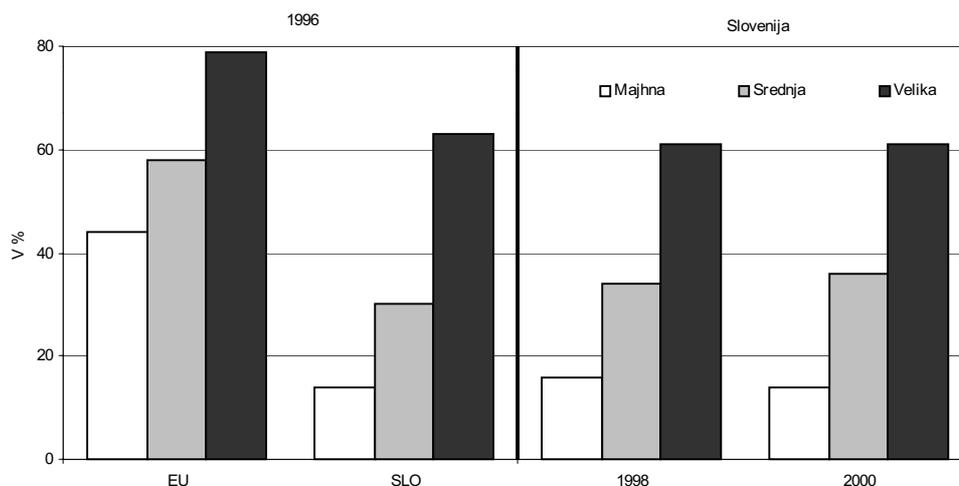
skupini inovativnih podjetij kot glavni zaviralni dejavnik za inovacije najprej navedli pomanjkanje finančnih virov in previsoke inovacijske stroške (npr. nakup storitev RRD, strojev in opreme za proizvodnjo novih ali izboljšanih izdelkov in postopkov), pomanjkanje kvalificiranega kadra pa so navedla tudi velika inovativna podjetja. Predvsem za majhna podjetja velja, da imajo otežen dostop do zunanjih finančnih virov, hkrati pa so to podjetja, ki so običajno aktivna na določenem nižnjem segmentu (npr. butična proizvodnja), za katerega visoko razvita tehnologija niti ni potrebna.

Tabela: Delež inovativnih podjetij v predelovalnih dejavnostih¹, v %

		1996 ²	1998 ³	2000 ⁴
D	Predelovalne dejavnosti	32	33	28
DA	Proiz. hrane, pijač, krmil in tobačnih izdelkov	38	44	33
DB/17	Proiz. tekstilij	29	38	27
DB/18	Proiz. oblačil, strojenje, dodelanega krzna	6	10	15
DC	Proiz. usnja, usnjenih izdelkov	25	19	27
DD	Obdelava in predelava lesa	16	15	18
DE/21	Proiz. vlaknin, papirja	25	16	17
DE/22	Založništvo, tiskarstvo	11	7	7
DG + DF	Proiz. kemikalij, kem. izd.; koksa, nafte in naftnih deriv.	66	53	52
DH	Proiz. izdelkov iz gume in plastičnih mas	24	30	29
DI	Proiz. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	30	25	21
DJ/27	Proiz. kovin	41	30	42
DJ/28	Proiz. kovinskih izdelkov brez strojev	24	25	21
DK	Proiz. strojev in naprav	43	44	43
DL/30	Proiz. pisarniških strojev, računalnikov	23	17	29
DL/31	Proiz. električnih strojev, aparatov	76	59	40
DL/32	Proiz. rtv, komunikacijskih aparatov in opreme	76	63	49
DL/33	Proiz. medicinskih, finomehaničnih, optičnih izdelkov	41	45	35
DM/34	Proiz. motornih vozil, prikolic	32	45	42
DM/35	Proiz. drugih vozil, plovil	40	33	40
DN	Proiz. pohištva, drugo; reciklaža	22	25	22

Vir: Statistične informacije. Raziskovanje in razvoj, znanost in tehnologija. Inovacijska dejavnost v predelovalni dejavnosti in izbranih storitvenih dejavnostih, Slovenija, 1996, 1998 in 1999-2000, št. 73/1998, št. 81/2000 in št. 307/2002.
Opombe: ¹delež inovativnih podjetij v posameznem podpodročju oz. oddelku, ²podatek za obdobje 1994-1996, ³podatek za obdobje 1997-1998, ⁴podatek za obdobje 1999-2000.

Slika: Delež inovativnih podjetij glede na velikost podjetja v predelovalnih dejavnostih, Slovenija in EU

Vir: Statistics on Innovation in Europe, Data 1996-1997, 2000 Edition, European Communities 2001; SURS.

Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Povprečni letni bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) so v Sloveniji v obdobju 1996-2000 znašali 1.47% bruto domačega proizvoda. V letu 2000 (zadnji objavljeni podatki) so dosegli 1.52% bruto domačega proizvoda, kar je le za 0.08 odstotne točke več kot leta 1996, v primerjavi s predhodnim letom pa je vrednost indikatorja ostala takorekoč nespremenjena (gl. tabela). Kot izhaja iz **mednarodnih primerjav**, je višina bruto domačih izdatkov za RRD, izražena kot odstotek od BDP, v Sloveniji leta 2000 še vedno za približno 0.4 odstotne točke zaostajala za povprečjem EU (gl. tabela). Mediteranske članice EU namenjujejo manjši delež BDP za financiranje RRD, čeprav je Španija v letu 2000 nekoliko povečala te izdatke. Pozitiven premik sta naredili tudi Češka in Madžarska.

Slovenski **poslovni sektor** je v celotnem obdobju (1996-2000) **izvedel** več kot polovico raziskovalno-razvojne dejavnosti, njegov delež pa se je vseskozi povečeval (od 50.7% na 56.3%). Delež vladnega sektorja se je v zadnjih treh letih zmanjševal (od 30.4% na 25.9%), pomen visokošolskega sektorja, kot izvajalca raziskovalno-razvojne dejavnosti pa je ostal nespremenjen (v istem obdobju je ta sektor v povprečju opravil 16.4% celotne RRD). Podobne spremembe so opazne tudi v EU: ob naraščajočem deležu poslovnega sektorja se postopno zmanjšuje aktivnost vladnega sektorja, delež visokošolskega sektorja v izvajanju raziskovalno-razvojne dejavnosti pa ostaja nespremenjen. Kljub podobnim trendom pa slovenski poslovni sektor še vedno zaostaja za primerljivim evropskim povprečjem po višini izdatkov, namenjenih za izvajanje RRD. Ta zaostanek se je leta 2000 vendarle nekoliko zmanjšal (Slovenija: 0.86% BDP, EU: 1.26% BDP; Slovenija 1999: 0.83% BDP, EU 1999: 1.25% BDP). Največ RRD slovenskega poslovnega sektorja izvedejo **predelovalne dejavnosti**; v letu 2000 so porabile 77% vseh sredstev poslovnega sektorja, namenjenih za izvajanje raziskovalno-razvojnih aktivnosti. Najbolj raziskovalno-razvojno intenzivni sta bili proizvodnja farmacevtskih surovin in preparatov (33.6%) ter proizvodnja RTV, komunikacijskih naprav in opreme (19.4%), saj sta skupaj pokrili kar 53% vseh RR izdatkov predelovalnih dejavnosti. Storitveni sektor, z načelno velikim razvojnimi potencialom, je porabil le 19% sredstev poslovnega sektorja za izvajanje RRD.

Glavnina **stroškov za izvedbo RRD** odpade na bruto plače raziskovalcev (dobra tretjina v vladnem in zasebnem nepridobitnem sektorju; v visokošolskem sektorju v povprečju tri desetine; bistveno manj v poslovnem sektorju, v povprečju petina), investicijski stroški (za nakup instrumentov in opreme, objektov in zemljišč, licenc; izdelavo študij; registracijo patentov) pa predstavljajo v vseh sektorjih precej manjši delež izdatkov za RRD (največji je delež v poslovnem sektorju, 11.8%, najmanjši pa v zasebnem nepridobitnem sektorju, 5.5%).

Struktura virov financiranja RRD se je v letih 1996-1999 spreminjala ugodno, saj je delež naložb poslovnega sektorja naraščal (od 49.1% na 56.9%). V letu 2000 pa je poslovni sektor prvič v obdobju 1996-2000 realno zmanjšal investicije v RRD (za 4.2%); delež poslovnega sektorja se je v strukturi financiranja RRD zmanjšal na 53.3%), kar je pomenilo odmik od prednostnih nalog raziskovalno-razvojnega področja, ki predvidevajo povečanje vloge podjetniškega sektorja pri spodbujanju tehnološkega razvoja. Na nujnost večjih vlaganj v raziskave in razvoj v poslovnem sektorju opozarjajo tudi analize povprečne tehnološke zahtevnosti proizvodov predelovalnih dejavnosti, ki je na lestvici štirinajstih stopenj zelo nizka, in sicer med četrto in šesto stopnjo (Gliha, 2000).

Na zasedanju Evropskega sveta v Barceloni leta 2002 je bil sprejet cilj, da bodo članice EU do leta 2010 povečale svoja vlaganja v RRD in inovacije na 3% BDP, dve tretjini teh sredstev pa naj bi prispeval zasebni sektor. V **Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006** (SGRS) je predvideno povečanje vlaganj v raziskave in razvoj na okoli 2% BDP do leta 2006. Za doseganje tega cilja pa je nujno potrebno več pozornosti nameniti tudi inovativni dejavnosti. Država mora poskrbeti za ustrezno podporno okolje (inštitucije, raziskovalna infrastruktura, zakonodaja), vključno z mehanizmi za prenos znanja ter boljše sodelovanje med raziskovalno in gospodarsko sfero. V letih 2000-2001 je kar nekaj držav članic OECD uvedlo velike spremembe na področju davčne zakonodaje, ki se nanaša na RRD poslovnega sektorja. Pri nas sistem obdavčitve dobičkarja pravnih

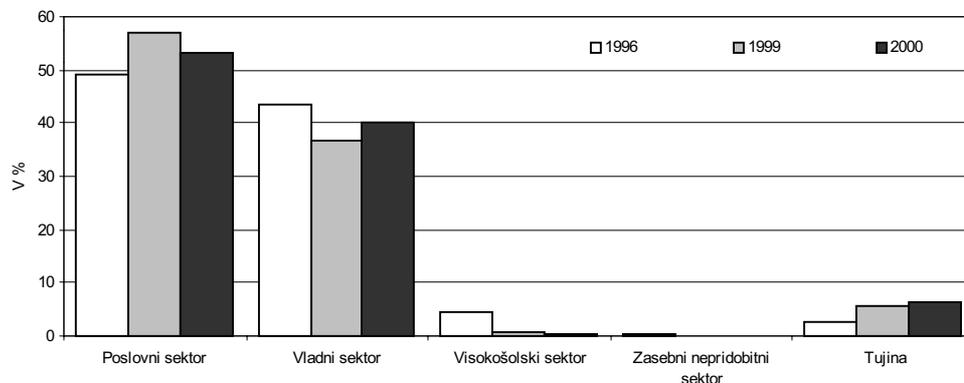
oseb že nudi izdatne davčne spodbude oziroma olajšave na različnih področjih (npr. davčno priznavanje odhodkov amortizacije in drugih odhodkov, prenos davčne izgube, investicijske olajšave, olajšave za oblikovanje investicijskih rezerv) na neselektiven način. Zato je potrebno realno ovrednotiti vpliv takšnih davčnih olajšav na doseganje ciljev, ki se jih tako želi doseči, in pri morebitnih spremembah upoštevati celoto davčnega sistema.

Tabela: **Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost v Sloveniji, članicah EU in višegrajskih državah, kot % BDP**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Slovenija	1.7 ¹	1.44	1.42	1.48	1.51	1.52	-
EU-15	1.89	1.88	1.87	1.87	1.93	1.93	1.94
Avstrija	1.56	1.60	1.69	1.79	1.83	1.80 ²	1.86 ²
Belgija	1.71	1.80	1.87	1.89	1.96	-	-
Danska	1.84	1.85	1.94	2.06	2.09	2.07	-
Finska	2.29	2.54	2.72	2.89	3.22	3.37	3.67
Francija	2.31	2.30	2.22	2.17	2.19	2.15 ²	-
Grčija	0.49	-	0.51	-	0.67	-	-
Irska	1.34	1.32	1.29	1.26	1.21	-	-
Italija	1.00	1.01	1.05	1.07	1.04	-	-
Nemčija	2.26	2.26	2.29	2.31	2.44	2.48	2.52
Nizozemska	1.99	2.03	2.04	1.94	2.02	-	-
Portugalska	0.57	-	0.62	-	0.75	-	-
Španija	0.81	0.83	0.82	0.89	0.88	0.94	0.96
Švedska	3.46	-	3.68	3.75	3.78	-	-
V. Britanija	1.95	1.88	1.81	1.80	1.88	1.86	1.86
Višegrajske države							
Češka	1.01	1.04	1.16	1.24	1.25	1.35	-
Madžarska	0.73	0.65	0.72	0.68	0.69	0.81	-
Poljska	0.69	0.71	0.71	0.72	0.75	0.70	-
Slovaška	0.98	0.97	1.13	0.82	0.68	0.69	-

Vir: Eurostat, New Cronos Database (Theme 9-Science and Technology); OECD Science, Technology and Industry Outlook 2002, OECD 2002; SURS.
Opombe: ¹precejšeni podatek zaradi napake v številu raziskovalcev visokošolskega sektorja, izraženega v ekvivalentu polne zaposlitve; ²časni podatek.

Slika: **Struktura virov financiranja bruto domačih izdatkov za RRD v Sloveniji**

Vir: SURS.

Produktivnost dela

Produktivnost dela, ki je v **obdobju 1993-2000** naraščala v Sloveniji v povprečju po stopnji preko 4% letno, v predelovalnih dejavnostih pa več kot 7% na leto, se je v **letu 2001** povečala le za 2.4% (v predelovalnih dejavnostih za 4.4%), kar je bila najnižja stopnja rasti produktivnosti dela po letu 1993. Na lansko upočasnitev rasti produktivnosti je vplivala umiritev gospodarske rasti glede na predhodna leta ob nadaljevanju povečevanja zaposlenosti. Rast produktivnosti je bila v primerjavi s preteklimi leti skromnejša tudi v povprečju v **Evropski uniji**, zato se zaostajanje Slovenije za povprečno evropsko produktivnostjo v letu 2001 ni povečalo, temveč se je še naprej zmanjševalo. Z 21,800 EUR dodane vrednosti na delovno aktivnega v ekvivalentu polnega delovnega časa je bila približno na ravni 45% povprečne produktivnosti v Evropski uniji (v letu 2000 44%) in je za evropskim povprečjem zaostajala za približno 18 let (v letu 2000 19 let, v letu 1995 22 let; gl. sliko 2).

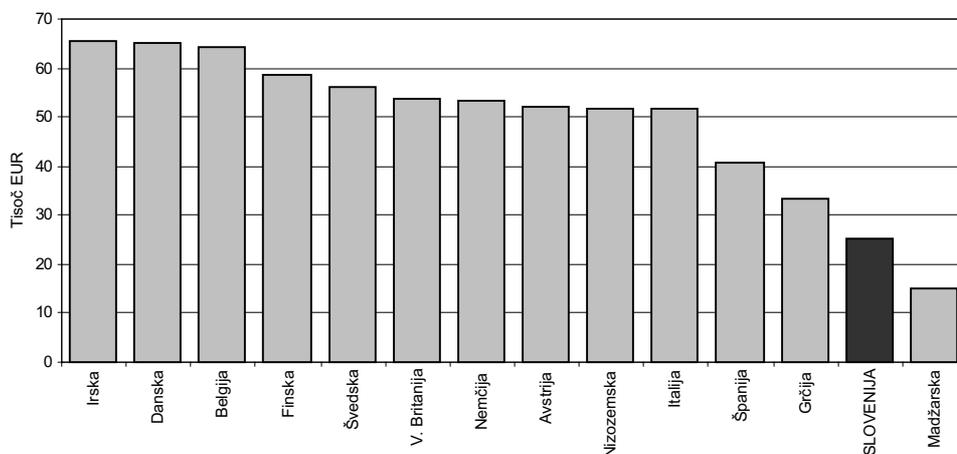
Nižja rast produktivnosti v letu 2001 pomeni sicer prelom glede na dosedanji trend in zastavljene cilje v scenarijih Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006, ki pa je verjetno ciklične narave. V **letu 2002** je v prvem polletju že prišlo do prilagoditve s ponovnim zmanjševanjem zaposlenosti v predelovalnih dejavnostih in v trgovini, rast produktivnosti pa se je nekoliko povečala, po predhodnih podatkih je bila 2.9-odstotna glede na prvo polletje 2001. Učinki prestrukturiranja še vedno niso zadostni za povečanje konkurenčnosti podjetniškega sektorja, za zaposlovanje formalno vedno bolj izobražene delovne sile in večjo vrednostno realizacijo slovenske industrije in drugih sektorjev slovenskega gospodarstva na tujih trgih. Vsekakor bi se morala, če želimo hitreje zmanjšati zaostajanje za povprečno produktivnostjo v Evropski uniji, visoka rast produktivnosti v Sloveniji nadaljevati.

Tabela: Realna rast produktivnosti (BDP na zaposlenega v ekvivalentu polnega delovnega časa) v Sloveniji in EU v obdobju 1995-2001, v%

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Slovenija	3.1	4.5	5.1	3.8	4.0	3.5	2.4
EU	1.7	1.4	1.5	1.2	1.1	1.6	0.4

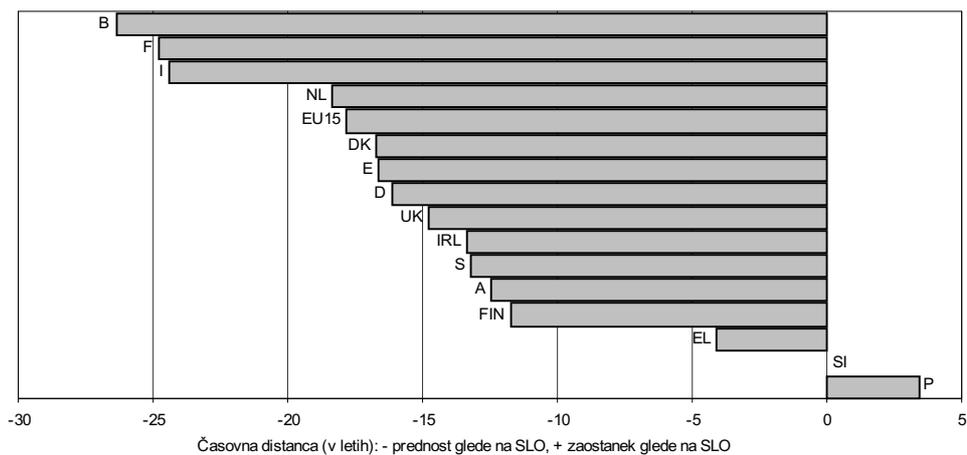
Vir: SURS, Eurostat.

Slika 1: Produktivnost (BDP na zaposlenega) v nekaterih evropskih državah in v Sloveniji v letu 2001

Vir: SURS, Eurostat.

Slika 2: Produktivnost (BDP na zaposlenega) - časovne distance¹ med Slovenijo in državami EU v letu 2001

Vir: Izračuni časovnih distanc SICENTER na osnovi podatkov Eurostat - New Cronos.

Opomba: ¹ Časovna distanca meri razliko v času, ko primerjani enoti dosežeta dano (isto) raven opazovanega indikatorja x. Več o metodologiji merjenja časovne distance gl. v P. Sicheri: Distance in time between Slovenia and the European Union around 2001, SICENTER, Ljubljana, 2002 in <http://www.sicenter.si/td.html>.

Stroški dela na enoto proizvoda

Indikator stroški dela na enoto proizvoda primerja sredstva za zaposlene in produktivnost. Njegov namen je pokazati odnos med stroški dela na zaposlenega na eni strani in vrednostjo, ki jo zaposleni ustvari, na drugi strani.

V obdobju 1995–2000 se je razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom oz. dodano vrednostjo na zaposlenega v slovenskem gospodarstvu, še izraziteje pa v slovenskih predelovalnih dejavnostih, izboljšalo. Znižanje stroškov dela za proizvedeno enoto bruto domačega proizvoda oz. dodane vrednosti je bilo v slovenskem gospodarstvu 9.8-odstotno oz. 11.3-odstotno, v slovenskih predelovalnih dejavnostih pa kar 17.5-odstotno. Leta 2000 je bila v slovenskem gospodarstvu ena enota bruto domačega proizvoda proizvedena z 0.60 enote stroškov dela, ena enota dodane vrednosti pa z 0.71 enote stroškov dela. Pod vplivom bolj dinamične rasti produktivnosti dela so slovenske predelovalne dejavnosti v letu 2000 v primerjavi s celotnim slovenskim gospodarstvom dosegale precej ugodnejše razmerje med stroški dela in dodano vrednostjo, saj je bila v predelovalnih dejavnostih ena enota dodane vrednosti proizvedena z 0.65 enote stroškov dela. Izboljšanje je bilo pretežno posledica krčenja zaposlenosti v predelovalnih dejavnostih (13.6-odstotni padec, v vseh preostalih dejavnostih 6.1-odstotna rast). Vpliv sicer hitrejše rasti dodane vrednosti v slovenskih predelovalnih dejavnostih (26.8-odstotna rast v cenah 1995, v vseh preostalih dejavnostih 21.8-odstotna rast) je bil precej manjši. **V letu 2001** so, po enoletni rasti, stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda v slovenskem gospodarstvu ponovno padli, trend upadanja stroškov dela na enoto dodane vrednosti pa se je nadaljeval brez prekinitve. V slovenskih predelovalnih dejavnostih je bil tudi v letu 2001, tako kot v obdobju 1995-2000, padec stroškov dela na enoto dodane vrednosti nekoliko večji kot v celotnem gospodarstvu.

Primerjave z državami, članicami EU, prav tako pa tudi s **kandidatkami za njeno članstvo**, kažejo, da se je konkurenčnost tako slovenskega gospodarstva kot predelovalnih dejavnosti v **obdobju 1995-2000** izboljšala. Merjeno s stroški dela na enoto bruto domačega proizvoda, se je med štirinajstimi članicami EU (za Portugalsko podatki za leto 2000 še niso dosegljivi) konkurenčnost slovenskega gospodarstva nekoliko poslabšala le v primerjavi z Irsko in Luxemburgom, med sedmimi kandidatkami za članstvo EU, za katere so podatki dosegljivi, pa v primerjavi z Latvijo in Estonijo (gl. graf). Če upoštevamo gibanje stroškov dela na enoto dodane vrednosti, se je konkurenčnost slovenskega gospodarstva izboljšala v primerjavi z vsemi članicami EU, razen z Irsko (13.1-odstotni padec, v Sloveniji 11.3-odstotni), med kandidatkami za članstvo v EU pa je bila uspešnejša le Latvija (13.5-odstotni padec). Dosegljivi podatki za predelovalne dejavnosti osmih članic EU in šestih kandidatk za njeno članstvo pa kažejo na izboljšanje slovenske konkurenčnosti, razen v primerjavi z Irsko. Po dosegljivih podatkih za **leto 2001** se je trend izboljševanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva glede na doseženo povprečje EU-15 oz. EU-12, po enoletni prekinitvi, nadaljeval. V primerjavi s posameznimi članicami EU in kandidatkami za članstvo v EU se je, merjeno s stroški dela za proizvedeno enoto bruto domačega proizvoda, nekoliko poslabšal položaj slovenskega gospodarstva v primerjavi z Grčijo in Estonijo, merjeno s stroški dela na enoto dodane vrednosti pa tudi s Španijo in Litvo.

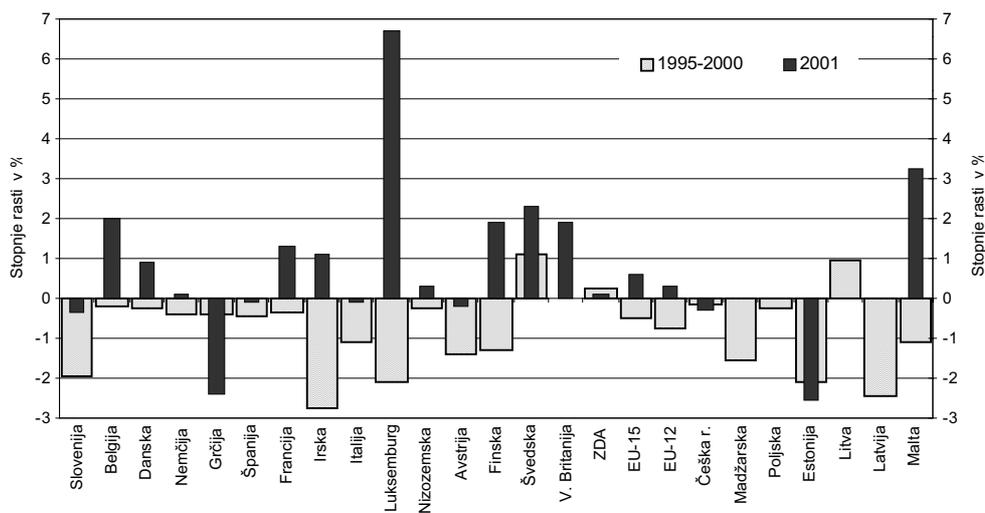
Tabela: **Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU v obdobju 1996-2001**

	Stopnje rasti v %						Razmeje ⁴	
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995	2001
Stroški dela na enoto BDP ¹								
Slovensko gospodarstvo	-4.8	-2.4	-2.5	-1.3	1.2	-0.4	0.66	0.60
EU-15	-0.9	-0.8	-1.0	-0.1	0.3	0.6	0.61	-
EU-12	-0.9	-1.2	-1.5	-0.1	-0.1	0.3	0.62	-
Stroški dela na enoto dodane vrednosti ²								
Slovensko gospodarstvo ³	-5.3	-3.2	-2.1	-0.7	-0.4	-0.7	0.80	0.71
Slovenske predelovalne dejavnosti ³	-6.5	-7.1	-1.6	-2.7	-0.8	-1.3	0.79	0.64

Vir: Statistika nacionalnih računov SURS, Eurostat.

Opombe: ¹sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; ²sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah, deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah, leto 2001 ocena UMAR; ³skupaj panoge dejavnosti; ⁴razmerje med stroški dela in bruto domačim proizvodom oz. dodano vrednostjo.

Slika: **Rast stroškov dela na enoto bruto domačega proizvoda v Sloveniji in državah EU – letna povprečja**

Vir: Statistika nacionalnih računov SURS, Eurostat.

Tržni delež

Tržni delež je indikator izvozne konkurenčnosti gospodarstva. Kaže, ali je rast oz. pešanje izvoza posledica izboljšanja oz. poslabšanja izvozne konkurenčnosti ali pa rasti oz. pešanja izvoznih trgov.

Padeč slovenskega tržnega deleža v državah, pomembnejših trgovinskih partnericah, od 0.60% v letu 1995 na 0.49% v letu 2000 kaže, da je bila sicer živahna rast slovenskega blagovnega izvoza v **obdobju 1995–2000** (realno za 46.8%) na agregatni ravni posledica rasti izvoznih trgov, ne pa izboljšanja izvozne konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Z deležem slovenskega blagovnega izvoza na njenih izvoznih trgih merjeno poslabšanje konkurenčnosti, je bilo v letih 1995-1998 posledica poslabšanja tržnega položaja slovenskih izvoznikov v nekaterih razvijajočih se trgovinskih partnericah, še posebej Hrvaški, Rusiji in Madžarski, v letih 1999-2000 pa tudi poslabšanja konkurenčnosti na pomembnejših razvitih trgih. Med razvitejšimi trgovinskimi partnericami izstopa padeč slovenskega tržnega deleža na nemškem, francoskem, italijanskem, pa tudi ameriškem trgu. Po letu 1998 je pričel oživljati slovenski izvoz blaga v Bosno in Hercegovino, Makedonijo in ZR Jugoslavijo, ki v preračun agregatnega tržnega deleža sicer niso zajete. Če bi pri izračunu agregatnega tržnega deleža upoštevali omenjene države, bi bil padeč slovenskega tržnega deleža v letu 1999 za približno tretjino manjši, v letu 2000 pa za polovico. Padeč slovenskega tržnega deleža v obdobju 1995-2000 je bil vsaj deloma posledica pretežno defenzivnega prestrukturiranja slovenskega podjetniškega sektorja in z njim povezanimi racionalizacijami, zmanjševanjem zmogljivosti, ukinitvijo neodobrih programov in podobnimi ukrepi prilagajanja spremenjenim tržnim in drugim pogojem. To potrjujejo tudi rezultati poslovanja, še posebej predelovalnih dejavnosti, ki kažejo na izrazito izboljšanje bruto in čiste dobičkonosnosti prodaj (prve od 6.1% v letu 1995 na 9.9% v letu 2000, druge pa od -1.8% na 2.3%) ter dobičkonosnosti kapitala (od -3.3% na 4.1%). Med kandidatkami za članstvo v EU je Madžarska svoj tržni delež v EU v obdobju 1995-2000 povečala za okoli 1.3-krat, Slovaška za 0.9-krat, češki tržni delež je bil večji za približno tretjino, poljski pa za petino.

V letu 2001 se je agregatni delež slovenskega izvoza blaga v uvozu pomembnejših trgovinskih partneric povečal na 0.51%. Na razvitih trgih je bila za obrat trenda odločilna rast slovenskega tržnega deleža v najpomembnejši trgovinski partnerici Nemčiji ob nadaljevanju rasti na francoskem in avstrijskem trgu. Slovenski tržni delež v Italiji je v letu 2001 spet nekoliko upadel (četrti leto), prav tako v ZDA (sedmo leto). Na srednje- in vzhodnoevropskih trgih se je v letu 2001 nadaljevala hitra rast slovenskega tržnega deleža v Rusiji in zmernejša rast na hrvaškem, poljskem in slovaškem trgu. Na svetovnem trgu je bila v letu 2001 rast tržnega deleža slovenskih industrijskih proizvodov nekoliko hitrejša kot na trgu EU. Slovenske predelovalne dejavnosti so v primerjavi s konkurenti iz nečlanice EU na trgu EU sicer okrepile svoj položaj, vendar pa ponovni padeč (tretje leto zapored) deleža izvoza slovenskih industrijskih proizvodov v uvozu držav EU iz srednje- in vzhodnoevropskih držav, baltskih držav ter Skupnosti neodvisnih držav (tranzicijskih) kaže, da se je trend pešanja slovenskih konkurenčnih sposobnosti v primerjavi z omenjeno skupino držav nadaljeval tudi v letu 2001.

Na pospešeno rast slovenskega agregatnega tržnega deleža v **letu 2002** (gl. tabelo) je na razvitih trgih vplivalo nadaljevanje rasti na nemškem, francoskem in avstrijskem trgu ter po štiriletnem upadanju ponovna rast na italijanskem trgu. Na srednje- in vzhodnoevropskih trgih se je po dveletni prekinitvi izrazito povečal slovenski tržni delež v državah CEFTA-4 - zaradi ponovne rasti na češkem in madžarskem trgu in pospešenega nadaljevanja rasti na Poljskem in Slovaškem. Rahlo je letos upadel slovenski tržni delež na Hrvaškem, nekoliko izraziteje pa po dveletni hitri rasti v Rusiji. V državah nekdanje Jugoslavije, ki v preračun agregatnega tržnega deleža niso zajete, je v prvi polovici leta 2002 četrto leto porasel slovenski tržni delež v ZR Jugoslaviji (na 5.2% od 4.91% v povprečju leta 2001), v Makedoniji pa je, po enoletni prekinitvi, ponovno padel (na 6.07% od 7.81%). S podatki za Bosno in Hercegovino, kjer se je v letu 2001 tretje leto nadaljevala rast slovenskega tržnega deleža (porasel je od 15.94% v letu 2000 na 16.92%), za leto 2002 še ne razpolagamo. Rast slovenskega tržnega deleža v državah EU, pa, kot kažejo podatki za prvih devet mesecev, za rastjo tržnih deležev Češke, Madžarske, Poljske in Slovaške ni tako izrazito zaostajala (Slovenija 5.3-odstotna, CEFTA-4 pa 8-odstotna povprečna rast, v letu 2001 5.1-odstotna glede na 14.4-odstotno).

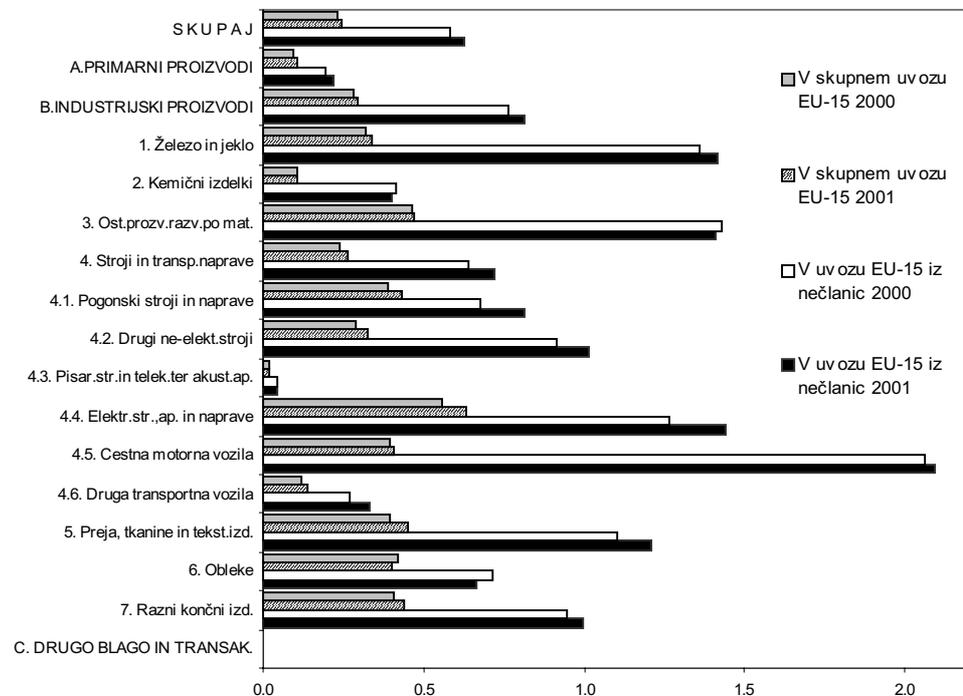
Tabela: Tržni delež¹ Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	Tržni delež ¹ Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ²
SKUPAJ	0.596	0.579	0.578	0.581	0.520	0.488	0.512	0.552
EU-7	0.439	0.432	0.449	0.462	0.429	0.406	0.416	0.433
Nemčija	0.541	0.554	0.553	0.546	0.554	0.479	0.499	0.524
Italija	0.588	0.533	0.607	0.575	0.542	0.506	0.501	0.525
Francija	0.251	0.219	0.176	0.264	0.171	0.204	0.214	0.235
Avstrija	0.808	0.818	0.872	0.913	0.895	0.950	0.983	1.024
Velika Britanija	0.086	0.056	0.048	0.051	0.053	0.055	0.078	0.074
Nizozemska	0.066	0.068	0.069	0.076	0.076	0.076	0.079	0.089
Belgija	0.045	0.046	0.054	0.096	0.081	0.055	0.056	0.049
ZDA	0.034	0.030	0.027	0.027	0.024	0.021	0.021	0.021
Švica	0.089	0.087	0.092	0.097	0.111	0.123	0.116	0.202
Hrvaška	11.864	10.978	9.194	9.722	8.628	8.726	8.871	8.705
Češka	0.523	0.530	0.541	0.518	0.566	0.468	0.461	0.481
Madžarska	0.746	0.649	0.566	0.549	0.519	0.524	0.460	0.497
Poljska	0.361	0.382	0.366	0.385	0.414	0.463	0.481	0.532
Slovaška	0.593	0.513	0.546	0.564	0.548	0.543	0.564	0.748
Rusija	0.500	0.433	0.444	0.394	0.319	0.426	0.524	0.494

Vir: SURS, OECD, WIM.

Opombi: ¹Tržni delež je izračunan kot tehtano povprečje deležev blagovnega izvoza Slovenije v uvozu njenih pomembnejših trgovinskih partneric, določenih z velikostjo njihovega deleža v izvozu Slovenije. Deleži posamezne trgovinske partnerice v blagovnem izvozu Slovenije so tudi uteži za preračun tehtanega povprečja (po Fisherjevem obrazcu). ²Podatek za devet mesecev.

Slika: Slovenski tržni deleži v EU-15, v %

Vir: SURS, WTO, izračuni UMAR.

Faktorska struktura blagovnega izvoza

Namen analize factorske strukture blagovnega izvoza je ugotoviti, s kakšnimi proizvodi konkurira Slovenija na mednarodnih trgih in na podlagi tega, koliko se usmeritev SGRS, ki pravi, da bomo izvoz na zahtevne trge lahko povečali le z izvozom tehnološko zahtevnih proizvodov in proizvodov, bogatih s človeškimi viri, ki temelji na **ustvarjenih** dejavnikih konkurenčnosti, namesto z izvozom, ki temelji na vgrajevanju **primarnih** dejavnikov konkurenčnosti, naravnih virov ali nekvalificiranega dela.

V času izhoda iz tranzicijske depresije se je struktura produkcijskih dejavnikov v izvozni proizvodnji po pričakovanju močno spremenila. V strukturi slovenskega blagovnega izvoza¹ so v zadnjih letih najbolj rasli **tehnološko intenzivni proizvodi in proizvodi z visoko vsebnostjo človeških virov**² (ustvarjeni oz. izvedeni dejavniki konkurenčnosti). Skupni delež omenjenih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je povečal od 60.0% v letu 1995 na 64.7% v letu 2000, pri tem se je delež tehnološko intenzivnih proizvodov povečal v letu 2000 za 2.7 strukturne točke, delež proizvodov z intenzivno rabo človeških virov pa za 2 strukturni točki. V obdobju 1995–2000 je vsako leto za približno 0.9 strukturne točke več izvoza konkuriralo v ustvarjenih dejavnikih (oz. za toliko manj v primarnih).

V letu 2001 so bili pozitivni strukturni premiki v smeri zviševanja deleža izvoza, ki konkurira v **ustvarjenih dejavnikih konkurenčnosti**, prekinjeni (v tem letu je 0.2 strukturne točke več izvoza kot v predhodnem letu konkuriralo v primarnih dejavnikih). **Leta 2002** pa je bil delež izvoza, ki konkurira v ustvarjenih dejavnikih konkurenčnosti, po podatkih za prvih devet mesecev za 1.4 strukturne točke večji kot v predhodnem letu, kar kaže na to, da se strukturni premiki v rabi produkcijskih tvorcev v letu 2002 spet intenzivirajo. Delež **proizvodov z intenzivno rabo človeških virov** je bil v prvih devetih mesecih leta 2002 (zaradi porasta izvoza gospodinjske opreme, osebnih avtomobilov, gum ter papirja in kartona) kar za 2 strukturni točki večji kot v letu 2001. Predvsem zaradi nižjega izvoza telekomunikacijske opreme je bil delež izvoza **tehnološko intenzivnih proizvodov** v prvih devetih mesecih leta 2002 za 0.6 strukturne točke nižji od doseženega deleža v predhodnem letu.

Proizvodi, ki konkurirajo v **primarnih dejavnikih**, so v letu 2001 predstavljali 35.5% slovenskega blagovnega izvoza, v prvih devetih mesecih 2002 se je njihov delež znižal na 34.1%. Med njimi so **proizvodi, ki konkurirajo v nekvalificirani delovni sili** (proizvodi z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega kot oblačila, tekstilni izdelki, pohištvo, steklo), v prvih devetih mesecih 2002 predstavljali 19.1% slovenskega blagovnega izvoza, njihov delež pa je bil (predvsem zaradi nižjega izvoza moških in ženskih plaščev in obutve) za 1.0 strukturno točko nižji kot v letu 2001. **Proizvodi, intenzivni v naravnih virih** (nizka dodana vrednost na izdelek, visoka vsebnost naravnih virov, preproste tehnologije proizvodnje kot hrana, pijače, surovine, mineralna goriva, živalska in rastlinska olja, usnje, furnir in drug obdelan les, železne in neželezne kovine), so v prvih devetih mesecih dosegli 15-odstotni delež, kar je za 0.4 strukturne točke manj kot v letu poprej.

Za **mednarodne primerjave** vrednosti tega indikatorja je potrebno vsakoletno ažuriranje vira podatkov. Ker Statistični Urad Združenih narodov podatke obnavlja le vsako drugo leto, so zadnji podatki na voljo le za leto 1999, zato samo nakazujemo te relacije. Skupni delež proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu, ki konkurirajo v ustvarjenih dejavnikih, je višji v Nemčiji, Avstriji, na Finskem, Irskem, v Veliki Britaniji, Franciji,

na Švedskem, v tranzicijskih državah pa še na Češkem in na Madžarskem. Po deležu proizvodov, ki konkurirajo v primarnih dejavnikih, smo se v drugi polovici devetdesetih močno približali belgijskemu, italijanskemu, nizozemskemu in španskemu deležu. Če gledamo le delež v delovni sili konkurirajočega izvoza, je slovenski še vedno precej višji kot v večini držav EU, nižji delež je bil dosežen celo v nekaterih tranzicijskih državah (Češka, Madžarska, Slovaška). Po deležu proizvodov, intenzivnih v naravnih virih, je slovenski najbližji avstrijskemu, finskemu, madžarskemu in češkemu deležu.

Tabela: **Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku v Sloveniji v obdobju 1992-2002, v %**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ¹
Intenzivna raba naravnih virov	20.6	20.9	17.7	16.7	16.3	16.6	15.6	15.3	15.5	15.4	15.0
Intenzivna raba dela	24.7	26.4	24.8	23.3	22.7	21.6	21.3	21.4	19.8	20.1	19.1
Tehnološko intenzivni proizvodi	21.3	21.9	24.4	24.9	25.7	26.4	25.9	26.6	27.6	28.6	28.0
Intenzivna raba človeških virov	33.4	30.8	33.1	35.1	35.4	35.5	37.2	36.7	37.1	35.9	37.9

Vir: ITC COMTRADE database of United Nations Statistics Division, Statistični urad Republike Slovenije, lastni preračuni (Zakotnik, 2000a).

Opomba: ¹podatek za prvih devet mesecev leta 2002.

¹ Razčlenitev slovenskega blagovnega izvoza temelji na metodologiji Združenih narodov (United Nations Conference on Trade and Development).

² V skupino tehnološko intenzivnih proizvodov sodi izvozno blago z najvišjim deležem izdatkov za raziskave in razvoj v dodani vrednosti (kemikalije, izdelki iz plastike, oprema za telekomunikacije, oprema za medicinske in znanstvene namene ter meritve, fotoaparati in oprema). Razmejevanje tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov z visoko vsebnostjo človeških virov (četrta skupina) je najtežavnejše, saj obe vsebujeta proizvode, ki splošno zahtevajo uporabo kompliciranih inputov. Izmed teh med intenzivne v človeških virih spadajo le tisti z relativno nižjim deležem izdatkov za raziskave in razvoj v dodani vrednosti kot pri tehnološko intenzivnem blagovnem izvozu (barve, gume, papir, RTV aparati ipd.).

Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP

V Sloveniji se je investicijsko povpraševanje po letu 1993 (po koncu »tranzicijske depresije«) znatno krepilo in doseglo najvišjo rast v letu 1999 (realno 19.1%). Leta 1999 je delež bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu (BDP) tako znašal 27.4% oziroma kar 6 strukturnih točk več kot leta 1995, leta 2000 pa se je investicijska aktivnost upočasnila – delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP se je znižal na 26.7%. Z vidika tehnične strukture investicij so se v **obdobju 1995–2000** okrepile tako investicije v zgradbe in objekte kot tudi v opremo in stroje. Rast je bila povezana s pospešeno gradnjo avtocest, močno rast smo zabeležili pri industrijski gradnji in gradnji objektov za trgovino in storitve, nižjo pa pri stanovanjskih investicijah (kljub temu so bile leta 2000 za 35% višje kot leta 1995). Precej so se okrepile investicije v drugo opremo in stroje (oprema in stroji brez transportne opreme in strojev, torej najbolj “produktivne” investicije), predvsem v letih 1997-1999.

V letu 2000 se je investicijska aktivnost umirila, **leta 2001** pa smo zabeležili celo znižanje bruto investicij v osnovna sredstva. Delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP se je tako glede na leto 2000 znižal za 1.8, glede na leto 1999 pa za 2.5 strukturne točke. Upočasnitev investicijske aktivnosti v letu 2000 je bila povezana z znižanjem stanovanjskih investicij in fiskalnim omejevanjem na področju investicij (poleg tega ne gre prezreti visoke vrednosti v letu 1999). Za leto 2001 še ne razpolagamo s podatki o tehnični strukturi investicij, zato lahko o tem sklepamo le na osnovi drugih razpoložljivih podatkov. Na podlagi podatkov iz statistike gradbenih dovoljenj ocenjujemo, da so bile stanovanjske investicije tudi v letu 2001 eden pomembnih dejavnikov nizke rasti investicij (skupna predvidena površina stanovanj je bila leta 2000 za 10.4% nižja kot leto pred tem, leta 2001 pa se je zmanjšala še za 5.9%), precej pa se je znižala tudi aktivnost pri gradnji prometne infrastrukture (tako avtocest kot železnic – vrednost opravljenih gradbenih del v podjetjih z 10 ali več zaposlenimi je bila v nizki gradnji leta 2001 realno za 20.5% nižja kot leto pred tem). Na podlagi podatkov o rasti uvoza proizvodov za investicije in o bruto investicijah v osnovna sredstva v podjetjih, družbah in organizacijah ocenjujemo, da se je rast investicij v opremo in stroje v letu 2001 ob upočasnjeni gospodarski rasti sicer ciklično umirila, vendar bila še vedno pozitivna. **V letu 2002** je prišlo do postopnega oživljanja investicijske aktivnosti, ki je bilo povezano z okrepljeno gradnjo avtocest. V prvih devetih mesecih je bila na medletni ravni realna rast bruto investicij v osnovna sredstva 3.2-odstotna oziroma za 0.25 odstotne točke višja od rasti bruto domačega proizvoda.

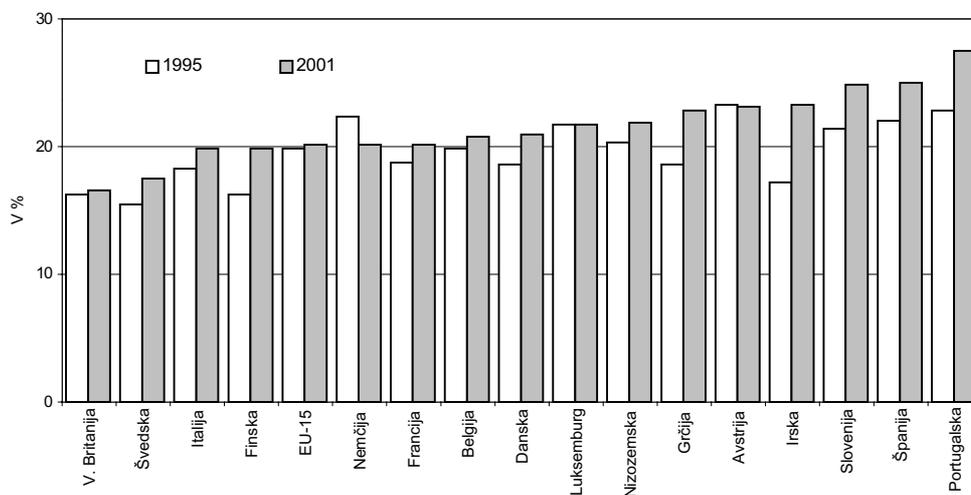
V primerjavi z državami kandidatki za vstop v EU je bil v Sloveniji leta 1995 delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP nižji kot v Estoniji, Litvi, Češki, Slovaški in Romuniji, ob pospešeni rasti investicijske aktivnosti v drugi polovici devetdesetih let pa je leta 2000 zaostajal le še za Češko in Slovaško. S prekinitvijo rasti investicij v letu 2001 se Slovenija po vrednosti tega kazalca ponovno uvršča za istimi državami kot leta 1995 (z izjemo Romunije). Delež investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu je bil tako kot v obdobju 1995-2000 tudi leta 2001 višji kot v povprečju v **Evropski uniji**, kar je glede na večjo kapitalsko opremljenost dela v EU pričakovano. Najbolj je vrednost kazalca za Slovenijo odstopala od vrednosti za povprečje EU v letu 1999, z umiritvijo investicijske aktivnosti v Sloveniji v zadnjih dveh letih pa se je pozitivni razkorak nekoliko zmanjšal, vendar je bil še vedno višji kot leta 1995.

Tabela: **Delež bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu v Sloveniji, EU -15 in državah, kandidatkah za članstvo v EU v letih 1995-2001, v %**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Slovenija	21.4	22.5	23.4	24.6	27.4	26.7	24.9
EU-15	19.8	19.6	19.4	19.9	20.2	20.6	20.1
Nekatere kandidatke za članstvo v EU							
Bolgarija	15.3	13.6	10.8	11.6	15.9	16.2	17.8
Češka	32.0	31.9	30.6	29.0	27.9	28.3	28.3
Estonija	25.9	26.7	28.0	29.6	24.9	23.4	26.1
Madžarska	20.0	21.4	22.2	23.6	23.9	24.3	23.7
Litva	23.0	23.0	24.4	24.3	22.1	18.7	19.3
Latvija	15.1	18.1	18.7	27.3	25.1	24.6	27.3
Polska	18.6	20.7	23.5	25.1	25.5	25.3	21.5
Romunija	21.4	23.0	21.2	18.3	18.0	18.5	19.0
Slovaška	26.4	34.2	35.9	38.0	30.8	30.0	31.1

Vir: Eurostat (New Cronos).

Slika: **Delež bruto investicij v osnovna sredstva v bruto domačem proizvodu v letih 1995 in 2001 za Slovenijo in države Evropske unije**

Vir: Eurostat (New Cronos).

Neposredne tuje investicije

Stanje vhodnih NTI se je v obdobju 1995-2001 v primerjavi z BDP povečalo od 9.4% na 17.1%, stanje izhodnih NTI pa od 2.6% na 5.0%. To kaže na povečevanje pomena NTI za vhodno in izhodno internacionalizacijo slovenskega gospodarstva, vendar v sebi vse do vključno leta 2000 skriva stagnacijo prilivov NTI in še vedno precej skromne odlive NTI. Leta 2001 smo bili priča velikim premikom na področju vhodnih NTI, ko je priliv znašal 503.3 mio USD (leta 2000 135.9 mio USD), pa tudi precejšnjemu povečanju izhodnih NTI, ko je odliv znašal 132.8 mio USD (leta 2000 65.3 mio USD). Prilivi vhodnih NTI so se po začasnih podatkih BS v letu 2002 še bolj povečali, saj so znašali kar 1,865.3 mio USD. Stanje NTI se je tako po oceni v letu 2002 povečalo za skoraj dve tretjini in že presegle 24% ocenjenega BDP. Visoki prilivi NTI v letu 2002 so posledica nekaterih tujih prevzemov, predvsem prevzema Leka s strani švicarskega Novartisa in nakupa 34-odstotnega deleža v Novi Ljubljanski banki s strani belgijske banke KBC. Odlivi NTI so bili v letu 2002 nekoliko nižji (116.9 mio USD) kot leta 2001.

Če se osredotočimo na vhodne NTI, primerjava z državami EU in kandidatki za članstvo v EU nedvoumno kaže, da je Slovenija med tistimi z najnižjim obsegom NTI v primerjavi z BDP. Med državami EU sta imeli leta 2000 nižje stanje vhodnih NTI (izraženo kot odstotek BDP) le Italija in Grčija, Avstrija pa je imela približno enakega kot Slovenija. Med kandidatki za članstvo v EU je bilo stanje vhodnih NTI v primerjavi z BDP najnižje v Sloveniji. Tik pred nami je bila Romunija, v vseh drugih državah pa so vhodne NTI presegale 20% BDP. V skupini kandidatki za članstvo v EU imajo sicer najvišje stanje NTI v primerjavi z BDP Estonija (53.2%), Madžarska (43.4%), Češka (42.6%) in Latvija (29.1%). Večina analiziranih držav je v obdobju 1995-2000 tudi močno povečala stanje NTI v primerjavi z BDP: v EU kot celoti se je povečal za 17.4, v Sloveniji pa za 6.6 odstotne točke. Med državami EU se je počasneje kot v Sloveniji stanje NTI (izraženo kot odstotek BDP) povečevalo le v Grčiji in Italiji. V večini držav, kandidatki za članstvo v EU, se je stanje NTI v primerjavi z BDP povečalo za več kot 15 odstotnih točk; izjema sta le Romunija (14.5 odstotne točke) in Litva (14.8 odstotne točke). Tudi po izrednem povečanju obsega NTI v letu 2002 bo Slovenija tako še vedno ostala med državami s precej nizkim stanjem NTI v primerjavi z BDP.

Bolje se Slovenija v primerjavi z drugimi kandidatki za članstvo v EU odreže na področju izhodnih NTI. Vendar sta leta 2000 tudi po tem kazalcu Estonija in Madžarska prehitevali Slovenijo, obe pa sta v obdobju 1995-2000 tudi bistveno bolj povečali stanje izhodnih NTI v primerjavi z BDP kot Slovenija. Kot je pričakovano, Slovenija glede stanja izhodnih NTI v primerjavi z BDP močno zaostaja za državami EU. Glede na skromne odlive NTI v letih 2001 in 2002 (gl. zgoraj), Slovenija tudi v tem obdobju v primerjavi z drugimi državami najverjetneje ni izboljšala svojega položaja.

V analizi stopnje internacionalizacije slovenskega gospodarstva je zanimiva tudi primerjava deležev Slovenije v različnih svetovnih makroekonomskih agregatih. Ti deleži so bili v letu 2001 naslednji: (i) svetovni prilivi NTI (1999-2001): 0.0225% (povečanje za 0.0024 glede na predhodno leto), (ii) svetovno stanje vhodnih NTI: 0.0469% (povečanje za 0.0024), (iii) svetovni odlivi NTI (1999-2001): 0.0081% (povečanje za 0.0045), (iv) svetovno stanje izhodnih NTI: 0.0145% (povečanje za 0.0012), (v) svetovni BDP: 0.0590% (povečanje za 0.0022), (vi) svetovni izvoz: 0.152% (nespremenjeno glede na predhodno leto). Izstopa predvsem velika razlika med deležem slovenskega izvoza v svetovnem izvozu (visok) in deležem slovenskih NTI v svetovnih NTI (nizek). Internacionalizacija slovenskega gospodarstva torej poteka v prvi vrsti preko zunanjetrgovinskih tokov, precej manj pa preko NTI. Kljub temu pa je v letu 2001 Slovenija povečala deleže v vseh kazalcih razen pri izvozu.

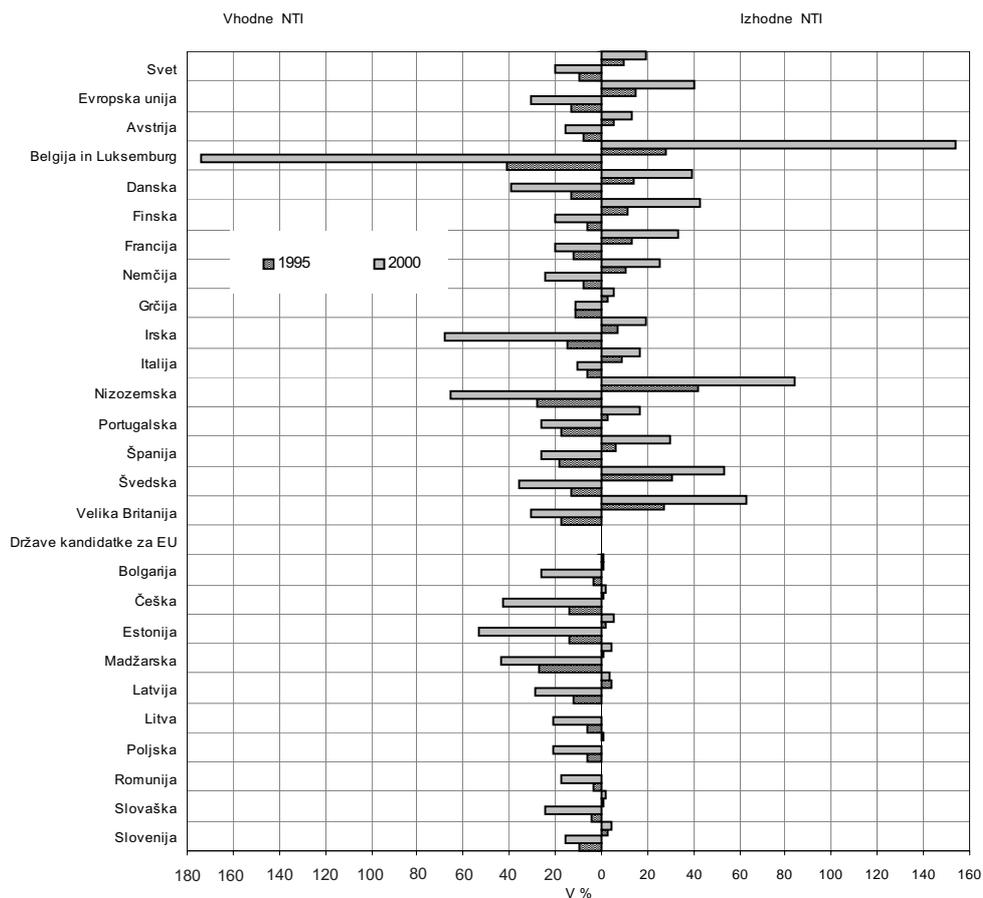
Tabela: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji v obdobju 1993–2002², v mio USD

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Vhodne NTI										
Stanje konec leta	954.3	1,325.9	1,763.4	1,998.1	2,207.3	2,777.0	2,682.4	2,892.7	3,209.0	-
Letni priliv ³	112.6	116.7	150.5	173.5	334.2	215.5	106.6	135.9	503.3	1,865.3
Stanje kot % BDP	7.5	9.2	9.4	10.6	12.1	14.2	13.4	16.0	17.1	-
Izhodne NTI										
Stanje konec leta	280.6	354.0	489.9	459.5	459.4	636.2	626.5	767.6	949.5	-
Letni odliv ⁴	-1.3	12.7	10.0	-7.0	-30.9	5.5	-47.6	-65.3	-132.8	-116.9
Stanje kot % BDP	2.2	2.5	2.6	2.4	2.5	3.2	3.1	4.2	5.0	-

Vir: Banka Slovenije.

Opombe: ¹Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ²Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije gospodarskih družb povezanih v drugem kolenu. ³Prilivi so načeloma manjši od sprememb stanj, saj je v plačilnem prometu s tujino zajet le del sprememb stanj. Glavna razlika je, da v prilivih niso zajete spremembe v neto obveznostih do tujega investitorja, poleg tega pa prilivi ne vsebujejo podatkov gospodarskih družb povezanih v drugem kolenu. Od leta 1995 naprej so v podatkih plačilne bilance vključeni tudi reinvestirani dobički. ⁴Negativni predznak pomeni odliv.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI: primerjava Slovenije z državami EU in kandidatki za članstvo v EU v letih 1995 in 2000, v % BDP

Vir: UNCTAD 2002.

Bilančna vsota bank

Obseg bilančne vsote bank v primerjavi z bruto domačim proizvodom je osnovni kazalec razvitosti bančnega sistema ter kaže pomen tega sektorja v gospodarstvu. Vrednost indikatorja v Sloveniji trendno narašča in se je od leta 1995 do leta 2001 povečala za slabih dvajset odstotnih točk na 87.3%. Najpomembnejše postavke v aktivih bilančnega sektorja so krediti strankam, ki niso banke, dolžniški vrednostni papirji, ki niso namenjeni trgovanju, in krediti bankam. **Do leta 1995** je bilančna vsota naraščala predvsem zaradi hitre rasti kreditov strankam, ki niso banke. Kreditna aktivnost je ostala pomemben dejavnik rasti bilančne vsote bank tudi **v obdobju 1995-1999**. Povprečna nominalna letna rast bančnih kreditov nebančnim komitentom je v letih od 1995 do 1999 tako znašala 24.7%, v strukturi aktive pa so konec leta 1999 predstavljali 52.8%. **V letu 2000** je bilančna vsota bank dosegla 18.9-odstotno nominalno rast, za razliko od predhodnih let pa so v tem letu najhitreje naraščali krediti bankam (nominalno za 44.3%), rast ostalih kreditov in naložb v vrednostne papirje pa se je nekoliko upočasnila. **V letu 2001** je bilančna vsota bank (23.7-odstotna nominalna rast) ob nekoliko nižji kreditni aktivnosti rasla predvsem zaradi naložb v vrednostne papirje. Naložbe v dolžniške vrednostne papirje, ki so namenjeni trgovanju, so bile nominalno za 77.1% višje kot leto prej, naložbe v vrednostne papirje, ki niso namenjeni trgovanju, pa so se nominalno povečale za 30.8%. Na strani virov sredstev je takšno rast naložb v vrednostne papirje omogočilo izrazito povečanje vlog prebivalstva zaradi menjave nacionalnih valut držav Evropske unije v evre. Trend upočasnjene rasti kreditov na eni strani in pospešene rasti bančnih naložb v vrednostne papirje na drugi strani se je nadaljeval tudi **v letu 2002**. V enajstih mesecih lani se je tako delež vrednostnih papirjev v aktivih bank povečal za 5.1 strukturne točke na 33.7%, kar je bila predvsem zaradi rasti naložb v vrednostne papirje centralne banke, ki so skupaj z državnimi vrednostnimi papirji predstavljali kar 92.3% tovrstnih naložb oziroma za 3.6 strukturne točke več kot konec leta 2001. Po podatkih Banke Slovenije se je nominalna rast bilančne vsote lani nekoliko umirila in je v prvih enajstih mesecih znašala 15.8%.

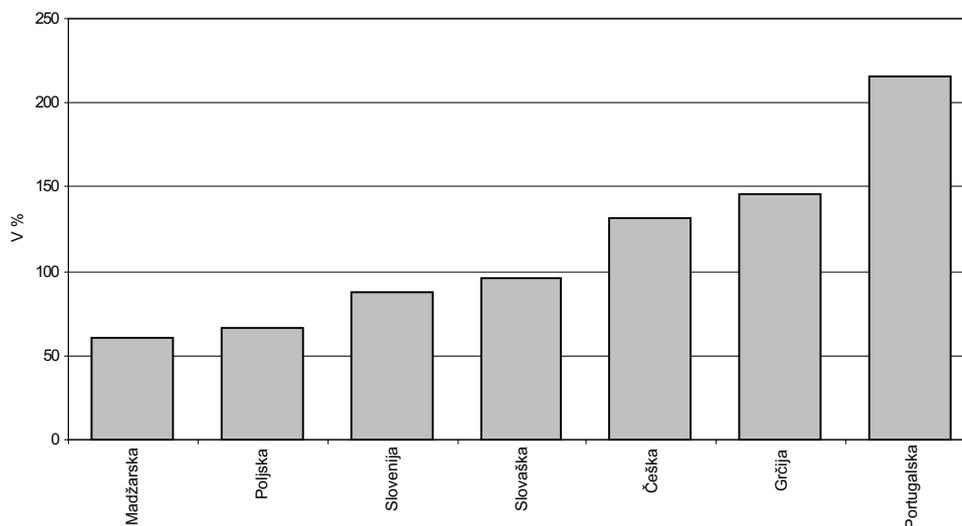
Po obsegu bilančne vsote v primerjavi z BDP Slovenija s 87.3% v letu 2001 močno zaostaja za **povprečjem Evropske unije** (244.2% v letu 1997). Relativno velik zaostanek za evropskim povprečjem je sicer značilen za vse **kandidatke za vstop v EU**, pa tudi za nekatere manj razvite članice EU (gl. sliko). Primerjava Slovenije s temi državami pa vendarle pokaže, da je v primerjavi z gospodarsko razvitostjo slovenski bančni sistem slabše razvit, saj dosegajo nekatere po gospodarski razvitosti Sloveniji primerljive države, članice EU (Grčija Portugalska), pa tudi nekatere kandidatke za članstvo v EU (gl. sliko) višjo vrednost tega kazalca.

Tabela: Osnovna struktura bilance stanja bank za obdobje od leta 1997-2001, v mio SIT

	1997	1998	1999	2000	2001
Aktiva	2,022,037	2,339,369	2,687,600	3,192,792	3,948,262
v % BDP	69.9	72.2	73.9	78.8	86.5
Kreditni bančnemu sektorju	214,874	224,681	252,615	364,388	391,643
Kreditni nebančnim sektorjem	862,406	1,097,887	1,331,852	1,636,557	1,902,286
Vrednostni papirji	689,622	714,424	708,622	793,180	1,109,110
Druge aktiva	255,135	302,377	394,511	398,667	545,223

Vir: Letno poročilo Banke Slovenije (različni letniki).

Slika: Bilanča vsota bank v nekaterih državah članicah EU in kandidatkah v letu 2000, kot % BDP

Vir: BS, Bilteni centralnih bank, European Commission: Report on macroeconomic and financial sector stability developments in candidate countries.

Zavarovalne premije

Z obsegom zavarovalnih premij v primerjavi z bruto domačim proizvodom merimo velikost oziroma pomen zavarovalništva v gospodarstvu. Podobno kot drugi segmenti finančnega sektorja je tudi zavarovalništvo v Sloveniji relativno slabo razvito, vendar se njegov pomen z leti povečuje. Najhitreje se je obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP povečeval **v prvi polovici devetdesetih let** prejšnjega stoletja (od 3.3% v letu 1991 na 4.7% v letu 1995), **v letih od 1995 do 2000** pa je nihal na ravni malo pod 5% bruto domačega proizvoda. Obseg zavarovalnih premij se je v obdobju od leta 1995 do leta 2000 vsako leto v povprečju nominalno povečal za 20% in v letu 2000 dosegel 192.9 mrd SIT. V preteklosti so zavarovalnice tržile v glavnem premoženjska zavarovanja, v drugi polovici devetdesetih let pa se je vse bolj uveljavljalo življenjsko zavarovanje (gl. tabelo), zlasti z izvedbo pokojninske reforme leta 1999. Delež življenjskih zavarovanj se je tako okrepil s 14.8% v letu 1995 na 19.4% vseh zbranih premij v letu 2000. **V letu 2001** se je obseg zavarovalnih premij nominalno povečal za 19.3% in dosegel 5% bruto domačega proizvoda. Nadaljevala se je hitra rast obsega življenjskih zavarovanj, ki je bil v primerjavi s predhodnim letom nominalno višji za 31.5%, obseg drugih zavarovanj pa se je povečal za 16.3%. Rast obsega zavarovalnih premij je bila zabeležena tudi **v prvi polovici leta 2002** (nominalno za 11% glede na enako obdobje predhodnega leta), kar kaže na nadaljnjo krepitev vrednosti indikatorja v letu 2002.

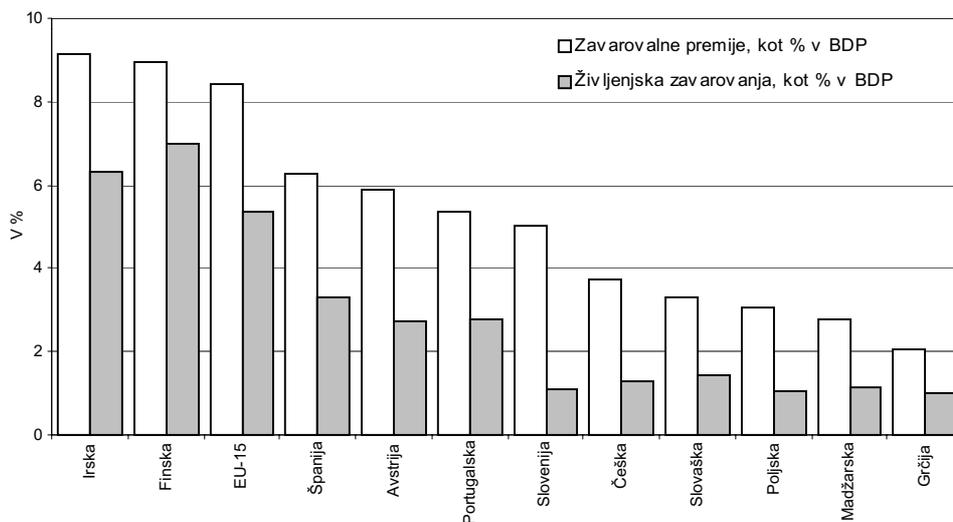
Obseg zavarovalnih premij predstavlja v povprečju **v Evropski uniji** 8.4% bruto domačega proizvoda. Zaostanek Slovenije za evropskim povprečjem je najvišji na področju življenjskih zavarovanj (4.3 odstotne točke). V letih 1999 in 2000 se je zaostajanje Slovenije na tem področju za EU še povečalo, v letu 2001 pa se je razkorak začel zmanjševati. **Med izbranimi tranzicijskimi državami**, ki so po razvitosti najbolj podobne Sloveniji (gl. sliko), ima Slovenija najvišji obseg zavarovalnih premij v primerjavi z bruto domačim proizvodom, za nekaterimi pa zaostaja po obsegu življenjskega zavarovanja v primerjavi z BDP (za Poljsko, Češko in Slovaško). Po obsegu neživljenjskega zavarovanja v primerjavi z BDP je na prvem mestu med tranzicijskimi državami, med članicami EU pa imata višji obseg le še Velika Britanija in Nizozemska.

Tabela: Zavarovalne premije po vrstah zavarovanj v Sloveniji v obdobju 1995-2001

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Delež v BDP, v %							
Zavarovalne premije skupaj	4.7	4.9	4.5	4.8	4.7	4.8	5.0
Življenjsko zavarovanje	0.7	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9	1.1
Ostalo zavarovanje	4.0	4.1	3.7	3.9	3.9	3.8	4.0
Struktura, v %							
Zavarovalne premije skupaj	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Življenjsko zavarovanje	14.8	16.5	17.6	17.1	18.0	19.4	21.4
Ostalo zavarovanje	85.2	83.5	82.4	82.9	82.0	80.6	78.6
Medletne nominalne stopnje rasti, v%							
Zavarovalne premije skupaj	62.6	19.0	6.4	18.9	11.3	12.5	19.3
Življenjsko zavarovanje	67.8	32.8	13.7	15.1	17.4	20.9	31.5
Ostalo zavarovanje	61.7	16.6	4.9	19.7	10.0	10.7	16.3

Vir: Statistični zavarovalniški bilten.

Slika: Obseg zavarovalnih premij in življenjskih zavarovanj v primerjavi z bruto domačim proizvodom pri izbranih članicah EU in izbranih kandidatkah za vstop v EU v letu 2001, v %

Vir: Swiss reinsurance company (Sigma Nr. 6/2002), Slovensko zavarovalno združenje.

Tržna kapitalizacija

Trg kapitala je v Sloveniji relativno slabo razvit. Velika večina delnic izhaja iz privatizacije, ko so se certifikati zamenjali za lastniške deleže oziroma delnice podjetij, tako se **na sekundarnem kapitalskem trgu** večinoma odvija konsolidacija lastništva, saj je bila zaradi privatizacije s certifikati lastniška struktura precej razdrobljena in nestabilna. **Primarni trg kapitala** je slabše razvit. Na tem delu trga z novimi izdajami vrednostnih papirjev (obveznic) nastopajo pretežno država in banke, novih izdaj delnic podjetij pa, razen ob prevzemih, skoraj ni.

Pomen in velikost kapitalskega trga se najpogosteje merita z **obsegom tržne kapitalizacije v primerjavi z bruto domačim proizvodom** (vključuje tržno kapitalizacijo delnic, ki kotirajo na borzi, brez delnic investicijskih in pooblaščenih investicijskih družb ter obveznic). Podatki o tržni kapitalizaciji so za Slovenijo dosegljivi od leta 1995 dalje, ko je v primerjavi z BDP znašala 1.9%, do konca leta 2001 pa se je povišala na 18.6% bruto domačega proizvoda. V obdobju **od leta 1995 do leta 2000** je bila rast tržne kapitalizacije predvsem posledica rasti števila delnic, ki so kotirale na Ljubljanski borzi, precej manj pa rezultat rasti delniških indeksov. **V letu 2001** pa se je število delnic, ki kotirajo na borzi, zmanjšalo, tako da je bila rast tržne kapitalizacije rezultat rasti borznih indeksov. Ob številnih prevzemih, pa tudi zaradi zniževanja obrestnih mer za depozite pri bankah, so se borzne aktivnosti precej okrepile tudi **v letu 2002**, tako da se je tržna kapitalizacija delnic (glede na december 2001) nominalno povečala kar za 45% (24.3% ocenjenega BDP).

Na nizko razvitost slovenskega kapitalskega trga, merjeno z obsegom tržne kapitalizacije glede na BDP, kažejo tudi **mednarodne primerjave**. Slovenija po vrednosti tega kazalca močno zaostaja za povprečjem EU (86.8% v letu 2001). V letih 1995-1999 se je ta zaostanek še povečeval, v letih 2000 in 2001 pa se je ob upadanju borznih indeksov na razvitih kapitalskih trgih nekoliko zmanjšal. Približno enako velik zaostanek za razvitimi državami je značilen tudi za druge tranzicijske države (gl. sliko), saj se je, tako kot v Sloveniji, trg kapitala tudi v teh državah pričel razvijati šele pred dobrim desetletjem. Velika ovira hitrejšega razvoja kapitalskih trgov tranzicijskih držav pa je tudi pomanjkanje ustreznih inštitucionalnih vlagateljev.

Na gibanje vrednosti indikatorja bodo v **prihodnje** vplivali različni dejavniki. Med pomembnejšimi so zagotovo prevzemi podjetij in s tem povezane odločitve novih lastnikov, da se delnice prevzetega podjetja umaknejo iz kapitalskega trga. Pomembnejšo vlogo pri razvoju kapitalskega trga bi lahko prevzel primarni trg, njegov razvoj pa bo zaradi relativne majhnosti podjetij in velikih stroškov, povezanih z izdajo novih delnic, precej otežen. Možnost za hitrejši razvoj slovenskega kapitalskega trga je tudi v kotaciji družb iz jugovzhodne Evrope in v razvoju investicijskih in pokojninskih skladov. V zvezi s slednjim sta bila leta 1999 sprejeta Zakon o pokojninskem zavarovanju, ki ureja ustanavljanje vzajemnih pokojninskih skladov in pokojninskih družb, ter Zakon o prvem pokojninskem skladu in preoblikovanju investicijskih družb. V letu 2002 je bil sprejet tudi Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje, ki ponuja nove oblike naložb, investiranje v tujino in nove organizacijske oblike vzajemnih skladov.

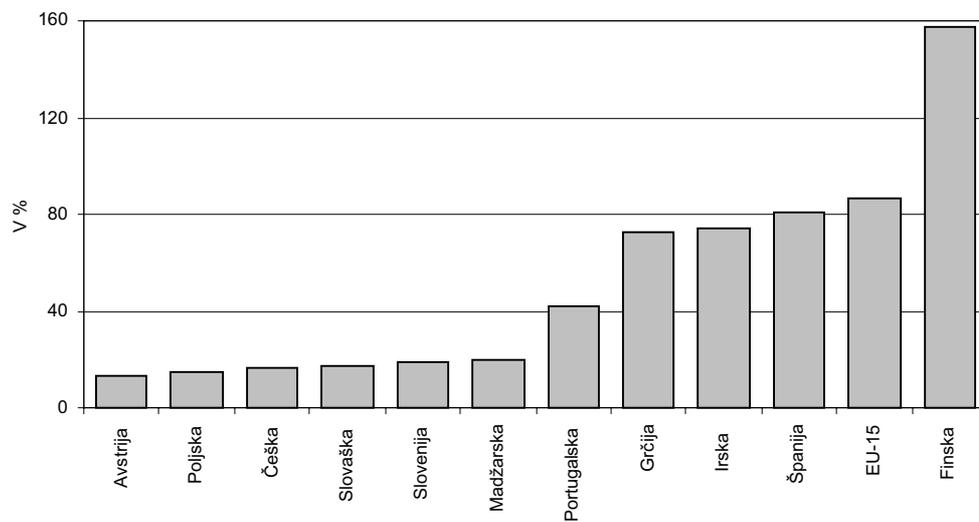
Tabela: Nekateri kazalci razvitosti kapitalskega trga v Sloveniji v (letih 1995-2001)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Tržna kapitalizacija delnic brez PID-ov in ID-ov, v mrd SIT	41.1	125.0	315.9	483.0	566.5	705.1	850.0	1.233
Delež tržne kapitalizacije delnic brez PID-ov in ID-ov, v % od BDP	1.9	4.9	10.9	14.8	15.5	17.5	18.6	24.3 ¹
SBI20	1.448	1.183	1.405	1.706	1.806	1.808	2.152	3.340
BIO	111.7	107.9	107.3	108.2	108.5	109.0	109.2	111.0
PIX	-	-	-	-	1.483	1.521	1.588	2.730
Število vrednostnih papirjev	49	82	129	173	237	267	270	265
Delnice	27	52	85	122	180	197	193	172
od tega delnice PID	0	0	0	30	46	44	37	33
Obveznice	22	30	44	51	56	68	76	92
Pokojninski boni	0	0	0	0	1	1	1	1

Vir: Ljubljanska borza, Poročilo o stanju na trgu vrednostnih papirjev v letu 2001 (Agencija za trg vrednostnih papirjev), UMAR.

Opombe: PID - pooblaščen investicijska družba, ID - investicijska družba, SBI - slovenski borzni indeks, BIO - borzni indeks obveznic, PIX - indeks delnic pooblaščenih investicijskih družb, ¹ v izračunu je upoštevana ocena bruto domačega proizvoda iz Jesenskega poročila UMAR 2002.

Slika: Tržna kapitalizacija v nekaterih državah članicah EU in kandidatkah za članstvo v EU v letu 2001, kot % BDP

Vir: Eurostat (New Cronos), Ljubljanska borza.

Javnofinančni odhodki

Konsolidirani javnofinančni odhodki, merjeni z deležem v primerjavi z bruto domačim proizvodom, v letu 2002 po obsegu in po ekonomski strukturi nekoliko odstopajo od javnofinančnih odhodkov v letu 2001. Obseg javnofinančnih odhodkov je po predhodnih podatkih v letu 2002 dosegel 43.9% ocenjenega BDP, kar je za 0.6 strukturne točke manj kot v letu 2001. V ekonomski strukturi javnofinančnih odhodkov so se v letu 2002 za 0.1 strukturne točke povečala sredstva za plače in prispevke ter za druge tekoče transfere in rezerve. Delež sredstev za socialne transfere obresti se je ohranil na približno enaki ravni. Na drugi strani so se za 0.3 strukturne točke zmanjšala sredstva za izdatke za blago in storitve, za 0.2 strukturne točke sredstva za investicije in sredstva za pokojnine.

V obdobju od leta 1996 do 2002 se je tako delež javnofinančnih odhodkov povečal za okoli 1.5% bruto domačega proizvoda (od 42.4% v letu 1996 na 43.9% v letu 2002). Javnofinančni odhodki so se v obdobju šestih let realno povečevali po 4.4-odstotni povprečni letni stopnji. Realna rast javnofinančnih odhodkov je bila v vseh letih hitrejša od rasti bruto domačega proizvoda, razen v letih 2000 in 2002, ko je za njo rahlo zaostajala. Obseg javnofinančnih odhodkov se je v tem šestletnem obdobju v povprečju obdobja oblikoval na ravni okoli 44% bruto domačega proizvoda, kar je nekoliko višji nivo od predvidenega v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006 (do 43%). V prvih letih po osamosvojitvi je pritisk na javnofinančne odhodke povzročalo predvsem reševanje tranzicijskih problemov, po letu 1995 pa so se stopnjevali pritiski zaradi naraščanja plač in zaposlenosti, ter posledično tudi pritiski na sredstva, namenjena socialnim korektivom in pokojninam. Po letu 1998 pa so se zaradi naraščanja dolga države stopnjevali tudi pritiski na sredstva za plačilo domačih in tujih obresti.

Tako so v obdobju od leta 1996 do leta 2002 s povečanjem za 0.9% BDP k skupnem povečanju deleža javnofinančnih odhodkov v primerjavi z bruto domačim proizvodom veliko prispevali ravno javnofinančni odhodki, namenjeni za **plače, prispevke in druge izdatke zaposlenim v upravi in v javnih zavodih**. Sredi leta 1994 je bil sprejet zakon o razmerju plač, ki je pomenil prvi val povečanj izdatkov za plače iz javnofinančnih sredstev. Temu so sledili še drugi, ki so izhajali predvsem iz sprejetih dodatkov k plačam po kolektivnih pogodbah dejavnosti in po uredbi Vlade o dodatkih zaposlenim v službah vlade in v upravnih organih. Povečevalo pa se je tudi število zaposlenih, ki so ga narekemale predvsem nove naloge na poti vključevanja v mednarodne integracije. Sredstva za plače, prispevke in druge izdatke zaposlenim v upravi in v javnih zavodih, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 22% in 23% vseh odhodkov, so v šestletnem obdobju dosegla realno 6.2-odstotno povprečno letno rast.

Za 0.8% bruto domačega proizvoda se je v obdobju 1996-2002 povečal tudi delež sredstev za **socialne transfere posameznikom in gospodinjstvom**. Dokaj razviti sistem socialne varnosti je bil še dopolnjen z novimi zakoni, ki so še širili pravice iz sistemov socialne varnosti. Uveljavljen je bil univerzalni otroški dodatek, z novimi zakoni so bili predpisani družinski prejemki in starševska nadomestila, pravice vojnih veteranov in žrtev vojne ter uvedene nove pravice v socialnem varstvu. Vse pravice spremljajo valorizacijski mehanizmi, vezani na rast bodisi zajamčene bodisi povprečne plače oziroma na rast cen življenjskih potrebščin. Povečuje pa se tudi število upravičencev do raznih oblik socialnih korektivov. Sredstva za socialne transfere posameznikom in gospodinjstvom, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 13% in 14% vseh odhodkov, so v šestletnem obdobju dosegla realno 6.1-odstotno povprečno letno rast.

Zaradi spremenjenih demografskih, gospodarskih in socialnih okoliščin so po letu 1995 velik pritisk na javnofinančne odhodke predstavljali tudi **odhodki za pokojnine**, ki pa so bili zaustavljeni po letu 2000, ko je bilo s sprejeto reformo pokojninskega sistema preprečeno njihovo nadaljnje naraščanje. Sredstva za izplačilo pokojnin, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo med 27% in 28% vseh odhodkov, so v šestletnem obdobju dosegla realno 3.4-odstotno povprečno letno rast.

Na povečanje javnofinančnih odhodkov v obdobju 1996-2002 so pomembno vplivala še **sredstva, namenjena za plačilo domačih in tujih obresti**, katerih delež se je v tem obdobju v primerjavi z bruto domačim proizvodom povečal za 0.5% BDP. Sredstva za plačilo domačih in tujih obresti, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo le med 3% in 4% vseh odhodkov, so v šestletnem obdobju dosegla najhitrejšo realno rast (9.3% povprečno letno). Nanašajo se na odplačevanje obresti državnega dolga doma in v tujini, ki je nastal zaradi financiranja preteklih proračunov, prestrukturiranja podjetniškega in bančnega sektorja ter obveznosti iz naslova sukcesije, vključno z odplačevanjem obresti od dolga do tujine, ki ga je RS prevzela kot ena naslednic bivše SFRJ v skladu z mednarodnimi sporazumi in pogodbami.

Zaradi permanentnega prizadevanja za krčenje **izdatkov za blago in storitve** tako v državnih organih kot tudi v javnih zavodih so se sredstva za te namene glede na leto 1996 zmanjšala za 0.5% bruto domačega proizvoda. Izdatki za blago in storitve, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo okoli 19% vseh odhodkov, so se v šestletnem obdobju povečevali po realni stopnji povprečno 1% letno. Za 0.2% bruto domačega proizvoda se je v tem obdobju zmanjšal tudi delež sredstev za **subvencije**. Njihov delež v strukturi javnofinančnih odhodkov je le okoli 3-odstoten, v šestletnem obdobju pa so se sredstva za subvencije realno zmanjševala. Namenjena so bila predvsem za subvencije v kmetijstvu, za potrebe, povezane z aktivno politiko zaposlovanja, in za prestrukturiranje gospodarstva.

Sredstva za **investicije** so glede na leto 1996 v letu 2002 zadržala praktično enak delež v primerjavi z bruto domačim proizvodom. Za investicijske odhodke se je iz javnofinančnih sredstev v obdobju 1995 do 2002 namenjalo okoli 4.2% bruto domačega proizvoda (delež je bil nekoliko višji samo v letih 1999 in 2001, ko je znašal 4.6% oz. 4.4%). V procesih usklajevanja javnofinančnih odhodkov izrinjajo investicijske odhodke odhodki za klasično porabo države (plače, obresti) in za socialne transfere, kar z razvojnega vidika ni ustrezno. Sredstva za investicije, ki v strukturi javnofinančnih odhodkov pomenijo okoli 10% vseh odhodkov, so se v šestletnem obdobju povečevala po realni stopnji povprečno 4.2% letno.

Po sprejetih državnih proračunih za leti 2003 in 2004 in po projekcijah odhodkov občinskih proračunov ter zdravstvene in pokojninske blagajne je predvideno, da se bo v teh dveh letih rast javnofinančnih odhodkov spustila pod rast bruto domačega proizvoda, kar naj bi vsako leto zmanjšalo delež javnofinančnih odhodkov v primerjavi z bruto domačim proizvodom za okoli 0.5 strukturne točke. Zmanjševali se bodo deleži sredstev za plače in prispevke, za izdatke za blago in storitve, za plačila obresti ter za pokojnine. Povečanje deleža v primerjavi z bruto domačim proizvodom je napovedano le pri sredstvih za investicije. Napovedano zmanjšanje deleža javnofinančnih odhodkov in napovedano povečanje deleža za investicije obeta, da se bomo v naslednjih dveh letih bolj približali ciljem glede prestrukturiranja javnofinančnih odhodkov iz SGRS.

Tabela: Delež konsolidiranih javnofinančnih odhodkov v primerjavi z BDP, v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Skupaj javnofinančni odhodki	43.1	42.4	43.2	43.7	44.2	44.1	44.5
Plače in prispevki	8.7	9.2	9.8	9.6	9.6	9.6	10.0
Izdatki za blago in storitve	9.0	8.6	8.4	8.5	8.1	8.3	8.4
Plačila obresti	1.2	1.2	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6
Transferji posameznikom in gospodinjstvom	5.3	5.2	5.7	5.6	5.7	6.0	6.1
Pokojnine	12.3	12.1	12.1	12.0	12.1	12.2	11.9
Subvencije	1.9	1.4	1.4	1.5	1.7	1.5	1.4
Drugi tekoči transferji in rezerve	0.5	0.5	0.5	0.9	1.0	0.9	0.7
Investicijski odhodki skupaj	4.2	4.2	4.2	4.3	4.6	4.2	4.4

Vir: Ministrstvo za finance, Bilten javnih financ; preračuni UMAR.

Državne pomoči

Sintezni kazalnik – delež državnih pomoči v bruto domačem proizvodu (BDP) - kaže, da so v Sloveniji državne pomoči v BDP v letu 2001 dosegle 2.03-odstotni delež, kar je praktično enako kot v letu 2000 in za 0.85 odstotne točke več, kot znaša letno povprečje držav članic EU za obdobje 1997–1999. Tudi v državah članicah z najvišjim deležem državnih pomoči (Finska z 1.74- in Portugalska z 1.56-odstotnim deležem) je ta nižji kot v Sloveniji. Neposredna primerjava tega kazalnika v Sloveniji in EU ne daje popolne slike, če hkrati ne primerjamo tudi: (i) višine **državnih pomoči na zaposlenega**, ki je v Sloveniji v letu 2001 znašala 549 EUR (v letu 2000 530 EUR) in bila za 2.5% nižja kot v državah EU (563 EUR); (ii) deleža **državnih pomoči brez kmetijstva in ribištva** v BDP, ki je v letu 2001 v Sloveniji znašal 1.03% (v letu 2000 1.1%) in bil le za 0.04 odstotne točke višji kot v EU (0.99%), (iii) **skupnega deleža državnih in strukturnih pomoči** v BDP (slednje se podeljujejo na nadnacionalni ravni EU), ki je v letu 2002 presegel 2% in bil tako primerljiv z deležem državnih pomoči v Sloveniji, ki strukturnih pomoči EU ne prejema.

Sintezni kazalnik torej kaže, da Slovenija znižuje obseg aktivne industrijske politike, pri čemer industrijsko politiko razumemo kot poseganje države v vse dejavnosti, ne le v predelovalno industrijo, in se postopno približuje članicam EU. **Pojasnjevalni kazalniki** kažejo, da je Slovenija v letu 2001 v okviru državnih pomoči kar 49.3% vseh pomoči namenila kmetijstvu (v letu 2000 45.9%), kar je bistveno več kot države EU (15.5%), in s tem zmanjšala stopnjo industrijske politike v preostalih sektorjih, ki bi potrebovali njeno aktivnejšo vlogo, predvsem v smeri povečevanja konkurenčnosti, ki zlasti v predelovalnih dejavnostih močno zaostaja za evropsko.

Državne pomoči skupaj na zaposlenega so v Sloveniji v letu 2001 za 2.5% (v letu 2000 še za 5.9%) zaostale za evropskim povprečjem, primerjava državnih pomoči brez kmetijstva pa kaže že na skoraj 41.5-odstotni zaostanek. Vendar na podlagi rezultatov tega kazalnika ne moremo zaključiti, da so v Sloveniji državne pomoči na zaposlenega prenizke, temveč je prenizka ustvarjena dodana vrednost in s tem bruto domači proizvod na zaposlenega.

Na podlagi **analitičnih kazalnikov** lahko ugotovimo, da Slovenija v okviru industrijske politike (brez kmetijstva in ribištva) uporablja pretežno **horizontalne cilje** (Slovenija v letu 2001: 58.8%; EU: 19.5%), ki so tako z vidika teorije industrijske politike kot politike konkurence povsem sprejemljivi in opravičljivi. Le tretjina **pomoči** je usmerjena **preko sektorskih ciljev** posebno občutljivim sektorjem, kjer sta v letu 2001 s 93-odstotnim deležem prednjačila transport in jeklarstvo. Pomoči jeklarstvu so se v primerjavi s predhodnimi leti v letu 2001 močno povečale zaradi zaključevanja procesa prestrukturiranja. V državah EU je sektorskim ciljem namenjenih več kot 50% pomoči (52.6%), največ transportnemu sektorju. **Pomoči preko regionalnih ciljev** Slovenija skorajda nima (preko njih je bilo v letu 2001 usmerjenih le 6.3%, v letu 2000 pa le 1.7% pomoči), v EU pa je preko tega cilja usmerjenih kar 26.6% pomoči.

Analitični kazalnik, ki kaže, da v Sloveniji proces tranzicije še vedno ni končan, je kazalnik o deležu **državnih pomoči** (brez pomoči kmetijstvu in ribištva) **za reševanje in prestrukturiranje**. V letu 2001 je bilo v Sloveniji kar 17% državnih pomoči (v letu 2000 11.8%), usmerjenih v prestrukturiranje, v državah EU pa le 1.4% pomoči. Vendar pa se v primerjavi z letom 1998 aktivna vloga države v procesu prestrukturiranja tudi v Sloveniji zmanjšuje, drastično povečanje v letu 2001 v primerjavi z letom poprej pa je posledica zaključevanja defenzivnega prestrukturiranja neprivatiziranih podjetij pod okriljem Slovenske razvojne družbe.

Primerjava državnih pomoči v Sloveniji in v EU ne kaže prave slike, če ne upoštevamo tudi **strukturnih pomoči**, ki se v EU dodeljujejo na nadnacionalni ravni in predstavljajo kar 0.8% bruto domačega proizvoda EU. Državne in strukturne pomoči skupaj v EU presegajo 2% BDP, kar pomeni, da se višina pomoči v Sloveniji ne razlikuje od evropskega povprečja in močno

zaostaja za pomočmi, ki so jih v EU deležne manj razvite države (Irska - 5.15% BDP, Grčija - 4.94%, Portugalska - 4.07% in Španija - 2.96% BDP). Največ strukturnih pomoči je namenjenih kmetijstvu in ribištvu. Iz ilustrativnega izračuna izhaja, da je delež državnih pomoči v bruto dodani vrednosti kmetijstva in ribištva v evropskem povprečju le 10.9-odstoten, delež strukturnih pomoči pa kar 31.1-odstoten. V primerjavi z evropskim povprečjem so pomoči kmetijstvu in ribištvu (državne in strukturne skupaj) v bruto dodani vrednosti kmetijstva v Sloveniji za 5 odstotnih točk nižje. Primerjava s pomočmi kmetijstvu in ribištvu med posameznimi državami članicami in Slovenijo pa pokaže, da bi se Slovenija uvrstila v spodnji del lestvice, vendar pomoči kmetijstvu in ribištvu v Sloveniji ne bi bile najnižje. Državne in strukturne pomoči brez kmetijstva in ribištva znašajo 1.21% evropskega BDP in so precej višje kot v Sloveniji (v povprečju kar za 0.18 odstotne točke).

Evropska komisija uporablja strukturne pomoči Evropske unije pretežno (90.4%) za ukrepe, usmerjene k ustvarjanju trga (pomoči kmetijstvu in ribištvu, jeklarstvu, zaposlovanju), le 5.5% za ukrepe, usmerjene k podpori trga (pomoči za raziskovanje in tehnološki razvoj), in 4.1% za regionalni razvoj. Podobno kot EU tudi nacionalne ekonomije držav članic vodijo politike, ki so usmerjene k ustvarjanju trga (0.86%, brez kmetijstva pa 0.69% BDP), podpori trgu je usmerjenih le 0.14% BDP pomoči, pospeševanju manj razvitih regij pa 0.21% BDP pomoči.

Po stopnji razvitosti lahko Slovenijo postavimo ob bok manj razvitim evropskim državam. Industrijska politika, merjena z deležem državnih pomoči v BDP (v državah članicah EU pa tudi z deležem strukturnih pomoči v BDP), je na ravni povprečja držav EU (brez kmetijstva pa precej pod ravni povprečja), precej nižja pa je od vseh manj razvitih evropskih držav. Značaj slovenske industrijske politike se nekoliko razlikuje od evropskega. Državne pomoči, namenjene pospeševanju razvoja manj razvitih regij, so v Sloveniji izredno nizke, precej nižje od evropskega povprečja, še bolj pa od povprečja manj razvitih evropskih držav. Pomoči, usmerjene k podpori trga, so precej večje od evropskega povprečja in v primerjavi z državami članicami se Slovenija uvršča med države z najvišjimi podpornimi pomočmi trgu. Pomoči, namenjene ustvarjanju trga (brez kmetijstva), so bile v predhodnih letih nekoliko višje od evropskega povprečja, v letu 2001 pa so bile že nižje. Iz teoretičnih opredelitev izhaja, da bi bila Slovenija kot tranzicijska država določeno obdobje upravičena voditi industrijsko politiko, usmerjeno k ukrepom ustvarjanja trga, podatki pa kažejo, da razvite Evropske države dejansko v večji meri usmerjajo industrijsko politiko k ustvarjanju trga, kot pa Slovenija.

Tabela: Sintezni in analitični kazalniki državnih pomoči v Sloveniji in Evropski uniji

	Slovenija			Evropska unija
	1998	2000	2001	1997-1999 ¹
Sintezni kazalnik				
Državne pomoči skupaj, v % BDP	2.53	2.07	2.03	1.18
Analitični kazalniki				
Državne pomoči skupaj na zaposlenega, v EUR	593	530	549	563
Državne pomoči (brez kmetijstva in ribištva), v % BDP	2.0	1.1	1.03	0.99
Državne pomoči za kmetijstvo in ribištvo, v % od vseh državnih pomoči	20.9	45.9	49.3	15.5
Državne pomoči za horizontalne cilje, v % od državnih pomoči brez kmetijstva in ribištva	66.9	65.3	58.8	19.5
Državne pomoči za regionalne cilje, v % od državnih pomoči brez kmetijstva in ribištva	0.7	1.7	6.3	26.6
Državne pomoči za prestrukturiranje, v % od državnih pomoči brez kmetijstva in ribištva	19.4	11.8	17.0	1.4

Vir: Preračuni UMAR na podlagi podatkov Ministrstva za finance: Tretje poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 1998, 1999 in 2000), Ljubljana, junij 2001 in Četrto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji (za leta 1999, 2000 in 2001), Ljubljana, junij 2002 (za Slovenijo); in podatkov Evropske komisije: Ninth Survey on State Aid in the European Union, Brussels, 18.7.2001 (za Evropsko unijo).

Opomba: ¹ letno povprečje v obdobju 1997-1999.

Indeks okoljskih dosežkov po WEF

Vsako drugo leto ažurirani indikator **okoljskih dosežkov (IOD) držav Svetovnega gospodarskega foruma (WEF)** je visoko agregirani pokazatelj¹ za mednarodno primerjavo dosežkov na področju okolja, ki je sicer zelo raznovrstno. V Poročilu o razvoju 2002 (UMAR, 2002) smo navedli ravno takrat prvič objavljeni IOD (za **leto 2001**): po skupnem IOD se je **Slovenija** uvrstila na 24. mesto med 122-imi državami in na 14. mesto v EU22 (dosedanje članice in kandidatke za vstop v EU; ni podatkov za Ciper, Luksemburg, Malto; glej tabelo). Metodologije lani še nismo podrobneje analizirali, letos je to potrebno tudi zato, ker je bila zaradi domnevno spornih vhodnih podatkov za Slovenijo, uvrstitev v nekaterih komponentah in indikatorjih za okoljsko politiko nesprejemljiva, predvsem uvrstitev po indikatorju okoljske regulative in upravljanja na 84. mesto med 122-imi državami oz. na zadnje mesto v EU22. Podrobnejša analiza pokaže, da je ta ugovor deloma upravičen, saj sta po metodi WEF pomanjkanje in slaba kakovost podatkov za Slovenijo eden od dveh najbolj sistematičnih pojasnil res slabe razvrstitve po tej plati. WEF-ova metodologija pa pomanjkanja podatkov ne razume kot nezmožnosti korektnega ocenjevanja okoljske uspešnosti držav, saj jo lahko s statistično korektno manipulacijo obstoječih vhodnih podatkov obvlada in uporabi kot pokazatelj pomanjkanja podatkov. Problem pomanjkanja podatkov bi lahko zmanjšali s pripravo vsakoletnih poročil o stanju okolja (pripravljena so bila le za leto 1995 in 1996, v pripravi pa je poročilo za leto 2002).

Po stanju okolja se Slovenija po IOD v **letu 2002** v razširjeni EU22 uvršča na 4. mesto (glej tabelo), odlična je tudi uvrstitev glede zmanjšanja ranljivosti ljudi na razvrednotenost okolja in na nove pritiske nanj. Glede družbenih in institucionalnih kapacitet za uveljavljanje sprememb se Slovenija uvršča bistveno slabše, na 13. mesto. Poleg relativne neuspešnosti okoljske politike skupno razvrstitev Slovenije po IOD najbolj poslabšuje slaba razvrstitev glede globalne skrbi Slovenije za uresničevanje trajnostnega razvoja – očitno so slabosti slovenske okoljske politike navzven na tej splošni ravni opazovanja prav tako opazne in podobne kot doma ter primerljivo slabe.

Približno podobno slaba uvrstitev glede na notranje in zunanje dejavnike okoljskega delovanja Slovenije verjetno najboljše nevtralizira nezadovoljstvo domače okoljske politike s slabo oceno po IOD. Izhodiščnemu stanju okolja in s tem potencialom okoljskega razvoja v Sloveniji bi v skupini EU22 naši državi ustrezala razvrstitev okoli petega mesta, kamor se danes uvrščajo Velika Britanija, Švedska in Avstrija – šele tako bi si lahko obetali preskok **okoljske politike** iz varovanja v razvoj okolja kot njene temeljne dejavnosti, kot jo nakazuje že SGRS. Takšno usmeritev je okoljska politika sicer prevzela tudi sama z oblikovanjem cele vrste razvojnih programov po vseh prednostnih sektorjih: biotska raznolikost, odpadki, podnebne spremembe, prostorski razvoj, vode itn.

Če ostane **sedanji vzorec varstva okolja** in okoljske politike v Sloveniji nespremenjen, lahko pričakujemo nadaljnje sistematično poslabšanje primerjalnih prednosti in razvojnih priložnosti Slovenije na okoljskem področju (glej indikatorja Indeks pristnega varčevanja in Indeks uravnovešenosti ekonomskega razvoja) ter zaostritev siceršnjih slabosti in nevarnosti.

¹ Več o metodologiji izračuna Indeksa okoljskih dosežkov gl. metodološki list indikatorja na www.gov.si/zmar/projekti/arr/arr-pr.html ali Environmental Performance Measurement, The Global Report 2001-2002, 2002, str. 97-102.

Tabela: Razvrstitev Slovenije po Indeksu okoljskih dosežkov - IOD (WEF) in njegovih komponentah v skupini držav EU in kandidatki za vstop v EU, 2002

		Rang Slovenije v EU22 ¹
IOD	Skupaj	14
	1. komponenta: Stanje okoljskih sistemov	4
	2. komponenta: Zmanjšanje ranljivosti človeka za pritiske iz okolja	6
	3. komponenta: Zmanjšanje pritiskov na okolje	13
	4. komponenta: Družbene, institucionalne kapacitete za uveljavljanje sprememb	13
	5. komponenta: Globalna skrb za okolje	21
Indikatorji, po katerih je IOD Slovenije glede na EU 'slab' ali 'zelo slab'		
IOD/Pritiski	Uspešnost zmanjšanja pritiskov na vodne vire	14
	Uspešnost zaustavitve ogrožanje biotske raznolikosti	16
	Uspešnost zmanjšanja pritiskov na ekosisteme	17
	Uspešnost zmanjšanja onesnaževanja zraka	18
	IOD/Uspešnost izboljšanja kakovosti zraka	15
IOD/Politike	Uspešnost povečanja vloge diskusije v družbi	14
	Uspešnost zmanj.izkrivljanj pri javni izbiri (subvencije, korupcija)	14
	Uspešnost izboljšanja okoljskih informacij (razpoložljivost, uporaba)	20
	Mednarodne obveznosti (prevzemanje, izpolnjevanje, usklajenost)	22
	Uspešnost regulative in upravljanja	22

Vir: WEF, 2002; Erker-Slabe, 2003, v pripravi.

Opomba: ¹Dosedanje članice in kandidatke za vstop v EU; ni podatkov za Ciper, Luksemburg, Malto.

Energetska intenzivnost

V **Sloveniji**¹ smo v letu **2001** za milijon stalnih EUR leta 1995 potrebovali 358 toe primarne energije, v **EU** pa so v letu **2000** tolikšen proizvod uspeli ustvariti le s 194 toe primarne energije, kar pomeni, da smo v Sloveniji za enoto bruto domačega proizvoda porabili za preko štiri petine več energije kot v državah EU. Med državami petnajsterice so znatne razlike v energetske intenzivnosti, vendar Slovenija po tem kazalcu bistveno zaostaja za vsemi (gl. graf). Najmanj »energetsko potratni« sta danski in avstrijski BDP (pod 150 toe/mioEUR₁₉₉₅), najbolj pa finski in grški (več kot 250 toe/mio EUR₁₉₉₅). Po podatkih EC za leto 1999 je povprečna energetska intenzivnost v državah **kandidatkah za članstvo v EU** znašala 744 toe/mioEUR₁₉₉₅, razlike med kandidatki pa so zelo velike. V letu **2000** je Bolgarija porabila 1900, Romunija 1460, Češka 948, Poljska 718, Madžarska pa 599 toe energije za enoto BDP. Ciper je z 292 toe porabe energije na enoto BDP že precej bližje državam EU od Slovenije, v treh baltičkih državah pa je poraba energije na BDP še nižja kot na Cipru.

V **EU** osnovni scenariji razvoja predvidevajo, da se bo energetska intenzivnost med letom 2000 in 2010 zniževala po 2% letno, v preteklem desetletju pa so ugodni razvoj na tem področju dosegali zlasti z nadomeščanjem zastarele tehnologije (vzhodne nemške dežele), visoko gospodarsko rastjo, zlasti v energetske neintenzivnih dejavnostih in storitvah (Irska), ter z zmanjševanjem obsega težke industrije (Luksemburg; zniževanje v EU za 1.1% letno).

Zmanjšanju energetske intenzivnosti bi v **Sloveniji** v prihodnjih letih morali posvetiti večjo pozornost. Od leta 1996 do leta 2000 se je intenzivnost porabe energije v Sloveniji zmanjšala za 17% (v EU za 8%), v letu **2001** pa se je spet nekoliko povečala, saj se je ob 3.0-odstotni rasti BDP poraba primarne energije povečala za 3.9%. K visoki rasti porabe energije je največ prispevalo 6.0-odstotno povečanje primarne porabe premoga (termoelektrarne so proizvedle za 7.8% več elektrike) in 10.4-odstotno povečanje porabe nuklearne energije (nuklearka je po zamenjavi uparjalnikov proizvedla za 10.8% več elektrike). Prvi dejavnik je okoljsko gledano zelo neugoden, zato lahko z ažuriranimi objavami pričakujemo tudi poslabšanje kazalcev emisij SO₂, CO₂ in NO_x v zrak. Poraba električne energije se je v letu 2001 po podatkih ELES povečala za 2.6%. Za tretjino povečani neto izvoz elektrike (ta se od celotne porabe primarne energije odšteva) je le v manjši meri nadomestil visoki porast porabe celotne energije. Z vidika zmanjševanja energetske intenzivnosti je bilo omenjeno povečanje proizvodnje elektrike neproduktivno.

Tudi v letu **2002** področje oskrbe z električno energijo teži k višji porabi celotne energije in k nadaljnjemu zvišanju okoljskih pritiskov na enoto energije, posredovane porabnikom v Sloveniji. Po podatkih ELES za 11 mesecev je bila glede na isto obdobje v letu 2001 proizvodnja hidroelektrarn nižja za 20%, proizvodnja nuklearke in termoelektrarn pa višji za 6% in 10%. Višja proizvodnja termoelektrarn sicer nadomešča izpad proizvodnje hidroelektrarn zaradi letošnjih nižjih vodostajev rek, hkrati pa zadovoljuje močno povečano porabo elektrike, ki se je v enajstih mesecih leta 2002 (glede na enako obdobje 2001) povečala za preko 7%. K visoki rasti porabe elektrike največ prispeva razširjena proizvodnja aluminija, ki bo letos potrebovala za okoli 38% več elektrike kot lani, porabila pa bo 12.5% vse v Sloveniji porabljene električne energije (lani še 9.0%). Ker tovrstna bazična industrija ob visoki porabi energije relativno malo prispeva k dodani vrednosti celotnega gospodarstva (ocenjujemo, da bo prispevek k povečanju končne porabe energije vsaj 10-krat večji od prispevka k povečanju slovenskega BDP), bo omenjena širitev proizvodnje aluminija nedvomno opazno prispevala k povišanju energetske intenzivnosti celotnega gospodarstva. Povečana proizvodnja aluminija porabi letno vsaj 440 GWh več elektrike, za ilustracijo pa povejmo, da veriga hidroelektrarn na spodnji Savi, ki naj bi jo v desetih letih zgradili, tudi po »zgornji« varianti ne bo povečala proizvodnje elektrike za več kot 740 GWh letno.

V Sloveniji hitrejša zniževanje energetske intenzivnosti preprečuje ohranjanje ali v prihodnje celo povečanje nekaterih »energetsko potratnih« industrijskih proizvodenj in prepočasno prestrukturiranje v proizvodnje in storitve z visoko dodano vrednostjo in nizko porabo energije.

Slovenski 27-odstotni delež predelovalnih dejavnosti, kjer so med drugim skoncentrirani energetske intenzivni sektorji, je v celotni dodani vrednosti gospodarstva med najvišjimi tako v primerjavi s članicami kot tudi kandidatkami za vstop v EU. V končni porabi energije imamo za 4 odstotne točke višji delež tekočih goriv od EU, kar je vezano na relativno visoko porabo goriv v prometu, ter za preko 9 odstotnih točk nižji delež zemeljskega plina. Večja poraba plina in večja soproizvodnja električne energije in toplote zaradi boljših izkoristkov pri pretvarjanju energije znižuje energetske intenzivnosti. Previsoka energetska intenzivnost v Sloveniji je torej tako pri gorivih kot pri porabnikih strukturne narave, zato bo približevanje evropskim ravnem intenzivnosti dolgotrajno.

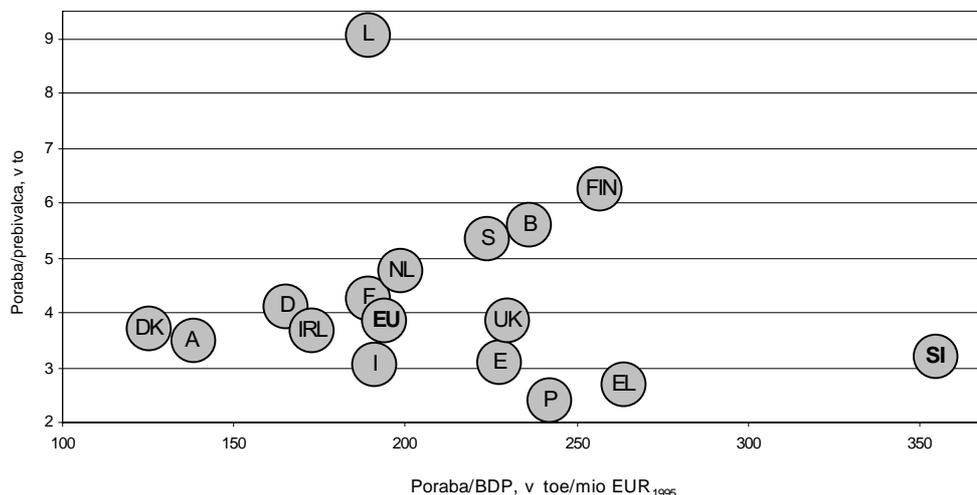
Dejstvo, da je slovenska **poraba primarne energije na prebivalca** nižja od evropskega povprečja (gl. graf) ekonomski politiki ne daje napotkov v obratno smer, saj energije ni mogoče enako obravnavati s stališča gospodarske rasti (BDP) in kakovosti življenja, dokler v slednjo niso zajeti tudi negativni učinki pridobivanja blaginje. Če bi energetske politiko naravnali le po podatku o porabi energije per capita, bi med državami zanemarili razlike v cenah energije, v njihovih davčnih sistemih, razvojnih ukrepih (npr. podpore OVE/URE²), strukturi preskrbe in rabe, naravnih pogojih nevtralizacije emisij itd.

Tabela: **Energetska intenzivnost pri porabi primarne energije v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1992–2001, v toe/mio EUR₁₉₉₅**

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Slovenija ¹	np	np	np	421.0	425.0	413.9	390.2	363.0	354.5	357.6
EU	212.5	213.4	207.7	207.0	211.2	205.1	203.6	198.4	193.8	np

Viri: EC, Energy and Transport in Figures, Energy; MGD, Statistični letopis energetskega gospodarstva; SURS; izračun UMAR.
Opomba: ¹do vključno leta 1999 podatki o porabi energije MGD, od leta 2000 naprej podatki SURS, np - ni podatka.

Slika: **Poraba primarne energije na BDP in na prebivalca v Sloveniji in državah Evropske unije v letu 2000, v toe/mio EUR₁₉₉₅**

Viri: Eurostat (New Cronos); EC, Energy and Transport in Figures; SURS; izračun UMAR.

¹ Upoštevali smo podatke o porabi primarne energije SURS

² OVE - obnovljivi viri energije, URE - učinkovita raba energije.

Delež "umazanih industrij" v predelovalnih dejavnostih

Kljub temu, da se z relativno hitrejšo rastjo storitev delež predelovalnih dejavnosti v celotni dodani vrednosti znižuje (z 29.0% v letu 1995 na 27.3% v letu 2001) gospodarsko-okoljske karakteristike predelovalnih dejavnosti ostajajo ena glavnih določljivk gospodarske trajnosti Slovenije zaradi (i) velikosti in prostorske razprostranjenosti ter s tem nemajhnega vpliva na okolje; (ii) prepletenosti z neindustrijskimi dejavnostmi: obrtjo, kmetijstvom, proizvodnimi storitvami, informacijskimi tehnologijami ter (iii) z reševanjem nakopičenih okoljskih posledic preteklega zanemarjanja okoljskih vidikov rasti proizvodnje, a obenem tudi (iv) zaradi okoljskih učinkov pospešenih tehnoloških izboljšav, ki v tržni tranziciji spremljajo prestrukturiranje predelovalnih dejavnosti.

»Umazane industrije«, to je sektorji, ki so po mednarodni definiciji najvišje rangirani po intenzivnosti emisij na enoto outputa (železo in jeklo, neželezne kovine, industrijske kemikalije, celuloza in papir in nekovinski mineralni izdelki), so v Sloveniji odgovorni za več kot 86% skupno ocenjenih emisij iz predelovalnih dejavnosti. Njihov skupni obseg proizvodnje se je v obdobju 1995–2001 povprečno letno povečeval hitreje (3.4%) kot v povprečju predelovalnih dejavnosti (2.5%), v prvih devetih mesecih leta 2002 je bila rast proizvodnje umazanih industrij (5.3%) skoraj trikrat hitrejša kot v povprečju predelovalnih dejavnosti (1.9%). Delež navedenih sektorjev v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti je v obdobju 1995–1998 stagniral, v letu 1999 se je povečal za 0.6 strukturne točke, v letu 2000 za 1.2 strukturne točke in v letu 2001 za dodatni 0.2 strukturne točke. Delež dodane vrednosti, ki jih »umazane« industrije ustvarijo, je v Sloveniji visok, čeprav so posamezna podjetja v primerjavi s tujimi konkurenti okoljsko solidno učinkovita (nizke emisije na enoto proizvodnje). To bi pomenilo, da je visok delež »umazanih industrij« bolj makro kot mikroekonomski problem. Izboljševanje okoljsko gospodarske integriranosti v recesijski fazi tranzicije je bilo spontano (propad gospodarsko in okoljsko neuspešnih podjetij), v njenem ekspanzijskem obdobju pa tega ni bilo več mogoče doseči brez eksplicitnih naporov za integracijo okoljskih kriterijev v poslovne naložbe.

Kot kaže graf, je po letu 1998 prišlo do obrata v trendu – prispevek »umazanih industrij« k dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti je začel naraščati. Tako ima Slovenija danes preveč velikih porabnikov surovin in energije, ki pa so sicer okoljsko relativno učinkoviti. To je resno opozorilo na latentni strukturni problem ekonomskega razvoja, ki bi zaradi neelastičnosti »umazanih industrij« lahko izbruhnil že ob manjšem zaostrovanju okoljskih pogojev gospodarjenja, na primer podražitvi surovin ali zaostitvi okoljskih tehničnih standardov in politik. To bi se gotovo lahko zgodilo, če državi pri usmerjanju poslovnih naložb, domačih in tujih, ne bo uspelo precej izboljšati implementacije okoljskih kriterijev investiranja in poslovanja, nastalih s prevzemom pravnega reda EU. Prednostno bi bilo treba izboljšati vsaj integracijo gospodarskih in okoljskih vidikov energetske intenzivnih podjetij in dejavnosti, ki bodo ob liberalizaciji trga že tako podvržene velikim spremembam v načinu upravljanja (gl. tudi indikator Energetska intenzivnost).

Raba končne energije na enoto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti je v obdobju 1995–1999 tudi v Sloveniji padala, saj je povprečna letna stopnja rasti dodane vrednosti znašala 4%, raba končne energije pa -2.1% (padec). V letu 2000 je ob realni rasti dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti za 8.6%, raba končne energije dosegla 1.7-odstotno rast. V letu 2001 se je raba energije na enoto dodane vrednosti predelovalnih

dejavnostih zopet zmanjšala s približno podobno intenzivnostjo (ob doseženi realni rasti dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti za 4.4% je bil dosežen 1.2-odstotni padec rabe končne energije). Za leto 2002 je načrtovana 1.5-odstotna rast porabe končne energije (pri tem naj bi raba električne energije porasla za 7.9%, med drugim zaradi visokega skoka porabe v proizvodnji aluminija), realna rast dodane vrednosti pa je ocenjena na 3.6%. Ob takšnih gibanjih se bo torej zmanjševanje porabe energije na enoto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti v primerjavi s predhodnim letom ponovno upočasnilo.

Tabela: **Delež dodane vrednosti "umazanih industrij" v Sloveniji v obdobju 1995-2001, v % od dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Predelovalne dejavnosti	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Umazane industrije skupaj	19.2	19.6	19.2	19.3	19.9	21.1	21.3
Proizvodnja vlaknin, papirja	2.6	3.1	2.9	2.9	2.8	3.4	3.3
Proizvodnja kovin	3.7	3.4	2.8	3.3	3.5	4.5	4.2
Proizvodnja cementa, apna, mavca	0.8	0.6	0.6	0.4	0.8	0.7	0.7
Proizvodnja brusil., drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	1.6	1.6	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken	10.4	10.8	11.4	11.3	11.3	11.0	11.7

Vir: APP- statistični podatki bilance uspeha gospodarskih družb, SURS- dodana vrednost predelovalnih dejavnosti.

Delež cestnega v blagovnem prometu

V Sloveniji je v obdobju od julija 1997 do junija 1998 **delež cestnega v skupnem** cestnem in železniškem **blagovnem prometu** znašal 59.8%, v letu 2001 se je delež cestnega prometa okreplil na 66.0%, v prvi polovici leta 2002 pa se je spet znižal na 61.8%¹. V EU (kot celoti) je v zgodnjih devetdesetih letih presegel 80% in je v letu 2000 znašal že 84.4%. Od držav evropske petnajsterice je imela v letu 1999² nižji delež cestnega prometa kot Slovenija le Švedska (dobrih 60%), najvišje deleže (preko 95%) pa imajo v Grčiji in na Nizozemskem. Od **držav, kandidatk za članstvo v EU**, imajo zelo visoke deleže cestnega blagovnega prometa na Malti, Cipru in v Turčiji (preko 95%), na Poljskem, Češkem in Madžarskem je delež primerljiv slovenskemu, v baltskih državah in Romuniji pa je precej nižji. Razlike med državami glede obsega cestnega blagovnega prometa v celotnem prometu so v mnogočem povezane z zgodovinskimi in geografskimi dejavniki.

V Sloveniji se je v **prvi polovici leta 2002** glede na isto obdobje v letu 2001 obseg cestnega blagovnega prometa znižal za 15.9%, obseg železniškega pa povečal za 11.3%. Vendar se je obseg cestnih blagovnih prevozov znižal predvsem v mednarodnem prometu (prek 20%), v notranjem pa le za odstotek. Obseg železniškega blagovnega prometa se je povečal zlasti na račun za 20% višjega prevoza po tujini, notranji železniški blagovni prevoz pa je upadel za preko 10%. Tako se je zgolj v **notranjem prometu** delež cestnega blagovnega prometa povečal na 88%. Tak odstotek pa glede na majhnost slovenskega ozemlja niti ni presenetljiv, saj so na krajše razdalje cestni prevozi v veliki prednosti.

Če pogledamo samo **strukturo cestnega blagovnega prometa**, je v večjih državah praviloma zelo visok delež notranjega prometa, v manjših pa je večji delež mednarodnega. To potrjuje tudi primerjava omenjene strukture med evropskimi državami, kjer je velika izjema (verjetno zaradi geografsko-političnih dejavnikov) le Grčija (gl. graf). V Luksemburgu je tako skoraj ves cestni blagovni promet mednarodni, v Sloveniji pa je mednarodnega preko 70% cestnega blagovnega prometa.

Splošno povečevanje deleža cestnega blagovnega prometa v Evropi je posledica velike prilagodljivosti tega načina transporta (prevoz od vrat do vrat) in višjih eksternih stroškov, ki niso vključeni v cene prevozov. Ti neplačani stroški postanejo družbeni stroški. Če bi jih upoštevali, bi se pokazale ekonomske **prednosti železniškega blagovnega prometa pred cestnim**. Železnica precej manj obremenjuje okolje. Že za izgradnjo železniške proge je potrebno znatno manj prostora kot za avtoceste, poleg tega železniški promet precej manj onesnažuje zrak, potrebuje manj energije na enoto opravljenih storitev in zagotavlja večjo varnost prevozov.

Zato je **cilj prometne politike v EU in tudi pri nas** povečanje ali vsaj ohranitev tržnega deleža železnice pri blagovnih prevozih (v EU tudi povečanje vodnega blagovnega prometa). To naj bi dosegli s spodbujanjem intermodalnega in kombiniranega blagovnega prometa (pri nas subvencioniranega). Revitalizacijo železniškega prometa skušajo v EU doseči s povečano harmonizacijo pravil in postopkov, ki urejajo to dejavnost (licence, dovoljenja) ter liberalizacijo evropskega trga prevoznih storitev, da ustvarijo enotni evropski železniški sistem, ki bo večja konkurenca cestnemu prometu. Tovrstnim evropskim usmeritvam z ustreznim prilagajanjem zakonodaje sledimo tudi pri nas (Zakon o prevozih v cestnem prometu, Zakon o železniškem prometu). Do liberalizacije trga železniških storitev bo prišlo ob vstopu v EU, naš edini prevoznik (Slovenske železnice) pa se bo moral na tujo konkurenco resno pripraviti, saj bodo tedaj po naših progah lahko vozili tuji vlaki.

Da bi se delež cestnega blagovnega prometa v Sloveniji ne povečeval, bi lahko pripomogla ustrezna cenovna in davčna politika s kompletiranjem strukture cene za cestni in železniški blagovni promet (za zunanje učinke, znižanje nesmotrnih subvencij, uvedba obdavčenja po okoljsko diferenciranih kriterijih). Priložnost za izboljšanje vrednosti indikatorja predstavlja nadaljnji razvoj koprskega pristanišča, na katerega so večinoma vezani železniški prevozi, ter nadaljnji razvoj slovenskega železniškega omrežja (izgradnja drugega tira na odseku Divača-Koper), ki bi povečani obseg železniških prevozov omogočil. Enakomernejšo porazdelitev investicijskih sredstev med (avto)cestami in železnico predvideva tudi SGRS, vendar do zasuk k večjemu deležu železniških infrastrukturnih investicij še ni prišlo (razen v letu 2000 ob izgradnji odseka proti Madžarski).

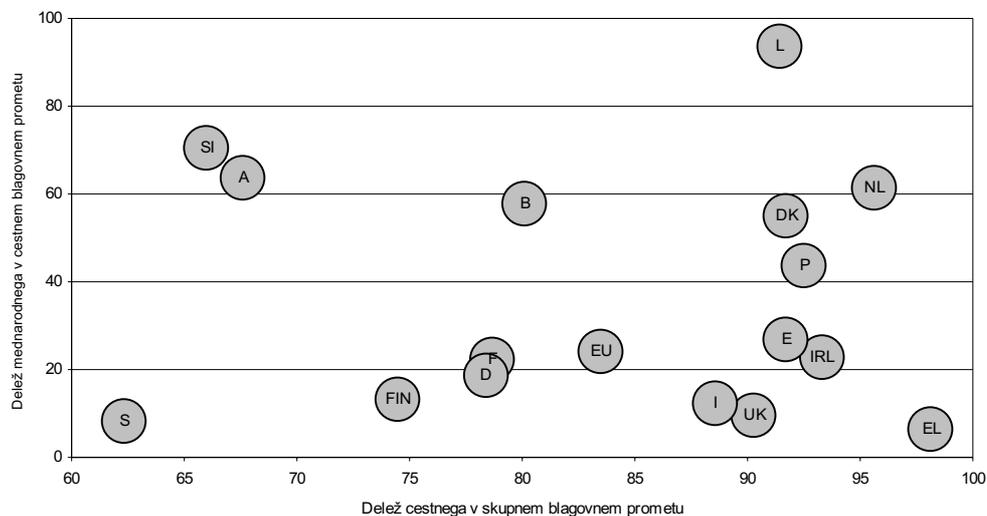
Tabela: Delež cestnega v skupnem (cestnem in železniškem) blagovnem prometu v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1992-2002, merjeno v tkm, v %

	1970	1980	1990	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Slovenija ¹	np	np	np	np	59.8	np	np	np	66.0	61.8 ²
EU ³	63.3	71.2	79.2	84.1	83.6	84.1	84.8	84.4	np	np

Viri: EC, Energy and Transport in Figures, Transport; SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹pri cestnem prometu gre za poročanje v državi registriranih tovornih vozil; ²podatek za 1.polletje; ³pri cestnem upoštevanju prevozi vseh tovornih vozil na domačem teritoriju.

Slika: Delež cestnega v skupnem (cestnem in železniškem) ter delež mednarodnega cestnega v skupnem cestnem blagovnem prometu v Sloveniji* in državah Evropske unije v letu 2000, merjeno v pkm, v %

Viri: Eurostat, Statistics in focus, Transport 7-2/2002; EC, Energy and Transport in Figures, Transport; SURS; izračun UMAR.

Opomba: *pri cestnem prometu gre za poročanje o registriranih tovornih vozilih v državi.

¹ Upoštevanji so podatki SURS. Za obdobje VII97-VI98 je SURS ob pilotni Eurostatovi raziskavi zbral celovite podatke o obsegu cestnega blagovnega prometa, ki so vključevali tudi prevoz podjetij za lastne potrebe in prevoz samostojnih avtoprevoznikov in so bili tako primerljivi s podatki za države EU. Z letom 2002 je SURS uvedel redno tovrstno spremljanje cestnega prometa, z anketo pa je zbral podatke tudi za leto 2001.

² Podatki za leto 1999 po državah se nanašajo striktno na obseg prevozov vozil, registriranih v teh državah, kar je povsem primerljivo z našim zajemom

Poraba mineralnih gnojil na enoto kmetijskih zemljišč

Intenzivno kmetijstvo vpliva negativno na okolje predvsem s preobremenjevanjem tal in podtalnice s pesticidi¹, prevelike koncentracije živinoreje in s tem gnojevke ter prekomernega gnojenja z mineralnimi gnojili. Zadnja dva sta z okoljskega vidika problematična predvsem zaradi spiranja dušika v vode. Vsebnosti nitratov v površinskih vodah Slovenije so še razmeroma nizke, čeprav se na posameznih odsekih vodotokov že zvišujejo. Povprečne letne vsebnosti nitratov so najvišje v porečju Mure, zaradi intenzivnega poljedelstva na tem področju, vendar trenutno v slovenskih rekah ne presegajo mejne vrednosti 25 mg/l. Nasprotno je vsebnost nitratov v podzemnih vodah na nekaterih kmetijsko intenzivnih predelih že višja od dopustnih mejnih vrednosti. V splošnem sicer izkazuje trend upadanja, vendar ponekod tudi narašča. V obdobju 1998–2000 je bila vsebnost nitratov v podzemni vodi višja od dopustnih v Prekmurju, na Murskem, Apaškem, Dravskem, Ptujskem, Sorškem ter Krškem polju, v Spodnji Savinjski dolini, dolini Bolske, Kamniške Bistrice in Soški dolini. Na Sorškem in Dravskem polju so se vsebnosti od leta 1990 do 2000 stalno zviševale. K izboljšanju stanja bi večinoma lahko pripomoglo boljše znanje in osveščenost pridelovalcev, saj se je preobremenjevanju okolja s hranilnimi snovmi mogoče izogniti s strokovno pravilno količino dodanih gnojil in pravočasno uporabo glede na potrebe kulturnih rastlin. Velika večina kmetovalcev namreč opravi gnojenje na zalogo ob setvi ali tik pred njo, namesto da bi vnos gnojil porazdelili po potrebi rastlin med posamezna rasna obdobja. Poleg tega se za gnojenje pogosto odločajo le na podlagi lastnih izkušenj, brez strokovnih analiz zemlje.

V letu 2001 smo v Sloveniji skupno porabili 178,639 ton **mineralnih gnojil**, kar je 2.3% več kot leto prej. **Poraba na hektar uporabnih kmetijskih zemljišč** je znašala 351² oziroma 412 kg, če v izračunu ne upoštevamo travnikov in pašnikov z enkratno rabo. Poraba treh najpomembnejših makrohranil (NPK), to je dušika, fosforja in kalija, je bila skupno 72.5 tisoč ton, kar pa je za 3.8% manj kot v letu prej (poraba mikrohranil se je povečala za 7%). Med njimi se je najbolj zmanjšala poraba fosforja (za 9.2%) in nato kalija (za 5.1%), poraba dušika pa je ostala skoraj nespremenjena (0.2-odstotno zmanjšanje). Že sicer zelo velika razlika med porabo gnojil NPK na družinskih kmetijah in v kmetijskih podjetjih se je lani še poglobila. V kmetijskih podjetjih je znašala že več kot trikrat toliko kot na kmetijah. Problem je zelo pereč predvsem zato, ker obstajajo izrazite razlike v gnojenju na posameznih območjih, to je med hribovitimi območji z ekstenzivnim kmetijstvom in ravninskimi območji, kjer je kmetovanje intenzivno.

Če primerjamo porabo gnojil NPK v Sloveniji s povprečno porabo teh gnojil v **državah EU**, ugotovimo, da se je razlika med njima od leta 1997 do leta 2000 zmanjšala. V povprečju so države EU na enoto kmetijske zemlje v uporabi porabile 19% manj NPK gnojil kot v Sloveniji (v 1997 23% manj). Največjo porabo na enoto so v letu 2000 beležili na Nizozemskem (za 45% višjo kot v Sloveniji), najmanjšo pa na Portugalskem (za 60% manjšo kot v Sloveniji).

¹ Ker ni novih podatkov o porabi pesticidov v Sloveniji (zadnji objavljeni podatki SURS so za leto 1999; gl. Poročilo o razvoju 2002, str. 170-171), tega indikatorja letos ne obravnavamo posebej. Problematika s porabo pesticidov pa je sicer pereča zaradi njihove prekomerne in nepravilne rabe, ne samo v kmetijstvu, pač pa tudi v parkih, na igriščih, cestah in železnicah. Čeprav je sicer ugotovljeno postopno zniževanje vsebnosti pesticidov v podzemnih vodah, pa so v Prekmurju, na Dravskem in Ptujskem polju povprečne vrednosti vsote pesticidov še vedno višje od dopustne vrednosti 0.5µg/l. Zlasti so problematični atrazin in njegove razgradne spojine.

² Glej opombo pod tabelo.

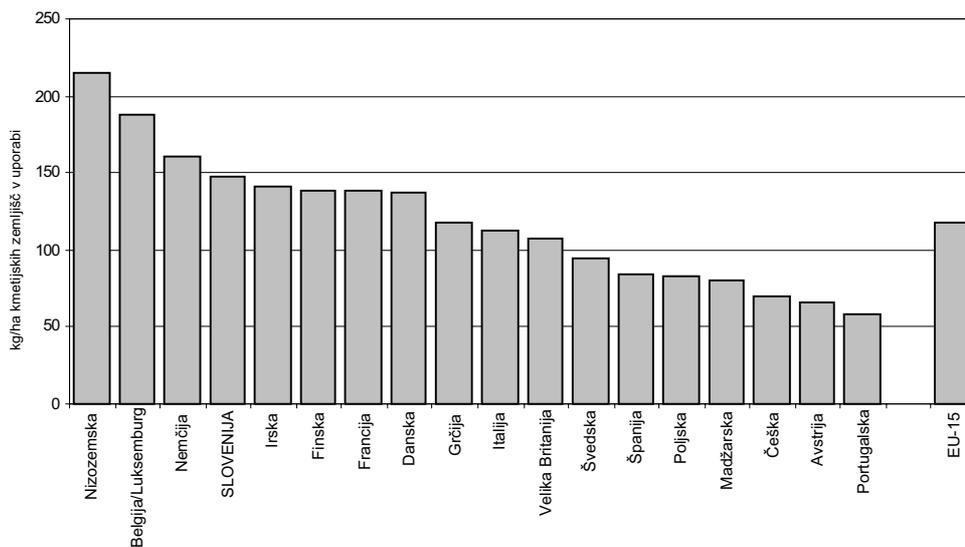
Tabela: Poraba NPK gnojil v Sloveniji v obdobju 1995-2001, v kg/ha kmetijskih zemljišč v uporabi

	N	P2O5	K2O	NPK ¹	NPK
	Dušik	Fosfor	Kalij	Skupaj	Rast v %
1995	60.4	33.2	40.3	133.9	-2.2
1996	60.5	33.4	41.2	135.0	0.8
1997	69.0	35.5	45.2	149.7	10.9
1998	70.9	38.3	46.8	156.0	4.2
1999	69.0	39.6	49.0	157.6	1.0
2000	68.5	36.1	43.5	148.1	-6.0
2001	68.3	32.8	41.3	142.4	-3.8
Kmetijska podjetja 2001	182.5	91.1	125.8	399.4	6.7
Družinske kmetije 2001	61.3	29.2	36.1	126.5	-5.7

Vir: SURS, Statistični letopis 2002, preračun UMAR.

Opomba: Za leto 2001 še ni podatka o površini kmetijskih zemljišč v uporabi - preračun je narejen na osnovi podatka za leto 2000, ¹makrohranila: dušik, fosfor, kalij.

Slika: Poraba NPK gnojil na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji, državah EU in izbranih tranzicijskih državah v letu 2000

Vir: Eurostat (New Cronos).

Opomba: v preračunu je podatek o kmetijskih zemljiščih v uporabi za Irsko v letu 1999, za Italijo v letu 1998.

Razvoj ekološkega kmetijstva

Intenzivno kmetijstvo, ki se je v svetu začelo v času splošnega pomanjkanja hrane in nadaljevalo v nenehnem prizadevanju za doseganje višjega dohodka pridelovalcev, ne uničuje le okolja, ampak je tako pridelana hrana vse bolj vprašljiva tudi za zdravje. Ker je zavedanje o tem vse večje, zahtevajo prebivalci čisto okolje, potrošniki pa neoporečno pridelano hrano. S **Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006** (SGRS) je načrtovano zmanjšanje okoljske intenzivnosti razvoja. K temu lahko kmetijska politika pripomore z večjo usmeritvijo v takšno pridelavo, ki zmanjšuje negativne vplive kmetijstva na okolje in povečuje zdravstveno sprejemljivost kmetijskih pridelkov. Vlada RS je leta 2001 sprejela prvi **slovenski kmetijsko okoljski program**, s katerim naj bi zadovoljili potrebe potrošnikov in pridelovalcem, varovali zdravje ljudi, zagotavljali trajnostno rabo naravnih virov in omogočali ohranjanje biotske pestrosti ter značilnosti slovenske pokrajine. Eden izmed njegovih ciljev je tudi povečanje ekološke kmetijske pridelave. Po vzoru skupne kmetijske politike EU so uvedena neposredna plačila pridelovalcem, ki se za ekološko kmetovanje zavežejo z večletno pogodbo. Ekološka pridelava je namreč zahtevjša, pridelki na enoto površine pa manjši kot pri konvencionalnem kmetijstvu, predvsem pa so kratkoročno nižji od 'primerljivih', intenzivno pridelanih.

Razvoj ekološkega kmetijstva spremljamo z deležem ekoloških kmetij v skupnem številu kmetij in z deležem njihovih obdelovalnih površin v vseh kmetijskih obdelovalnih površinah. Kontrole¹ **ekoloških kmetij** so bile v Sloveniji uvedene leta 1998 in so se do danes le še razmahnile. V letu 2002 je bilo v kontrolo vključenih že skoraj 30-krat več kmetij, 1,150, kar predstavlja 1.3% vseh kmetij v Sloveniji. Med njimi je bilo do konca septembra 2002 36% že certificiranih za ekološko kmetovanje, ostale kmetije pa so v prvem, drugem ali tretjem letu preusmeritve v ekološko kmetijstvo. V prvem letu preusmeritve je bilo 300 kmetij (26% vseh v kontrolo vključenih), v drugem ali pa tudi v tretjem letu pa 438 kmetij (38%). Tri leta od zadnje uporabe nedovoljenih sredstev traja preusmeritev pri trajnih kulturah. Tretje leto je potrebno tudi, če v prvih dveh letih niso odpravljene pomanjkljivosti oziroma napake. Večji interes za ekološko pridelavo je v hribovitem svetu, kjer so kmetije z visokim deležem travinja in živinoreje, zato je takšna usmeritev tam najenostavnejša (glej tabelo). Ekološki kmetje so v letu 2002 obdelovali 3.4% vseh **kmetijskih obdelovalnih površin v Sloveniji**. Med njimi je kar 93% travinja, saj prevladuje živinorejska usmeritev. Organizacija za kontrolo ekološkega kmetijstva ocenjuje, da je začetno uvajalno obdobje zaključeno in da se pričinja obdobje hitrega naraščanja števila ekoloških kmetij in povečevanje tržnega deleža ekoloških pridelkov. Po podatkih statističnega Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000 načrtuje dolgoročno preusmeritev v ekološko pridelovanje še 6,039 kmetij, kar predstavlja nadaljnjih 7% vseh kmetijskih gospodarstev. V popisu so bili pridelovalci tudi vprašani, ali je njihovo gospodarstvo opredeljeno kot ekološko in ali je v postopku preusmeritve v ekološko kmetovanje. Na prvo vprašanje je pritrdilno odgovorilo 333, na drugo pa 837 pridelovalcev. Število tistih, ki so pozitivno odgovorili na ti dve vprašanji, je bilo torej za polovico večje, kot je bilo v tem letu vključenih v kontrolo ekološkega kmetovanja. Z vidika **velikostne strukture** se za ekološko kmetovanje odločajo predvsem manjše in srednje velike družinske kmetije. Večina družinskih kmetij, ki dejansko že kmetujejo ekološko ali pa se za takšno kmetovanje šele odločajo, je manjših od 10 hektarjev, kar je razumljivo, saj je ekološko kmetovanje alternativna možnost predvsem za majhne kmetije.

V državah EU je bilo v letu 2001 v ekološko pridelavo vključenih povprečno 3.2% površin, skoraj tretjina več kot v Sloveniji (2.4% površin). Med evropskimi državami so po tem kazalcu precejšnje razlike, tako da ima kar polovica držav nižji delež v ekološko pridelavo

¹ V Sloveniji kontrolira ekološko kmetovanje Kmetijsko gozdarski zavod Maribor. Več o predpisih ekološkega kmetovanja gl. Metodološki list na spletni strani: www.gov.si/zmar/projekti/arr/arr-pr.html.

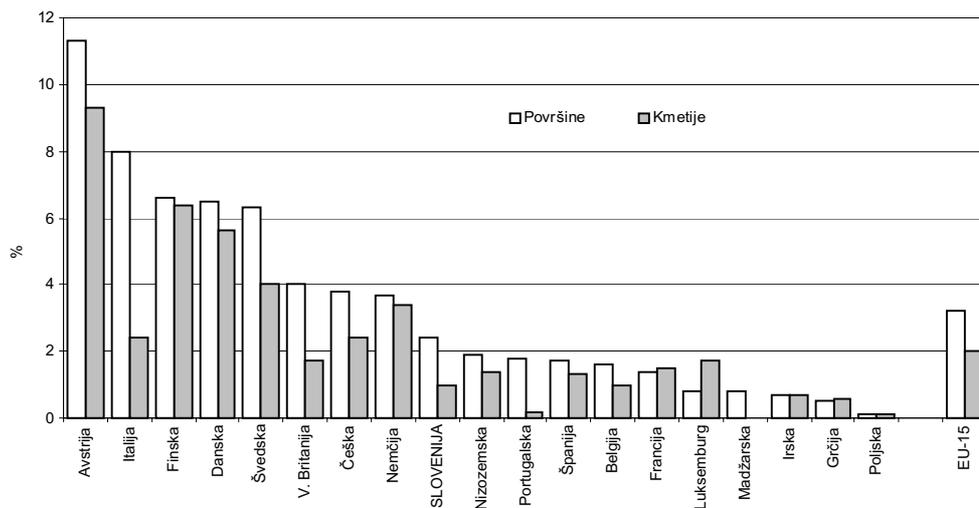
vključenih površin kot Slovenija (glej sliko). Rast v zadnjih letih je bila odvisna tudi od razmer v letih prej: v Avstriji se je hitra rast ustalila, druge države (Italija, Francija, Velika Britanija) šele v zadnjem času beležijo hitro rast, tretje (Grčija, Portugalska) pa še niso odločneje krenile v to smer. Nekaterim državam (Danska, Švedska) pomeni ekološko kmetijstvo temeljno usmeritev v kmetijski politiki, zato se število kmetij in površin kljub razmeroma visoki ravni še strmo povečuje.

Tabela: Število kmetij in površina zemljišč v ekološkem kmetovanju po statističnih regijah v Sloveniji v letu 2002

	Število ekoloških kmetij	Število vseh ¹ kmetij	Delež ekoloških kmetij, v %	Ekološka kmetijska zemljišča, v ha	Kmetijska zemljišča ¹ , v ha	Delež ekoloških kmetijskih zemljišč, v %
SKUPAJ	1,150	86,334	1.3	15,404	456,14	3.4
Pomurska	11	11,782	0.1	128	57,622	0.2
Podravska	125	14,774	0.8	1,261	72,562	1.7
Koroška	177	2,901	6.1	2,121	21,575	9.8
Savinjska	208	12,890	1.6	2,225	67,030	3.3
Zasavska	23	1,047	2.2	209	6,133	3.4
Spodnjeposavska	27	5,752	0.5	363	26,826	1.4
Dolenjska	48	9,530	0.5	594	48,028	1.2
Osrednjeslovenska	159	9,471	1.7	2,749	61,691	4.5
Gorenjska	132	5,032	2.6	1,475	31,622	4.7
Obalno-kraška	34	3,674	0.9	869	11,97	7.4
Goriška	135	6,534	2.1	2,024	31,96	6.4
Notranjsko-kraška	71	2,947	2.4	1,386	19,32	7.1

Vir: KGZS, Kmetijsko gozdarski zavod Maribor, Oddelek za kontrolo ekološkega kmetovanja.
Opomba: ¹Skupno število oz. površina po podatkih Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000.

Slika: Delež ekoloških kmetij in ekološko obdelanih kmetijskih površin v Sloveniji, EU in izbranih tranzicijskih državah v letu 2001, v %

Vir: Organic-europe (<http://www.organic-europe.net>), za Slovenijo Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, preračun UMAR.
Opomba: Podatki za Grčijo, Irsko, Luksemburg, Češko in Poljsko so za leto 2000.

Obnovljivi viri

V **Sloveniji** je znašal **delež obnovljivih virov** v celotni porabi primarne energije v letu 2001 11.7%¹, kar je približno dvakrat več kot v **EU** (6% v letu 2000). Najvišje deleže obnovljivih virov med državami EU imajo na Švedskem, Finskem in v Avstriji (več kot 20%), najnižje pa v Veliki Britaniji, Belgiji in Luksemburgu (pod 2%). Med **kandidatkami za članstvo v EU** (podatke imamo le za nekatere) je delež obnovljivih virov v Romuniji 10.9%, v Bolgariji 4.3%, na Poljskem 4.2%, na Madžarskem in na Cipru 1.6% ter na Češkem 1.4%, v Baltičkih državah pa so ti deleži precej višji. Tako velike razlike so predvsem posledica različnih naravnih danosti v posameznih državah.

Povprečna **struktura obnovljivih virov** v **EU** je naslednja (gl. tudi graf): 61.6% biomasa, 31.9% hidroenergija, 3.9% geotermalna energija, 2.2% energija vetra in 0.4% sončna energija. **Slovenska struktura** obnovljivih virov po podatkih SURS za leto 2001 pa je videti takole: 58.0% biomasa, hidroenergija 42.0% (drugo ni zajeto). Tudi v EU so potemtakem novi oziroma alternativni viri energije (geotermalna, sončna, energija vetra) še slabo izkoriščeni, čeprav so nekatere države deleže teh, za prihodnost pomembnih virov, že znatno povečale. Najhitreje se povečuje uporaba vetrne energije, ki je v enem letu pridobila dodatno odstotno točko v strukturi. Največ vetrnic je v Nemčiji in v Španiji, po deležu med vsemi obnovljivimi viri pa je daleč spredaj Danska, kjer je po podatkih Eurostat vetrne energije kar 18%. V Italiji so vodilni pri uporabi geotermalne energije, ki pri njih zaseda kar četrtinski delež v obnovljivih virih, v Grčiji pa relativno intenzivno izkoriščajo sončno energijo (7-odstotni delež v porabi obnovljivih virov). Po deležu sta se v strukturi obnovljivih virov EU okrepili tudi hidroenergija ter geotermalna energija. Po deležu hidroenergije je Slovenija takoj za Avstrijo in Švedsko.

V **EU** je **usmeritev** v spodbujanje rabe obnovljivih virov motivirana zlasti s kjotskimi zavezami o 8-odstotnem znižanju emisij toplogrednih plinov povprečno v obdobju 2008-2012, glede na raven iz leta 1990, pri čemer naj bi obnovljivi viri nadomestili del fosilnih goriv. V EU so zato sklenili delež obnovljivih virov do leta 2010 podvojiti (na 12%). Države z boljšimi naravnimi danostmi bi morale rabo obnovljivih virov bolj povečati (ne glede na doslej doseženi delež). Brez nujnih finančnih ukrepov, kot so pomoči, davčne olajšave in finančne podpore, so spričo dosedanjih trendov zastavljeni cilji precej utopični (v EU ni več velikih možnosti za povečanje »klasičnih« obnovljivih virov, posebej hidroenergije iz velikih elektrarn).

V **Sloveniji** je še vedno veliko možnosti za razvoj »klasičnih« obnovljivih virov, ki pri nas še niso do kraja izkoriščeni. Slovenski tehnično izkoristljivi hidropotencial bomo v približno naslednjih desetih letih povečali z izgradnjo verige hidroelektrarn na reki Savi s sedanjih 43% na 52% leta 2013 (glej Nacionalni energetske program). Prirast lesne mase je v Sloveniji večji od poseka (glej indikator Intenzivnost poseka lesa), zato se v zadnjem času pri nas več pozornosti posveča tudi izrabi lesne biomase. Tako je bil sprejet posebni Program energetske izrabe lesne biomase v Sloveniji in operativni program za obdobje 2001-2004 (MOP): gre za izgradnjo lokalnih sistemov daljinskega ogrevanja, tudi s sproizvodnjo električne energije. Izvedba teh projektov (izgradnja kotlovnice) naj bi po Programu energetske izrabe lesne biomase v Sloveniji prispevala 26-odstotni delež k ciljnemu zmanjšanju emisij toplogrednih plinov v skladu z zavezami kjotskega protokola. V predlogih proračunov za leti 2003 in 2004 je vsako leto predvidenih dodatnih 300 mio SIT za spodbujanje energetske izrabe lesne biomase. Izvedbo naloge podpira tudi pomoč globalnega sklada za okolje (GEF). Na Agenciji za učinkovito rabo energije so v okviru izvajanja tega projekta v letu 2002 pripravili nekaj dodatnih shem spodbud

za izrabo obnovljivih virov za gospodinjstva, pravne in fizične osebe. V oktobru 2002 sprejeta nova uredba o taksi za obremenjevanje zraka z emisijo CO₂ postaja eden glavnih instrumentov Slovenije pri izpolnjevanju kjotskih zavez. Uvaja namreč oprostitev, ki so vezane na ukrepe za povečanje učinkovite rabe energije v industriji, uvedbo soproizvodnje, zamenjavo uporabe fosilnih goriv z obnovljivimi viri, rekonstrukcijo naprav za oskrbo naselij s toploto idr. K povečanju deleža obnovljivih virov lahko pripomore tudi zmanjševanje rabe neobnovljivih virov, kamor sodi na primer zapiranje domačih premogovnikov. Po analizi zadnjih razpoložljivih podatkov torej ocenjujemo, da se usmeritev SGRS na tem področju uresničuje.

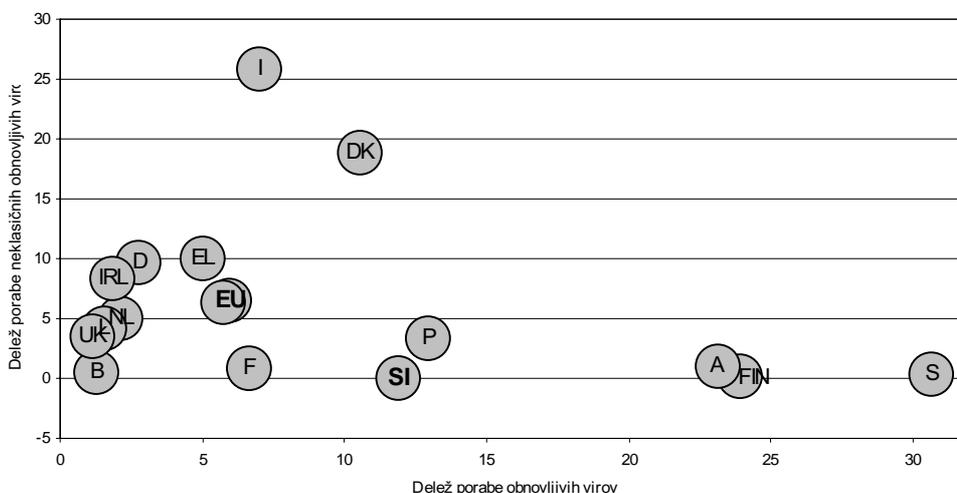
Tabela: Delež porabe obnovljivih virov v celotni porabi primarne energije v Sloveniji in Evropski uniji v obdobju 1992-2001, v %

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Slovenija ¹	np	np	10.3	8.9	9.1	8.2	8.9	9.5	11.9	11.7
EU ²	5.3	5.4	5.4	5.4	5.4	5.6	5.7	5.8	6.0	np

Viri: Eurostat (New Cronos); MGD, Statistični letopis energetskega gospodarstva; SURS; izračun UMAR.

Opomba: ¹do vključno leta 1999 podatki MGD, od leta 2000 naprej podatki SURS (slednji vključujejo tudi ind. odpadke; ²brez ind. odpadkov.

Slika: Delež porabe obnovljivih virov v celotni porabi primarne energije in delež porabe neklasičnih* obnovljivih virov v vseh obnovljivih virih v Sloveniji in državah Evropske unije v letu 2000, v %

Viri: Eurostat (New Cronos); SURS; izračun UMAR.

Opomba: *sončna, vetrna in geotermalna energija (ne hidro in ne biomasa).

¹ Upoštevali smo podatke o obnovljivih virih SURS. Spremljanje porabe obnovljivih virov pri nas še ni povsem popolno (tudi v nekaterih drugih državah ne) in usklajeno, tako da je na primer podatek iz Statističnega letopisa MOPE 9.1%.

Intenzivnost poseka lesa

Gozdovi so eno redkih ekonomskih bogastev, ki so v Sloveniji obilni. Pokrivajo več kot polovico ozemlja in se še povečujejo; v zadnjih petih letih za 3%, samo v letu 2001 za 0.8%. Povečanje gozdnatosti je posledica opuščanja kmetovanja in s tem zaraščanja zemljišč, na katerih je kmetijska pridelava najtežja. Zaradi velikega deleža gozdov in majhnega deleža kmetijske zemlje večanje gozdnih površin po **Programu gozdov v Sloveniji** (Ur.l. RS št. 14/1996) ni načrtovano. Razvoj gozdarstva naj bi bil bolj usmerjen k negi obstoječih gozdov ter kakovostnejšemu in količinsko večjemu izkoriščanju njihovega rastiščnega potenciala. Pri tem velja poudariti, da predstavlja 5.4% površine gozda t.i. varovani gozd, kjer so poudarjene ekološke funkcije gozda, za gospodarjenje z njim pa je določen poseben režim.

Z večjo površino gozdov narašča tudi **zaloga lesa**; v zadnjih petih letih za skoraj 16%, samo v letu 2001 za nekaj manj kot 2%. Hkrati strokovne gozdarske službe opozarjajo, da v slovenskih gozdovih še vedno primanjkuje debelega drevja, ki je nosilec višje kakovosti (funkcionalnosti) gozda s stališča ustvarjanja obnovljive blaginje. **Letni prirastek** se je v letu 2001 povečal za 0.8%, **letni posek lesa** pa le za skromnih 0.2%. Posekanega je bilo 2,614,301 m³ drevja, kar je sicer največ v zadnjem desetletnem obdobju, vendar rezultati kljub temu niso zadovoljivi. Dejanski obseg poseka namreč že vrsto let zaostaja za dovoljenim po gozdnogospodarskih načrtih gospodarskih enot. Sečnja dosega le tri četrtine načrtovane. Razlika med dovoljenim in realiziranim posekom gre zadnjih nekaj let na račun nizke sečje v zasebnih gozdovih, v državnih gozdovih pa je bil posek realiziran blizu dovoljene količine. **Vzrokov za prenizko sečnjo** v zasebnih gozdovih je več, najpomembnejši pa je neekonomičnost pridobivanja lesa iz sestojev s tanjšim drevjem. V takšnih primerih se lastniki gozdov za sečnjo ne odločajo. V letu 1996 je bilo v Sloveniji 70.2% zasebnih gozdov, po končani denacionalizaciji naj bi njihov delež porasel na 80%. Zasebnih lastnikov je veliko, po oceni od 250 do 300 tisoč. Posesti so zato razdrobljene in pogosto tudi izredno neugodnih oblik (npr. ozkih in dolgih). Premajhen interes lastnikov za gospodarsko izkoriščanje gozdov predstavlja oviro prizadevanjem za sonaraven razvoj gozdov. Strokovne službe po Zakonu o gozdovih namreč posege v gozd le svetujejo in načrtujejo, o realizaciji načrtov pa odločajo izključno lastniki. **Pregled po vrstah poseka** pokaže, da tri četrtine celotnega poseka zajema negovalni posek. V letu 2001 se je povečal za skoraj 4%. Sledi mu varstveno – sanitarni posek (19% skupnega poseka) v primeru poškodovanosti drevja zaradi vremenskih ujm (vetra, žleda in snega) ter bolezni in insektov. Leto 2001 je bilo v tem pogledu ugodno, zato se je delež tega poseka v skupnem poseku še nekoliko znižal. Veliko škode pa so v gozdovih povzročile vremenske ujme v letu 2002. Znižala sta se tudi posek brez odobritve in krčitve, ponovno pa se je povečal posek za infrastrukturo, vendar so to poseki razmeroma majhnih količin lesa (5% oz. 2% skupnega poseka).

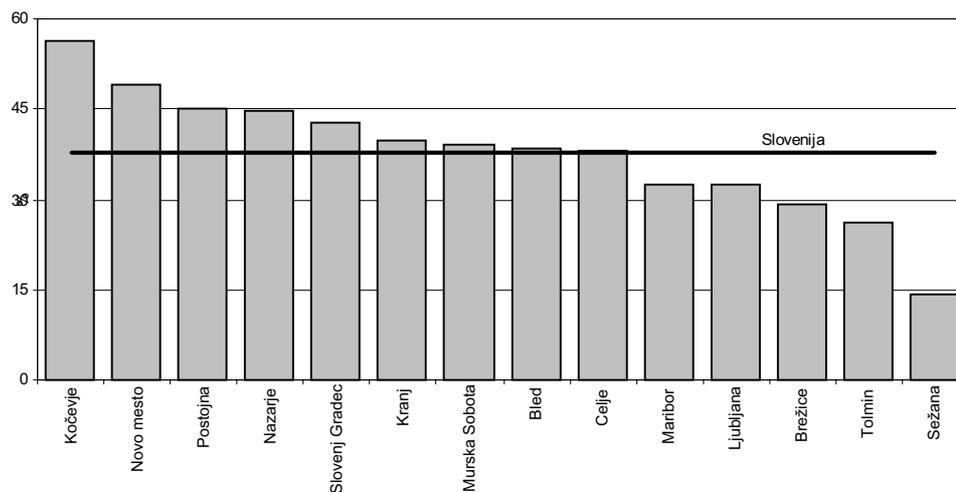
Intenzivnost poseka lesa, izražena kot razmerje med letnim posekom in letnim prirastkom lesa, se je v Sloveniji v zadnjih desetletjih občutno znižala. Zniževanje se tudi v zadnjih letih ni ustavilo; v letu 1997 je znašala 41.9, v letu 2001 pa le še 37.8%. Proizvodna funkcija gozdov se še nadalje vse bolj zanemarja. Nizka sečnja ima poleg izgube obnovljivega naravnega vira za prodajo in predelavo tudi druge negativne posledice, kot je izguba možnosti za zaposlitev na podeželju, in slabšo sortimentno sestavo gozdov, kar negativno vpliva na višino donosa v gozdarstvu. V obdobju 1995–2000 je imela nižjo intenzivnost poseka **med državami članicami Evropske unije** le Italija, vse ostale države članice pa višjo; povprečje v Evropski uniji je bilo 60%, v Sloveniji pa skromnih 39% (gl. Poročilo o razvoju 2002, str. 179 – 177).

Tabela: Intenzivnost poseka lesa v Sloveniji v obdobju 1995–2001

	Površina gozda v 000 ha	Letni posek v 000 m3	Letni prirastek v 000 m3	Lesna zaloga v 000 m3	Intenzivnost poseka v %	Intenzivnost poseka letna rast, v %
1995	1,097.9	2,092	5,995	228,493	34.9	-12.5
1996	1,098.8	2,330	6,086	231,521	38.3	9.7
1997	1,109.7	2,567	6,124	231,663	41.9	9.5
1998	1,111.0	2,470	6,140	232,688	40.2	-4.0
1999	1,115.7	2,396	6,248	237,276	38.3	-4.7
2000	1,134.2	2,609	6,872	262,795	38.0	-1.0
2001	1,142.9	2,614	6,925	267,912	37.7	-0.6
GGN 2001-2010 ¹	1,142.1	4,101	6,742	266,704	60.8	

Vir: SURS, Statistični letopis 2001.
Opomba: ¹Desetletni gozdnogospodarski načrti (predlog).

Slika: Intenzivnost poseka po posameznih gozdnih območjih v Sloveniji v letu 2001

Vir: Zavod za gozdove Slovenije, Poročilo o gozdovih za leto 2001.

Pričakovano trajanje življenja

Po krajšem zastoju v prvem obdobju tranzicije se je pričakovano trajanje življenja začelo po letu 1995 hitro podaljševati pri moških celo nekoliko hitreje kot pri ženskah. V letih 2000 in 2001 se je pričakovano trajanje življenja v Sloveniji še podaljšalo, do leta 2001 pri moških na 72.1 let, pri ženskah na 79.6 let. Razlika med življenjskim pričakovanjem žensk in moških, ki se je v letu 2000 zmanjšala že na 7.2 leta, se je v letu 2001 zopet povečala. Še naprej zaostaja za povprečjem Evropske unije, kjer je bilo leta 2000 (zadnji podatek Eurostata) pričakovano trajanje življenja žensk v povprečju le še za 6.1 leta višje kot pri moških. Najdaljše pričakovano trajanje življenja žensk ima v Evropski uniji Francija (83.0, kar je 3.4 leta več kot v Sloveniji), najdaljše pričakovano trajanje življenja moških pa Švedska (77.5, kar je 5.4 leta več kot v Sloveniji), med ostalimi evropskimi državami pa Islandija (77.9). Podobno visoko razliko med pričakovanim trajanjem življenja moških in žensk, kot jo ima Slovenija, vendar na več kot 3 leta višji ravni, imata v EU le še Francija in Španija. Slovenija ima še vedno daljše pričakovano trajanje življenja kot druge centralne in vzhodnoevropske države. Sledi ji Češka, kjer je bilo leta 2001 pričakovano trajanje življenja moških prvič (v zadnjih desetih letih) enako kot v Sloveniji, pri ženskah pa zaostaja za 1.2 leta za Slovenijo.

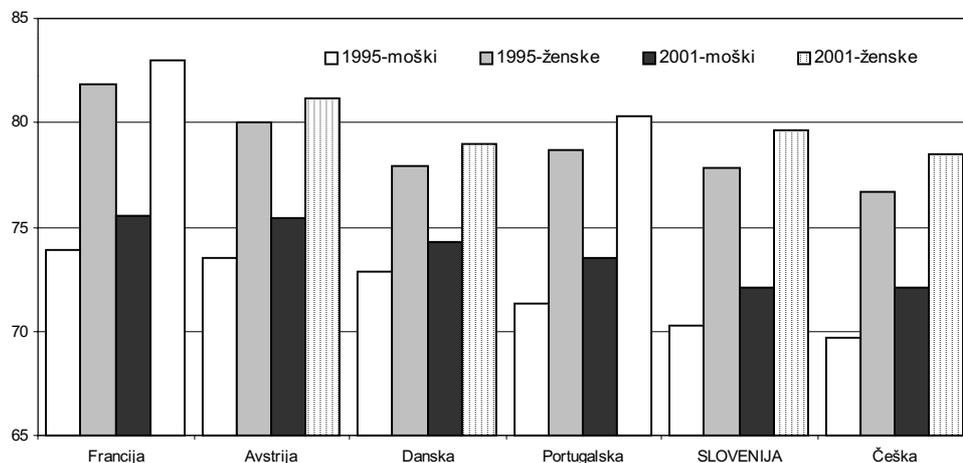
Pri moških so se v obdobju 1995–2000 znižale stopnje umrljivosti v skoraj vseh starostnih skupinah, hitreje v starosti do 65 let, po tem letu pa malo počasneje. Pri ženskah je v starosti do 30 leta umrljivost (ki je nizka) stagnirala, v starosti 30-64 let je upadala počasneje, v starosti nad 65 let pa hitreje kot pri moških. V letu 2001 se je zniževanje stopenj umrljivosti pri ženskah nadaljevalo v skoraj vseh starostnih skupinah, pri moških pa je bilo to zniževanje počasnejše. Pri mladih moških v starosti 15-19 in 25-29 let se je umrljivost ponovno povečala. Razlika med moškimi in ženskami je v 65. letu starosti le še nekaj več kot 4 leta, v 85. letu starosti pa celo manj kot 1 leto, se pa zaradi hitrejšega upadanja umrljivosti žensk v starosti nad 65 let v primerjavi z moškimi počasi povečuje.

Tabela: Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji in v EU

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Slovenija:							
moški	70.3	70.3	71.0	71.1	71.4	71.9	72.1
ženske	77.8	78.3	78.6	78.7	78.8	79.1	79.6
razlika	7.5	8.0	7.6	7.6	7.4	7.2	7.5
Evropska unija:							
moški	73.9	74.2	74.6	74.6	74.9	75.3	-
ženske	80.4	80.6	80.9	80.9	81.2	81.4	-
razlika	6.5	6.4	6.3	6.3	6.3	6.1	-
Razlika EU - Slovenija							
moški	3.6	3.9	3.6	3.5	3.5	3.4	-
ženske	2.6	2.3	2.3	2.2	2.4	2.3	-

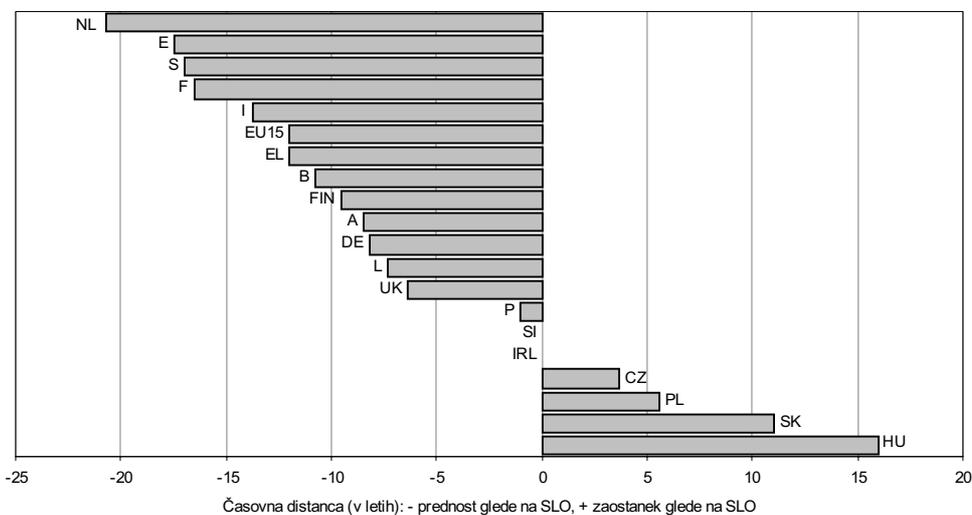
Vir: SURS, Eurostat.

Slika 1: Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji in nekaterih evropskih državah v letih 1995 in 2001

Vir: Eurostat, SURS.

Slika 2: Pričakovano trajanje življenja pri ženskah – časovne distance¹ med Slovenijo, državami EU in kandidatki za članstvo v EU v letu 2000

Vir: Izračuni časovnih distanc Sicerter – na osnovi podatkov Eurostat – New Cronos.

Opomba: ¹ Časovna distanca meri razliko v času, ko primerjani enoti dosežeta dano (isto) raven opazovanega indikatorja x. Več o metodologiji merjenja časovne distance gl. v P. Sicerter: Distance in time between Slovenia and the European Union around 2001, SICENTER, Ljubljana, 2002 in <http://www.sicenter.si/td.html>.

Umrljivost dojenčkov

Umrljivost dojenčkov se je v Sloveniji v zadnjih dvajsetih letih znižala skoraj na tretjino, od 15.3 leta 1980, na 5.5 umrlih dojenčkov do dopoljenega prvega leta starosti na 1000 živorojenih v letu 1995. Na ravni okrog pet s tendenco zniževanja je nihala tudi v obdobju druge polovice devetdesetih let. **V letu 2001** se je umrljivost dojenčkov ponovno še bolj znižala in s 4.3 umrliimi dojenčki na 1000 živorojenih dosegla do sedaj najnižjo raven.

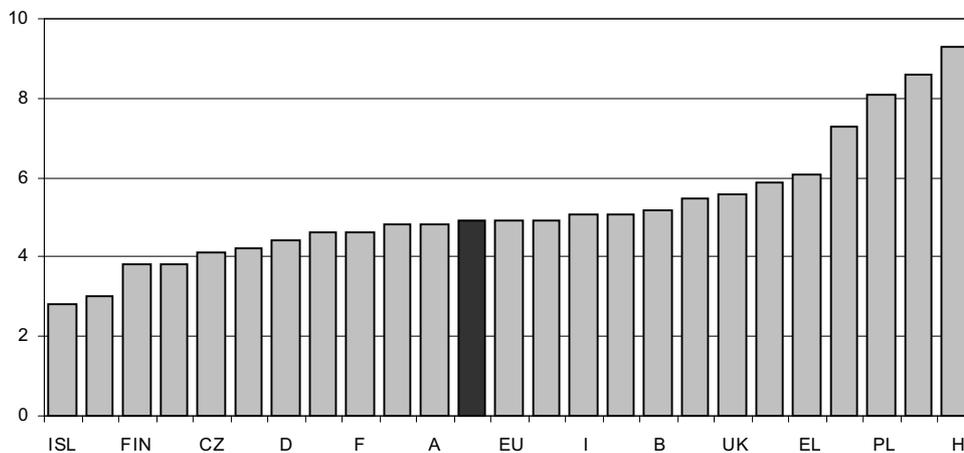
Leta 2000 je bila umrljivost dojenčkov v Sloveniji s 4.9 na ravni povprečja **Evropske unije**, kjer je imelo 8 držav članic nižjo vrednost tega kazalca, 7 držav članic pa višjo. Najnižjo umrljivost dojenčkov v Evropski uniji je imela Švedska (3), za katero Slovenija po časovni distanci zaostaja za dobrih sedem let, od **tranzicijskih držav** pa Češka (4.1). Med tranzicijskimi državami imajo najvišje stopnje umrljivosti v Romuniji, Bolgariji in Madžarski. Izračun časovne distance pokaže, da Romunija po vrednosti kazalca za Slovenijo zaostaja za skoraj 24 let, Bolgarija in Madžarska pa za 15 oziroma 12 let (gl. tudi Sliko 2). Zniževanje umrljivosti dojenčkov je sicer splošni trend v razvitejših državah, na to pa vplivajo predvsem specifični preventivni ukrepi na področju prenatalnega in neonatalnega zdravstvenega varstva.

Tabela: **Umrljivost dojenčkov (na tisoč živorojenih) v Sloveniji in EU, 1995-2001**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Slovenija	5.5	4.7	5.2	5.2	4.5	4.9	4.3
Povprečje EU	5.6	5.5	5.3	5.2	5.0	4.9	4.5

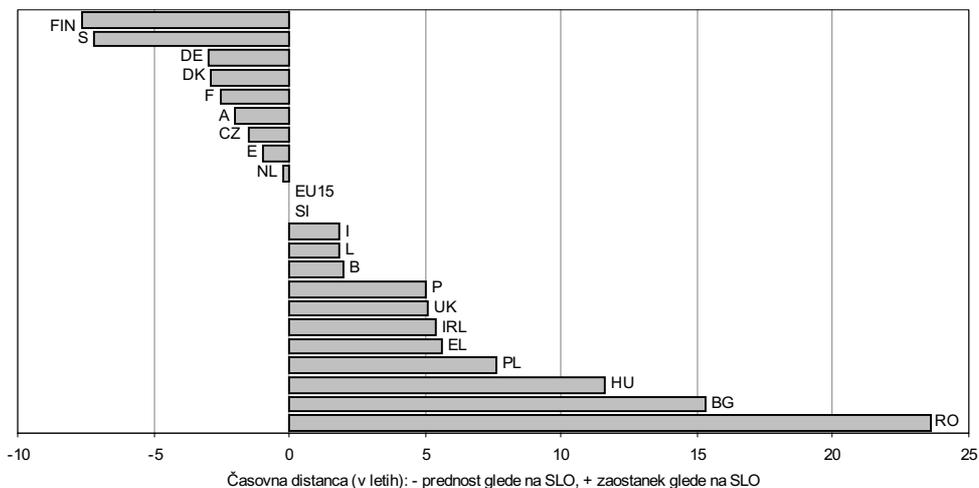
Vir: SURS, Eurostat.

Slika 1: Umrljivost dojenčkov na 1000 živorojenih v izbranih evropskih državah, 2000

Vir: Eurostat, SURS.

Slika 2: Umrljivost dojenčkov – časovne distance¹ med Slovenijo, državami EU in kandidatki za članstvo v EU v letu 2000

Vir: Izračuni časovnih distanc Sicenter na osnovi podatkov Eurostat in New Cronos.

Opomba: ¹ Časovna distanca meri razliko v času, ko primerjani enoti dosežeta dano (isto) raven opazovanega indikatorja x. Več o metodologiji merjenja časovne distance gl. v P. Sicherl: Distance in time between Slovenia and the European Union around 2001, SICENTER, Ljubljana, 2002 in <http://www.sicenter.si/td.html>.

Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov

Indikator prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov sodi med strukturne kazalnike socialne povezanosti. Meri ogroženost z revščino, saj brezposelnost poleg slabe izobrazbe najbolj povečuje tveganje revščine. Gospodinjstva brez delovno aktivnih članov imajo zaradi pomanjkanja materialnih virov omejen dostop do sredstev, potrebnih za primeren življenjski standard, ki je eden pomembnih ciljev socialnega razvoja tudi v okviru **Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001-2006**. Izboljšana izobrazbena sestava prebivalstva, ki jo omogoča vključenost mladine v izobraževanje, pa tudi povečano formalno in neformalno izobraževanje odraslih lahko ob usmeritvah aktivne politike zaposlovanja dolgoročno pomaga izboljšati materialni in posredno tudi socialni položaj gospodinjstev.

Po podatkih SURS je v **Sloveniji leta 1996** v gospodinjstvih brez delovno aktivnega člana živelo 9.7% oseb. Do leta 1999 se je njihov delež povečal na 10.2%, v **letih od 1999 do 2001** pa se je postopno zmanjševal. Do pomembnega premika v upadanju odstotka oseb, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnega člana, pa je prišlo v **letu 2002**, ko je bilo po oceni Eurostat takšnih oseb 8.1%. Ugodni trendi v zadnjih letih so povezani z rastjo zaposlenosti, ki je bila spodbujena z gospodarsko rastjo, pa tudi z ukrepi aktivne politike zaposlovanja.

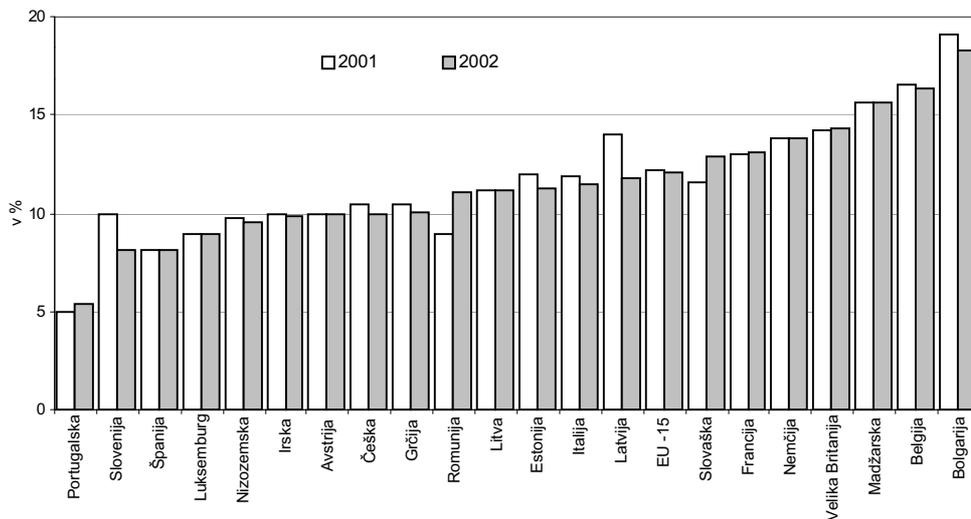
Ogroženost z revščino, merjena z analiziranim indikatorjem, se v povprečju postopno zmanjšuje tudi v **Evropski uniji**, vendar pa je bil odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, leta 2002 v povprečju Evropske unije kar za 4 odstotne točke višji kot v Sloveniji. V skupini držav, **kandidatk za članstvo v EU**, je tako merjena ogroženost z revščino najmanjša v Sloveniji, sledi ji Češka z 9.9% prebivalstva iz gospodinjstev brez zaposlenega člana, v vseh drugih državah kandidatkah pa je delež takšnih oseb višji od 11% (gl. sliko).

Tabela: Delež oseb v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov v Sloveniji in Evropski uniji v letih 1996-2002; v %

	Slovenija	EU-15
1996	9.7	13.8
1997	9.5	13.7
1998	9.3	13.4
1999	10.2	12.9 ¹
2000	10.1	12.4 ¹
2001	9.9	12.2 ¹
2002	8.1 ¹	12.1 ¹

Vir: SURS, Prva statistična objava, št. 4., Strukturni kazalniki, januar 2003.
Opomba: ¹ocena.

Slika: Delež oseb v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov, Slovenija, EU-15, države kandidatke, v letih 2001 in 2002

Vir: Eurostat (New Cronos).

Opomba: Vrednost indikatorja za leto 2002 je ocenjena (ocena Eurostata) za naslednje države: Slovenija, Avstrija, Belgija, Nemčija, Luksemburg, Nizozemska, Litva, Madžarska, povprečje EU-15, za leto 2001 pa za povprečje EU-15.

Tveganje revščine

Stopnja tveganja revščine je strukturni kazalnik boja proti revščini in socialni izključenosti. Je eden od 18 kazalnikov, s katerimi merimo napredek na širšem področju socialne povezanosti, in spada v skupino kazalnikov Evropske komisije, sprejetih decembra 2001 v Laekenu. S stopnjo tveganja revščine pred in po socialnih transferih lahko merimo učinkovitost socialne države in uspešnost njene socialne politike. Zmanjševanje revščine pomeni tudi prvi korak k večji socialni vključenosti, ki je pomemben **cilj politike socialnega razvoja Slovenije**.

Kazalnik kaže, kolikšen delež oseb se na osnovi neto ekvivalentnega dohodka gospodinjstev, v katerih te osebe živijo, uvrsti pod prag tveganja revščine¹. **V obdobju 1995-1999** je bila v Sloveniji **stopnja tveganja revščine** v povprečju 13.3-odstotna, najvišja je bila leta 1997 (14%), od takrat dalje pa se zmanjšuje. **Leta 1999** (zadnji razpoložljivi podatki) je dosegla 13.6% in je bila, tako kot v predhodnih letih, nižja kot v povprečju v evropski petnajsterici (15% po oceni Eurostat). Stopnja tveganja revščine je med ženskami vseskozi višja kot med moškimi. Leta 1999 je bila pri ženskah za 1.2 odstotne točke višja kot pri moških. Tudi socio ekonomske skupine, kjer je tveganje revščine najvišje, se skoraj ne spreminjajo. Leta 1999 so bile najvišje stopnje tveganja revščine med starimi samskimi osebami (39.2%), med brezposelnimi (38.2%) in med enostarševskimi gospodinjstvi (z vsaj enim otrokom) 23.6%. **Relativna vrzel tveganja revščine**², ki pove, koliko so osebe oddaljene od praga tveganja revščine, in najbolj ponazarja globino revščine, je leta 1999 znašala 22.2% in se je v primerjavi z letom 1993 zmanjšala; (leta 1993 je znašala 25.2%). Stopnja tveganja revščine bi bila v Sloveniji za 6.9 odstotne točke višja, če **socialnih transferov** ne bi bilo, v EU-15 pa bi bila v tem primeru višja za 9 odstotnih točk, kar kaže na večjo učinkovitost evropske socialne politike v primerjavi s slovensko. **Neenakost porazdelitve dohodka**, izražena z razmerjem med najvišjim in najnižjim dohodkovnim kvintilom, je bila leta 1999 v Sloveniji 3.6-odstotna (v EU-15 pa po oceni Eurostat 4.6-odstotna). V Sloveniji imamo torej nižjo stopnjo tveganja revščine ter manjšo dohodkovno neenakost kot **v povprečju EU-15** (čeprav so razlike med evropskimi državami precejšnje; gl. tabelo), še ugodnejše rezultate pa glede tveganja revščine dosegamo **v primerjavi z vsemi kandidatki za članstvo v EU**, za katere so na voljo primerljivi podatki. Vsebujejo nedenarne dohodke, ki v teh državah veliko prispevajo k zmanjševanju tveganja revščine (gl. sliko).

¹ Prag tveganja revščine je enak 60% mediane denarnega dohodka.

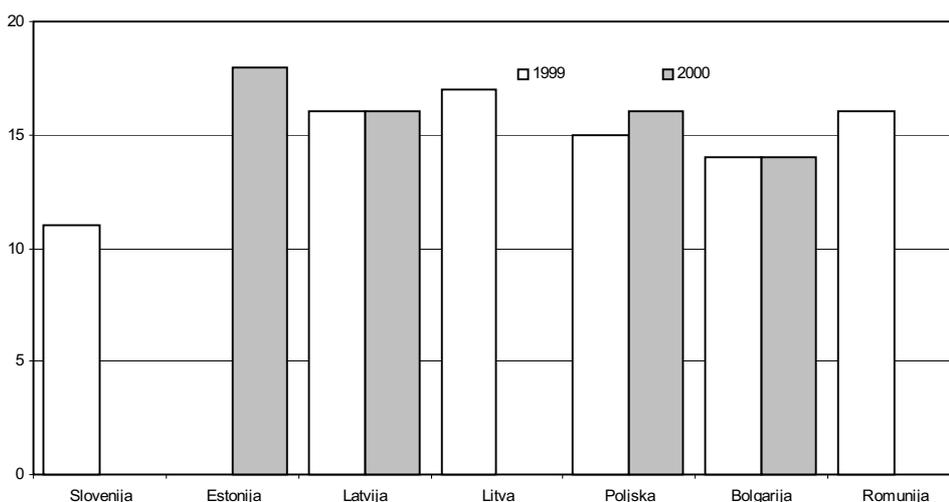
² Relativna vrzel tveganja revščine je razlika med pragom tveganja revščine in mediano ekvivalentnega dohodka oseb pod pragom tveganja revščine, izražena kot odstotek od praga tveganja revščine.

Tabela: Stopnja tveganja revščine pred in po socialnih transferih v Sloveniji in državah Evropske unije v letih 1995–1999 (dohodki v naravi niso vključeni)¹

	Stopnja tveganja revščine po socialnih transferih					Stopnja tveganja revščine pred socialnimi transferi				
	1995	1996	1997	1998	1999	1995	1996	1997	1998	1999
Slovenija	12.9	12.2	14.0	13.8	13.6	np	np	np	np	20.5
EU-15	17 s	16 s	16 s	15 s	15 s	26 s	25 s	25 s	24 s	24 s
Avstrija	13	14	13	13	12	24	25	24	24	23
Belgija	16	15	14	14	13	27	27	26	26	25
Danska	10	9	9	12	11	29	28	27	27	24
Nemčija	15	14	12	11	11	22	22	22	22	21
Grčija	22	21	21	21	21	23	22	23	22	22
Španija	19 p	18 p	20 p	18 p	19 p	27 p	26 p	27 p	25 p	23 p
Francija	15	15	15	15	15	26	26	26	25	24
Irska	19	19	19	19	18	34	34	32	32	30
Italija	20	20	19	18	18	23	23	22	21	21
Luksemburg	12	11	11	12	13	25	24	22	23	24
Nizozemska	11	12	10	10	11	24	24	23	21	21
Portugalska	23	21	22	21	21	27	27	27	27	27
Finska	np	8	8	9	11	np	23	23	22	21
Švedska	np	np	9	10	9	np	np	28	28	28
Velika Britanija	20	18	18 p	19 p	19 p	32	29	30 p	30 p	30 p

Vir: Eurostat (New Cronos). Za SLO je uporabljen podatek "brez dohodkov v naravi", ker je le tako dosežena primerljivost z EU-15. Podatek, ki ga je za Slovenijo objavil Eurostat, namreč vključuje dohodke v naravi, zato ni primerljiv s podatki za EU-15.
Opombe: ¹Podatki za Slovenijo, objavljeni na Eurostatovi spletni strani (baza New Cronos, strukturni indikatorji), kakor tudi podatki, ki jih je objavila SURS, v Prvih informacijah, števil. 4., z dne 15. januarja 2003 (Strukturni kazalniki), niso primerljivi s podatki za EU-15, ker imajo med dohodke vštete tudi dohodke v naravi. Zato je pri gomjem prikazu za Slovenijo uporabljen podatek, kjer med dohodke niso všteti dohodki v naravi; "p" ocena države, "s" ocena Eurostata, "np" ni podatka.

Slika: Stopnja tveganja revščine po socialnih transferih v Sloveniji in nekaterih kandidatkah za vstop v EU v letih 1999 in 2000 (dohodki v naravi so všteti)¹

Vir: Eurostat (New Cronos).

Opomba: ¹ Podatki v grafu vsebujejo dohodke v naravi in so za vse opisane države medsebojno primerljivi.

Statistična priloga

Tabela 1: Spremljanje trajnosti gospodarskega razvoja z indikatorjem pristnega varčevanja

% od BDP ¹	Prirast zalog ekonomskih bogastev = Ekonomski razvoj =														
	= Pristno varčevanje ² =					+ Gospodarski + Družbeni					- Okoljski				
	povprečje 1997-2000	2000 1=4+5-(6do9)	Bruto varčevanje	Poraba fiksnega kapitala	Neto varčevanje 4=2-3	Izdatki za izobraževanje	Izčrpavanje naravnih virov			Obremenjevanje okolja: emisije CO ₂					
energetskih							mineralnih	lesa	6	7	8	9			
Irski	21.1	23.4	30.5	12.1	18.4	5.5	0.0	0.1	0.0	0.0	0.4				
Švica	20.4	23.6	33.8	14.9	18.9	4.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1				
Madžarska	19.9	16.3	24.8	11.5	13.3	4.6	0.7	0.0	0.0	0.0	0.9				
Nizozemska	19.6	18.4	28.7	14.6	14.1	5.1	0.5	0.0	0.0	0.0	0.3				
Norveška	19.4	19.6	36.8	16.2	20.6	6.9	7.7	0.0	0.0	0.0	0.2				
Slovaška	19.0	18.9	26.9	10.9	16.0	4.3	0.1	0.0	0.0	0.0	1.3				
Češka	18.1	17.0	25.4	11.3	14.1	4.6	0.2	0.0	0.0	0.0	1.5				
Finska	18.0	18.5	28.1	16.4	11.7	7.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3				
Danska	17.0	16.5	24.5	15.2	9.3	8.2	0.8	0.0	0.0	0.0	0.2				
Višegrajska sk. 3	17.5	16.2	24.4	11.2	13.3	4.7	0.4	0.0	0.0	0.0	1.3				
Avstrija	16.8	14.4	24.3	14.6	9.7	5.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.2				
Švedska	16.1	14.0	20.8	14.1	6.7	7.5	0.0	0.1	0.0	0.0	0.1				
Španija	15.2	14.4	23.0	12.9	10.1	4.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3				
EU-15	15.0	12.5	22.0	13.8	8.2	4.7	0.1	0.0	0.0	0.0	0.3				
Sosednje države⁵	14.0	13.2	22.3	12.7	9.6	4.6	0.5	0.0	0.0	0.0	0.5				
Francija	13.9	14.3	21.5	12.6	8.9	5.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2				
EU-3 ⁴	13.9	10.7	19.1	12.2	6.9	4.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.4				
Nemčija	13.6	10.2	21.1	14.9	6.2	4.4	0.1	0.0	0.0	0.0	0.3				
Italija	13.4	11.3	20.6	13.6	7.0	4.6	0.1	0.0	0.0	0.0	0.2				

Nadaljevanje na naslednji strani.

Tabela 1: Spremljanje trajnosti gospodarskega razvoja z indikatorjem pristinega varčevanja

% od BDP ¹	Prirast zalog ekonomskih bogastev = Ekonomski razvoj =									
	= Pristino varčevanje ² =			+ Gospodarski + Družbeni			- Okoljski			
	povprečje 1997-2000	2000	Bruto varčevanje	Poraba fiksnega kapitla	Neto varčevanje	Izdatki za izobraževanje	energetskih	mineralnih	lesa	Obremenjevanje okolja, emisije CO ₂
	1=4+5-(6do9)	2	3	4=2-3	5	6	7	8	9	
Pojlska	13.1	12.7	20.6	11.0	9.6	5.1	0.4	0.1	0.0	1.5
Slovenija	13.1	17.2	24.6	12.0	12.6	5.2	0.0	0.0	0.0	0.6
Kandidatke	11.8	10.9	19.7	11.1	8.5	4.8	0.7	0.1	0.0	1.6
Belgija	11.8	12.2	23.9	14.5	9.4	3.1	0.0	0.0	0.0	0.3
Grčija	10.4	9.5	16.3	8.5	7.8	2.3	0.1	0.0	0.0	0.5
Estonija	10.0	6.3	17.8	14.7	3.1	6.4	0.5	0.0	0.0	2.7
ZDA	9.2	9.3	18.0	11.9	6.1	4.7	1.1	0.0	0.0	0.4
Litva	8.8	8.8	15.0	10.2	4.8	5.3	0.4	0.0	0.0	0.9
Latvija	8.7	14.9	20.2	10.7	9.5	6.2	0.0	0.0	0.0	0.8
Portugalska	8.2	8.2	18.1	15.2	2.9	5.6	0.0	0.0	0.0	0.3
Velika Britanija	7.8	7.0	15.2	11.6	3.6	4.7	1.1	0.0	0.0	0.2
Hrvaška	5.9	10.8	19.6	11.2	8.4	4.3	1.2	0.0	0.0	0.7
Romunija	5.0	2.8	15.2	9.9	5.3	3.3	4.1	0.0	0.0	1.7
Bolgarija	3.2	0.5	11.0	9.9	1.1	3.1	0.3	0.6	0.0	2.8

¹Vir podatkov: Svetovna banka: World Development Indicators; 1999:174-6; 2000:166-70; 2001:180-3; 2002:185-91.

²Opombe: ¹Odstopanja zaradi zaokroževanja; ²leto 2000 se nanaša na nacionalne agregate SNA, prejšnja pa na domače; ³Slovaška, Poljska, Češka, Madžarska; ⁴Razen Cipra in Slovenije; ⁵Španija, Portugalska, Grčija; ⁶Sloveniji sosednje države.

Tabela 2: Spremljanje trajnosti ekonomskega razvoja z indeksom uravnovešenosti razvoja (IUR), v %

	Okolje skupaj		Zrak		Vode		Tla in površina	Hrup	Naravni viri		
	pritiski	stanje	pritiski	stanje	pritiski	stanje			neobnovljivi	obnovljivi	tokovni viri ¹
	relativna sprememba standardizirane vrednosti zajetih indikatorjev posameznega okoljskega sektorja = (leto 1998 minus leto 1995) / leto 1995										
Španija	24.4	2.7	19.1	0.0	0.0	0.0	9.9	-3.1	14.1	-85.7	13.3
Italija	17.4	8.0	187.5	0.0	3.7	81.0	81.0	0.0	25.9	0.0	0.0
Litva	16.7	9.0	-2.4	0.0	8.2	15.0	15.0	12.5	61.0	73.3	0.0
Grčija	10.0	0.0	11.3	161.5	-2.6	40.6	40.6	-1.7	0.0	-23.1	0.0
Pojlska	9.1	1.5	8.0	10.6	1.3	9.2	9.2	-3.8	33.3	25.8	0.0
Belgija	6.8	7.4	7.6	30.8	-12.8	11.1	11.1	0.0	23.9	-17.4	0.0
Slovaška	6.8	12.3	-12.8	4.6	0.0	3.6	3.6	5.0	48.8	8.0	0.0
Danska	6.5	8.3	4.9	0.0	-1.1	25.0	25.0	0.0	2.3	11.6	0.0
Velika Britanija	5.9	6.0	5.5	6.6	-5.1	14.6	14.6	-7.7	15.2	-8.2	0.0
EU-15	5.2	4.1	7.8	7.7	5.3	17.9	17.9	-8.1	11.5	-13.0	0.0
Kandidatke	4.9	4.1	-4.8	7.2	2.4	3.1	3.1	2.0	15.5	5.3	-6.7
Norveška	4.3	-13.6	0.0	10.0	0.0	28.2	28.2	-7.9	87.5	-29.5	0.0
Irska	4.5	1.5	-1.3	21.9	2.3	9.0	9.0	-1.6	3.3	11.3	0.0
Avstrija	4.2	2.3	3.7	0.0	0.0	25.4	25.4	-1.9	14.8	-3.8	0.0
Nemčija	3.5	12.3	-8.5	2.0	3.7	28.9	28.9	-5.9	4.8	-13.6	-12.5
Finska	2.9	-1.6	4.5	0.0	0.0	12.2	12.2	-7.5	14.0	-5.3	0.0
Švedska	2.8	3.8	7.5	-1.0	0.0	7.3	7.3	0.0	10.8	-4.4	0.0
Češka	1.9	19.1	-4.3	14.1	1.3	-8.3	-8.3	-30.0	12.5	14.3	0.0
Madarska	1.8	-1.2	1.4	25.0	1.1	1.9	1.9	3.9	44.2	-54.4	0.0
Estonija	1.5	5.3	-6.1	0.0	1.4	-3.6	-3.6	15.8	-5.1	11.6	0.0
Švica	-1.4	1.1	2.4	0.0	1.1	22.2	22.2	-19.3	-13.9	3.5	0.0
Francija	-1.6	-2.3	-5.1	1.2	-10.0	25.4	25.4	0.0	10.3	-31.8	-5.9
Portugalska	-1.6	-11.5	6.2	13.6	0.0	30.2	30.2	-41.2	19.4	-13.0	25.0
Latvija	-2.6	-2.0	-19.8	0.0	6.9	11.4	11.4	15.8	-17.5	0.0	-6.8
Slovenija	-3.2	-1.4	-4.8	0.0	1.2	-14.3	-14.3	2.8	-5.1	-3.6	-4.0
Nizozemska	-5.7	9.6	-2.4	2.0	-1.2	-84.2	-84.2	0.0	12.9	-50.0	0.0

Vir podatkov: Seljak J. 2001: Kazalec uravnovešenosti razvoja. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, Zbirka Analize, raziskave in razvoj.

Opomba: ¹tokovni kazalci predstavljajo rabo neizčrpnih virov kroženja energije sonca in vode.

Tabela 3: Sintezni pregled doseganja motivacijskih ciljev SGRS 2001 –2006 na področju razvoja okolja v letu 2001

Enota mere	Motivacijski cilji ¹			Realizacija aktualne SGRS ¹ (zadnji podatek: stanje ali rast na preteklo leto)	
	Predhodna SGRS c: cilji (zadnji podatek glede na 1995)	EU15 (c:cilji; s:stanje)	Cilj aktualne SGRS	2001	2002
Indeks uravnoveženosti ekonomskega razvoja	c: izboljšanje stanja iz l. 1995 (0,521); s: 0,503	c: izboljšati; s: 0,503	Znižati razliko do EU.	⊗(1998 : 0,440)	⊗(2000 : 17,2)
Indeks pristnega varčevanja	c: (simulirani): izboljšanje stanja iz l. 1997 (12,9); s: 16,9	c: -;	16,3	⊗(1999 : 11,0)	⊗(2001 : 6,61; 1,455,2)
Potrebna primarna energija	C: izboljšanje stanja iz l. 1995 (6,11); s: 6,33; 2000	1,519,5 (projekcija za l. 2010)	6,64 (scenarij za l. 2010)	⊗(2000 : 6,33; 1,442,4)	⊗(2001 : 11,9 oz. 9,4 brez komunalnih odpadkov, 5,9)
Delež porabe obnovljivih virov (MGD/Eurostat)	C: izboljšanje stanja iz l. 1995 (8,9% brez kom. odpadkov); s: 9,4; 2000	c: 12 (cilj za l. 2010); s: 5,9	Ohraniti prednost pred EU	⊗(2000 : 386; 231)	⊗(2001 : 358; 194)
Intenzivnost glede na porabo primarne energije	C: (zboljšanje stanja iz l. 1995); 460; s: 386; 2000	C: 186 (projekcija za l. 2010)	Približevati se povprečju EU	⊗(2000 : 53,5; 47,6) 49,4	⊗(2001 : 48,2; 11,19)
Energetska odvisnost	C: Neto poslabšati stanja iz l. 1995 (50,6%); s: 63,5; 2000	Se bo povečevala.	Se bo povečevala	⊗(2000 : 10,67; 15,19)	⊗(2002 : 12,93; 15,19)
Cena elektrike za industrijo, maloprodajna, OECD	c: 7% rast nad inflacijo, 80% povprečja EU; s: 2000	c: Rast relativnih cen energije	Ohranjanje ravni glede na povprečje EU	⊗(2000 : 19,50; 24,07)	⊗(2001 : 22,61; 30,13)
Cena elektrike za gospodinjstva, maloprodajna, OECD	c: -;	c: -;	Rahla rast c. nad inflacijo	⊗(1997 : 59,8; 84,7)	⊗(2001 : 66,0; 84,4)
Delež cestn. v skupnem blagovnem prometu			Znižati	⊗(2000 : 69,2; 58,0)	⊗(2001 : 67,2; 57,7)
Delež cestn. v skupnem potniškem prometu			Na ravni povprečja EU	⊗(2001 : 164,2; 208,4)	⊗(2002 : 180,8; 223,2 oc. UMAR)
Maloprodajna cena MB95, neosvirčenega	C: Približati se povprečju EU tudi pri obdavčitvi; s: 116,0	c: Poenotiti minimalno trošarino	Znižati	⊗(2000 : (149,7)	⊗(2001 : 142,4)
Uporaba aktivne substance NPK gnojil	c: Znižati; s: 116,0	c: Znižati	Znižati	⊗(2001)	⊗(2002 : 1,3)
Rast ekološkega kmetijstva	C: Zvišati; s: 2000	C: Zvišati	Zvišati	⊗(2001)	⊗(2002 : 3,4)
Intenzivnost namakanja, glede na uporabne kmetijske površine	C: zvišati S; s: 2000	C: Zvišati	Zvišati	⊗(2000 : 0,5)	⊗(2001 : 0,5)
Intenzivnost gojenja lesa, kot prirast glede na posek	c: Povečati; s: 2000	c: -;	Povečati	⊗(1995-2000 : 38,0; 59,9)	⊗(2001 : 37,7)
Delež blagov. izvoza, ki konkurira v naravn. virih	c: Povečati; s: 2000	c: Znižati	Povečati	⊗(2000 : (15,5)	⊗(2002 : (15,0)
Delež dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti iz umazanih industrij	c: Znižati z 20,3% iz l. 1995; s: 2000	c: -;	Znižati	⊗(2000 : (21,1)	⊗(2001 : (21,3)
Izdatki za varstvo okolja	c: 1,5; 2000	c: 5% letna rast nad inflacijo s: 1,3	1,5	⊗(2001 : (1,2)	⊗(2002 : (1,2)
Skupna indikativna ocena realizacije SGRS na področju okoljskega razvoja²	⊗(2000)	⊗(2000)	-	⊗(2001)	⊗(2002)

Vir podatkov: GI Delovni zvezek UMAR št. 7/2000; ažurirano po istih virih.
Opombe: ¹Uspešnost doseganja ciljev; ²Preseganje med 10 do 25%; ³doseženo med 90 do 110%; ⁴Realizirano med 75-90%; ⁵Realizacija nižja od 75%; ⁶Vsota, pri čemer je: ⊗=flička; ⊗=0 točk; ⊗=1 točka, aktualni niz indikatorjev se lahko vsako leto spremeni; skupni dosežek je zato vsako leto preračunan na aktualni niz indikatorjev.